TÜRKIYE CUMHURIYETI
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI

SOMALİ'DE SİYASİ KURUMLARIN ÇATIŞMA ÇÖZÜMLERİNE ETKİSİ

Doktora Tezi

Mohamed AHMED ADAN

Ankara, 2025

TÜRKIYE CUMHURIYETI
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI

SOMALİ'DE SİYASİ KURUMLARIN ÇATIŞMA ÇÖZÜMLERİNE ETKİSİ

Doktora Tezi

Mohamed AHMED ADAN

Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi. Hasan Sayım VURAL

Ankara, 2025

TÜRKIYE CUMHURIYETI
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ BİLİM DALI

SOMALİ'DE SİYASİ KURUMLARIN ÇATIŞMA ÇÖZÜMLERİNE ETKİSİ

Doktora Tezi

Tez Danışmanı:
Dr. Öğr. Üyesi. Hasan Sayım VURAL

TEZ JÜRİSİ ÜYELERİ

Adı Soyadı

1. Dr. Öğr. Üyesi. Hasan Sayım VURAL

2. Prof. Dr. Filiz ZABCI

3. Prof. Dr. Can Umut ÇİNER

4. Doç. Dr. Demirhan Fahri ERDEM

5. Doç. Dr. Taylan BARIN

Tez Savunması Tarihi:

09.01.2025

TÜRKIYE CUMHURIYETI
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

Dr. Öğr. Üyesi. Hasan Sayım Vural danışmanlığında hazırladığım "Somali'de Siyasi Kurumların Çatışma Çözümlerine Etkisi (Ankara, 2025)" adlı doktora tezimdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallarına uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

10.02.205
Mohamed Ahmed ADAN

TEŞEKKÜR

Her şeyden önce, bu yolculuk boyunca olağanüstü akademik rehberliği, tavsiyeleri ve sonsuz desteği için danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hasan Sayım Vural'a en derin minnettarlığımı ifade etmek isterim. Onun sakin ve güven verici tavrı bu süreci hem sorunsuz hem de keyifli hale getirdi. Ayrıca, anlayışlı geri bildirimleri, yeni bakış açıları ve değerli önerileriyle bu tezi önemli ölçüde geliştiren Prof. Filiz Zabcı ve Doç. Dr. Demirhan Fahri Erdem'e da içten teşekkürlerimi sunarım.

Bu doktorayı mümkün kılan desteği sağlayan Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)'ye en içten teşekkürlerimi sunarım.

Annem Khadra Osman'a doktora yolculuğum boyunca verdiğni sonsuz cesaret ve destek için özel teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, bu yolculuk boyunca bana yakından eşlik eden, değerli geri bildirimler, tavsiyeler ve birçok kez ilgi çekici tartışmalar sağlayan meslektaşlarıma ve arkadaşlarıma Seyedmohammad Seyedi Asl, Yavuz Şafak, Ibrahim Eseroğlu, Ibrahim Muhtar ve Ramazan Furkan Türkan derinden minnettarım.

Mohamed Muse'ye entelektüel ve manevi desteğinin yanı sıra bu teze önemli ölçüde katkıda bulunan paha biçilmez geri bildirimleri ve faydalı materyalleri sağladığı için özellikle teşekkür etmek isterim. Ayrıca, mülakatlara katılan tüm katılımcılara zaman ayırdıkları, görüşlerini paylaştıkları ve son derece faydalı yorumlarda bulundukları için müteşekkirim.

Son olarak, sürekli teşvik ve destekleri için aileme ve arkadaşlarıma derin minnettarlığımı ifade etmek isterim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ..... **i**
İÇİNDEKİLER ..... **ii**
KISALTMALAR ..... **vi**
GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM
SÖMÜRGE SONRASI ULUS- DEVLET İNŞASI

1. KAVRAMSAL TARTIŞMA **11**
2. MODERN ULUS-DEVLET ARAYIŞI: AFRİKA DENEYİMİ **16**
3. ULUS-DEVLET: SOMALİ ÖRNEĞİ **19**
4. SOMALİ'DE DEVLET İNŞASI: SİYASİ EKONOMİNİN VE TOPLUMSAL YAPININ ANALİZİ **23**

İKİNCİ BÖLÜM
ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNÜN BİR AYAĞI OLARAK ANAYASA YAPIMI

1. KAVRAMSAL VE TARİHSEL YÖNLERİ İLE ANAYASA **27**
1.1. Çatışma Sonrası Toplumlar İçin Anayasal Modeller 30
1.2. Anayasal Tasarım: Süreç ve Aktörler 31
2. AFRİKA'DA SÖMÜRGE SONRASI ANAYASACILIK **34**
3. SOMALİ'NİN ANAYASA YAPIM SÜRECİNDEKİ GELİŞMELER **35**
3.1. 1.Aşama: Sömürge Yönetiminden Öz Yönetime Geçiş 36
3.2. 2.Aşama: Bağımsız Egemen Devletin Kuruluşu 36
3.3. 3.Aşama: Askeri Yönetim 36
3.4. 4.Aşama: Tek Parti Yönetimi ve Çöküş 37
3.5. 5.Aşama: İç Savaşın İçinden Federalizme 37
3.6. 6.Aşama: Çatışma Sonrası Federalizmin Geçici Anayasası 38
4. SOMALİ'DE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNDE ANAYASA YAPIMININ ROLÜ **38**
7. ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNDE YARGININ ROLÜ **42**
8. FEDERALİZM VE YARGI DENETİMİ **44**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇATIŞMA SONRASI DÖNEMDE BİR ÇATIŞMA ÇÖZME ARACI OLARAK FEDERALİZM

1. FEDERALİZMİN TEORİK TARTIŞMASI 47

2. FEDERALİZM VE AFRİKA'DA KURULUŞU 51

3. FEDERALİZM YOLUYLA ÇATIŞMA YÖNETİMİ 59

3.1. Somali'nin Federal Deneyimi 62

3.1.1. Somali'de Sömürge Öncesi Federalizm 66

3.1.2. Somali'de Çatışma Sonrası Federalizm 67

3.1.2.1. Somali'nin federal Sisteminde Güçler Ayrılığı 68

3.1.2.2. Somali'de Üye Devletler Federasyonunun Kurulması 73

3.1.2.3. Federal Üye Devletlerin Oluşum Süreçlerine Bir Bakış 74

3.1.2.4. Somali Federal Hükümeti ve Federal Üye Devletler Arasında İşbirliği 75

3.1.2.5. Federalizm: Belirsizlik Siyaseti ve Anayasal Gücün Tartışılması 78

3.1.2.6. Siyasi Özerklik ve Müdahale 80

3.1.3. Somali'de Federalizmin Bir Faktörü Olarak Dış Etkiler 81

3.1.4. Somali'de Federalleşme Süreci: De-federalizasyon ve Yeniden Federalizasyon 86

3.2. Somali'de Parlamenter Federalizm 93

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOMALİ'DE DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ VE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

1. SEÇİM SİSTEMİ VE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE ETKİSİ: ÇOĞUNLUKÇU VS. NİSPİ 96

1.1. Teorik Çerçeve: Seçim Sistemleri ve Çatışma Çözümü 99

1.1.1. Çoğunlukçu Sistem 99

1.1.2. Nispi Temsil Sistemleri 102

1.2. Seçim Sistemleri ve Barış Anlaşmaları: Karşılaştırmalı Örneklerden Dersler 104

2. ÇATIŞMA SONRASI SEÇİM SÜRECİ: DOĞRUDAN VE DOLAYLI SEÇİM SÜRECİ 105

2.1. Doğrudan ve Dolaylı Seçimler 110

2.2. Doğrudan ve Dolaylı Seçimlerin Somali'nin Siyasi Görünümü Üzerindeki Etkisi 112

3. KAPSAMLI VE ZAMANINDA YAPILAN SEÇİMLERE GİDEN YOL 113

BEŞİNCİ BÖLÜM

SOMALİ'DE ULUSLARARASI BARIŞ İNŞASI DESTEĞİ VE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ

1. GİRİŞ 119

2. ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNDE ULUSLARARASI BARIŞ DESTEĞİNİN TEORİK ANALİZİ 123

2.1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Rolü 130

2.2. Müdahale Sonrası Yükümlülükler: Somali'de Barışın İnşasına Destek 133

2.2.1. Geleneksel Bağışçılar ve Somali'deki Rolleri 133

2.2.2. Yeni Anlaşma Sözleşmesi 139

2.3. Yükselen Güçler ve Somali Üzerindeki Etkileri 141

2.3.1. Körfez Ülkelerinin Somali'ye Katılımı: BAE ve Katar 145

2.3.2. Somali ve Körfez Rekabetinin Etkisi 147

3. YEREL MÜLKİYET VE İŞGALİN SINIRLARI: SOMALİ'DE PATRONAJ VE KAYIRMACILIK 148

3.1. Afrika'da İstikrar ve Kontrol Aracı Olarak Patronaj 149

3.2. Somali'de Kayırmacılık ve Siyasi Başarısızlık 152

3.2.1. Somali Siyasetinde Siyasi Elitlerin Dinamikleri ve Müşteri İlişkileri 154

3.2.2. Somali'de Patronaj ve Kayırmacılık Konuları ve Tartışmaları 157

4. SOMALİ'DE DEVLET VE BARIŞIN İNŞASI ÜZERİNDEKİ YEREL (İÇ) VE ULUSLARARASI BASKILARIN YÖNETİLMESİ 159

4.1. Somali Barış Sürecinde Uluslararası Aktörlerin ve Bölgesel Aktörlerin Rolleri 161

4.2. Liberal Barış İnşası Modellerinin Etkileri ve Yeni Eğilimler 164

4.3. Somali'nin Yeniden İnşasına Farklı Bir Bakış Açısı: Hibrit Barış 165

ALTINCI BÖLÜM

VERİ ANALİZİ VE TARTIŞMA

1. GİRİŞ 167

2. VERİ ANALİZİ: TEMATİK ANALİZ 168

2.1. Anayasa 168

2.2. Federalizm 172

2.3. Seçim 177

2.4. Uluslararası Barış Desteği 182

3. TARTIŞMA 187

3.1. Somali'de Demokrasi ve İstikrar Aracı Olarak Anayasa 187

3.1.2. Anayasal Reform ve Kapsayıcılığa Destek 188

3.1.3. Geçici Anayasaya Yönelik Eleştiriler ve Sınırlamalar 189

3.1.4. Anayasa Reformu Üzerine Tarafsız Perspektifler 189
3.2. Demokratikleşme ve Çatışma Çözümü için Daha Geniş Çıkarımlar 190
3.3. Bölgesel Özerklik ve Çatışma Çözümü Aracı Olarak Federalizm 192
3.3.1. Federalizm, Klan Temelli Rekabet ve Siyasi Parçalanmanın Zorlukları 193
3.3.2. Somali Federalizminde Dış Etkinin Rolü 194
3.3.3. Federalizmin Barış ve İstikrar Üzerindeki Karışık Etkisi: Destekçilere ve Eleştirmenlere Karşı 195
3.3.4. Somali'de Federalizmin Etkinliği Üzerine Tarafsız Perspektifler 196
3.3.5. Somali'de Federalizmin Güçlendirilmesi 196
3.4. Somali'de Çatışma Çözümü ve Demokrasi Aracı Olarak Seçim 198
3.4.1. Seçim Sürecine ve 4,5 Formülüne Destek 199
3.4.2. 4,5 Formülünün Eleştirisi ve Ulusal Birliğe Etkileri 200
3.4.3. Seçim Zorlukları ve Reform İhtiyacı Üzerine Tarafsız Perspektifler 201
3.4.4. Somali'nin Seçim Sisteminde Yapısal Reform İhtiyacı 201
3.4.5. Seçimler: Somali'nin Demokratikleşmesi için Fırsatlar ve Tehditler 202
3.5. Uluslararası Barış Desteği ve Bunun Kurum İnşası ve Güvenlik Üzerindeki Etkileri 203
3.5.1. Bağımlılığın Zorlukları ve Yerel Sahipliğin Altının Oyulması 204
3.5.2. Uluslararası Aktörler Arasında Çatışan Gündemler 205
3.5.3. Uluslararası Destek ve Somali Özerkliği Arasındaki Gerilim 206
3.5.4. Destekleyici Görüşler: Uluslararası Barış Desteğinin Olumlu Etkisi 207
3.5.5. Karşıt Görüşler: Uluslararası Barış Desteği Eleştirileri 207
3.5.6. Tarafsız Perspektifler: Uluslararası Desteğin Yerel Sahiplenme ile Dengelenmesi 208
3.5.7. Devlet Desteği ve Somali'nin Yeterliliğinin Dengelenmesi 209
3.6. Somali'de Siyasi Kurumların Çatışma Çözümüne Etkisi (2004-2024) 209

SONUÇ 216
KAYNAKÇA 221
EKLER 248
EK 1. LIST OF INTERVIEWEES 248
EK 2. YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT SORULARI 250
EK 3. AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU 251
EK 4. ETİK KURULUNUN ONAY RAPORU 253
EK 5. SOMALİ ULUSAL DANİŞMA ANAYASA KONFERANSI 254
ÖZET 256
ABSTRACT 257

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AMISOM : African Union Mission to Somalia
ARS : Alliance for Re-liberation of Somalia
BAE : Birleşik Arap Emirlikleri
BMGK : Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
BRICS : Brazil, Russia, India, China, and South Africa
CSO : Civil Society Organizations
EHDD : Etiyopya Halkının Devrimci Demokratik
FGS : Federal Government of Somalia
FMS : Federal Member States
FÜD : Federal Üye Devletler
GSR : Güvenlik Sektörü Reformları
HKO : Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi
IFCC : Independent FederalConstitution Commission
NCC : National Consultative Council
NGO : Non-governmental Organization
SFH : Somali Federal Hükümeti'nin
SGB : Somali Gençlik Birliği
SLOC : Sea Lines of Communication (Deniz İletişim Hatlarını)
SRC : Supreme Revolutionary Council
SSRP : Somali Revolutionary Socialist Party
STK : Sivil Toplum Kuruluşları
TFG : Transitional Federal Government
TNC : Transitional National Charter
TNG : Transitional National Government
UDK : Ulusal Danışma Konseyi
UNSOM : United Nations Assistance Mission in Somalia

GİRİŞ

İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana, etnik grup çatışmaları giderek artmıştır (Wimmer ve ark, 2004). Bu tür kabile çatışmalarının diğer iç savaş türlerine göre çözülmesi daha zordur (Fearon, 2004, s. 286). Afrika devletlerinin birçoğu, Ruanda, Somali, Demokratik Kongo Cumhuriyeti gibi ülkeler sert kabile çatışmalarından muzdariptirler. Buna ek olarak, 1998-2004 yılları arasında Kongo iç Savaşı'nda öldürülen insan sayısının 3,9 milyon olduğu tahmin edilmektedir (Coghlan ve ark, 2006, s. 49). Bu durum Afrika'daki mevcut iç savaşlarda da görülmekte olup, kabile çatışmalarından masum siviller de etkilenmektedir. Silahlı gruplar doğrudan halkı hedef almaktadır (Hicks ve ark, 2011).

Çatışma sonrası çözüm aşamasındaki ülkeler için, siyaset bilimcilerinin çoğu, siyasi kurum inşasının istikrar ve demokratik değerlerin sağlanmasında bir araç olduğunu kabul etmektedirler. Robert A. Dahl, Donald Horowitz, Arend Lijphart, Juan J. Linz, Dieter Nohlen, Giovanni Sartori ve Alfred Stepan, gibi seçkin bilim adamlarına göre; siyasi kurumların çatışma sonrası, ortamda demokratik istikrarının sağlanmasındaki temel taşlardan birisini oluşturmaktadır. Buna ek olarak, bilim adamları, çatışma sonrası bölünmüş toplumlarda kriz çözümünü teşvik etmek için hangi kurumların en etkili sonuç vereceği konusunda farklı önerilerde bulunmuşlardır (Belmont ve diğerleri, 2002).

Siyasi kurumların iki farklı amacı vardır. Birincisi, çeşitli aktörlerin siyasi sistem içinde kamu yararına işbirliği yapmalarını sağlamak için kolektif eylem sorunlarına çözüm bulmayı kolaylaştırırlar. İkincisi, siyasi kurumlar zorlama ve yeniden dağıtım silahlarıdır. Üstelik siyasi kurumların pozitif teorisine göre, ikinci amaç siyasetin sıfır toplamlı bir oyun ya da kazanan ve kaybeden oyunu olduğunu, kurumların ise

kazananların kazandığı kaybedenlerin ise kaybettiği araçlar olduğunu vurgulamaktadır (Moe, 1990).

Mart ve Olsen'e göre (2006), siyasi kurumlar aşağıdaki gibi kavramsallaştırılabilir:

- Siyaseti yalnızca toplumun yansımaları (bağlamsallık) veya bireysel aktörlerin makro toplu sonuçları (indirgemecilik) olarak anlamak yerine, siyasi kurumların bağımsız etkilerini ve göreceli özerkliğini savunurlar.
- Siyasetin, politika oluşturma ve kaynak elde etmesinin (Enstrümantalizm) aksine, yaşamın yorumlanmasına anlam ve yön oluşumuna göre düzenlendiğini iddia ederler.
- Kuralların, normların ve prosedürlerin, yalnızca maliyet-fayda analizi ve kendi kendine ilgilenen eylemin (Faydacılık) bir sonucu olarak siyasi eylemi düşünmek yerine, politik davranışı kurumsallaştırdığı ve etkilediği yolları vurgularlar.
- Tarihin verimsiz olduğunu varsaydılar ve kurumların koşullara bağlı ve dolayısıyla tarihsel yollarından (İşlevselcilik) bağımsız olarak tek bir forma ulaştığını gören standart denge modellerini kınadılar.

Yukarıdaki kavramsallaştırma boyunca, politik düzen, az ya da çok tutarlı bir sisteme uyan kurumlar topluluğu tarafından oluşturulmaktadır. Kurumlar farklı ilkeler doğrultusunda yapılandırılmıştır ve kurumların büyüklüğü zaman içinde değişmektedir (Berger & Luckmann, 1967; Eisenstadt, 1965).

Bu çalışma, siyasi kurumları yatay ve dikey olmak üzere iki şekilde kavramsallaştırmaktadır: Yatay siyasi kurumlar da kendi içerisinde ikiye ayrılmaktadır, bunlar: Resmi ve gayri resmi kurumlardır. Öte yandan dikey siyasi kurumlar; anayasa

yapımı, federalleşme süreci, seçimler ve uluslararası barış inşası desteği olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

Şekil 1. Siyasi kurumların Kavramsallaştırılması önerisi
Kaynak: (Yazar, 2025)

Daha önce siyasi kurumlar; siyaseti organize etmeyi, güç ve otoritenin nasıl oluşturulduğunu, uygulandığını, meşrulaştırıldığını, kısıtlandığını ve yeniden dağıtıldığının etkisini düzenlemeyi amaçlamaktaydı. Öte yandan çağdaş siyasi kurumlar, toplumla siyasi anlaşmazlıkları çözmenin resmi ve gayri resmi kurallarını tanımladıkları için hayati öneme sahiptirler. Bu çalışmada, resmi ve gayri resmi kurumları benzer bir teorik perspektif altında tanımlamak için neo-kurumsalcılık (Neo-Institutionalism) yaklaşım kullanılmaktadır. Ayrıca, gayri resmi siyasi kurumlar (Geleneksel Kurumlar), yazısız anayasa ve onu destekleyen mevzuat tarafından formüle edilen resmi kuralların dışında faaliyet gösteren yapılardır (Farazmand, 2018). Diğer

yandan ise, resmi siyasi kurumlar açıkça kodlanmıştır ve devlet organları tarafından garanti edilen anayasal referansa sahiptir (Lauth, 2004).

Lauth'a göre (2004, s. 9) demokratik rejimlerde, resmi ve gayri resmi kurumlar farklı modlarda kavramsallaştırılmakta ve iki farklı ilişkiyi göstermektedir. İlk olarak her iki kurum eş, yan yana ve destekleyici olarak tamamlayıcı, bütünleyici bir tiptedir. Bunun anlamı ise resmi veya gayri resmi kurumlar ile işlevsel olarak eşdeğer anlamında etkili olmasıdır. İkincisi ise uyuşmayan kurumlardır, her iki kurumun kurallarına uymayan olduğunda çelişkili olur ve birbirlerinin yerlerine geçmeye çalışırlar. Bu çalışmada, demokratik kurumlarda şu şekilde bağdaştırmaktadır: Resmi kurumlar, güven, dayanışma, hoşgörü ve adalet ilkelerini desteklemektedir (Putnam ve Leonardi, 1993) ve gayri resmi siyasi kurumların (normlar ve gelenekler), resmi siyasi kurumların şekillenmesinde ve oluşturulmasında önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır.

Belmont ve diğerlerinin (2002) vurguladığı gibi, bu çalışma siyasi kurumları bütüncül bir yaklaşımla analiz edecektir; böylece, siyasi kurumlar arasında etkileşime dikkat çekecektir. Örneğin; literatür boyunca Linz (1994), parlamenter sistemdeki siyasi kurumların, cumhurbaşkanlık sisteminden daha istikrarlı olduğunu düşünmektedir. Kazananın siyasi sisteme hakim olduğu ve bu durumun yeni siyasi çatışmalara yol açabileceğini vurgulamıştır. Üstelik, devlet federal olduğunda ve seçim sistemi Parlamento koltuklarının dağılmasını teşvik ettiğinde (Mainwaring ve Shugart, 1997b) birçok 'veto oyuncusu' başkanların tercihlerini müzakere etmeleri gerekeceğini belirtmektedir (Tsebelis, 1995). Öte yandan, yasama organının zayıf olması, üniter devletlerde seçim sisteminin parlamento sandalyelerinin sınırlı dağılıma sahip oluğu ve başkanların az etkili muhalefetle karşılaştığı durumlarda, başkanlık sistemi kilitlenmeleri ve siyasi çıkmazları teşvik edebilir (Belmont ve diğerleri, 2002).

Ek olarak, Donald Horowitz ve Arend Lijphart bölünmüş toplumlarda siyasi kurumlar ve demokrasi arasındaki ilişkiyi incelemiş ve altı ülkenin belirli siyası

kurumlarını ele alarak birlikte çeşitli konulara değinmişlerdir. Örneğin; başkanlık sistemi, parlamentar sistem, seçim sistemi, üniter sistem ve federaleşme süreci gibi meselelere dikkat çekmişlerdir. Bu iki temel düşünür, siyasi kurumların çatışma yönteminin etkisini incelemişlerdir.

Benzer şekilde, Arend Lijphart, ortaklıkçılık teorisi (Consociational Theory) çerçevesinde siyasi kurumların tasarımına önemli reçeteler sunabiliceğini öne sürmüştür. Örneğin yürütme gücü paylaşımı ve grup özerkliğinin bölünmüş toplumlar için en uygun seçenekler olduğunu göstermiştir. Buna ek olarak, Wolf (2011), siyasi kurumların bölünmüş toplumlarda çatışma sonrası demokratik devletlerin yeniden inşası için önemli vaatlerde bulunduğunu savundu.

Modern devlet kurma süreci özellikle yeni anayasanın oluşturulması, federalleşme ve devletin demokratikleştirmesi ile çatışma sonrası siyasi kurumların yeniden inşası ortaya çıkmaktadır. Anayasal tasarım süreci, çatışmadan sonra siyasi geçişte hayati bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda devletin ortak bir vizyonunu formüle etmede ve şiddetiönleyip gelecekteki siyasi çatışmaları yönetebilecek kurumlar oluşturma fırsatı sunmaktadır. Buna ek olarak, anayasa yeni demokrasinin kurallarını ve yol haritasını oluşturur aynı zamanda güç ve kaynak rekabetini çözümleyecek çerçeveyi sunar ve çatışmanın tüm temel nedenlerini ortadan kaldırır.

Benzer şekilde, federalleşme süreci, çatışan toplumlar için siyasi yapıların kurumsallaşması için yararlı bir yönetişim mekanizması önermektedir (Hofmeister ve Tayo, 2016). Ayrıca, etnik çeşitlilik içerisinde devletin siyasi ve toprak bütünlüğünü sağlayarak özerklik ve kurumlar arasında karşılıklı bağımlılığı dengeleyen bir anayasal tasarım oluşturulur (Fessha, 2010).

Demokratikleşme siyasi kurumların çalışma çerçevesinde önemli rol oynamasıyla birlikte Scarritt ve Mosaffar (1996, s.3): ‘Kurumların işlemesi için demokrasinin işlemesi gerekir’ şeklinde ifade etmiştir. En son demoktratikleşen

ülkelerin istikrarı siyası aktörlere sunulduğu kurumlara bağlıdır ve birbirini dengeleyen kurumlar hem siyasi istikrarı arttıracak hem de çatışma çözümünü etkileyecektir. Buna ek olarak; demokratikleşme süreci, anayasal olarak kimin iktidara geleceğine karar vermek için 'özgür ve adil seçimlerle ' oy hakkı ve gerçek siyasi yarışmalar getirmektedir (Robinson ve Healy, 1992). Bu nedenle, 'Özgür ve adil seçimler' hem şiddetli iç hem de dış çatışmaları önlemek ve yönetmek için en uygun yaklaşım olmaktadır.

Benzer şekilde, uluslararası toplumun varlığı ve çatışma alanlarındaki destekleri, ölümcül iç veya dış çatışmaların yayılmasıyla mücadele çabalarını arttırmaktadır. Uluslararası toplum; çok ve iki taraflı kurumları, çatışma çözümünde yer alan uluslararası kuruluşları ifade etmektedir. Birleşmiş Milletler gibi bir dizi oyuncu, çatışmaları çözmek için küresel meşruiyete sahip tek kurum olmaya devam etmektedir. Siyasi anlaşmazlıkları barışçıl yollarla çözmek için yerel aktörlere uyarılar vermektedir (Tanner, 2000).

Dünyanın birçok eyaletindeki siyasi çatışmalar; Ruanda'daki soykırım, Güney Sudan'daki iç savaş ve Balkanlar'daki etnik çatışmalar gibi devletin etnik veya kabile siyasetinin kendisine olan güven artışının önlememesi ve kontrol etmemesi nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Fessha, 2010). Bu ülkeler etnik çoğulculuğu tanıyan kapsayıcı bir anayasal tasarım sağlayamamışlardır. Çatışma sonrası atmosferde, devlet inşası çalışmalarının çoğu devletin doğası ile çürüyen çatışma arasında doğrudan bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda modern devlet inşası, özellikle yeni anayasa, federalleşme ve devletin demokratikleşmesi yoluyla, çatışma sonrası siyasi kurumların yeniden inşası amacıyla ortaya çıkmaktadır. Bu kavramlar, yeni çatışmaları önlemek için kapsayıcı politikanın sağlanmasını amaçlamaktadır. Buna ek olarak siyasi kurumlar, bölünmüş toplumlarda siyasi çatışmaları çözmek için çok önemli roller oynamaktadır. Benzer şekilde, siyasi kurumların kurumsallaşması bir devlet kurma

sürecidir. Yasama, yürütme, yargı gibi siyasi yapıların ve devlet organlarının formülasyonu sırasında vatandaşlar üzerinde devlet gücünün etkin bir şekilde uygulanması ile ilgilidir (Kamrava, 2000; Poggi, 1978).

Buna karşılık Afrika bağlamında kurumsallaşma, bir zamanlar sömürge ülkeleri tarafından kullanılan ve devlet inşası sürecinde hala büyük bir kaldıraca sahip olan gayri resmi kurumların dikkate alınmasını gerektirir (Englebert, 2000; Mengisteab, 2009). Başka bir deyişle, modern siyasi kurum inşası süreci, kırsal kesimde yaşayanları devlet inşası sürecine katılmaları için organize eden geleneksel gayri resmi kurumların rolünü dikkate almalıdır.

Larry Diamond'ın (1996, s. 238) belirttiği gibi, "demokrasinin sağlamlaştırılmasında en önemli ve acil faktör sivil toplum değil, siyasi kurumsallaşmadır." "Gelişmekte olan ülkelerde demokratikleşme her şeyden önce "sağlam siyasi kurumlara" ihtiyaç duyar" (Diamond, 1996, s. 239), örneğin, korunan yöneticiler ve toplayıcı seçim kurumları tarafından desteklenen partilere dayalı etkin yasama organları gibi. Ayrıca Hungtington (1991), Soğuk Savaş sonrası her bir uluslararası çatışma çözümünün, ülkelerin demokrasi dışından çok partili siyasete geçişlerinin bir 'dalgasını' içerdiği ve her bir dalganın yeni bir düzen için yeni anayasaların oluşturulmasını gerektirdiği ve seçim sistemlerinin düzenli olarak yeni kurumların en tartışmalı ve irdelenen yönü olduğu üç dönemi açıklamıştır.

Dahası, çatışma sonrası anayasa yapımı, federalleşme ve seçimler daha önce savaş halinde olan siyasi aktörler arasında uzlaşmayı teşvik edecek ve şiddetli bir çatışmayı barışçıl yolla çözecektir - oy pusulaları mermilerin yerini alacaktır (Kumar, 1998).

Bununla birlikte Kumar (1997) çatışma sonrası toparlanma çabalarının sürdürülebilir olmadığını vurgulamıştır - 'çatışma sonrası' bir ülkenin yüzde 50'den fazla toplumsal hoşnutsuzluk ve 'meşruiyet açığı' ile sonuçlandığını, çatışmaya geri dönüş

riskinin örnek teşkil edemeyeceğini söylemiş ve siyasi kurumların 'kapasite eksikliği' nedeniyle ülkenin on yıl içinde çatışmaya geri dönebileceğine dikkat çekmiştir (örneğin Kolombiya, Sierra Leone, Somali). Başka bir deyişle, bu siyasi kurumlar, ulusal seçimler üzerinde halk kontrolünü arttırmak için bölünmüş iktidar kurumlarının oluşumunu sağlayamamış ve aynı zamanda devlet inşa sürecini geçerli kılmak için elitler arasında güç paylaşımını garanti edememiştir.

Çatışmalardan etkilenen kırılgan devletlerde zayıf da olsa bir barış söz konusudur, ancak bunun için tüm nüfusun istikrarını sağlayabilecek güçlü siyasi kurumların oluşturulması gerekir. Örneğin 1991'de Somali, korkunç insan kaybına ve kurumların çökmesine yol açan uzun süreli bir iç savaşın ardından, tüm devleti farklı bölgesel yönetimlere bölerken, bazı bölgeler terörist gruplar tarafından ele geçirilmiştir. Buna ek olarak, nüfusun yer değiştirmesi, genişleyen aşiret bölünmeleri ve radikal terörist gruplar da Somali'deki siyasi kurumların işleyişini engellemektedir (Cliffe & Manning, 2006).

Demokratik geçişler ve siyasi aktörler arasındaki müzakere süreçleri doğrultusunda, siyasi yapıların kurumsallaşmasında anayasal tasarım, federalleşme süreci ve seçim sistemlerinin sürüklenmesi ile Somali'de yeni şikayetler ve çatışmalar ortaya çıkabilir. Bu durum toplumda parçalanma ve kutuplaşmayı teşvik edecek, barışçıl kanallar ve uzlaşmalar yoluyla çözülmediği takdirde yeni çatışmalara yol açacaktır.

Bu çalışmanın genel amacı, siyasi kurumların Somali'deki çatışma çözümü üzerindeki etkisini incelemektir. Çalışma özellikle anayasal tasarımın, federalleşme sürecinin, seçimlerin ve uluslararası barışın inşasının 2004-2024 yılları arasındaki dönemde Somali'de etkili çatışma çözümünü nasıl desteklediğini açıklamaktadır.

Çalışmanın özel hedefleri aşağıdaki gibi olacaktır:

- Somali'de anayasal tasarımın çatışma çözümü üzerindeki etkisini açıklamaktadır.
- Somali'de federalleşme sürecinin çatışma çözümü üzerindeki etkisiincelenmektedir.
- Somali'deki seçimlerin çatışma çözümü üzerindeki etkisini açıklamaktadır.
- Somali'deki çatışma çözümünde uluslararası barış inşası desteğinin rolünü incelemektedir.

Temel araştırma sorusu 'Siyasi kurumlar 2004-2024 yılları arasında Somali'de çatışma çözümünün kaldıraçları olarak nasıl hareket etmiştir? Güç paylaşımı, güç dengesi ve siyasi kurum inşası stratejileri Somali'deki siyasi çatışmaları ne ölçüde azalttı veya arttırdı? Sorusunu soracaktır.

Alt sorular şunlardır:

1) Somali'de anayasal tasarımın çatışma çözümü üzerindeki etkisi nedir?
2) Federalleşme süreci Somali'de çatışma çözümünü nasıl etkilemektedir?
3) Somali'de seçimlerin çatışma çözümü üzerindeki etkisi nedir?
4) Uluslararası barış inşası desteği Somali'deki çatışma çözümünde nasıl bir rol oynamıştır?

Ayrıca, bu çalışma genel olarak sosyal bilimler alanında önemli bir bilgi birikimine katkıda bulunacaktır. Aynı zamanda bu konuda daha kolay erişilebilir bilgi sağlaması beklenmektedir. Siyaset bilimi ve kamu yönetimi alanındaki araştırmacılara, öğrencilere ve siyasetçilere referans olması açısından önemli olan bu çalışmanın, siyasetçilere yol göstererek önemli siyasi önermelerde bulunması da beklenmektedir.

Üstelik, çalışma, anayasal tasarım, federalleşme süreci ve demokratikleşmenin yanı sıra siyasi kurumların Somali'deki çatışma çözümünü nasıl etkilediğine dair tavsiyeler de sunacaktır. Bu tavsiyeler Somali'de ve diğer ülkelerde yeni anayasaların

oluşturulmasına, federalleşme sürecine ve demokratikleşme sürecine yardımcı olabilir. Ayrıca, bu çalışma resmi siyasi kurumların (yasama, yargı ve yürütme gibi) ve gayri resmi siyasi kurumların (geleneksel) tamamlanmasına yardımcı olacaktır. Bu araştırma, siyasi kurumların fırsatlarını, zorluklarını ve bu zorlukların nasıl ele alınacağını, çatışma çözümünün nasıl en üst düzeye çıkarılacağını ortaya koymuştur.

Bu çalışmada araştırmacı, bilgi sahiplerine yönelik bir anket ile birleştirerek nitel bir yaklaşım benimsemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın amacı, ikincil kaynaklardan elde edilen verileri, konu hakkında önemli bilgiye sahip bireylerin daha güncel ve pratik bilgileriyle tamamlamaktır. Örneklem beş akademisyen, beş sivil toplum kuruluşu temsilcisi, beş geleneksel lider, beş hükümet yetkilisi, beş siyasi parti üyesi ve beş dini liderden oluşacaktır. Az sayıda spesifik katılımcıdan oluşan bu amaçlı örneklem, nitel yöntemin kullanılmasının önemli bir avantajıdır çünkü büyük bir popülasyon örnekleminin sahip olabileceği genel bir tanımlayıcı yaklaşımın aksine, araştırmacının vaka çalışması hakkında daha derin bir anlayış kazanmasını sağlar. Sosyal bilimlerin yorumlarını kullanarak keşfetmesi için en uygun çalışma olarak kabul edilmektedir. Araştırmacının çeşitli yönleri, verileri anlamasını ve toplamasını sağlar (Alhojailan, 2012). Buna ek olarak, kabul edilen görüşme verilerinin; örneğin, çalışma sırasında katılımcıların görüşlerinden ve geri bildirimlerinden kaynaklanan yerleşik anlamların keşfedilmesine yardımcı olur; böylece ayrı veya bireysel grupların bakış açılarına odaklanan derinlemesine bir analiz yoluyla elde edilebilir (Hatch 2002; Creswell 2003). Ayrıca, siyasi kurumların Somali'deki çatışma çözümünü nasıl etkilediğini görmek amacıyla verileri analiz etmek için NVIVO yazılımı kullanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SÖMÜRGE SONRASI ULUS- DEVLET İNŞASI

1. KAVRAMSAL TARTIŞMA

Afganistan ve Irak'ta demokratikleşme sürecinin üçüncü dalgasında otoriter rejimlerin yıkılmasının ardından ortaya çıkan yeni devlet sistemleri kurma girişimleri nedeniyle Somali'de de, ulus inşası kavramı popüler hale gelmiştir. Ulus inşası terimi, Somali'deki başarısız müdahaleden bu yana hükümet başkanları ve uluslararası toplum tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca bu tez, ulus inşası süreçleri kavramını sosyal- siyasi parçalanma ve çatışma sonrası ülke içerisindeki toplumları birleştirerek iktidarı genişletmeye ve sistematikleştirmeye çalışmaktadır. Ulus inşası süreçleri kavramı sadece siyasi istikrarı teşvik etmez; aynı zamanda siyasi çatışmaların üstesinden gelmek, şiddete ve toplumların parçalanmasına yol açan çatışmaları yönetmek ve dönüştürmek için de hayati öneme sahiptir.

Siyaset ve sosyal bilimler literatüründe 'ulus inşası' terimi, uluslararası toplumun Somali, Balkanlar, Afganistan, Irak vb. ülkelerde yaşadığı deneyimler nedeniyle siyasi ve bilimsel tartışmalarda kabul görmüştür. Toplumun parçalanması ve dağılması, ekonomik, sosyal- siyasi gelişmelerin önünde büyük bir engel olduğu gibi bölgesel ve küresel arenayı istikrarsızlaştırmakta aynı zamanda şiddetli çatışmaları da arttırmıştır. Ulus inşası kavramı uluslararası düzeyde, devletin parçalanmasını ve toplumun dağılmasını önleyen siyasi bir seçenek olarak, askeri çatışma yönetimine bir alternatif olarak veya 'Koruma Sorumluluğu' aracılığıyla çatışma sonrası yönetimde askeri müdahalelerin bir parçası olarak tartışılmaktadır.

Yazılı eserler boyunca, 'ulus inşası' kavramı önceden gelişmiş olup eski bir terimdir. 1950'ler ve 1960'larda Afrika'da ortaya çıkan teoriler, halkın modernize

edilmesi, geleneksel ya da kabile toplumlarının 'çağdaş' ulus-devletlere, yani çok kimlikli toplumların tek bir ulusal kimliğe dönüştürülmesi ile yakından ilişkiliydi. Dahası, milliyet ve ulus-devlet kavramları esas alınmaktaydı böylece ekonomik ve siyasi kalkınma umut verici bir başarı olarak görülüyordu.

Ulus-devlet, insanların ekonomilerini yönetmek, güvenliklerini sağlamak, kültürel ve dini pratikleri paylaşmak için kendilerini daha büyük topluluklar halinde örgütlemelerinin son adımı olarak görülmektedir. Önceki imparatorlukların, beyliklerin ve halifeliklerin halefi olan ulus-devlet, modernitede toplumlarımızı organize etme biçimimizdir.

Avrupa'da ulus devlet yapısında üç önemli faktör gözlemlenmiştir. Birincisi, ekonomik bütünleşmenin bir sonucu olarak devletin merkezileşmesi artmış; ikincisi, bilimsel gelişmeler egemenliğin pekiştirilmesi ve bürokrasinin de artmasıyla desteklenmiş; üçüncüsü, kültür alanında devlet egemenliği dini otoritelerin dayatmasından dünyevi özgürleşme ve vatandaşlarının eşitliği hedefine yönelmiş ve bu amaca hizmet eden entelektüeller kültürel birlik oluşturmaya özen göstermişlerdir (Smith, 2002, s. 173-176). Gelişmekte olan ülkelere baktığımızda, ulus devlet inşa süreçleri hakkında uzun süren bir tartışma vardır. Örneğin Samuel Hantington (1990) ulus devlet inşası için hangi unsurun öncelikli olacağı sorusunu gündeme getirmiştir: siyasi kurumların gelişimi mi, sosyal kalkınma mı yoksa ekonomik kalkınma mı? Hantington, Amerika Birleşik Devletleri ve gelişmiş ülkelerin Afrika'da siyasi yapıların kurumsallaşmasında yaptıkları en büyük hatanın, siyasi kurumların inşası ve modern toplumsal seferberlik yerine ekonomik kalkınmaya odaklanmak olduğunu tespit etmiştir.

Ulus kimliği konusunda daha ilkel bir pozisyonu savunan Anthony D. Smith, ulusu “tarihsel bir bölgeyi, ortak mitleri ve tarihsel anıları, kitlesel, kamusal bir kültürü,

ortak bir ekonomiyi ve tüm üyeler için ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan nüfusu" olarak tanımlar (Smith, 1991: s. 43).

Üstelik ulus inşası kavramı çatışma sonrası toplumlarda çok yönlü, heterojen ve normatif bir stratejiye sahiptir. Ulus inşası teriminin bu iki kullanımı, zaman faktörü, yer, mekanizmalar ve sonuçlar açısından farklı boyutlardan uzlaşma sağlamaktadır.

Bu konuda iki teori vardır: Biri, etkili bir ulus yaratmak için toplumun çok etnikli ve çok dinli olmaktan çıkarılıp tek bir ortak topluma dönüştürülmesi gerektiğini söylemekte diğerleri ise kabile ve dini yapılar gibi geleneklerin modern kurallarla harmanlandığı karma bir sistemle inşa edilebileceğini savunmaktadır. Başka bir deyişle, G. Wadlow'a (2006) göre ulus olmanın niteliği şu şekildedir: Bir yandan, sürecin sosyo-politik gelişiminde gerekli olan - genellikle daha uzun bir tarihsel zaman diliminde - başlangıçta gevşek bağlarla birbirine bağlı topluluklardan oluşan bir toplum için ortak bir ulus-devlet inşa etmektir. Bu nedenle, halk kendi başına, barışçıl ve istikrarlı bir ortam için yapıcı bir çatışma yönetimi için çabalamaktadırlar ve mutlaka şiddete karşı önlem alırlar. Burada önemli olan konomik entegrasyon, kültürel entegrasyon, siyasi merkezileşme, bürokratik kontrol, askeri fetih veya boyun eğdirme kavramlarının temelde oturtulmasıdır; İkincisi, ulus inşası, siyasi bir hedef olabileceği gibi belirli siyasi hedeflere ulaşmak için bir strateji de olabilir. İç veya dış aktörler, kendi çıkarlarına hizmet edeceği, belirli işlevsel gereklilikleri önceden var olan bir düzenlemeden daha büyük ölçüde yerine getireceği veya kendi gücünü artıracağı böylece rakiplerinin gücünü zayıflatacağı düşünülen bir ulus-devlet altında siyasi ve sosyal bir sistem yaratmaya veya bu sistemi güçlendirmeye çalışmaktadırlar. Böyle bir bağlamda, 'ulus inşası' terimi, sosyal ve siyasi süreçleri tanımlamak veya analiz etmekten ziyade programatik veya kavramsal bir karaktere sahiptir. Ulus-devlet modellerini içeriden figürler ortaya koymaya çalışabilir ya da dışarıdan figürler aynı amaca riayet edebilir.

Wadlow'un (2006) belirttiği gibi, burada başarılı bir ulus-devlet inşasının üç temel unsuru vardır: birleştirici veya ikna edici bir ideoloji, toplumun bütünleşmesi için işlevsel bir devlet aracıdır.

Ulus inşasının klasik ideolojisi - burada 'milliyetçilik' ile kastedilen, diğer ulusal veya etnik gruplardan şiddetle ayrılarak ortak bir ulusal kimliğin anlamlı bir şekilde geliştirilmesidir. Ulus inşası, zorunlu olarak son derece farklı şekillerde oluşturulabilecek bir 'ulus'un yaratılmasını gerektirir. Bir bölgedeki insanlar kendilerini öncelikle Peştun, Maruni, Bavyeralı, Yusufzai (Peştun kabilesi), İsmaililer veya belirli bir aşiretin üyeleri olarak tanımladıkları sürece ulus inşası tamamlanmamış veya başarısız olmuştur. Söz konusu kimliklerin varlığı başlı başına bir sorun teşkil etmese de, sorun tüm grupları kapsayan bir 'ulusal' kimliğin yoksunluğudur (Hippler, 2001). Aynı anda hem Bavyeralı hem Müslüman hem de Alman olunabileceği gibi, ideolojik olarak mümkün kılındığı takdirde aynı anda hem Pakistanlı ya da Afgan hem de Peştun ya da Şii olmak da mümkündür. Ancak, birincil kimlik ve sadakat bir kabileye, klana ya da etnik veya etnik-dinsel gruba olduğu sürece ve 'ulusal' kimlik düzeyi bağımlı veya eksik kaldığı sürece, bir ulus-devlet güvencesiz kalacaktır.

Ancak ulus inşasının temelini oluşturan bütünleştirici bir ideolojinin her zaman ve otomatik olarak 'ulusal' odaklı olması hiçbir şekilde gerekli değildir. Diğer değer ve kimlik modelleri, en azından bir süreliğine onun yerini alabilir: anayasal vatanseverlik, 'özgürlük, eşitlik, kardeşlik', seküler ideolojiler (örneğin sosyalizm) veya din aynı işlevi veya yardımcı işlevleri üstlenebilir. Pakistan ve İsrail devletlerinin kuruluşu bu açıdan örnek teşkil etmektedir: 'Hindistan Müslümanları' ve 'Yahudiler' için devletler kurulduğunda, başlangıçta dini olan bu sınıflandırmalar yavaş yavaş 'ulusal' bir şekilde yeniden yorumlanmıştır.

Başarılı bir ulus inşası sürecinin ikinci önkoşulu, daha önce var olan gevşek ilişkili gruplardan oluşan bir toplumun entegrasyonunu içerir. Peştunlar, Beluciler ve

Pencaplıların ortak bir ulusa ait olduklarına ikna edilmelerinin yanı sıra, bu kavramın sosyal gerçeklikte de yerleşmesi gerekir. Bunu başarmak için, sosyal gruplar arasındaki iletişim kalıplarının, iletişimin esas olarak gruplar içinde gerçekleşmediği ölçüde yoğunlaştırılması gerekmektedir. Her ne kadar (etnik, dini ve diğer) grupların kendi içlerindeki iletişim, diğer gruplarla olan iletişimden daha güçlü olsa da, başarılı ve kalıcı bir ulus inşası için bu gruplar arasında bir dereceye kadar yakın iletişim olması gereklidir. Ancak, siyasi-kültürel boyutun yanı sıra, pratik gereklilikler de vardır: ulus inşası 'ulusal' bir altyapıya ihtiyaç duyar. Ulaşım ve iletişim altyapıları, bölgesel veya yerel ekonomik alanlardan 'ulusal ekonominin' geliştirilmesi ve ülke çapında kitle iletişim araçları, ulusal bir siyasi ve kültürel söylem inşa etmenin temel değişkenleridir.

Ulus inşasının önemli bir bileşeni, ulusal topraklarını fiilen kontrol edebilecek işlevsel bir devlet aygıtının geliştirilmesidir. Bu, her şeyden önce, ilgili toplumun kendisini siyasi bir toplum olarak oluşturması anlamına gelir ki bu da yukarıda özetlenen iki sürece, özellikle de kendi öz farkındalığına sahip ortak bir toplumun oluşumuna karşılık gelmektedir. Böylece devlet, toplumsal bütünleşme de kilit bir rol oynayan toplumun siyasi örgütlenme biçimi haline gelir. Devlet inşası, başarılı ulus inşasının temel bir yönüdür. İşleyen bir devlet aygıtı için mali bir temel oluşturulması, etkin bir finans sisteminin yanı sıra etkili ve ülke çapında kabul gören organize bir polis, hukuk sistemi ve idari aygıt gibi bir dizi pratik kabiliyet öngörmektedir. Devletin, kendisini bireysel sosyal, etnik veya dini topluluklarla değil, öncelikle devlet ve 'ulus' ile özdeşleştiren sadık kişilere ihtiyacı vardır. Özellikle devlet aygıtının uzun vadede başarılı olabilmesi için tüm ulusal topraklar üzerinde iktidar hakimiyetini kurması gerekir.

Başarılı bir ulus inşası, devlet oluşturma, sosyal entegrasyon ve ideolojik meşrulaştırma gibi karmaşık bireysel unsurlardan oluşan bir üçgenle tanımlanmaktadır. Ancak, ulus inşasının başarı ya da başarısızlığına nihai olarak karar verecek olan,

karşılıklı güç sağlayan birbirleriyle olan etkileşimleridir. Kural olarak, dış aktörler sonuçta ulus inşasını kolaylaştıracak veya zorlaştıracaktır, ancak iç faktörlerin bunu reddettiği durumlarda ulus inşası tamamen engellenmeyecektir. Ulus inşası ancak bütünleştirici bir ideolojiden temel alıyorsa uzun vadede başarılı olacaktır. Siyasetin ve toplumun temelden yeniden yapılandırılması, politikanın gerekçelendirilmesi ve amaçları için toplumsal seferberlik açısından özel bir meşruiyet gerektirmektedir. İşleyen bir ulus-devleti formüle etmek için, devletin ve kurumlarının, devlet ortaya çıkmadan önce ortak bir kimlik yaratarak iç meşruiyet kazanması gerekir; örneğin, devlet ortaya çıkmadan önce 12. yüzyıldan itibaren gelişen İngiliz Kimliği gibi. Bunun yanında, ulus-devlet ikinci tanımlayıcı ilke olarak uluslararası toplumun kabulüne ihtiyaç duymaktadır. Uluslararası meşruiyet, ulus devletin kendine referanslı önkoşulunun diğer yüzüdür. Uluslararası toplum tarafından tanınmayan ulus devletler, varoluşları için çetin bir mücadeleyle karşı karşıyadır. Somali devletinin çöküşünden sonra ortaya çıkan mevcut Somaliland ve Somaliland oluşumlarının her ikis de hala bu uluslararası kabulden yoksundur.

2. MODERN ULUS-DEVLET ARAYIŞI: AFRİKA DENEYİMİ

1950'ler ve 1960'lar arasında ırksal, kabilesel, dini ve etnik bölünmelerle karakterize edilmiş Afrika'da ulusal bütünleşme konusunda bir endişe hakimdi (Binder, 1964; Coleman & Rosberg, 1966; Zolberg, 1967). Collier (2009) ve Miguel (2004) bu kaygıyı yeniden canlandırarak siyasi dalgalanmalarla anılan bir kıtada ulus inşasını teşvik etmişlerdir. “Ulus inşasını özellikle Afrika'da hükümet politikalarının gündemine taşıma” (Miguel, 2004, s. 362) çağrıları ışığında ulus inşası politikalarını ele almak önemlidir. Ulus inşası süreci boyunca, ulusal entegrasyon politikalarının oluşturulması; devleti, başkenti, para birimini, ili ve benzerlerini değişimini gerektirir. Bunların ulus inşası üzerindeki olumsuz etkileri Bilig (1995) gibi akademisyenler tarafından uzun süredir değerlendirilmektedir.

Afrika bağlamında, Young (2004) sayısız devlet uygulamasının ulusal fikri bilince nasıl adapte olduğunu belirtmiştir: Temel olarak ulusal bayramlar kutlanmış ulusal marşlar okunmuş ve tüm idari merkezlerde günlük olarak bayrak çekme törenleri yapılmıştır. Ulus kimliği, bir düzine yolla, her yerde bulunan bayrak, para birimi, posta pulları, kimlik kartları aracılığıyla bilinçaltına iletilmiştir.

Akademisyenler Afrika devletlerinin başarısızlığını liderlik başarısızlığına, Afrika devletlerinin sömürgecilik sonrası doğasına, çok etnikli toplumlarda demokratikleşmenin zorluklarına ve dış yardıma olan bağımlılıklarına neden olduğunu savunmuşlardır (Rotberg, 2010, s. 1-50). Bu devletler, zayıf liderlik, yeniden canlandırma uyumunun eksikliği, organize seçimler ve dış yardım ile başarısız devletler olduklarını zaten göstermişlerdir.

Afrika, bazı devletlerinin çöküş ve başarısızlıktan önce zaten işlevsiz olduğu ölçüde de benzersiz olduğunu göstermiştir. Afrika devletlerinin çoğu patronaj ilişkilerine dayalı sisteme sahip olduklarından hiçbir zaman etkili kurumlara sahip olmamıştır. Bu nedenle de sürdürülebilir bir büyüme yaratamamışlardır. Hizipçilik siyasi alanda yaygın olup devletler kamu mallarının peşinde koşan araçlar olmaktan ziyade özel çıkarların ve özel güç kullanımının araçları haline gelmişlerdir. Afrika'nın büyük bir bölümünde devletin başarısızlığı nesnel bir durum olmaktan ziyade kalıcı bir siyasi işleyiş biçimine dönüşmüştür.

Afrika devletlerinin yapısal zayıflığı, sömürge dönemine ve sömürgecileri tarafından Afrika toplumlarına dayatılan siyasi kurumların kendine özgü doğasına kadar uzanmaktadır. Bu kurumlar devlet için sadece güçsüz bir temel sağlamıştır. Tüm sömürge yönetimlerinin ortak bir özelliğiydi olarak Britanya'nın da dolaylı yönetim biçimi, ustaca yerleştirilmiş bir sömürge mekanizmasını telafi etmek için aracı yerel elitlere dayatmaktı (Berry, 1993; Mamdani, 2018).

Sömürgecilik ve kolonizasyon, devlet inşasının erken örneklerini temsil ederken modern devlet kurumlarının derin veya kalıcı bir şekilde aktarılmasını içermemektedir. Sonuç olarak, bağımsızlıklarını kazandıklarında, Afrika devletlerinin büyük çoğunluğu "şimdiye kadar normal kabul edilen devlet olma kriterlerini açıkça karşılamamaktadaydı" (Clapham, 1996, s. 34).

Yabancı devletleri Afrika'ya nakleden yabancılar, o zamandan beri defalarca Afrika devlet kurumlarını kendi şablonlarına göre değiştirmeye çalışmışlardır. Özellikle son çeyrek yüzyılda, Batılı donörler Afrika'nın zayıf devletlerinde giderek daha fazla ekonomik ve siyasi değişim arayışına girmişlerdir. Genel olarak amaçları, yönetişim kurumlarının etkinliğini artırmak ve kalkınmayı teşvik etmek olarak aktarılmaktadır (Walle, 2001, s. 188-234).

1990'dan bu yana, kısmen Afrika'nın ekonomik durgunluğunun siyasi kökleri olduğuna dair artan algıların bir sonucu olarak demokrasi ithalatı da önemli hale gelmiştir (Crawford, 2000) Donörlerin ve Afrikalı elitlerin karşılıklı anlayış ve deneyim geliştirdikleri devlet başarısızlığı ve yeniden yapılanmanın üç boyutu vardır. İlk olarak, Afrika'daki çoğu barış inşası sürecinde, devlet başarısızlığının doğası ve bunu ele almak için gereken yeniden yapılandırma çabaları hakkında bilişsel bir uyumsuzluk hakim olmuştur. Bağışçılar bu tür bir başarısızlığı sistematik bir çöküş ve yeniden yapılanma olarak yeni bir sosyal sözleşmenin zayıflığı olarak görmektedirler.

Afrikalı elitlerin her iki durumu? (Hangi iki durum?) da siyasi servetlerini maksimize etmek için bir fırsat olarak görmeleri daha muhtemeldir. Yeniden yapılanma kaynaklar için siyasi rekabetin devamı olarak görülebilir. İkinci olarak, yeniden yapılandırma çabaları başarısız devletlerdeki kurumsal dirençle çelişmektedir. Başarısız devletlerin kamu kurumları işlevsiz olabilir, ancak bu ortadan kaldırılacakları ya da yerel elitlerin işine yaramayacağı anlamına gelmez.

Sonuç olarak, yeniden yapılandırma anlaşmaları genellikle geçiş dönemi ve sonrası için yeni kurumlar yaratırken, Afrikalı liderler meşruiyetin var olan egemen kurumlarda kaldığını görme eğilimindedir. Üçüncü olarak, devletin başarısızlığına; sağlık, eğitim ve güvenlik gibi kamu hizmetleri neden olurken paralel yerel kurumların oluşturulması veya büyümesi bu duruma eşlik etmektedir. Yeniden yapılandırma çabaları, devletin zayıflığı ve başarısızlığı ile başa çıkma kabiliyetini kanıtlanmış olmasına rağmen, bu yerel kurumları genellikle ihmal etmektedir. Bu davranış, siyasetin kurumsallaşması ne kadar zayıfsa, iktidardakilere karşı hesap verebilirliğin o kadar az olduğu, yağma ve tahakkümün arttığı başarısız devletlerde görülmektedir.

Zayıf kurumsallaşma Afrika otokrasilerinin temel bir özelliği olsa da devlet başarısızlığı bu tür rejimlerin bir uzantısı veya sonucu olarak düşünülebilir ki bu durum siyasi sistemin bir tezahürü değildir. Bu nedenle, başarısız devletler her zaman siyasetle bir arada var olur Clement (2005, s. 119-121), çünkü Liberya, Sierra Leone ve Sudan gibi ülkelerde devlet başarısızlığına yönelik iç suçlamaların çoğu, zayıf devlet olmanın avantajlarına erişim konusunda rekabet etmektedirler.

Başarısız devletlerde denge ve denetleme mekanizmalarının bulunmaması, yöneticilere kamu kaynaklarına sahip olma fırsatı sağlamaktadır. William Reno, Sierra Leone'yi bir vaka çalışması olarak kullanılarak, bu tür devletlerde; çökmüş bürokrasilerin yöneticilerinin, patronaja dayalı sistemi sürdürmek için gelir elde ettikleri paralel ekonomik faaliyetlerde bulunarak, siyasi araçları nasıl özelleştirdiklerini göstermiştir (Reno, 2003, s. 322-345).

3. ULUS-DEVLET: SOMALİ ÖRNEĞİ

Somali'deki İtalyan ve İngiliz sömürge toprakları 1960 yılında bağımsızlıklarını kazandıktan kısa bir süre sonra gönüllü olarak bir araya gelerek Somali Cumhuriyeti'ni kurmuşlardır. Sömürge döneminden Somali toplumuna modern merkezi devlet miras

kalmıştı. Bu yeni toplumsal örgütlenme biçimi, Lewis'in (1961) 'pastoral demokrasi' olarak tanımladığı Somalililerin geleneksel, radikal eşitlikçi toplumsal yapısıyla keskin bir tezat oluşturmaktaydı. Yerleşik toplumların aksine bu durumda, resmi olarak kurumsallaşmış otorite neredeyse hiç bulunmamaktadır. Akraba biriminin ötesinde, topluluk içindeki ilişkiler çok esnek ve durağandır. Somali sosyal yapısı, birçok düzeyde (klanlar, alt klanlar ve diğer alt bölümler) ittifaklara entegre olmuş özerk akraba birimlerinden oluşan geniş bir ağ olarak tanımlanabilir.

Ancak bu geleneksel siyasi kurumların var olmadığı ya da Somali siyasi yapısının çatışma ile karakterize olduğu anlamına gelmemektedir. Bu siyasi ve yapısal bölümlenmenin Somali toplumunun devamı ve refahı için hem iç hem de dış birçok olumlu etkisi vardır. Başka bir deyişle, ister kentsel ister pastoral bir ortamda yürütülsün, Somali siyasetinde siyasi aktörler arasında kimin nasıl iktidarda olduğuna dair bir endişe hakim olacaktır. Dışarıdan bakıldığında, Somali'deki soy ideolojisi, toprakların büyük bir kısmını Somali Cumhuriyeti'nden koparıp Kenya ve Etiyopya'ya yerleştiren uluslararası tanınmış sınırları kabul etmesini acı verici bir şekilde zorlaştırmaktadır (Laitin & Samatar, 1987).

Laitin ve Samatar'ın (1987, s. 41) dediği gibi, Somali'deki geleneksel siyasi kurumlar büyük bir karışıklığı teşvik etmektedir. Demokrasi, eşitlik ve anarşi; tüm bu değerleri aynı anda maksimize etmek çatışma yaratacaktır. Ancak bu değerler Somali'de tarihsel geleneğin merkezi yönlerine atıfta bulunarak meşru ve etkili bir sistemin gerekçesi olarak görülebilir. Dahası, geleneksel Somali siyasetinin hukuki temeli, Somali toplumunun hukuki ve siyasi anlaşmazlıklarını çözdüğü gayri resmi sözleşme olan 'Heer'dir. Örneğin bir heer sözleşmesi, sayıları 250 ila 3000 arasında değişen Somalili erkek ve kadın soy grupları tarafından yapılabilmektedir. Ayrıca heer, anlaşmazlıkları çözmek için zaman zaman toplanan geçici müzakere konseyleri bağlamında işlev görmekte olup bu meclisler veya müzakereler savaş ilan etme aynı

zamanda barış yapma hakkına da sahiptir. Ayrıca, tüm tahakküm iddialarının reddedilerek siyasi kurumların eksikliği anlamına gelen bir anarşi geleneğini desteklemektedir.

Buna ek olarak Lewis, Kuzey Somali siyasi sisteminin özelliklerini gözlemlemiş ve resmi olarak tanımlanmış kurumların eksik olduğunu bunun siyasi grupların aşırı değişkenliğinden kaynaklandığını tespit etmiştir. Laitin ve Samatar'ın (1987:44) vurguladığı gibi; demokrasi, eşitlik ve anarşiyi tercih eden Somali siyasi kurumlarının siyasi gelişim üzerinde derin bir etkisi olmuştur.

Kusow (2004, s. 10-11), ulus-devlet inşası süreci boyunca Somali toplumunun sosyal ve siyasi yapısının tarihsel olarak tartışmalı kimlik anlatılarını içerdiğini tespit etmiştir; mitik devlet destekli ve soy temelli bir anlatı ve aynı derecede güçlü bir bölgesel söylem, yani toprağa bağlılık olarak ifade edilmektedir. Soy kimliği anlatısı, Somali toplumunda esasen homojen ve temelde eşitlikçi olan belirli kategorilere ve kültürel anlamlara ayrıcalık sağlamak olarak tanımlanmıştır. Somaliliğin soybilimi (klan temelli sosyal tabakalaşma) ile sınırlandırılmış gelişen bir süreç olduğu ve kültürel bir temel olarak devam etmekte olan bu öncül, idealize edilmiş soyut bir düzeyde homojendir ve toprak temelli anlatı yapıları sosyal sınırın Somali değil sosyal, ahlaki olduğunu iddia etse de sosyal değerlerin farklı biçimlerine sahip gruplara dayanır. Bölgesel öncelikleri ve avantajları tanır. Ancak bölgesel yaklaşım aynı zamanda vatandaşlık kurumunu da tesis etmeye çalışır.

Ayrıca Kusow, herkes, bireyler ve gruplar dahil edildiğinde, ulus-devletin yaratılmasında katılımcı olarak hissetme ve hareket etme olasılıklarının ulusun sosyal ve siyasi istikrarını artırdığını vurgulamıştır. Ayrıca, Elmi (2014) üç ana Somali kimliğinin klan, İslam ve milliyetçilik (Somalizm) olduğunu düşünmektedir. Buna ek olarak, Adan (2018) klanın kuzeydeki siyasi sistemde baskın olduğunu ve İslam'ın güneydeki sosyal mobilizasyonda önemli bir rol oynadığını belirtmiştir. Dolayısıyla bu

tez, klan soyundan ziyade sivil milliyetçiliğe dayanan Somali kimliğinin tüm Somalilileri birleştirebileceğini ve işleyen bir ulus-devlet oluşturulmasına katkıda bulunabileceğini gözlemlemiştir.

Bağımsızlığın ilk yıllarında Somali, Afrika'da örnek bir demokrasi olarak görülüyordu ve çoğunlukla klan temelinde çok sayıda parti seçimlere katılıyordu. Çeşitli seçilmiş hükümetler 1961 ve 1969 yılları arasında dönüşümlü olarak görev yapmıştır. Afrika'daki diğer ülkelerden farklı olarak Somali, vatandaşları ağırlıklı olarak aynı dil ve dine sahip bir halka mensup olan bir ulus devlet olarak görülmekteydi. Öte yandan, genç devletin dış politikası en başından beri Somalililerin yaşadığı tüm bölgeleri Etiyopya, Cibuti ve Kenya ile birleştirme arzusu ile karakterize edilmiş ve bu da komşu ülkelerle etkileri bugün hala hissedilen çatışmalara yol açmıştır. 21 Ekim 1969'da General Siad Barre bir darbe ile iktidara gelmiştir. Hükümetin ilan ettiği amaç, sosyalist modele dayalı modern bir ulus devlet yaratmaktı. Ülkeye tek partili bir sistem getirilmiş ve aşiret bağlılığı geri ve ilkel olarak görüldüğü için kınanmıştır. Yıllar içinde iktidar partisi kapsamlı bir kontrol sistemi oluşturarak son derece merkezi bir otoriter bir rejim kurmuştur. Somali vatandaşları devleti kimlik oluşturmak adına hiçbir adım atmayan baskıcı bir sistem olarak deneyimlemiştir.

Siyad Barre rejiminin 1991 yılında yıkılmasının ardından Somali devletinde birkaç geçiş hükümeti kurulmuştur; bunlardan ilki merkeziyetçi üniterliğe dayanan ve Siyad Barre rejiminin mirasından gelen Geçici Ulusal Hükümet olmuş ve bu merkeziyetçi devlet ile kurulan kurumsal yapı, mevcut Somali toplumsal kurumlarına ve sömürge yönetimi döneminde uygulanan kırsal toplumsal yapıya yabancılaşarak çatışmalara yol açmıştır. Sonuç olarak 2004-2012 yılları arasında görev yapan Geçici Federal Hükümet ile 2012 yılında kabul edilen geçici anayasanın temel unsurları parlamentarizm ve federalizm olmuş. Bu süreç sonunda, devletin adı Somali Federal Hükümeti olarak belirlenmiştir. Böylece federal bir yapıya geçiş, kırsal kesimdeki

toplumsal özelliklerin dikkate alınmasının önünü açmıştır. Bu süreç, Mogadişu merkezli bir federal hükümet altında, özyönetim ve ortak yönetişim ilkeleriyle iki kademeli federal üye devletlerin oluşturulmasını sağlamıştır. Somali, uluslararası destek altında daha geniş bir çatışma çözümü ve devlet inşası sürecindeki federalleşmenin bir örneği olarak öne çıkmaktadır. Eskiden üniter olan devletlerin çatışma sonrası federalleşmesi, uzun süren barış ve ulus inşası sürecini desteklemek için uluslararası desteğin önemli bir unsuru olmuştur.

4. SOMALİ'DE DEVLET İNŞASI: SİYASİ EKONOMİNİN VE TOPLUMSAL YAPININ ANALİZİ

Somali'de devlet oluşumunun tarihsel evrimi, ülkenin ve sorunlarının karakteristik özelliği olan siyasi ekonomisi ve sosyal sistemle yakından bağlantılıdır. Bu tez, ülkenin siyasi ekonomisinin Somali'deki devlet inşa sürecini önemli ölçüde etkilediğini ve yıllar boyunca hem iç hem de dış güçler tarafından şekillendirildiğini ortaya koymuştur. Somali 1960 yılında bağımsızlığını ele aldığında ülke parlamenter demokrasi ile karakterize ediliyordu. Ancak bu dönem kısa sürmüş, 1969'daki askeri darbe Siad Barre rejimini iktidara getirmiştir. Barre hükümeti, ekonomiyi millileştirme ve gücü merkezileştirme çabalarıyla sosyalist politikaları benimsemeye çalışmıştır (Hirsi, 2014, sf. 135). Bu politikalar ekonominin akışını bozmuş ve yoksulların durumunu daha da kötüleştirmiştir. Somali'nin merkezi hükümeti 1991'de dağılmış ve yerini klan temelli ve savaş ağalarına dayalı bir ekonomi politiğe bırakmıştır (Hirsi, 2014, s.118). Buna ek olarak, devletin başarısızlığı, daha çok Somali'nin kıyı bölgesi boyunca işçi dövizleri, hayvancılık ve korsanlık yoluyla sürdürülen kayıt dışı ekonomileri derinleştirmiştir. Bu tür ekonomik döngüler ve uygun kurumların eksikliği, tutarlı bir devlet yapısı inşa etmenin önünde engeller haline gelmiştir.

Bağımsızlıktan bu yana Somali'deki yönetişimi ve idare tarihi, siyasi rejimler ve hükümet türlerinde önemli dalgalanmalar sergilemiştir. Bununla birlikte, hükümet

düzeylerinin yapısında ve ikinci kademe bölümlerin sayısında nispeten daha az değişiklik olmuştur. Başlangıçta, yönetişim çerçevesi 1991'de devletin çöküşüne kadar merkezileşme ile karakterize edilmiştir. Sonrasında, geçiş hükümetleri üniter mirasına uygun olarak ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, sonraki devlet inşası çabaları, federalleşmeyi ilgili çeşitli paydaşlar için uygulanabilir bir seçenek olarak giderek daha fazla kabul etmiştir. Aşağıdaki Tablo 1, Somali'de yönetişim ve idarenin tarihsel gelişimindeki yedi temel değişkeni detaylandıran bir çizelge sunmaktadır (Vural& Adan, 2021, s.11).

Tablo 1. Somali'de Hükümet ve Yönetim [1]

Hükümet Tipi	**Zaman**	**Hükümet Yapısı**	**Hükümet Kademeleri**	**Siyasi Rejim**	**Bölgelerin Sayısı**	**İlçelerin Sayısı**
Sivil Hükümetler	1960-1969	Adem-i-Merkeziyetçi Üniterizm	-Merkezi Yönetim - Bölgesel Yönetim -Yerel belediyeler	Gelişen Demokrasi	8	12
Devrimci Sosyalist Tek Parti Hükümeti	1969-1991	Merkezileştirilmiş Üniterizm	-Merkezi Yönetim -Bölgeler -İlçeler	Tek parti yönetimi	18	92
Devlet kurma ve Geçiş Hükümetleri	1991-2012	Merkezileştirilmiş Üniterizm (2000-2004) -Federalizm (2004- 2012)	-Merkezi Yönetim -Bölgeler -İlçeler -Federal Hükümet Seviyesi -Federal Üye Devletler -Yerel yönetimler	Gelişen demokrasi	18	98
Federal Hükümet	2012-Günümüz	Federalizm	-Federal Hükümet Seviyesi -Federal Üye Devletler -Yerel yönetimler (Bölgeler, ilçeler, köyler)	Gelişen Demokrasi	18	Yaklaşık olarak 102

[1]Mohamed A. Adan (2018), *Development of Public Administration in Somalia: The Impactof Historical and Sociological Factors,* Thesissubmitted to the Department of Public Administration, TODAIE, Ankara.

Yukarıdaki Tablo 1'de özetlendiği üzere, Somali'de ulusal egemen gücün bölgesel örgütlenmesinin tarihsel gelişimi, hükümet ve idare yapısını da kapsayacak şekilde, üç farklı aşamada kategorize edilebilir: Ademi merkeziyetçi üniterlik, merkezi üniterlik ve üniterlik sonrası federalizm. Bu aşamaların her birinin, genellikle bağımsızlık, rejim değişikliği veya çöküşünün ardından ulus-devleti yeniden inşa etme çabaları gibi önemli siyasi olaylara yanıt olarak Somali yönetiminin resmi olarak yeniden adlandırılmasıyla karakterize edildiğini belirtmek de önemlidir (Vural & Adan, 2021, s.11).

Somali'deki toplumsal oluşum, ülkenin devlet inşa sürecine kritik bir arka plan sağlamaktadır. Somali toplumu temelde bir klan toplumudur ve klan ilişkileri siyasi, sosyal hatta ekonomik faaliyetleri etkilemektedir (Khayre, 2016, s. 36). Geçmişte bu klanlar, devlet oluşumunun olmadığı yerlerde anlaşmazlıkları ele almak, kanunu uygulamak ve düzeni sağlamak için yasal bir sistem görevi gören **"Heer"** olarak bilinen geleneksel yasalara sahipti (Adan, 2018, s. 37). Ancak sömürge döneminde klanın siyasallaşması ve ardından gelen hükümetler bölünmeleri pekiştirmiştir. Klanların iç yapısı, özellikle iç savaş sırasında farklı grupların kontrol ve hakimiyet için mücadele etmesiyle bir soruna dönüşmüştür (Adan, 2018, s. 24). Bunu takip eden parçalanmanın ulusal birlik ve devlet kurma süreçleri üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Bununla birlikte, klanlar yerel yönetimde de önemli bir rol oynamıştır; Puntland ve Somaliland gibi bazı devletler geleneksel sistemleri kullanarak nispeten istikrarlı hale gelmiştir.

Öte yandan, bölgesel özyönetim ile ülkenin bütünlüğü arasında denge kurmak amacıyla benimsenen federalizm kavramının sorunları da yok değildir. Somali Federal Hükümeti ve Federal Üye Devletler her zaman güç ve kaynaklar için rekabet halindedir. Anayasal belirsizlikler ve siyasi liderler arasındaki güven eksikliği bu anlaşmazlıkları sürdürmüştür. Örneğin, yapılan değişikliklere rağmen, Puntland gibi bazı bölgelerin daha fazla yetki talep etmesiyle birlikte kaynakların yönetimi, eğitim ve güvenlik

konularında hala tartışmalar yaşanmaktadır. Dahası, bir anayasa mahkemesinin yokluğu bu tür gerilimleri artırmakta ve tutarlı bir idari ve kaynak yönetimi kuralları bütününün geliştirilmesi çabalarını zorlaştırmaktadır.

Devlet kurma çabaları aynı zamanda dış güçlerin etkisiyle de ilgili olmuştur. Uluslararası toplum 1991'den sonra Somali'de yönetişim ve düzeni tesis ve teşvik etmeye çalışmıştır. Ancak bu çabalar genellikle parçalı olmuş sosyal ve siyasi süreçleri yeterince dikkate almamıştır. Son yıllarda ise federal bir sistemin kurulması ve adem-i merkeziyetçilik konularında küçük de olsa bir değişimler gözlemlenmektedir. Ancak, birleşik ve etkili bir devlet yaratmak hala bir zorluktur çünkü çatışan tarafları uzlaştırmak ve Somali tarihi boyunca gelişen örgütsel sorunları çözmek gerekmektedir. Dolayısıyla Somali'nin devlet inşa süreci, ülkenin siyasi ekonomisi, sosyal ilişkileri ve dış aktörler arasında bir dizi etkileşimi içermektedir. Zorluklar hala çok büyük olsa da bu süreçleri anlamak için etkili stratejiler tasarlamak önemlidir.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNÜN BİR AYAĞI OLARAK ANAYASA YAPIMI

1. KAVRAMSAL VE TARİHSEL YÖNLERİ İLE ANAYASA

Tarih boyunca anayasa, sistemi ve siyaseti düzenleyen resmi ve gayri resmi kuralların çerçevesini tanımlar; bu yapılar arasında sözleşmeler, teamüller, gelenekler vb. yer almaktadır (Kelsen, 1961). Akademisyenlere göre anayasa modern bir kavramdır. Modern anayasa kavramı "temel yasanın halk tarafından bilinçli bir şekilde formüle edilmesini" içerir. Ayrıca Thomas Paine, anayasacılığın temel ilkesini hükümeti sınırlandırmanın bir yolu olarak ifade eden ve anayasal çerçeveye aykırı herhangi bir yasanın "adaletsiz bir güç" olarak ifade edilmesi gerektiğini belirten önemli akademisyenlerden biridir (Paine & Wood, 2003).

Aynı zamanda anayasalar kurumsal ve yapısal olmak üzere iki ana rol oynamaktadır. İlki, devlet kurumlarının yasal ve siyasi çerçevelerinin oluşturulması ve gelecekteki yasaların oluşturulması sürecini içermektedir. Bir kurum inşa süreci olarak anayasa, hükümet gücünün sınırlarını formüle eder, yetkileri hükümet organları arasında dağıtır ve temel hakların korunması için zemin hazırlar. Anayasanın ikinci ana işlevi, devletlerin ulusal kimliğini tanımlamak ve vatandaşlarına bir sahiplik duygusu, "biz bir halkız" duygusu vermektir.

Bundan böyle modern anayasanın başlangıç kısmı, devletin ulusal kimliğini tanımlamak için "biz halkız" ifadesiyle yazılır. Bu ifade, ya ulus-devletin anayasa öncesi homojenliğinin kültürel, dilsel ve dini özelliklerini ve ilksel ulusal kimliği temsil edecek ya da halkın, devletin ve siyasi kolektivitenin anayasayı birleştirmek için oluşturduğu inşa edilmiş ulusal kimliğini yansıtacaktır. Habermas bunu anayasal

vatanseverlik olarak adlandırmakta ve belirli bir topluluk kültüründen ziyade demokratik çerçevelere bağlı bir siyasi kültür önermektedir. Bununla birlikte, ulus-devlet inşası sürecinde ortak bir kimlik yaratılmasını öneren liberal bir perspektifle toplumsal sözleşmeden doğan bir anayasa yapımını vurgular.

Lerner (2011) çoğulcu toplumlarda anayasaların çatışmaların çözümünde tarafsız bir çerçeve olarak kullanılabileceğini savunmaktadır. Dolayısıyla, çatışma sonrası ülkelerde ve etnik/klan, dini veya dilsel olarak kutuplaşmış toplumlarda siyasi istikrar ve demokrasiyi sağlamak için federalizm, anayasacılık, güç paylaşımı ve azınlık haklarını koruyan seçim sistemleri gibi çerçeveler de dahil olmak üzere çeşitli alternatif mekanizmalar vardır.

Örneğin, 1990'lardaki silahlı çatışmaların çoğu ırk, etnik köken, aşiret, din, miras vb. konulardaki kimlik temelli çatışmalardan kaynaklanmıştır. Sonuç olarak vatandaşların, ulusal kimliklerinin rakip kimliklerin üzerinde olması için ortak vizyonlarını ve değerlerini tanımaları gerekir. Dahası, çatışmalardan etkilenen toplumlarda vatandaşları birleştirecek "biz düşüncesi" veya ortak kimlik yoktur. Ulus inşasının temel görevi, ortak kimlik duygusu ve ülkenin kurallarına ortak bağlılık uyandıran bir ulus yaratmaktır.

Haysom (2005) anayasal ve siyasi düzenlemelerin ulusun bütününü muhafaza etmekte başarısız olduğunu belirtmiştir. Örneğin, Afrika ve Asya'nın sömürge sonrası ilk devletleri ulusal egemenliği sağlayan sömürge karşıtı hareketlere odaklanmış ve anayasa yapıcılar sömürge mirasının sistemlerini ve merkezi yaptırım gücü modellerini kopyalamış, ancak sosyal gerçekliğe bakmayı ve sosyal sözleşmeler geliştirmeyi unutmuşlardır. Toplum ve devlet arasında bir uzlaşının olmaması devletin meşruiyetini kaybetmesine yol açmıştır. Bu durum sadece siyasi arenaya özgü değildir, aynı zamanda ülkedeki ekonomik fırsatları belirleyen çoğunlukçu bir siyasi sistem olan "kazanan her şeyi alır" modelinin uygulanmasına da bağlıdır. Başka bir deyişle, gruplar

kendilerine tüm ekonomik fırsatlar üzerinde doğrudan hakimiyet sağlayacak bir siyasi güç modeli üzerinde rekabet etmeye başlamışlarıdır. Toplumlar arasındaki bu rekabet hızla yayılarak çatışmanın büyümesine hatta iç savaşa neden olabilmektedir.

Bu nedenle, siyasette kapsayıcı yaklaşım, siyasi düzenlemeye ortak bağlılığı hızlandırmak için gruplar arasında güven ve hoşgörü oluşturulmasına katkıda bulunur. Meşruiyet ve kapsayıcılık sağlayan bir anayasa yapım sürecinin formüle edilmesine yönelik aşağıdan yukarıya bir yaklaşım geliştirilmektedir (Haysom, 2005). Anayasa yapım süreci, barışçıl uzlaşmanın teşvik edilmesinde de hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda federalizm, parçalanmış devletlerin yeniden birleşme ortamı yaratması meşru ve etkili bir devletin inşası için uzlaşma yöntemleri üretmektedir. Sartori'nin analizi boyunca (1997, s. 197) önemli bir sonuç olarak: "En yeni anayasalar hükümetlerin zayıf araçlarıdır" belirtilmektedir (Sartori 1997, s. 197). Bu sonuç, çağdaş dünyada anayasanın birçok işleve hizmet etmesi ve çatışan çıkarları dengelemesi gerektiğine inanan bazı yorumcularla çelişebilmektedir (Brandt vd. 2011).

Yeni anayasanın, ulusun ve devletin sosyal uyum yaratmasına, azınlıkları çoğunluğun kararlarına karşı korumasına, barışçıl bir ortamda yaşamaya teşvik etmesi beklenir (Bogdandy vd., 2005). Ayrıca anayasa yapım sürecinin, iktidarın anayasal kurallara uygun olarak barışçıl bir şekilde devredilmesi de dahil olmak üzere siyasetin gidişatını belirlemeye yardımcı olabilmektedir (Saunders, 2012).

Karşılaştırmalı literatür, kapsayıcı komisyonları içeren anayasa yapım süreçlerinin çatışmadan barış ve istikrara başarılı geçişlerle sonuçlandığını göstermektedir. Örneğin, 1957 yılında Kolombiya'da anayasa yapım süreci siyasi partiler arasındaki siyasi şiddetin üstesinden başarıyla gelmiş ve devlet iktidarının sadece iki siyasi parti tarafından paylaşılmasını öngören ve toplumun siyasi bir etki olarak dışlanmasına neden olan bir siyasi sözleşme geliştirmiştir. Sonuç olarak, halk referandumunda onaylanmasına rağmen, referandum istikrarlı bir demokrasiyle

sonuçlanmamış ve bu durum Kolombiya'da siyasi çatışmaları tetiklemiştir. Referandum sonrası ülke genelinde sosyal bölünmeler ve adaletsizlikler de artmıştır, ancak daha sonra siyasi pazarlığın temsiliyetinin kapsayıcılığa ve barışçıl geçişe yardımcı olduğu düşünülmektedir (Samuels, 2005).

Çatışma sonrası toplumlarda anayasa müzakereleri, siyasi şiddet geçmişinin üstesinden gelmek için derin etnik veya dini bölünmeleri incelemelidir. Bazen anayasanın uygulanması, zayıf demokratik deneyimler, kurulmamış veya mevcut olmayan devlet kurumlarının etkisizliği, deneyimsiz kamu görevlileri, kolluk kuvvetlerinin zayıf egemenliği nedeniyle engellenebilir. Siyasi çatışmalardan kaçınmak için yönetişim çerçeveleri ile kaynak ve güç paylaşımı süreçlerine ilişkin müzakerelerin ve barış anlaşmalarının kısa sürede gerçekleştirilmesi elzemdir.

1.1. Çatışma Sonrası Toplumlar İçin Anayasal Modeller

Çatışma sonrası toplumlarda demokratik yönetişim düzenlemeleri modelleri uzlaşmacı, bütünleştirici ve karma yönetişim modelleri olmak üzere üçe ayrılır. Bunlardan ilki olan uzlaşmacı model, ortak siyasi hedefler üzerinde iş birliği yapmak ve bu hedefleri müzakere etmek için özerk gruplar arasında güç paylaşımını öngören bir modeldir (Horowitz, 2008, s. 1215-16). Bu model, toplumun büyük gruplarını (etnik/klan, mezhep veya din ve dil vb.) ve devleti güç paylaşımı çerçevesinde ortaklaşa yöneten özerk gruplar arasında oy birliğiyle karar almayı gerektiren bir tür uzlaşı demokrasisini içermektedir. Örneğin Kuzey İrlanda, Lübnan, Bosna-Hersek bu modeli kullanmıştır (Horowitz, 2001; Lijphart, 1977; Lijphart, 1999). İkinci model olan bütünleştirici güç paylaşımı modeli, etnik, mezhepsel ve/veya dilsel temellere dayanmayan ademi merkeziyetçiliği ve siyasi düzenlemede çok etnikli koalisyon ve ittifakları teşvik eden bir seçim sistemini içerir (örneğin Uganda, Fiji ve Güney Afrika) (Samuels, 2006, s. 672-73). Bununla birlikte hem birleştirici hem de bütünleştirici özelliklerin bir kombinasyonundan oluşan model, muhtemelen tek bir modelin gerçek

hayatta uygulandığında nadiren başarılı olduğu örneklerden biridir. Anayasal uygulama sırasında, olası çözümler ve kurumlar kopyalanamaz veya diğer ülkelerden transfer edilemez. Anayasal modeller, belirli bir devletteki siyasi zorluklara bağlıdır ve her bir duruma, siyasetteki dinamiklere ve muameleye uygun olarak belirli bir yönetişim modelinin seçilmesini ve çatışma çözümünün etkinleştirilmesini gerektirmektedir.

1.2. Anayasal Tasarım: Süreç ve Aktörler

Gelişmekte olan demokrasilerde başkanlık sistemi ile parlamenter sistem arasında uzun süredir devam eden bir tartışma vardır ve birçok kişi başkanlık sisteminin otokratik davranışları teşvik ettiğini savunmaktadır. Yerleşik demokrasilerde yasama organı yürütme gücü üzerinde birincil kontrol işlevi görür. Ancak çatışma sonrası ortamlarda yasama organları genellikle zayıf, bölünmüş veya başka şekillerde etkisizdir. Bazı analistler yeni kurulan başkanlık demokrasilerinde gözlemlenen istikrarsızlığın anayasal tasarımdan ziyade askeri yönetimin mirası ve yürütme ve yasamanın yetkinliği ile ilgili olduğunu ileri sürmüşlerdir (Cheibub & Limongi, 2002). Bununla birlikte, çatışma sonrası ortamlarda güçlü yürütme yapılarından kaynaklanan gücün merkezileşmesi, baskın tek adam hükümetleri biçimini alma eğiliminde olmuştur. Bu yapılar bir kez yerleştikten sonra, güçlü bir siyasi elitin altında güçlendkleri için değiştirilmeleri son derece zordur.

İncelenen vakalar geniş bir yelpazede başkanlık, parlamenter ve karma sistemleri içermektedir. Uganda tek geleneksel başkanlık modelini temsil etmektedir; Lübnan ve Bosna Hersek kuvvetli güç paylaşımı unsurlarına sahip karma başkanlık modellerine sahiptir; Güney Afrika ve Fiji, her ikisinde de cumhurbaşkanlığı makamı olmasına rağmen esasen parlamenter kabine modellerine sahiptir Kuzey İrlanda ise başbakanlık makamında bir çeşit güç paylaşımına sahip geleneksel bir parlamenter modeli benimsemiştir. Her iki durumda da çatışma sonrası yasama organı eşit derecede zayıftır. Daha az birleştirici modellerde bu zayıf yasama organına güçlü bir yürütme

hakimken, ortak güç paylaşımlı modellerde (Lübnan, Kuzey İrlanda, Bosna Hersek) yürütme de zayıf veya kilitlenmiş durumdadır. Bosna-Hersek gibi bazı durumlarda etnik denge bir güç kontrolü olarak kullanılmıştır. Bu durum genellikle eylemsizlikle sonuçlanır.

Çatışma sonrası erken dönemde, güçlü bir yürütmenin yeniden yapılanmaya yol açabilecek faydaları vardır. Ancak, yürütme gücündeki artışlar daha otokratik hükümetlere yol açabilir. Uganda, merkezi bir güç yapısından daha demokratik bir modele geçişin zorluğunu göstermektedir. Ulusal kurtuluş hareketlerinden doğan siyasi partiler arasındaki rekabet eksikliği de güçlü bir yürütme ve zayıf bir yasama organına yol açma eğilimindedir.

Aslında, her bağlama göre değişen çok sayıda husus vardır. Örneğin, bir liderlik özellikle geniş tabanlı bir güvenilirliğe sahipse, partiler başkanlık sistemine daha güvenle yönelebilir veya benimsenen sistem ne olursa olsun güç başkana geçme eğiliminde olabilir. Bu durum parlamenter sisteme sahip olan ancak güçlü siyasi liderliğin parlamento grubu üzerinde başkanın hakimiyetine yol açtığı Güney Afrika'da görülmektedir. Bunun yerine güçlü ve uzun süredir devam eden grup çıkarları varsa, çok partili bir parlamenter sistem farklı koalisyon siyaseti türlerini ve güç paylaşımını kolaylaştırabileceğinden daha uygulanabilir olabilir.

Çatışma sonrası bir bağlamda kurum seçiminin bazı rasyonel hesaplamalardan ziyade tarihsel ve diğer koşullar tarafından belirlenmesi daha muhtemeldir. Çoğu durumda uluslararası aktörlerin benimsenen sistemin türü (başkanlık ya da parlamenter) üzerinde sınırlı etkisi olacaktır. Bunun yerine, uluslararası yardım, başkanlık dönemine ilişkin sınırlamaların uygulanmasını sağlamaya ve yürütme erki üzerinde daha etkili bir kontrol işlevi görmesi için yasama organını güçlendirmeye yönlendirilmelidir (Samuels, 2005).

Banting ve Simeon (1985) elit sanayi ülkelerindeki anayasal değişikliklerle ilişkili yasal veya kurumsal çatışmalardan ziyade siyasi çatışmalara vurgu yapmaktadır. Reynolds (2002), anayasaların sivil çatışmaları ne ölçüde azaltabileceğini ve demokratik yönetişimi ne ölçüde destekleyebileceğini araştırmak için tek ülke vaka çalışmalarını kurumsal tasarım üzerine tematik düşüncelerle birleştirmektedir. Aşağıda belirtildiği üzere, çatışma çözümü literatürü, araçsal bir yaklaşım benimseyerek anayasal tasarım üzerine çok yeni çalışmalar ortaya koymuştur.

Hyden & Venter'in (2005) dört Afrika ülkesinde anayasa yapımına ilişkin analizi, bu bağlamda yapılan en teorik ve açık karşılaştırmalı çalışmalardan biridir. Ortak bir teorik çerçeve oluşturarak sürecin temsil gücü, belgeyi oluşturmak için kullanılan mekanizmalar ve çıkarları bir araya getirmek için kullanılan mekanizmalar ve sürece halkın katılımının derecesi gibi anayasa tasarım süreçlerini değerlendirmektedirler. Benzer şekilde, Samuels'in (2006) Demokrasi ve Seçim Yardımı Enstitüsü tarafından yaptırılan 12 ülkeyi kapsayan çalışması, kısmi demokratikleşmenin ne ölçüde demokratik olduğunu belirlemek için anayasal tasarım süreçlerini kapsayıcılık, temsil edilebilirlik ve halk katılımı boyutlarında değerlendirmiştir. Bu tasarım süreci demokratik sonuçlar üretmeye yardımcı olmaktadır.

Anayasa yapım süreci, siyasi gücü sınırlayan ve çatışmayı yeniden alevlendirebilecek demagojik bir liderliği engelleyen bir yönetişim modeli sağlamaktadır. Bölünmüş toplumlarda barışçıl siyasi geçişin temelini teşkil eden bu süreçtir. Samuels'in (2005) belirttiği gibi, anayasa yapımı siyasi kurumsallaşmanın ve barış inşasının kilit bir ayağıdır.

Örneğin, siyasi kurumların oluşturulması, anayasa hazırlanması yeni çatışma ve şiddeti önleyebilir hatta yönetebilir. Buna ek olarak, anayasa yapım süreci kilit siyasi aktörleri belirler ve oldukça bölünmüş toplumlarda siyasi geçiş için bir yol haritası

müzakere ederek ortak bir vizyon ve kapsayıcı bir siyasi atmosfer yaratmaktadır. Ayrıca, anayasa yapımı devlet ve toplum arasında güçlü bağlar kurar ve devletin meşruiyetini arttırmaktadır.

Son olarak, bu çalışma anayasanın veya siyasi anlaşmanın iç savaşın ve siyasi şiddetin yenilenmesini azalttığını tespit etmektedir.

2. AFRİKA'DA SÖMÜRGE SONRASI ANAYASACILIK

Anayasacılık Afrika'ya; güçler ayrılığı, denge ve denetleme, sınırlı hükümet, bireysel ve azınlık haklarının korunması gibi liberal demokrasinin temel unsurlarını getirmiştir. Aslında Batılı sömürgeciler, sömürgeci vizyonlarının çıkarlarının korunduğu statükoyu korumaya odaklanmışlardı. Örneğin; Kenya, Uganda vb. Beyazlar yerleşmiş varlıklarını sürdürmüşlerdir (Ndulo, 2001). Buna göre, Afrika'nın rejimden esinlenen anayasaları, özgürlüğü koruyan veya gücü sınırlayan değil, iktidarı koruyan anayasalar olarak adlandırılmaktadır.

Dahası, sömürgecilik mirası ve Afrikalılar arasında hukukun, olası geliştirici ve dönüştürücü rolü ne olursa olsun vatandaşları kontrol etmek ve sömürgeleri sonuna kadar kullanmak üzere yabancı bir araç olduğu algısı popülerleşmiş, dolayısıyla ulusal duygular yükselmiş ve milliyetçilik ortaya çıkmıştır.

Geri çekilen sömürgeci güç ile milliyetçi elitler arasında bir anlaşma olarak hazırlanan Afrika'nın kurucu anayasalarının, sömürge sonrası anayasacılığın temellerini atması gerekmekteydi. Ancak, egemen devlete ulaşıldıktan kısa bir süre sonra, Afrika'nın yeni yöneticileri sözde bağımsızlık anayasalarını da bir kenara atmışlardır (Prempeh, 2007).

Başlangıçta, Afrika'nın yönetici elitleri, özellikle de milliyetçi elitler, halk özgürlüğü ve anayasalcılık hareketlerini savunmak yerine kalkınma programlarına öncelik verdiler. Ancak Afrika'nın milliyetçi elitleri tarafından dile getirilen kalkınma

davası aslında anayasacılığa karşı bir dava haline gelmişti. Örneğin, Altın Sahili'nin (Gana) Sahra-altı Afrika'nın ilk egemen devleti olmasına öncülük eden Kwame Nkrumah, Afrika'nın bağımsızlık anayasalarını "yeni kurulan devlette emperyal çıkarların korunmasını sağlamak için tasarlanmış yeni-sömürgecilik aygıtları" olarak tanımlanmıştır.

Sömürge sonrası Afrika'da ulus-devlet inşa süreci başarısız olmuş ve ekonomik kalkınma projeleri için bir vizyon yaratmak yerine, halkın ve devlet aygıtının baskılanması ön plana çıkmıştır. Sonuç olarak, devletin meşruiyetinin zayıflamasına neden olmuş ve bir anayasa hatta yönetişim krizi ortaya çıkmıştır (Davidson, 1992).

Daimond'a göre Afrika'da hukukun üstünlüğü ve tek adam iktidarı mücadelesi başlamış, siyasi çatışmalar artmış ve klientalizm, yolsuzluk ve kabilecilik Afrika siyasetinde etkin hale gelmiştir. Ayrıca Ogendo (1993) sömürge sonrası Afrika siyasi tarihini 'anayasacılıktan yoksun anayasalar' olarak tanımlamıştır.

Son olarak, anayasacılık hareketi Afrika'da hala başarılı adımlar atamamıştır. Siyasi güç çatışmaları hala devam etmekte ve ordu siyasette aktif bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla anayasalar ve kurumlar pasif kalmaktadır. Üçüncü demokratik dalga sırasında Afrika siyasetinde, anayasa yapımı ve önemli kurumların oluşturulması uluslararası meşruiyetin sağlanması anlamına gelmektedir.

3. SOMALİ'NİN ANAYASA YAPIM SÜRECİNDEKİ GELİŞMELER

Somali'de anayasa yapım tarihi boyunca, modern sömürge sonrası devlet, İtalyan Somaliland ve İngiliz Somaliland'ın 1 Temmuz 1960'ta bağımsızlıkla birleşmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Ayrıca 1960 yılında bağımsızlık anayasasını hazırlamış ve 1961 yılında referandumla onaylamıştır. Somali'de anayasacılık, parlamenter bir hükümet sisteminde hükümet organlarının güçler ayrılığını teşvik etmiş ve bireysel hakları

korumuştur. Bu çalışma Somali'de anayasacılığın tarihsel gelişimini altı aşamaya ayırmaktadır.

3.1. 1.Aşama: Sömürge Yönetiminden Öz Yönetime Geçiş

Somali'nin anayasa yapma süreci, 1947'de başlayan ve 2012'de geçici anayasa ile sonuçlanan bir süreç olarak onlarca yıllık istişareler, revizyonlar ve çok sayıda değişikliğe konu olmuştur. İlk Somali anayasası, 21 Kasım 1949'da Birleşmiş Milletler'in 250.Genel Kurulunda kabul edilerek, Somali'nin öz yönetime geçişini İtalyan Hükümetine emanet eden UNO Vesayetinin kararı da dahil olmak üzere yapılmıştır. İlk anayasada Libya ve Etiyopya'ya benzeyen 17 madde ile Somali'ye özgü 9 madde yer aldı.[2]

3.2. 2.Aşama: Bağımsız Egemen Devletin Kuruluşu

1960 ve 1969 arasındaki dönem, ikinci anayasada öngörüldüğü gibi Somali Devletinin bağımsız, kendi kendini yöneten bir ulusa dönüşmesine ve Somali'nin tam teşekküllü demokratik bir ulus olarak tanınmasına tanık olmuştur. Bu süreç, 1956 yılında ilk Ulusal Meclis tarafından 1960 yılında kabul edilen ve daha sonra 1961 yılında ulusal bir halk referandumu ile kabul edilen anayasa taslağı ile başlamıştır.[3]

3.3. 3.Aşama: Askeri Yönetim

1969 ile 1990 arasındaki dönem, Somali tarihinde iki aşamada gerçekleşen devrimin şafağı olarak bilinir; 1969- 1979 ve 1980- 1990. Birinci aşamada Ekim 1969'da Milli Ordu iktidara geldiğinde, 1961 Anayasasını derhal yürürlükten kaldırdı, tüm siyasi partileri kapatmış; yasama, yürütme, cumhurbaşkanlığı ve yargının tüm yetkilerini üstlenmiştir. Bu askeri rejim, Yüksek Devrim Konseyi'nin (SRC) "Deklarasyonlarını" kullanarak ulusu yönetti. SRC, 1 Temmuz 1976'da Somali

[2] http://pdrcsomalia.org/wp-content/uploads/2020/08/PDRCTalks-9-with-Speaker-Jawari.pdf
[3] http://pdrcsomalia.org/wp-content/uploads/2020/08/PDRCTalks-9-with-Speaker-Jawari.pdf

Sosyalist Devrimci Partisi'nin (SSRP) kurulmasıyla sonuçlanan on yıl boyunca üç deklarasyon yayınlamıştır.

3.4. 4.Aşama: Tek Parti Yönetimi ve Çöküş

1980-1990 devriminin ikinci aşaması, 1979'da halk meclisi aracılığıyla 3. Cumhuriyet Somali Demokratik Cumhuriyeti'ni kuran üçüncü anayasanın kabul edilmesini gördü. Bu anayasa Somali'yi bilimsel sosyalizm sistemi altında merkezi bir yönetim sistemine sahip tek partili bir devlet olarak tanımıştır. 1989'da, gözden geçirilen üçüncü anayasa, Somali'yi merkezi bir yönetim sistemine sahip çok partili bir demokrasiye dönüştürmeyi amaçlamıştır. Bu incelemeler 12 Ekim 1990'da Halk Meclisi tarafından kabul edilerek, iç savaş yakında patlak verdiği için ne yazık ki hiçbir zaman uygulanmayan 4. Anayasa ile sonuçlanmıştır.[4]

3.5. 5.Aşama: İç Savaşın İçinden Federalizme

2000'den 2011'e kadar, yıkıcı bir iç savaşla sarsılan Somali, yönetim yapılarını düzene sokmaya çalışmıştır. Bu, yoğun bir uzlaşma ve yeniden yapılanma dönemini içermektedir. Bu dönemde, federal yönetişim sistemi, insanların hükümetlerine olan güvenini yeniden kazanmanın bir aracı olarak kabul edilmiştir. 2004 yılında, Federal Tüzük, Somali Geçiş Federal Hükümeti'nin (GFH) kurulmasına yol açan 5. Anayasayı kabul etmiştir. GFH, 2010'da bir komisyon (IFCC (Independent Federal Constitution Commission)-Bağımsız Federal Anayasa Komisyonu) kurmuş ve 2011'de komisyon, ulusu dolaşarak anayasa yapım süreci hakkında farkındalık yaratmıştır. Ayrıca, insanların görüşlerini toplayarak bir dizi tavsiye sunmuştur.[5]

[4] http://pdrcsomalia.org/wp-content/uploads/2020/08/PDRCTalks-9-with-Speaker-Jawari.pdf
[5] http://pdrcsomalia.org/wp-content/uploads/2020/08/PDRCTalks-9-with-Speaker-Jawari.pdf

3.6. 6.Aşama: Çatışma Sonrası Federalizmin Geçici Anayasası

Anayasal sürecin son aşaması 2012 yılında başlamış ve 2020 yılında bugünlere kadar devam etmektedir. Bu süreçte tüm siyasi aktörler, liderler ve sivil toplum kuruluşları ideolojik farklılıklarına rağmen yönetim kurumları oluşturmak için bir araya gelmiştir. Mart 2012'de, IFCC (Independent FederalConstitution Commission) anayasayı gözden geçirmeyi amaçlayan uzun tartışmalara ve geniş istişarelere başlamıştır.

Ayrıca IFCC (Independent FederalConstitution Commission), Temmuz 2012'de oluşturulan Kurucu Meclis'e bir taslak sunmuş ve Ağustos 2012'de bu taslağı onaylayarak 6. Anayasa olarak kabul etmiştir. Halk arasında Somali'nin geçici anayasası olarak bilinmektedir.[6]

4. SOMALİ'DE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNDE ANAYASA YAPIMININ ROLÜ

Siyad Barre rejiminin 1991 yılında çökmesi Somalililer arasında iç çatışmaların artmasına ve daha fazla şiddete neden olmuştur. Merkezi hükümetin çöküşü Somali'de klan siyasetinin hızla arttığı bir dönemi başlatmıştır. Buna ek olarak, klancılık ve dini aşırıcılıktan kaynaklanan iç silahlı çatışmalar ülke genelinde hız kazanmıştır[7] Ülkede klan kimliği üzerine inşa edilmiş iki ayetullah ortaya çıkmıştır. Örneğin, Somali'nin kuzeybatısında eski İngiliz sömürge yönetimi altında bulunan ve Somaliland Cumhuriyeti olarak adlandırılan bölge, Somali'den bağımsızlığını ilan etmesine rağmen hala uluslararası tanınırlığa sahip olamamıştır. Aynı şekilde Kuzeydoğu'daki bölgeler de Somali Federal Cumhuriyeti'ni kurmak amacıyla kendilerini özerk bir devlet olarak ilan etmişlerdir.

[6] http://pdrcsomalia.org/wp-content/uploads/2020/08/PDRCTalks-9-with-Speaker-Jawari.pdf
[7] https://constitutionnet.org/country/somaliaAğustos, 2018

Somali'de merkezi hükümetin çöküşünü iç savaş ve elitler arasında silahlı çatışma izlemiş, bu da güvensizlik ve parçalı yönetişimi yaratmıştır. Elitleri bir araya getirmek ve siyasi elitler tarafından kabul edilen kapsayıcı bir devlet yaratmak için Somali dışında ve içinde çeşitli barış girişimleri olmuştur. Anayasa yapım süreci Somali'de devlet inşasının temel dayanaklarından biri olmuştur. Bu tez, anayasa yapım sürecinin Somali'deki çatışma çözümüne olumlu katkıda bulunup bulunmadığını anlamak için Elit Merkezli ve Devlet-Toplum ilişkileri olmak üzere iki yaklaşım kullanmaktadır:

Hart'ın (2010, s. 20) vurguladığı gibi, "Anayasa yapımı, iktidarın dağıtımı, yeniden paylaşımı ve sınırlandırılması üzerine bir yarışmadır". Elit Merkezli Yaklaşım, anayasayı esas olarak kaynakların dağıtımı ve yetkilerin sınırlandırılması konusunda rakip aktörler arasında bir pazarlık ve müzakere aracı olarak görür. Buna ek olarak, Landau (2013) anayasa yapım sürecini "verilen savaşlar ve varılan uzlaşmaların" bir bileşimi olarak tanımlamıştır. Anayasa yapım süreci, ihtilaflı konularda bir anlaşmaya varmak için daha fazla zaman gerektirir. Öte yandan, devlet-toplum ilişkileri yaklaşımı, anayasanın halkı ve devleti ortak bir vizyon ve kimlikte birleştiren bir araç olduğunu savunur. Aynı zamanda devletin meşruiyetini artırır, devlet kurumlarına ve devletin halk için çalışma kabiliyetine olan güveni güçlendirir. Ayrıca daha yakın vatandaş-devlet ilişkilerini teşvik eder ve yeni çatışmaların tekrarlanmasını önler. Her iki yaklaşım da güven ve ulusal sahiplenme inşa etmek için pazarlık ve uzlaşmanın önemini vurgular. Brandt ve diğerlerinin (2011) vurguladığı gibi, "İnsanları bir araya getirmek, güven inşa etmek ve ortak sahiplenme geliştirmek zaman alır" ve "Anayasa yapımında istişareler için yeterli zaman tanınırsa, taraflar arasında gerçek bir anlaşmaya varılabilir" (Benomar, 2004, s. 16).

Somali devleti yeniden inşa etmek ve ortak barış sağlamak için Mısır, Etiyopya, Cibuti, Kenya'da farklı barış konferansları düzenlemiştir. Örneğin, 2000 yılında ortak

barış sağlaması için Cibuti'de ‘Arta Anlaşması’ gerçekleştirmiş ve farklı siyasi aktör konferanslara katılıp yeni Somali devleti düzen anayasal modelini çizen Geçiş Ulusal Sözleşmesi’ini ortaya koymuştur. Arta Barış Anlaşması ile merkezi olmayan üniter bir devlet kurulmuş ve aynı zamanda klan Ulusal Geçiş Hükümeti üzerinde uzlaşmaya dayalı bir hükümet güç paylaşımı modeli geliştirilmiştir. Güç paylaşımı çerçevesi Somali'nin en büyük dört klanının (Dir, Darood, Hawiye ve Rahnwein/Digil-Mirifle gibi) 'Bir' olarak adlandırıldığı 4.5 Formülüne dayandırılmaktadır. Her biri siyasi temsilden eşit pay alırken, azınlık ise ‘.5’ (Nokta Beş) olarak adlandırılmış ve siyasi temsilin yarısını almıştır.[8]

Daha sonra Somaliland ve Puntland fiilen bölgesel devletler olarak tanınmıştır. Bu anayasal tasarım, Puntland devleti ve Somaliland gibi kilit siyasi aktörlerin, Puntland'ın federal düzenlemenin tüm ülkede uygulanmasını talep ettiği 'Arta Antlaşması' siyasi düzenlemesine karşı çıkması nedeniyle başarılı olamamıştır.

Buna ek olarak, merkezi devletin gücünü pekiştirmek ve sağlamlaştırmak için 2004 yılında Kenya'da başka bir barış görüşmesi yapılmış ve Somalili siyasi aktörler federal bir sistemin kurulmasıyla birlikte, Geçici Federal Şart adı verilen yeni bir anayasal tasarım oluşturmayı kabul etmiştir. Somali ve Geçiş Dönemi Federal Parlamentosu ve Geçiş Dönemi Federal Hükümeti'nin formülasyonu çizilmiş ardından da Somali Federal Hükümeti 2004 yılında resmen kurulmuştur.

Bir dizi tartışma ve müzakerenin ardından, federal bir paradigma getiren ve açıkça yeni bir anayasa taslağı hazırlama süreci öngörülen 2004 tarihli ‘Federal Geçiş Şartı’ adlı yeni bir hukuki belge hazırlanmıştır. Bu süreç bir kez daha yasal düzenin anayasallaşması için bir yol yaratmakta başarısız olmuştur (Kouroutakis, 2014).

Dahası, 2008 yılında Cibuti'de Afrika Birliği sponsorluğunda, ancak Afrika Birliği, Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri, Birleşmiş Milletler de dahil

[8]https://constitutionnet.org/country/somalia*Ağustos, 2018*

olmak üzere uluslararası toplumdan çok geniş bir destek alan yeni bir girişim gerçekleşmiştir. Geçici Federal Hükümet ile Somali'nin Yeniden Özgürleştirilmesi İttifakı arasında varılan ve Cibuti Anlaşması olarak adlandırılan yeni anlaşma, ülke genelindeki barış inşasının önünü açmıştır.

11 maddelik bu anlaşma[9] yeni anayasa hazırlama sürecinin temelini atmıştır. Anayasa yapım sürecinin hızlandırılması, Somali Federal Geçiş Hükümeti başkanı ile başbakanı arasında bir anlaşma olan, geçiş aşamasını sona erdirmeyi amaçlayan, 2011 Kampala Anlaşması ile gerçekleşmiştir (Kampala Accord, 2011). Ancak, 2011 yılı sonuna kadar, BM Genel Sekreteri Raporunun da teyit ettiği gibi, ülkenin sınırları, şeriatın rolü, Devletin doğası (federal veya üniter) ve Hükümet sistemi (cumhurbaşkanlığı veya parlamenter) gibi temel anayasal meseleler çözülmedi.

Son olarak, Somali Genel Sekreteri Özel Temsilcisi'nin himayesinde Garowe'de ilki Aralık 2011'de ve ikincisi Şubat 2012'de düzenlenen iki ulusal anayasa konferansı, anayasa yapım sürecinin detaylandırılmasında bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. İlk ulusal anayasa konferansı, Garowe İlkeleri olarak adlandırılan yeni anayasanın sonuçlandırılması, kabul edilmesi ve geçiş sürecinin sona erdirilmesine yönelik ilkeleri ortaya koyması planlanmıştır.[10] Şubat 2012'de Garowe'de düzenlenen ikinci ulusal anayasa konferansında, tüm süreç için son tarih Nisan 2012 yerine Ağustos 2012'ye uzatılmış ve bazı çözülmemiş konular üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Özellikle, başkentin statüsü de dahil olmak üzere Somali'nin federal yapısının niteliği

[9]Geçici Federal Hükümet (TFG) temsilcileri ve Eritre merkezli Somali'nin Yeniden Kurtuluşu için İttifak'ın (ARS) bir fraksiyonu ve Şeyh Şerif Şeyh Ahmed liderliğindeki İslami Mahkemeler Birliği'nin eski bir kısmıydı ve 22 Kasım, 2008 son müzakerelerine başladı. https://www.hiiraan.com/comments2-news-2008-nov-power_sharing_deal_reached_in_djibouti_as_tfg_split_widens.aspx Somali Geçici Federal Hükümeti (TFG) ile Somali'nin Yeniden Kurtuluşu için İttifak (ARS) arasındaki Anlaşma (Cibuti Anlaşması) olarak tanımladı. https://peacemaker.un.org/somalia-djiboutiagreement2008

[10]Birinci Somali Ulusal Danışma Anayasa Konferansı, 21-23 Aralık 2011'de, Garowe, Puntland, Somali'de düzenlendi https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1681

tanımlanmıştır. İkinci olarak hem federal yürütmenin yapısı hem de seçim sistemi tasarımının ilgili unsurları üzerinde anlaşmaya varılmıştır.[11]

Son olarak, üyelerinin ve yeni federal parlamentonun seçim süreci ve idari bölgelerini temsil eden Parlamento Üst Meclisinin tasarımı da dahil olmak üzere Ulusal Kurucu Meclis tarafından anayasal kabul süreciyle ilgili ilkeler dile getirilmiştir. Nitekim, Garowe Süreci, yeni anayasanın hazırlanmasından sorumlu olacak ulusal kurucu (anayasal) meclis için yukarı ve aşağı yöndeki kısıtlamaları belirlemiş özellikle anayasal meclisin bileşimi tanımlanmıştır (Bu tezin 4. Bölümünde daha detaylı şekilde anlatılmaktardır). Beş klanın mecliste temsiline ilişkin 4.5 folmula yeniden onaylanmış ve yüzde 30'u kadın olmak üzere maksimum 1000 delege belirlenmiştir.[12] Yeni anayasanın mevcut alt-ulusal anayasalarla uyumlu hale getirilmesi için de çaba gösterilmiştir. Buna ek olarak, onay süreci üzerinde anlaşmaya varılmış ve şartlar elverdiği takdirde ulusal bir referandum yapılması öngörülmüştür (Ek E. Somali Ulusal Danişma Anayasa Konferansıtemel ilkeleri göstermektedir).

Ayrıca, federal parlamentonun yapısı, iki meclisli ve dört yıllık görev süresi olarak belirlenmiştir. Son olarak, federal hükümet biçiminin yanı sıra, yeni anayasanın parlamenter sistemi ve hem üst hem de alt meclisler için seçim sistemini benimsemesine[13] ve süregelen siyasi çatışmaların önleyici tedbirler getirilerek çözülmesine karar verilmiştir.

7. ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNDE YARGININ ROLÜ

Somali yargısı, savaştan sonra ülkenin yeniden inşasına yardımcı olurken anlaşmazlıkların çözülmesinde ana güç konumundadır. Yargı, kanunların yorumlanması ve adaletin sağlanması yoluyla toplumumuzda hukukun üstünlüğünü korumaktadır.

[11]İkinci Somali Ulusal Danışma Anayasa Konferansı, 15-17 Şubat 2012, Garowe'de, Puntland, Somali yapıldı. https://reliefweb.int/report/somalia/second-somali-national-consultative-constitutional-conference

[12]https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1681

[13]https://www.peaceagreements.org/viewmasterdocument/1681

Ancak Gundel ve diğerlerine (2016, s. 1 ve 2) göre Somali'nin yargı sistemi, adaleti ve sosyal istikrarı korumakta zorlanmasına neden olan yapısal sorunlar yaşamaktadır. Somali yargısı, birden fazla sistemden etkilenen karmaşık ve parçalı bir yasal çerçeve içinde faaliyet göstermektedir: Somali'de İngiliz örfi hukuku, İtalyan hukuk gelenekleri, İslami şeriat hukuku ve Somali geleneksel kanunları uygulanmaktadır. Geçici Anayasa'nın 2. Maddesi uyarınca Şeriat hukuku Somali yasalarının temelini oluşturmaktadır. Anayasa'nın 1. Maddesi vatandaşların yönetime katılmasını sağlarken, 1. Madde de demokratik temsili desteklemektedir. Hukuk sistemlerinin birleştirilmesi, organize mahkeme çalışmalarında sorunlara yol açmaktadır (Sheikh-Ali, 2025, s. 12).

Geçici Anayasa'nın Dokuzuncu Bölümü uyarınca yargı üç bölümden oluşmaktadır: Yüksek Mahkeme, Anayasa Mahkemesi, eyalet ve federal mahkemeler. Anayasa Mahkemesi atıl kaldığında, ulusal ve eyalet hükümet kurumları arasındaki anlaşmazlıklar yoğunlaşmaktadır. Cumhurbaşkanı, başbakan ve parlamento liderleri, Anayasa Mahkemesi çalışmadığı için sorunlarını çözmekte zorlanmaktadırlar (Ali, 2024, s. 22).

Anayasa'nın federal ve eyalet düzeyleri arasındaki hükümet yetkilerine ilişkin belirsiz hükümler siyasi sorunlar yaratmaktadır. Anayasa'nın 50. ve 54. maddeleri yetkileri net bir şekilde tanımlanamamakta, bu da müzakerelerin sonuçsuz kalmasına yol açmaktadır.

Geçici Anayasa'nın 106. Maddesi uyarınca yargı, bağımsızlığını korumak için yasama ve yürütme erklerinden ayrı tutulmuştur. Bu anayasal güvenceye rağmen, siyasi müdahaleler, yolsuzluğa bulaşmış görevliler ve güvensiz çalışma koşulları yargı bağımsızlığını zedelemektedir. Yargı, yürütmenin finansmanına ihtiyaç duyduğu için kendi parasını yönetememekte ve bu da tarafsızlığını zayıflatmaktadır (Sheikh-Ali, 2025, s. 18). Durdurulmuş olan Adli Hizmet Komisyonu (Judicial Service

Commission), yargının bağımsızlığını ve etkin bir şekilde işleyebilmesini engellemektedir.

Adalete erişim söz konusu olduğunda, sorunlar en çok kırsal bölgelerde yaşanmaktadır. Çünkü Şeriat mahkemeleri ve yerel aşiret hakimleri çoğu hukuki meseleyi kontrol etmektedir. Gayri resmi adalet sistemlerinin hızlılığı, insanların resmi mahkemeleri göz ardı etmesine neden olmakta, bu da aynı bölgede iki ayrı adalet sistemi yaratmaktadır. Mükerrer sistemlerin varlığı yargının itibarını zayıflatmakta ve ülke genelinde tutarlı yasal uygulamaların geliştirilmesini zorlaştırmaktadır (Adan, 2018, s. 37). Bu sorunlar, davalara bakacak az sayıda mahkeme, yetersiz eğitim ve insanların uygun yasal kanallar aracılığıyla adalete erişmelerine yardımcı olacak avukatlar için fon bulunması nedeniyle daha da kötüleşmektedir.

Yargı, kişisel çatışmaları ele almanın ötesinde, toprak mülkiyeti kaynakları ve hükümet gücü anlaşmazlıklarıyla ilgili önemli sorunları çözmelidir. Adalet sistemi, hukuki konularda verdiği kararlarla halk ile hukukun üstünlüğü arasında güven tesis etmektedir. Potansiyeline rağmen yargı, yaygın yolsuzluk, siyasi baskı ve personel eğitimi sorunları nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Güçlü insanlar mahkemeler tarafından kararlara uymaya zorlanamadığında, halkın adaletin doğruluğuna olan güveni azalır (Ali, 2024, s. 25).

8. FEDERALİZM VE YARGI DENETİMİ

Geçici Anayasa uyarınca federalizm, eyaletler ve federal hükümet arasındaki anlaşmazlıkları çözmek için işleyen bir yargıya ihtiyaç duymaktadır. Anayasa'nın belirsiz yetki dağılımı federal ve eyalet hükümetleri için düzenli anlaşmazlıklar ve hukuki sorunlar yaratmaktadır. Anayasa Mahkemesi'nin anayasal sorunları çözmek için 109B ve 109C maddeleri uyarınca yasal yetkiye ihtiyacı vardır, ancak mahkemenin eksikliği federalizmin koruma sistemini zayıflatmaktadır. Yürütme eylemlerini

değerlendirme yetkisinin kısıtlı olması nedeniyle yargının hesap verebilirliği ve yasal standartları koruma rolü zayıflamaktadır (Sheikh-Ali, 2025, s. 20).

Somali'nin etkili barış ve istikrarlı hükümet sistemleri inşa edebilmesi için yargı sistemini iyileştirmesi gerekmektedir. Anayasa Mahkemesi'nin kurulması, federal kuralları korurken yasal çatışmaları çözümlemenin en iyi aracıdır. Adli Hizmet Komisyonu (Judicial Service Commission), bu rol için nitelikli yargıçları seçmek üzere adil bir seçim sürecine öncülük etmelidir (Salim, 2022, s. 10). Yargı, işe alma ve disiplin kararları verme konusunda tam yetkiye sahip olurken yürütme, kontrolü olmadan çalışabilmesi için mali özgürlüğe ihtiyacı vardır. Somali, Güney Afrika'nın Adli Hizmet Komisyonu modeline bakarak yargıçlarını daha bağımsız ve hesap verebilir kılmak için kanıtlanmış yöntemler geliştirebilir (Sheikh-Ali, 2025, s. 19).

Adaleti herkes için erişilebilir kılmak büyük dikkat gerektirmektedir. Kırsal bölgelerdeki mahkeme yerlerinin artırılması ve geleneksel hukuk ile İslam hukukunun resmi mahkemelere entegre edilmesi, insanların adalete daha kolay erişmesine yardımcı olacaktır. Mahkeme personelinin ve hakimlerin hukuki konularda eğitilmesi, adalet sistemini yürütürken görevlerini daha iyi yapmalarına yardımcı olur. Mahkemeler federal ve eyalet hükümetlerinin hangi yetkileri kullandığını anladığında hukuk sistemi daha iyi işler (Policy Brief, 2022: s.5). Mahkemelerin hükümet organlarının işlerini nasıl yaptıklarını daha iyi izleyebilmeleri için yasaların güncellenmesi gerekmektedir. Somali'de yargının yeniden inşası uluslararası ortakların yardımına bağlıdır. Uluslararası ortaklar, mesleki becerileri geliştirirken teknik eğitim ve finansman sağladıklarında daha fazla yardımcı olurlar. Eylemlerimiz, yeni sistemleri uygulamaya derinlemesine yerleştiren kalıcı çözümler yaratmalıdır.

Bu nedenle, Somali'deki yargının, çatışmaları çözmek ve daha iyi bir yönetişim inşa etmek için ana araç olarak güçlendirilmesi gerekmektedir. Sistemdeki bazı önemli sorunlar sistemin en iyi şekilde çalışmasını engellemektedir (Menkhaus, 2006).

Kapsamlı yargı reformları yoluyla Somali, barış ve büyümenin yaratılmasına yardımcı olurken yasaları uygulayan daha güçlü mahkemeler kurabilir. Yargının bu hedeflere ulaşabilmesi için operasyonel Anayasa Mahkemesi yetkisine, mali bağımsızlığa ve uluslararası desteğe ihtiyacı vardır. Siyasi liderler bağımsız bir yargıyı desteklediklerinde ve gerekli değişiklikleri yaptıklarında, Somali'nin mahkemeleri anlaşmazlıkları çözen ve halkına adalet dağıtan sağlam kurumlar haline gelecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ÇATIŞMA SONRASI DÖNEMDE BİR ÇATIŞMA ÇÖZME ARACI OLARAK FEDERALİZM

1. FEDERALİZMİN TEORİK TARTIŞMASI

Federalizm, akademik söylemde büyük ilgi gören ve zamanla değişime uğramış karmaşık bir siyasi sistemdir. Federalizm özünde, her iki düzeyin de özerkliğini korumasını sağlayarak merkezi ve bölgesel hükümetler arasında yetki paylaşımını ifade eder. Adeola ve Ogunnoiki'ye (2020) göre Federalizm, yetkinin federal ve bölgesel birimler arasında yapılandırılmış bir şekilde dağıtılmasını ve her birinin kendi alanları üzerinde bağımsız kontrol sağlamasına izin verilmesini içerir. Emuedo-Crosdel ve Michael (2022), Federalizmi, gücün merkezi ve alt merkezi hükümetler arasında bölündüğü ve her birinin kendi alanında üstün olduğu bir sistem olarak tanımlayarak bunu genişletmektedir.

Karmis ve Norman (2016) Federalizmi, kendi kendini örgütleyen birden fazla topluluğun siyasi olarak bir arada var olmasına izin veren bir çerçeve olarak tanımlamaktadır. Bu kavram, merkezi ve bölgesel hükümetlerin bağımsız olarak faaliyet gösterdiği ve özerk kararlar aldığı Federalizmin ademi merkeziyetçi doğasını vurgulayan Sonnicksen (2022) tarafından da yinelenmektedir. Da Silva (2022), Federalizmin kilit bir özelliği olarak kaynak dağılımının rolünü vurgulamakta ve sistemin bütünlüğünün korunmasında adil tahsisin öneminin altını çizmektedir. Buna karşılık Wildavsky (2021) Federalizmi, ayrı siyasi oluşumları farklı kimliklerini koruyarak birleştiren bir siyasi organizasyon olarak görmektedir.

Okolo ve Akpokighe'nin (2014) de belirttiği gibi, Federalizm temelde farklı yönetim kademeleri arasında gücü dengelemeyi, hizmetlerin sorunsuz bir şekilde

sunulmasını sağlamayı ve herhangi bir kademenin yetkiyi tekeline almasını önlemeyi amaçlamaktadır. Bu denge sadece güç paylaşımı yoluyla değil, aynı zamanda kaynakların adil dağıtımı yoluyla da sağlanır (Sonnicksen, 2022; Da Silva, 2022; Emuedo vd., 2022). Ayrıca Watts (1998), anlaşmazlıkları çözmek ve hem ulusal hem de bölgesel hükümetlerin özerkliğini korumak için federal bir mahkeme sisteminin önemini vurgulamaktadır. Kramer ve Like (1999) ise federalizmin özellikle çeşitlilik arz eden çoğulcu toplumlarda faydalı olduğunu, bölgelerin kültürel kimliklerini muhafaza ederken daha geniş ulusal çıkarlara katkıda bulunmalarına olanak tanıdığını belirtmektedir. Bu özellik, Federalizmi özellikle çok uluslu devletlerde toplumsal çeşitliliğin yönetilmesi için önemli kılmaktadır (Anderson, 2012).

Adeola ve Ogunnoiki'ye göre Federalizm yeni bir fikir değildir. Tarihin bir parçasıdır ve adını Latince anlaşma, antlaşma ya da ahit anlamına gelen foedus ve güven anlamına gelen fides kelimelerinden almaktadır. Basit bir ifadeyle, iki veya daha fazla alt özerk siyasi birimin aynı siyasi sistem içinde siyasi güç ve yetkiyi paylaştığı yönetim sistemidir (Sonnicksen, 2022). Bu konudaki kavram, yönetimin her kademesine kendi özgürlüğünü tanımak, ancak yine de siyasi yapı içinde birlikteliği teşvik etmektir. Bu sistem, çeşitli yönetim düzeylerine ilişkin hiyerarşiyi belirler ve bölgesel düzeyde entegrasyon ve çeşitlilik arasında bir denge kurduğu varsayılır.

Özellikle, on yedinci yüzyıldan bu yana birçok akademisyen ve filozof Federalizm'in açıklanmasına katkıda bulunmuştur. Alman Kalvinist Johannes Althusius'un Modern Federalizmin atası olarak kabul edildiğini belirtmek gerekir. Althusius, Politica Methodice Digesta (1603) adlı eserinde, aileden başlayan ve daha büyük siyasi birimlerin oluşumuna doğru ilerleyen birlikler önererek Federalizmin temelini tartışmıştır (Adeola & Ogunnoiki, 2020; Emuedo vd., 2022; Wildavsky, 2021). Wildavsky'nin federalist modeli, federal seviyenin altındaki birimlerin egemen

olduğunu, ancak daha üst seviyedeki diğer birimlerle işbirliği içinde olduğunu vurgulamıştır.

Adeola ve Ogunnoiki (2020), Federalizm felsefesine yapılan diğer katkıların Baron de Montesquieu, Jean-Jacques Rousseau ve Immanuel Kant gibi 18. yüzyıl filozoflarını içerdiğini tartışmıştır. Klosko'ya (2017) göre Montesquieu, 1748 yılında hükümet sistemlerinde değişiklik olarak kuvvetler ayrılığı ilkesini ortaya koymuş ve günümüzdeki federalizmi oluşturan görüşler ortaya koymuştur. Federalizmin sadece bir taslağını sunsa da, Rousseau'nun çalışması, halk hükümetini ilerletmek için uygulandığında ne kadar yararlı olacağının altını çizmiş ve Kant bir 'özgür devletler federasyonu'nu kavramıştır. Tüm bu ilk filozoflar, özerklik ve birlik arasındaki denge açısından Federalizmin halihazırda kabul görmüş ve günümüzdeki tanımının temelini atmışlardır.

Federalizmin teorik kökleri 20. yüzyılın ortalarında geliştirilmiştir. Gelişmeler, Federalizmin nasıl işlediği ve geliştiğine ilişkin farklı açılara dayanmaktadır (Ogunnoiki, 2017). Bunlar arasında Hukuk Teorisi, Kurumsal Teori, Sosyolojik Teori, Pazarlık Kuramı ve Süreç Teorisi yer almaktadır. Kramer ve Like'a (1999) göre Kenneth Clinton Wheare'in teorisi, federasyonun yasal-kurumsal teorisini ortaya koyan ilk teorilerden biridir. Wheare'e göre federal sistem, savunma veya ekonomik avantaj gibi bazı nedenler ve ortak amaçlar için tek bir hükümet altında birleşmek isteyen topluluklar ve eyaletler için uygundur. Ancak yine de yerel meselelerini halletmek adına özerkliklerini korumaya çalışmaktadırlar. Anayasal güçler ayrılığına sıkı bir şekilde odaklanması nedeniyle, Livingston'un çalışması Federalizm üzerine hukuki söylemlerin temel taşı haline gelmiştir. Ancak William Samuel Livingston'ın sosyolojik teorisi, Wheare'in yasal-kurumsal federalizm perspektifine alternatif olarak geliştirilmiş ve Federalizmin özünü kurallar ile sosyal ve kültürel ilişkilere dayandırmıştır (Livington, 2012). Kramer ve Like'a göre Livingston, Federalizmin bir toplumda ekonomik, siyasi

ve kültürel faktörler açısından çeşitlilik anlamına geldiğini belirtmiştir. Livingston'a göre, bu çeşitlilikler yerelleştirilirse, farklı çıkarları veya grupları koruyan federal yapıları geliştirme şansı yaratır. Federalizm en az resmi yasal yapılar kadar toplumsal çeşitliliğin tanınmasıyla da ilgilidir.

Bu görüşe ek olarak, William Harrison Riker tarafından geliştirilen pazarlık teorisi, Federalizmi ulusal liderler ve bölgesel hükümetler arasındaki pazarlığın bir sonucu olarak görmektedir (Tariq vd., 2018, s.6). Riker, Federalizmin, askeri ve ekonomik nedenlerle toprak hakimiyetini artırmak isteyen ulusal figürlerin bir araya gelip çalışmayı kabul etmesiyle şekil kazandığını belirtmektedir. Ayrıca, bu tür bir menfaatin federal ilişkiye taraf olmaya istekli bölgesel hükümetleri de içermesi gerektiğini ve karşılığında koruma elde edeceklerini ileri sürmektedir (Adeola & Ogunnoiki, 2020). Riker, Federalizmin siyasi uzlaşmaları içerdiğini ve farklı çıkarları göz önünde bulundurduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, Federalizmin her zaman idealist birlik özlemlerinin bir ürünü olmadığını, aynı zamanda pragmatik güç ve güvenlik kaygıları tarafından da yönlendirilebileceğini belirtmektedir. Karmis ve Norman (2016) tarafından tanımlanan bir diğer teori ise Carl Joachim Friedrich tarafından ortaya atılan süreç teorisidir. “Federalizm, yerleşik bir yönetim biçiminden ziyade bir federalleşme sürecidir” şeklinde ifade etmiştir. Güç ve güvenliğe ilişkin pragmatik mülahazaları da onu yönlendirebilir. Karmis ve Norman'a (2016) göre bir başka teori de Carl Joachim Friedrich'in Federalizmi statik bir hükümet sisteminden ziyade devam eden bir federalleşme süreci olarak gören süreç teorisidir. Friedrich ayrıca federal sistemlerin dinamik olduğunu; federal bir sistem içindeki siyasi düzenlemeleri karakterize eden siyasi, sosyal ve ekonomik değişikliklere dayalı olarak federal merkez ile bölgeler arasındaki ilişkinin her zaman akışkan olduğunu belirtmiştir (Adeola & Ogunnoiki, 2020). Bununla birlikte, federalizme ilişkin bu dinamik görüş, daha katı yasal-kurumsal teoriler tarafından sorgulanmakta ve yeni zorluklara ve baskılara yanıt vermesi gereken

federal sistemlerin dinamizmini yakalamaktadır (Tariq vd., 2018). Karmis ve Norman'ın öne sürdüğü bir diğer önemli teorik perspektif ise Wallace Oates tarafından geliştirilen mali federalizm teorisidir. Mali Federalizm, özellikle, mali kaynakların federal ve alt-ulusal hükümetler arasında uygun şekilde paylaşılmasını tartışmaktadır. Oates'e göre, mali ademi merkeziyetçilik daha iyi kaynak tahsisi ile sonuçlanabilir çünkü alt ulusal hükümetler yerel harcama taleplerini daha iyi değerlendirebilir (Adeola & Ogunnoiki, 2020). Bununla birlikte, bu teori aynı zamanda gelir paylaşımı ve mali konularda anlaşmazlık potansiyeli gibi gerilimleri de kabul etmektedir.

2. FEDERALİZM VE AFRİKA'DA KURULUŞU

Dickovick'in (2018) de belirttiği gibi, Afrika'da federalizm, azınlık yönetimi ve çatışma çözümünde gündemde olan ancak çok önemli bir olgudur. Afrika'da birçok ülke federal hükümet sistemini benimsemiştir. Bu ülkeler arasında Nijerya, Etiyopya ve Güney Afrika bulunmaktadır. Yimenu'ya (2024) göre, akademisyenlerin de ifade ettiği gibi, söz konusu ülkelerin hepsinin kendine özgü sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasi sorunları olduğunu belirtmek son derece önemlidir. Afrika'da bir yönetişim sistemi olarak federalizm, bağımsızlık sonrası dönemde etnik, bölgesel ve dini oluşumlar arasındaki güç çekişmeleri nedeniyle başlamıştır. Osaghae'ye (2020) göre, birçok durumda Federalizm, bir bölgenin diğerine hükmetmesini önlemek ve birden fazla etnik gruptan oluşan eyaletlerde birliği sağlamak için benimsenmiştir. Bu durum Nijerya'da kuzeydeki Hausa-Fulani, güneybatıdaki Yoruba ve güneydoğudaki Igbo arasındaki etnik rekabeti engellemek için kullanılmıştır.

Nijerya'da Federalizmi anlamak için Biafra Savaşı olarak da bilinen Nijerya İç Savaşı'ndan (1967-1970) bahsetmek son derece gereklidir. Çatışma, ülkenin federal deneyimindeki önemli dönemlerden biriydi çünkü Igbolar Biafra Cumhuriyeti'ni kurmak için bölünmeyi istiyordu ve bunun nedeni siyasi ve ekonomik şüpheleriydi. Federalizm, gücü merkezden uzaklaştırarak ve etnik temsil için federal bir yapı

oluşturarak bu tür bölgesel bölünmelerin şiddetli çatışmalara dönüşmesini engellemek için bir araç olarak görülmüştür (Dickovick, 2018). Yöntem, diğer Afrika ülkelerinde olduğu gibi Etiyopya'da da 1991 yılında etnik çatışmaları önlemek gayesiyle benimsenmiştir. Böylece Etiyopya, federal birimlerini önemli yetkilere ve hatta ayrılma haklarına sahip etnik gruplara göre organize etmiştir (Gebeye, 2019). Bu model, önceki Derg rejimi altında çeşitli etnik grupların yoğun silahlı çatışmalarına tepki olarak formüle edilmiştir.

Arban ve Dirri (2021), Afrika Federalizminin anayasal yapıları düzenleyen ve gücü ulus-altı ve ulusal düzeyler arasında merkezden uzaklaştıran kural sistemlerini içerdiğini açıklamaktadır. Abebe (2013), bu sistemlerin farklı derecelerde merkezileşme ile karakterize edildiğini, bazı Afrika federal sistemlerinin ulus-altı hükümetler üzerinde sıkı kontrol sağlarken, diğerlerinin daha önemli bölgesel özerklik sağladığını savunmaktadır. Federalizmin Afrika'da nasıl işlediğini açıklarken Suberu (2023), Nijerya Federalizminin, gücü ademi merkezileştirmek için tasarlanmış olsa da, özellikle kaynak kontrolü ve mali politika konusunda yüksek derecede merkezileşme ile işaretlendiğini belirtmektedir. Nijerya Anayasası yetkilerin federal ve eyalet hükümetleri arasında paylaştırılmasını öngörse de, mali federalizm, özellikle petrol üretiminden elde edilen gelirin çoğunu kontrol eden merkezi hükümet lehine eğilim göstermeye devam etmektedir (Dickovick, 2018). Bu merkezileşme, bütçelerini finanse etmek için büyük ölçüde federal transferlere bel bağlayan Nijerya'nın 36 eyaletinin özerkliğini sınırlandırmıştır. Sonuç olarak, Nijerya'da Federalizm ülkenin etnik ve bölgesel çeşitliliğini yönetmek için bir çerçeve sağlamış olsa da, bölgesel özerkliği ve yerel yönetişimi teşvik etme potansiyelini tam olarak gerçekleştirememiştir (Suberu, 2023; Babalola & Onapajo, 2024).

Bununla birlikte, Federalizm Afrika'da önemli bir faktör olmaya devam etmiştir. Nijerya'yı bir arada tutan unsur, bu sistemin ülke nüfusunun farklı kesimleri arasında

siyasi kimlik ve güç değişimi yapısını sunmasıdır (Babalola & Onapajo, 2024). Bu bağlamda, ülkenin Federal Sistemi etnik meselelerin kontrol altına alınmasını sağlamış ve Biafran savaşına yol açan çatışmalar ülkede bir daha yaşanmamıştır. Gebeye'ye (2019) göre, Nijerya'daki federalizm çerçevesi, öncelikle devletin ve yönetim sisteminin dağılmaktan kaçınmasını amaçlayan, ancak önemli düzeyde merkezileşmeyi korurken bölgeler şeklinde belirli düzeylerde ademi merkeziyetçiliğe izin veren bir 'sistem' olarak işlev görmektedir.

Etiyopya'nın federalizmi "Etnik Federalizm" olarak tanımlanabilir. Fessha ve Dessalegn (2022) tarafından belirtildiği üzere, Etiyopya'daki her bölgenin bir etnik grupla ilişkili olduğu göz önüne alınacak olursa, sistem 1990'larda uygulamaya konmuştur. Etiyopya Anayasası, hala tartışmalı bir konu olan ayrılma hakkını da kapsayan etnik bölgelerine geniş bir ademi merkeziyetçilik vermektedir (Gebeye, 2019). Etiyopya modelinin etnik yapıya dayanması ve özellikle Amhara, Oromo ve Tigray güçleri arasındaki çatışmayı azaltması amaçlanmıştı. Ancak Fessha ve Dessalegn, bunun Etiyopya'daki bölgesel devletler arasında rekabeti teşvik eden etnik temelli bir Federalizm sistemi yarattığını düşünüyor. Etnik Federalizm yapısal bir öz yönetim platformu sağlamış olsa da, bunun olumsuz etkisi, devletin merkezi otoritesinin yanı sıra özellikle Tigray ve Amhara bölgesi arasında etnik düşmanlığın yükselişi olmuştur (Abebe, 2013). Etiyopya Halkın Devrimci Demokratik Cephesi rejimi altında olan ve etnik temelli partilerden oluşan Addis Ababa, bölgesel hükümetlerin çok az özerkliğe sahip olması veya hiç sahip olmaması nedeniyle gücün merkezileşmesini sağlamıştır (Getahun, 2024). Bu zorluklara rağmen, Etiyopya'nın federal sistemi, toprak bütünlüğünü korumada ve karmaşık etnik yapısını yönetmede kritik bir rol oynamıştır.

Açıkça bu şekilde etiketlenmemiş olsa da, Güney Afrika'nın federal sistemi, gücün ulusal ve eyalet hükümetleri arasında bölünmesi gibi temel federal ilkeleri içermektedir (Field, 2021). Güney Afrika Anayasası, ulusal hükümetin kamu

hizmetlerini ve politika uygulamalarını yönetmek için eyaletlerle işbirliği içinde çalıştığı bir kooperatif yönetişim sistemi öngörmektedir (Dickovick, 2018). Güney Afrika'nın federal sistemi, ülkenin apartheid rejiminden demokrasiye geçişinin bir parçası olarak, daha fazla bölgesel özerklik isteyen Inkatha Özgürlük Partisi tarafından temsil edilen Zulu nüfusu başta olmak üzere çeşitli ırksal ve etnik grupların çıkarlarını dengelemek için geliştirilmiştir (Field, 2021).

Güney Afrika'nın federal sistemi ülkenin çeşitliliğinin yönetilmesine yardımcı olsa da, aynı zamanda yüksek derecede merkezileşme ile karakterize edilir ve il hükümetleri fonlarının çoğu için ulusal hükümet transferlerine bağımlıdır (Field, 2021; Dickovick, 2018). Bu durum, özerkliklerini ve kamu hizmetlerini bağımsız olarak yönetme kabiliyetlerini sınırlamaktadır. Bununla birlikte, Güney Afrika'nın federal sistemi ulusal birliğin teşvik edilmesinde ve etnik bölünmelerin ülkenin demokratik geçiş sürecini baltalamasının engellenmesinde önemli bir rol oynamıştır (De Labillière, 2023).

Federalizm, çeşitliliği ve çatışmayı yönetmek için potansiyel olarak güçlü bir sistem olsa da, Afrika bağlamında bazı önemli zorluklarla karşı karşıyadır. Temel zorluklardan biri mali merkeziyetçiliktir. Birçok Afrika federasyonunda bölgesel hükümetler büyük ölçüde merkezi hükümetten gelen mali transferlere bağımlı olup mali özerkliklerini sınırlandırmakta ve federalizmin bölgesel özyönetimi teşvik etme potansiyelini zayıflatmaktadır. Dickovick (2018) ve Field'ın (2021) gözlemlediği üzere, Nijerya buna bir örnek teşkil etmektedir; federal yapısı, özellikle maliye politikası açısından önemli ölçüde merkezileşme ile işaretlenmiştir. Nijerya'daki eyalet hükümetleri, faaliyetlerini finanse etmek için ağırlıklı olarak federal hükümet tarafından kontrol edilen petrol gelirlerine güvenmektedir. Bu bağımlılık eyaletlerin bağımsız yönetme kapasitesini azaltmakta ve bütçe ihtiyaçlarını karşılamak için federal transferlere güven duymasına neden olmaktadır.

Benzer şekilde, mali merkeziyetçilik Etiyopya ve Güney Afrika'da da önemli bir sorun olmuştur. Her iki ülke de resmi olarak federal bir yapıya sahip olsa da, büyük ölçüde merkezi hükümetin mali desteğine bağımlı olan ve yerel hizmetleri etkin bir şekilde yönetme kabiliyetlerini sınırlayan ulus altı hükümetlere sahiptir (Gebeye, 2019; Yimenu, 2024). Mali kaynakların ulusal düzeyde yoğunlaşması sadece bölgesel yönetimlerin özerkliğini kısıtlamakla kalmamakta, aynı zamanda yenilikçiliği ve yerel kalkınmayı engelleyen bir bağımlılık yaratmaktadır. Subaru'ya (2023) göre, mali merkeziyetçilik bölgesel eşitsizlikleri daha da kötüleştirmektedir; çünkü daha zengin bölgeler veya kaynak zengini alanlar ulusal kaynaklardan orantısız bir şekilde faydalanırken, daha yoksul veya kaynak bakımından yetersiz olan bölgeler temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmaktadır.

Mali kısıtlamalara ek olarak, siyasi merkeziyetçilik de Afrika'da federalizmin etkili bir şekilde işlemesi önünde bir başka zorluk teşkil etmektedir. Etiyopya ve Güney Afrika gibi ülkelerde hakim parti sistemleri, merkezi hükümetlerin bölgesel hükümetler üzerinde önemli bir kontrol uygulamasına izin vermiştir. Bu durum özellikle, iktidar partisi Etiyopya Halkının Devrimci Demokratik Cephesi'nin (EHDD) bölgesel devletler üzerinde sıkı bir kontrol sağlayarak özerkliklerini sınırlandırdığı Etiyopya'da belirgindir (Gebeye, 2019). EHDD'nin hakimiyeti, bölgesel hükümetlerin ulusal politikalardan sapmak için daha fazla güce ihtiyaç duyduğu, oldukça merkezileşmiş bir federal yapıyla sonuçlanmıştır. Benzer şekilde, Güney Afrika'da Afrika Ulusal Kongresi eyalet hükümetleri üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuş, federal adem-i merkeziyetçilik ilkesini zayıflatmış ve bölgesel özyönetimin etkinliğini azaltmıştır (Dickovick, 2018).

Afrika'daki federalizm de birçok durumda etnik çeşitliliği yönetmek ve bir grubun diğerleri üzerindeki bölgesel hakimiyetini önlemek için bir mekanizma olarak ortaya çıkmıştır. Ancak Federalizm etnik bölünmeleri azaltmak yerine bazen daha da şiddetlendirmiştir. Bu durum özellikle Etiyopya gibi etnik temelli federal sistemlere

sahip ülkelerde görülmektedir. Etiyopya'nın etnik gruplara özerklik vermek için tasarlanan etnik Federalizmi, bölgesel hükümetler genellikle etnik çizgiler boyunca hizalandığı için etnik rekabetin artmasına neden olmuştur (Fessha & Dessalegn, 2022). Etiyopya'da siyasetin etnikleştirilmesi, kaynaklar ve siyasi güç için bölgeler arası rekabeti yoğunlaştırmış etnik gerilimleri hafifletmek yerine bunlara katkıda bulunmuştur (Abebe, 2013). Etnik Federalizm başlangıçta etnik azınlıkları korumayı amaçlasa da, çoğu zaman etnik kimliklerin siyasi örgütlenmenin birincil temeli olarak sağlamlaşmasına yol açmış ve ulusal birlikten ziyade bölünmeyi teşvik etmiştir.

Nijerya'nın federal sistemi de benzer şekilde etnik ve bölgesel bölünmeleri idare etmekte zorluklarla mücadele etmektedir. Federal bir sistem kurulmasına rağmen etnik rekabetler siyasi ve ekonomik hayatı şekillendirmeye devam etmektedir. Örneğin, petrol zenginliğinin Nijer Deltası'nda yoğunlaşması, bölgesel hükümetler ile merkezi yönetim arasında ve kaynaklar üzerinde kontrol için yarışan etnik gruplar içinde rekabet ve çatışmaya yol açmıştır (Babalola & Onapajo, 2024). Bu bağlamda, Federalizm Nijerya'daki etnik ilişkileri dönüştürmekte başarısız olmuş, bölgesel hükümetler iktidar ve kaynaklar için hala rekabet etmekte, işbirliği ve beraberliği teşvik etmek yerine etnik gruplar arasındaki gerilimleri artırmaktadır.

Dahası, Afrika'daki federalizm, merkezi ve bölgesel hükümetler arasındaki yetki paylaşımını tanımlayan net anayasal çerçevelerin eksikliğiyle ilgili zorluklarla karşı karşıyadır. Birçok durumda, farklı hükümet düzeyleri arasındaki yetki sınırları bulanık kalmakta, bu da karışıklığa ve çatışmaya yol açmaktadır. Örneğin Etiyopya'da Anayasa, bölgesel devletlere önemli ölçüde özerklik tanımakta, ancak özellikle kaynak kontrolü ve güvenlik gibi konularda yetkilerinin kapsamı konusunda netlik sağlayamamaktadır (Gebeye, 2019). Bu belirsizlik, merkezi ve bölgesel hükümetler arasında kaynak tahsisi ve karar alma yetkisi konusunda sık sık anlaşmazlıklara yol açarak etkili yönetişimi engellemiştir.

Nijerya'da da federal yapı, özellikle doğal kaynaklardan elde edilen gelirlerin dağıtımı konusunda benzer şekilde yasal belirsizliklerle doludur. Nijerya Anayasası federal ve eyalet hükümetleri arasındaki yetki paylaşımını ana hatlarıyla belirlemiş olsa da, kaynakların kontrolü konusunda sık sık kafa karışıklığı yaşanmakta ve bu durum merkezi hükümet ile Nijer Deltası'nın petrol üreten bölgeleri arasında çatışmaya yol açmaktadır (Suberu, 2023). Net yasal çerçevelere duyulan ihtiyaç gerilimleri daha da arttırmaktadır. Bölgesel hükümetler merkezi kontrol karşısında otoritelerini ortaya koymak için yardıma ihtiyaç duyduklarından federal sistemlerin etkili bir şekilde işlemesini zorlaştırmaktadır.

Afrika'da federalizmin önündeki bir diğer önemli zorluk da dış güçlerin etkisidir. Birçok durumda, Afrika ülkelerindeki federal yapılar sömürgeci güçler, uluslararası örgütler ve komşu ülkeler de dahil olmak üzere dış aktörler tarafından şekillendirilmiş veya etkilenmiştir. Örneğin Etiyopya'nın federal sistemi, uluslararası bağışçılar ve Etiyopya'nın iç yönetişim yapılarında çıkarları olan Eritre ve Kenya gibi komşu ülkelerden etkilenmiştir (Harun, 2022). Bu dış etki federalizmin meşruiyetine zarar verebilir, zira Federalizm genellikle iç sorunlara karşı ülke içinde geliştirilmiş bir çözümden ziyade yabancı aktörler tarafından dayatılan bir sistem olarak görülür.

Örneğin Somali'de Kenya ve Etiyopya, genellikle jeopolitik çıkarlarını ilerletmek için ülkenin federalleşme sürecini şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır (Mohamed, 2018). Bu tür dış müdahaleler bazen siyasi bölünmeleri tetikleyerek ve bölgesel liderleri ulusal birlik yerine dış ittifaklarla olan işbirliğine teşvik ederek federal sistemleri istikrarsızlaştırmıştır. Bu senaryo, federalizmin devleti birleştirmekten ziyade parçalamak için tasarlanmış yabancı bir yapı olarak görünmesine neden olmuştur (Harun, 2022). Sonuç olarak, Federalizmin dışarıdan dayatılan bir sistem olarak algılanması, birçok Afrika ülkesinin iç yönetişim için bir araç olarak potansiyelini tam anlamıyla benimsemesini zorlaştırmıştır.

Afrika'da federalizmi zorlaştıran bir diğer konu da bölgesel liderlerin federal yapıları kişisel ya da siyasi çıkarları için kullanma eğilimleridir. Bazı durumlarda bölgesel hükümetler federalizmi kapsayıcı yönetişimi teşvik etmekten ziyade kaynaklar üzerinde daha fazla kontrol sağlamak veya bölgelerindeki baskın etnik veya siyasi grupların gücünü artırmak için kullanmaktadır. Bu durum yolsuzluğa, kaynakların iyi idare edilememesine ve yerel elitlerin güçlenmesine yol açarak Federalizmin hedeflerini daha da baltalayabilmektedir. Örneğin Nijerya'da eyalet valileri devlet kaynakları üzerindeki kontrollerini genellikle güç ve patronaj ağlarını pekiştirmek için kullanmakta, bu da yönetişimde verimsizliğe yol açmakta ve etnik ve bölgesel bölünmeleri pekiştirmektedir (Abebe, 2013).

Ayrıca, bölgesel özerklik ve ulusal birlik arasında bir denge sağlamama sorunu, Afrika'daki federalizm için temel bir mesele olmaya devam etmektedir. Keil'in (2019) belirttiği gibi, doğru adem-i merkeziyetçilik seviyesini bulmak herhangi bir federal sistemin başarısı için esastır. Eğer çok fazla güç merkezileştirilirse, bölgesel hükümetler kendilerini marjinalleşmiş hissedebilir ve bu da gerilim ve çatışmalara yol açabilir. Öte yandan, aşırı adem-i merkeziyetçilik merkezi hükümetin istikrarı koruma ve kaynakların adil dağılımını sağlama kabiliyetini zayıflatabilir. Bu dengeyi kuramayan federal sistemler hem ulusal birliği hem de bölgesel özerkliği zedeleyerek işlevsiz bir yönetişimle sonuçlanma riskini taşır.

Bu nedenle, federalizmin Afrika'da çeşitliliği yönetmek, yerel yönetişimi teşvik etmek ve çatışmaları çözmek için bir araç olarak önemli bir potansiyele sahip olmasına rağmen, başarısının genellikle mali ve siyasi merkeziyetçilik, etnik rekabet, yasal belirsizlik ve dış etkiler nedeniyle zayıfladığını belirtmek oldukça önem taşımaktadır. Federalizmin Afrika bağlamında etkili bir şekilde işleyebilmesi için merkezi ve bölgesel hükümetler arasında yetkilerin net bir şekilde tanımlanması, adil mali düzenlemeler ve dış aktörlerin etkisinin azaltılmasına yönelik bir taahhüt gereklidir. Federalizm,

Afrika'nın çeşitli ve genellikle bölünmüş toplumlarında istikrar ve kalkınmayı teşvik etmenin bir yolu olarak vaadini ancak bu güçlükleri aşmak suretiyle yerine getirebilir.

3. FEDERALİZM YOLUYLA ÇATIŞMA YÖNETİMİ

Federalizm, özellikle gerilimlerin etnik, bölgesel veya siyasi bölünmelerden kaynaklandığı çatışma sonrası toplumlarda anlaşmazlıkları yönetmek için bir araç olarak benimsenmektedir. Federalizm, gücü ademi merkezileştirerek, farklı grupların bir yandan özerkliklerini korurken bir yandan da bir arada yaşayabilecekleri bir çerçeve sunmaktadır. Babalola ve Onapajo'ya (2024) göre, Federalizmin çatışma yönetimindeki en güçlü yanlarından biri, doğasında var olan esnekliğidir. Bu sistem, daha geniş ulusal çerçevenin bütünlüğünü korurken bölgesel makamlar tarafından yerel yönetime izin vermekte ve çatışmaya eğilimli, çoğulcu toplumlar (pluralistic society) (baskı gruplarını içeren toplum) için uygun hale getirmektedir.

Alber ve Breen (2022), İsviçre ve Kanada'da Federalizmin dilsel ve kültürel meseleleri ele almadaki başarısına işaret etmektedir; bu ülkelerde Federalizm, farklı grupların ulus-devlet yapısına katkıda bulunması sağlanırken aynı zamanda kendi işlerini yönetebilmelerini sağlayarak uyumu teşvik etmiştir. Benzer şekilde Federalizm, Hindistan ve Belçika gibi ülkelerde etnik ve bölgesel farklılıkları dengeleyerek marjinalleşme ve çatışma riskini azaltmak amacıyla etkili bir şekilde uygulanmıştır (Bühler vd., 2017; Pascolo, 2020).

Ancak Federalizm çatışmaya karşı bir garanti bir sistem olarak ortaya çıkmamaktadır; başarısı oluşturduğu yapısal çerçeveye bağlıdır. Alber ve Breen'in (2022) belirttiği gibi, federal sistemin tasarımı -özellikle de merkezi hükümet ile bölgeler arasındaki güç paylaşımı- çatışmayı azaltıp azaltmayacağını ya da şiddetlendirip şiddetlendirmeyeceğini belirlemede oldukça kritiktir. Kötü yapılandırılmış bir federal sistem, aslında kaynaklar için rekabeti yoğunlaştırarak

çatışmayı azaltmak yerine tetikleyebilir. Bühler ve diğerleri (2017) ayrıca Federalizmin en iyi şekilde yerel ihtiyaçlara cevap verdiğinde ve ulus-altı hükümetlere yeterli mali özerklik tanıyarak bölgesel talepleri etkili bir şekilde karşılamalarına olanak sağladığında başarılı olduğunu vurgulamaktadır.

Yimenu (2024), özellikle etnik federalizmin, etnik gruplara kendi bölgelerinde özerklik tanıyarak çeşitliliği yönetmek için bir mekanizma sunduğunu öne sürmektedir. Bu yaklaşım, birleşik bir devlet içinde barış içinde bir arada yaşamayı teşvik ettiğinden, özyönetim arayışında olan farklı grupların bölgesel olarak yoğunlaştığı ülkelerde kritik öneme sahiptir. Örneğin Etiyopya'da etnik federalizm, bölgesel grupların önemli siyasi güce sahip olmasını sağlayarak bir etnik grubun diğeri üzerindeki hakimiyetini önlemek için tasarlanmıştır (Fessha & Dessalegn, 2022). Etnik rekabeti körükleme potansiyeline rağmen, sistem ayrılıkçılığı önleyerek etnik çeşitliliği yönetmek için yapısal bir çözüm sunmuş ve hem siyasi hem de ekonomik istekleri federal bir çerçeve içinde ele almıştır (Gebeye, 2019).

Anderson'ın (2012) belirttiği gibi, Federalizmin çatışmaları çözmedeki etkinliği büyük ölçüde gücün merkez ve bölgeler arasında ne kadar iyi dağıtıldığına bağlıdır. Bölgesel gruplar karar alma süreçlerinden dışlandıklarını hissedebilecekleri için yüksek düzeyde merkezileşme gerginliklere yol açabilme potansiyeline sahiptir. Öte yandan, aşırı adem-i merkeziyetçilik merkezi hükümetin ulusal birliği koruma kabiliyetini zayıflatarak parçalanmaya veya ayrılıkçı hareketlere mahal verebilir. Marko (2021), özerklik ve birlik arasında doğru dengeyi kurmanın herhangi bir federal sistemin başarısı için kilit önem taşıdığını, çünkü bölgelerin bir yandan merkezi hükümetin kapsayıcı otoritesini tanırken diğer yandan kendilerini yeterince güçlenmiş hissetmeleri gerektiğinin altını çizmektedir.

Ayrıca Federalizm, bölgesel temsilcilerin ulusal karar alma süreçlerine dahil edildiği güç paylaşımı düzenlemeleri gibi mekanizmaları da içerdiği takdirde çatışma

olasılığını daha da azaltır. Hashi ve Hock (2022) bu kapsayıcı yönetişim biçiminin, çatışmaların çözümünde hayati önem taşıyan siyasi sürece güveni ve sürecin benimsenmesini teşvik ettiğini savunmaktadır. Farklı gruplar merkezi kurumlarda temsil edildiğinde, siyasi dışlanma ve marjinalleşme olasılığı en aza ineceğinden ve şiddetli çatışma olasılığı da azalacaktır.

Federal sistemlerde çatışma yönetiminin hayati bir bileşeni de mali kaynakların adil şekilde paylaşılmasıdır. Vergi yetkilerinin ve harcama sorumluluklarının merkezi ve bölgesel hükümetler arasında dağıtılmasını içeren Mali Federalizm, federal bir yapı içinde uyumun sağlanmasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Gebeye'ye (2019) göre, etkin bir mali federal sistem, hem ulusal hem de ulus-altı hükümetlerin yükümlülüklerini yerine getirmek için yeterli mali kaynağa sahip olmasını sağlayarak çatışmaya yol açabilecek eşitsizlikleri önler. Babalola ve Onapajo (2024), federal sistemlerde zenginliği daha müreffeh bölgelerden daha az varlıklı bölgelere yeniden dağıtan, bölgesel kalkınmayı teşvik eden ve gerilimleri azaltan mali eşitleme politikalarının önemini vurgulamaktadır.

Bununla birlikte, doğal kaynak gelirlerinin eşitsiz dağılımı, özellikle kaynakların belirli bölgelerde yoğunlaştığı federal sistemlerde bir çatışma kaynağı haline gelebilir. Ali ve Ahmed (2019), kaynak gelirlerinin adil dağılımının sağlanmasının, kızgınlık ve potansiyel ayrılıkçı taleplerden kaçınmak için gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu durum özellikle, bölgesel hükümetlerin yerel kaynaklardan elde edilen gelirlerden daha yüksek bir pay alma hakkına sahip olduklarını hissedebilecekleri, önemli doğal kaynak zenginliğine sahip ülkelerde geçerlidir. Babalola ve Onapajo'nun (2024) önerdiği gibi, iyi tasarlanmış bir federal sistem, kaynak zengini bölgelerin yerel kaynaklarından faydalanmaya devam ederken ulusal zenginliğe katkıda bulunmasını sağlamalıdır.

Son olarak, etkili hükümetler arası ilişkiler, bir çatışma çözme aracı olarak Federalizmin etkili işlemesi için elzemdir. Yimenu (2024), merkezi ve bölgesel

hükümetler arasında sürekli iletişim ve işbirliğinin, her iki hükümet düzeyinin de ortak hedefler doğrultusunda çalışmasını sağlamakta gerekli olduğunu belirtmektedir. Hükümetler arası koordinasyon, kaynak tahsisi, güvenlik ve diğer kilit konulardaki anlaşmazlıkların ele alınmasına da yardımcı olabilir. Keil'e (2019) göre, hükümet düzeyleri arasında düzenli diyalog ve çatışma çözme mekanizmalarını kurumsallaştıran federal sistemler, gerilimleri ele almak ve bunların daha geniş çatışmalara dönüşmesini önlemektedir. Anayasa mahkemeleri veya yargı organları, merkezi ve bölgesel hükümetler arasındaki anlaşmazlıkların çözümünde önemli bir rol oynamakta ve siyasi gerilimlerin şiddetli çatışmalara dönüşmesini önleyen yasal bir çerçeve sağlamaktadır (Heinemann-Grüder vd., 2017).

Bu nedenle Federalizm, özellikle çoğulcu toplumlarda çeşitliliği yönetmeye ve çatışmayı önlemeye yardımcı olabilecek esnek ve kapsayıcı bir yönetişim sistemi sunmaktadır. Doğru yapılandırıldığında, merkezi otorite ile bölgesel özerklik arasında bir denge sağlayarak barış içinde bir arada yaşamaya ve ortak yönetişime olanak tanımaktadır. Ancak bir çatışma çözme aracı olarak başarısı büyük ölçüde güç ve kaynakların adil dağılımına, etkili hükümetler arası ilişkilere ve farklı yönetim kademeleri arasında işbirliğini destekleyen yasal bir çerçeveye bağlıdır.

3.1. Somali’nin Federal Deneyimi

Somali'nin federal yolculuğu, 1991'de SiadBarre'nin düşüşünden sonra onlarca yıl süren iç savaşa, siyasi parçalanmaya ve merkezi otoritenin çöküşüne bir yanıt olarak başladı. Federalizmin hayata geçirilmesi, Somali'nin farklı klan ve bölgeleri arasında uzun süredir devam eden siyasi güvensizlik, bölgesel özerklik ve güç paylaşımı sorunlarını ele almayı amaçlıyordu. Federal bir sisteme geçiş, federal bir cumhuriyetin çerçevesini çizen 2012 Geçici Anayasası'nda resmileştirilmiştir. Geçici Anayasa'nın 48. Maddesi, bir Federal Üye Devletin (FÜD) en az iki veya daha fazla bölgeden oluşması gerektiğini ve hiçbir bölgenin tek başına bir Federela Üye Devlet olamayacağını

belirtmektedir. Bu yapısal çerçeve, tarihsel olarak Somali'nin çöküşüne yol açan güç yoğunlaşmasını önlerken bölgesel birliği teşvik etmek üzere tasarlanmıştır (Dahir & Ali, 2021).

Somali Federal Hükümeti'nin (SFH) kurulmasından önce bölgesel yönetişimin en eski örneklerinden biri, Barre rejiminin çöküşünün ardından 1991 yılında bağımsızlığını ilan eden Somaliland'dır. Somaliland kendi kendini ilan etmiş, tanınmayan bir devlet olarak faaliyet göstermektedir ve tam egemenlik iddiasıyla federal sisteme katılmayı sürekli olarak reddetmiştir. Yönetimi klanlar ve sivil toplum örgütleri arasında bir sosyal sözleşme üzerine inşa edilmiştir. Bir diğer erken dönem bölgesel yönetim ise 1998 yılında özerk bir devlet olarak kurulan Puntland'dır. Somaliland gibi Puntland da klanlar ve yerel liderler arasındaki anlaşmalarla kurulmuş Somali'nin federal yapısının şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Puntland federal çerçeveyi kabul etse de, özellikle güvenlik ve kaynak yönetimi gibi alanlarda genellikle önemli bir özerklikle faaliyet göstermektedir (Harun, 2022).

Galmudug, Jubaland, Güneybatı ve Hirshabelle gibi diğer FÜD'lerin oluşumu 2004 yılında federal hükümet kurulduktan sonra gerçekleşmiştir. Bu devletler SFH'nin koordinasyonuyla oluşturulmuş olsa da yerel klan dinamikleri ve güç mücadeleleri bu yapıları olumsuz yönde etkilemiştir. Örneğin, 2013 yılında ortaya çıkan Jubaland, Kenya'ya yakınlığı ve Somali'nin güney bölgesindeki ticaret ve kaynakların kontrolündeki rolü nedeniyle stratejik olarak önemlidir. Oluşumu büyük tartışmalara yol açmış, Kenya El-Şebab'ın etkisine karşı yerel liderliği desteklemede önemli bir rol oynamıştır (Chevreau, 2019). Güneybatı (2014) ve Hirshabelle (2016) de federal hükümet ve bölgesel aktörler arasındaki müzakerelerin ürünleriyken, 2015'te kurulan Galmudug da klan çıkarları ve yönetişimi dengelemede benzer zorluklarla karşılaşmıştır. Bu eyaletler siyasi ortamı istikrara kavuşturmak için hızla kurulmuştur. Ancak, bunların inşası bazen uzun vadeli planlamaya ihtiyaç duyan iskelet federal

yapılarla daha zamanlı ve eksiksiz olması gerektiği için eleştirilmiştir (Dahir & Ali, 2021).

Ek bir tartışma konusu da FÜD olarak tanınmak isteyen bir bölge olan Khaatumo yönetiminin statüsüdür. Sool, Sanaag ve Cayn bölgelerinden oluşan Khaatumo bölgesi, kendisini hem Somaliland hem de Puntland'dan bağımsız ilan etmiştir. Bölgenin başkenti Laascaano, yerel güçlerin Somaliland'ın kontrolüne direnmesi ve bir Federal Üye Devlet olarak tanınması için bastırması nedeniyle önemli çatışmalara sahne olmuştur. Ancak Somali Federal Hükümeti, Khaatumo'yu tam teşekküllü bir FÜD olarak değil, yalnızca idari bir varlık olarak tanımıştır. Tanınma için devam eden mücadele, Federalizmi Somali'deki klanların ve bölgelerin farklı taleplerini karşılayacak şekilde uygulamanın zorluklarını göstermektedir (Harun, 2022). Khaatumo gibi bölgelerin siyasi hırsları federalleşme sürecini etkilemeye devam ederek Somali'de devlet oluşumunun karmaşıklığını ortaya koymaktadır.

Somali'nin Federalizmi benimsemesinde sadece bir klan veya grubun hakimiyetini önleme ihtiyacı değil, aynı zamanda yürütme gücünü sınırlama ve Barre rejimine damgasını vuran otokratik yönetime geri dönüşü önleme ihtiyacı da etkili olmuştur. Federalizm, siyasi gücü üç yönetim kademesine dağıtır: Federal Hükümet, FÜD ve bölgeler ile ilçeleri içeren yerel yönetimler (Musse, 2020). Bu yapı, onlarca yıllık diktatörlüğün ardından Somali devletinin çöküşüne yol açan otoritenin yeniden merkezileşmesini önlemeyi amaçlamaktadır. Somali, yönetişimi bu katmanlara ayırarak siyasi katılımı teşvik etmeyi, güç yoğunlaşmasını azaltmayı ve başka bir otoriter rejimin yükselişini önleyebilecek bir denetim sistemi oluşturmayı amaçlamaktadır (Harun, 2022).

Bu hedeflere rağmen Somali'deki Federalizm zorluklarla doludur. Geçici Anayasa'nın 48. Maddesi FÜD'lerin oluşturulması için bir çerçeve sunmaktadır ancak SFH ile FÜD'ler arasındaki yetki paylaşımı konusunda daha fazla açıklığa ihtiyaç

vardır. Mohamed'in (2023) de belirttiği gibi, net kuralların olmaması kaynak kontrolü, güvenlik ve yönetişim gibi konularda güç mücadelelerine yol açmıştır. Puntland ve Jubaland gibi bazı bölgeler kendi güvenlik güçlerini muhafaza ederken, SFH ulusal savunma üzerindeki yetkisini ileri sürerek bölgesel ve federal yetkililer arasında gerilimlere yol açmaktadır. Ayrıca, başta petrol ve doğal gaz olmak üzere doğal kaynakların yönetimi ve paylaşımı konusundaki anlaşmazlıklar SFH ile FÜD'ler arasındaki çatışmaları körüklemiştir. Bu çatışmalar mali federalizmin uygulanmasını engellemiş, her iki taraf da gelirler ve kaynak dağılımı üzerinde kontrol sahibi olmak için yarışmıştır (Farah, 2017).

Dahası, Galmudug, Hirshabelle ve Güneybatı gibi federal devletlerin oluşumu, ulusal birliği teşvik etmek yerine klan çizgileri boyunca siyasi bölünmeleri sağlamlaştıran kamplaşma yapılarına dayandıkları için eleştirilmiştir. Bölgesel hükümetler genellikle tarafsız devlet kurumlarından ziyade klan gücünün uzantıları olarak görüldüğünden, eleştirmenler tarafından federal sistemin bu bölünmeleri güçlendirdiğini savunmaktadır (Mohamed, 2018). Siyasi temsili klan aidiyetine göre dağıtan '4,5' güç paylaşımı formülü, çoğu zaman adaletsiz olarak görülmekte ve uyumlu bir federal sistem oluşturma çabalarını daha da karmaşık hale getirdiği savunulmaktadır (Dahir & Ali, 2021).

Ülke için uygun yönetişim modeline ilişkin tartışmalar da Somali'nin federal deneyimini şekillendirmiştir. Bazı akademisyenler ve siyasi liderler, büyük ölçüde homojen bir toplum olan Somali'ye Federalizm yerine merkezi olmayan üniter bir sistemin daha iyi hizmet edebileceğini savunmaktadır. Tipik olarak önemli etnik, dilsel veya dini çeşitliliğe sahip ülkeler için uygun olan Federalizmin, etnik farklılıklardan ziyade klan kimliğinin siyasi bölünmeyi yönlendirdiği Somali için kullanılabillir olmadığını iddia etmektedirler. Bu eleştirmenler adem-i merkeziyetçiliğin, federalizmin

parçalı güç yapısının getirdiği komplikasyonlar olmaksızın ulusal birliği korurken yürütmenin gücünü sınırlayabileceğine dikkat çekmektedirler (Elmi, 2015).

Bununla birlikte, siyasi elitler ve bölgesel liderler arasındaki köklü güvensizliğin giderilmesi ihtiyacı göz önüne alındığında, Federalizm Somali için en uygun seçenek olmaya devam etmektedir. Elmi'nin (2015) vurguladığı gibi, Federalizm, Somali devletinin çöküşünün başlıca nedenlerinden biri olan otoritenin birkaç kişinin elinde toplanmasını önleyebilecek şekilde güç ve kaynakların adil şekilde dağıtılması için bir çerçeve sunmaktadır. Federalizm Somali'nin siyasi kültürüne tam olarak uymasa da, ülkenin karmaşık bölgesel ve klan dinamiklerini yönetmek için gerekli bir mekanizma olarak görülmektedir (Musse, 2020).

Bu nedenle, Somali'nin federal deneyi, hem merkezi iktidarın tarihsel mirası hem de bölgesel özerkliği barındırma ihtiyacı tarafından şekillendirilen, devam etmekte olan bir çalışmadır. 2004'te kurulan FÜD'ler ülkenin işlevsel bir yönetişim sistemi yaratma çabalarını yansıtmaktadır. Ancak süreç siyasi güvensizlik, anayasal çerçevede netlik eksikliği ve devam eden klan temelli bölünmeler nedeniyle sekteye uğramıştır. Bu zorluklara rağmen Federalizm, SFH ve FÜD'ler arasındaki ilişkinin netleştirilmesi ve kurumsallaştırılması şartıyla Somali'ye daha fazla siyasi istikrar ve kapsayıcılığa giden bir yol sunmaktadır. Somali'nin federal sistemi ancak sürekli diyalog ve işbirliği yoluyla bölgesel özerkliği ulusal birlikle dengeleyen bir modele dönüşebilir (Musse, 2020; Mohamed, 2023).

3.1.1. Somali'de Sömürge Öncesi Federalizm

Vural ve Adan'a (2021) göre, sömürge öncesi Somali, Somali'deki siyasi kurumun farklı klan ve kabile gruplarını içeren gevşek bir şekilde merkezileştirilmiş bir yönetim sistemi olduğunu ortaya koymuştur. Bu klanlar, geleneksel yöneticileri ve konseyleri tarafından sağlanan ana liderlikleri ile büyük bir bağımsızlık içinde çalıştılar.

Her klan, kıdemli akraba grubunun işlerini yönettiği ve iktidar mücadelesi, anlaşmazlıkların çözümü gibi konularda topluma hakim olduğu soy sistemi kültürünü ve siyasetini takip etmekteydi. Bu ademi merkeziyetçi sistemde merkezi bir otorite yoktu, yönetim büyük ölçüde değişkendi ve ticaret ya da savunma gibi karşılıklı çıkarlara dayalı ittifaklar kurulmaktaydı. Merkezi bir devlet yapısının olmaması, yönetimin daha yerel olduğu ve anlaşmazlıkların klan ileri gelenleri tarafından müzakere ve arabuluculuk yoluyla çözüldüğü anlamına gelmekteydi. Bu sistem, yönetimin klanların değişen ihtiyaçlarına uyum sağlayabileceği bir esneklik derecesine izin vermiştir. Bununla birlikte, sistem uyumlu bir ulusal kimlik yerine klan sadakatini vurguladığı için daha geniş bir birliğin sağlanmasında da zorluklar ortaya çıkarmıştır (Ahmed, 2018).

3.1.2. Somali'de Çatışma Sonrası Federalizm

Çatışma sonrası Somali üniter bir sistemden federal bir yönetim sistemine geçmiştir; 2012'den itibaren anayasanın hükmü federal sistem olmuştur. Federalizme doğru bu kayış, esas olarak, ulusun coğrafi birliğinden ödün vermeden yerleşik klan temelli bölünmelerle başa çıkmak için iki hükümet biçimini - öz ve paylaşılan - olmak üzere bütünleştirme görevi tarafından bilgilendirilmiştir. Özellikle, Somali'deki federalizm bir 'bir arada tutma' federalizmidir: federal yapı, devletin tamamen çökmesini önlemek ve aynı zamanda gücü federal düzeyde ve federal üyeler düzeyinde dağıtmak için benimsenmiştir (Ahmed, 2018). Federalizmin iki temel ilkesi -özerklik ve ortak yönetim olarak belirtilmiştir. Bu iki ilke Somali'nin siyasi yapısının ayrılmaz bir parçasıdır. Özerklik, federal üye devletlerin kendi işlerini özerk bir şekilde yönetmelerine izin verirken, paylaşılan kural bu devletlerin ulusal hükümete katılmalarını sağlar. Bu denge Somali'nin karmaşık klan dinamiklerini yönetmek için tasarlanmış olup çeşitli klanların farklı çıkarlarını barındıran kapsayıcı yönetişim için bir platform sağlamaktadır. Bununla birlikte, Somali federalizmi hala oluşum

sürecindedir; federal yapıların daha da geliştirilmesi, federal üye devletlerin oluşturulması ve Anayasa Mahkemesi gibi federal organ ve makamların kurulmasıyla bağlantılı çözülmesi gereken birçok mesele barındırmaktadır (Vural & Adan, 2021).

3.1.2.1. Somali'nin federal Sisteminde Güçler Ayrılığı

Somali'nin federal sistemindeki kuvvetler ayrılığı ilkeleri, ülkenin geçici anayasasında öngörülmesine rağmen sorunlu olmaya devam etmektedir. Aman'a (2019, sf.15) göre, Somali 2012 yılında federal sistemi, diktatörlükten kaçınmak için ademi merkeziyetçilik ile gücün merkezileşmesini dengelemeye çalışan bir yönetişim biçimi olarak benimsemiştir. Bununla birlikte, SFH ve FÜD'ler arasındaki güç paylaşımı ilkesi, siyasi düşmanlık, anayasal belirsizlik ve kurumsal zayıflık nedeniyle hala bir çatışma kaynağı haline gelmiştir. (Policy Brief 2022, s. 4).

Somali'nin federal yapısı, Somaliland, Puntland, Galmudug, Hirshabelle, Güney-Batı Eyaleti ve Jubaland dahil olmak üzere (aşağıda haritada gösterildiği gibi) her biri ülkenin 2000'lerin başında federalizme geçişinin ardından yönetişimi ve istikrarı artırmak için kurulan birkaç Federal Üye Devletten (FÜD) oluşmaktadır. Mogadişu temelli merkezi hükümet ulusal savunma, dış politika ve federal vergilendirmeyi denetlerken, her bir FÜD kendi hükümetini, yasama meclisini ve yargısını muhafaza ederek yerel yönetişimi kolaylaştırmaktadır. Gelişmiş siyasi temsil ve bölgesel özerklik potansiyeline rağmen, federal sistem, devletler arası siyasi gerilimler, kaynak tahsisi anlaşmazlıkları ve aşırılık yanlısı gruplardan gelen güvenlik tehditleri gibi önemli zorluklarla karşı karşıyadır ve ulusal uyumu ve istikrarı teşvik etmek için çeşitli hükümet düzeyleri arasında sürekli diyaloğu ve iş birliği gerektirmektedir.

Kaynak: (Cruickshank, 2022)

Ekteki harita Somali'nin federal üye devlet yapısını göstermektedir ancak Sool, Sanaag ve Ayn bölgelerini kapsayan yeni kurulan Somali Özerk Bölgesi Khaatumo'yu yansıtmamaktadır. Tarihsel olarak tartışmalı bölgeler olarak kabul edilen bu alanlar hem Somaliland hem de Puntland'ın kontrolüne tabi olmuştur. Şubat 2023'te kurulan Khaatumo, bu bölgelerden geleneksel liderlerin Somali içinde bağımsız bir federal devlet kurma beyanının ardından ortaya çıkmıştır. Bölge daha sonra Khaatumo ile bölge üzerindeki iddiasını sürdüren Somaliland arasında çekişmeli bir odak noktası haline gelmiştir. Khaatumo Özerk Bölgesi, Ekim 2023'te Somali federal hükümeti tarafından resmen geçici bir yönetim olarak tanınmasına rağmen, şu anda Ulusal Danışma Konseyi'nde (UDK) temsil edilmemektedir.

Bu konseyde tüm federal üye devletlerin başkanları, Banadir bölgesel yönetiminin valisi, federal başkan, başbakan ve başbakan yardımcısı yer almaktadır. Anayasayı gözden geçirme süreci, federalleşme çabaları, seçim modelleri ve zaman çizelgeleri de dahil olmak üzere Somali'de devlet inşasının temel konularını toplu olarak ele almaktadır.

Somali geçici anayasası, federal ve eyalet hükümetleri, yürütme, yasama, yargı organları arasında net bir yetki ve görev dağılımı ile federal hükümet sistemini ortaya koymuştur. Anayasanın 3(3) maddesi gücün adem-i merkezileştirilmesini öngörürken, 50(b) maddesi gücün en etkin olduğu hükümet düzeyinde kullanılmasını belirtmektedir (Geçici Anayasa, 2012, s. 14). Ancak bu çerçevenin fiili uygulaması, ilgili birimlerin rolleri ve sorumlulukları konusunda anlaşmazlıklarla karakterize olmuştur. Örneğin, kaynakların yönetiminin, özellikle de doğal kaynaklardan elde edilen gelirlerin tartışmalı konulardan biri olduğu, Puntland ve Jubaland gibi FÜD'lerin kendi bölgelerindeki kaynaklar üzerinde SFH'nin kabul edebileceğinden daha fazla yetki talep ettiği tartışmaları söz konusudur (Muhumed, 2020, s. 9).

Teorik olarak, SFH 'nin yürütme organı olan cumhurbaşkanı ve başbakan ulusal politikalarla ilgili kararlar almakta ulusal düzeyde koordinasyonu sağlamaktadır. Aynı zamanda, FÜD'ler ulus-altı düzeyde bağımsız olarak çalışmaktadırlar. Ancak federal yürütme, mali baskı veya zorlama yoluyla bölgelerin yetkilerini ihlal etme eğilimindedir (Samatar, 2008, s. 162). Öte yandan, bazı FÜD'ler dış ilişkilerin yürütülmesi veya kendi yapılarının oluşturulması yoluyla SFH'nin otoritesini zayıflatmaktadır ki bu da dış politika ve ulusal savunmayı federal hükümete bırakan anayasayı açıkça ihlal etmektedir.

Gaas'a (2018, s. 7) göre federal sistemin yasama organı iki meclisli Federal Parlamento'dur ve bu organ SFH ile FÜD'ler arasındaki çatışmaların çözümüne yardımcı olabilir ve yasama organının yardımıyla yetkileri belirleyebilir. Bununla birlikte, parlamento içindeki ve iki meclisli Halk Meclisi ile Üst Meclis arasındaki iç kutuplaşma, parlamentoyu güç paylaşımı krizini çözme konusunda yetersiz kılmıştır. Buna ek olarak, Somalili siyasetçilerin çoğu geçici anayasayı kanundan ziyade bir tavsiye olarak görmekte ve parti politikalarına odaklanmak için genellikle yasal kuralları göz ardı etmektedir.

Kuvvetler ayrılığının bir diğer ilkesi olan yargının egemenliği, Somali'nin federal sisteminde neredeyse tamamen aşınmıştır. Geçici anayasaya göre kurulması gereken Anayasa Mahkemesi'nin eksikliği, kuvvetler çatışması yargı alanında önemli bir boşluk bırakmıştır (Salim, 2022, s. 10). Bu kurum eksikliği SFH ile FÜD'ler arasındaki ilişki, güvensizliğe ve federal sistemin aşınmasına katkıda bulunacak şekilde ele alınmamış çatışmalarla kendini göstermektedir. Ayrıca hem federal hem de eyalet düzeyindeki yargı zayıftır ve yürütme ve yasama organlarının yetkilerini dengeleyecek özerklikten yoksundur.

Bağlamsal olarak, Somali'nin federal sistemi çerçevesinde kuvvetler ayrılığı ilkesi büyük ölçüde teorik kalmaktadır. Bu durum kurumsal eksiklikler, anayasal belirsizlikler ve SFH/FÜD'ün net kuvvetler ayrılığını bozan siyasi düşmanlıklarından kaynaklanmaktadır. Federal bir sistemin etkili bir şekilde işleyebilmesi için Somali'nin anayasayı tamamlaması, Anayasa Mahkemesi gibi önemli kurumları oluşturması, sivilliği ve hukukun üstünlüğünü teşvik etmesi gerekmektedir. Ancak bu şekilde kuvvetler ayrılığı ilkeleri Somali'yi yönetmenin temeli olabilir (Gaas, 2018, s. 7).

Ayrıca, mevcut Geçici Federal Somali Anayasası (2012, s. 39), özellikle Madde 111F, federal hükümet ile Federal Üye Devletler arasında hükümetler arası koordinasyon ve iş birliğini kolaylaştırmaktan sorumlu kilit bir kurum belirler. Bu kurum, federal hükümet ile bir ya da daha fazla FÜD arasında ortaya çıkabilecek her türlü idari, siyasi ya da yargısal anlaşmazlığı ele almak ve çözmekle görevlidir. Anayasa, komisyonun Somali Federal Hükümeti (SFH) Başbakanı tarafından atanan ve her bir FÜD tarafından görevlendirilen eşit sayıda üyeden oluşmasını öngörmektedir. Bu komisyonun SFH ve FÜD arasındaki güç ve kaynak paylaşımına ilişkin mevcut gerilimleri hafifletmede önemli bir rol oynaması beklenmektedir. Ancak bugüne kadar hem SFH hem de FÜD tarafından, devam eden çatışmaların etkili bir şekilde ele

alınması ve azaltılması için bu komisyonun kurulması gerekliliğine dair kayda değer bir vurgu eksikliği olmuştur.

Bu tez, Somali Federal Hükümeti (SFH) ve Federal Üye Devletlerin (FÜD) Geçici Federal Anayasa'da belirtildiği üzere komisyonun kurulması için proaktif adımlar atmasını önermektedir. Bu komisyonun, üyelerinin atanması yoluyla resmileştirilmesini ve federal yönetişimin tüm düzeylerinde siyasi gerginliklere etkili bir şekilde arabuluculuk etmek ve çözmek için bağımsızlık yetkisiyle çalışmasını savunmaktadır. Bu şekilde komisyon, iş birliğini teşvik etmek, hükümetler arası ilişkileri geliştirmek, güç ve kaynak paylaşımı ile ilgili süregelen anlaşmazlıkları ele almak için hayati bir mekanizma olarak hizmet edecektir. Ayrıca bu komisyonun, kararlarını etkileyebilecek her türlü siyasi çıkar veya önyargıdan uzak, tarafsız bir kuruluş olarak faaliyet göstermesi öngörülmektedir. Komisyonun öncelikli hedefi, herhangi bir yönetim sistemi ya da modelini desteklemeksizin adil arabuluculuk ve anlaşmazlıkların çözümünü kolaylaştırmak olacaktır. Komisyon tarafsızlığını koruyarak Somali Federal Hükümeti (SFH) ve Federal Üye Devletler (FÜD) arasında güveni teşvik edebilir ve tüm tarafların siyasi gerilimlerini ele alarak federal çerçevede istikrarı desteklemeye yönelik yapıcı bir diyaloğa girebilmelerini sağlayabilir.

Mevcut Geçici Federal Anayasa'nın 51. ve 52. Maddeleri uyarınca Somali, Federal Hükümet ve Federal Üye Devletler (FÜD) dahil olmak üzere hükümetin tüm düzeyleri arasında ve FÜD'ün kendi arasında iş birliğine dayalı ilişkilerin geliştirilmesinin önemini vurgulayan iş birliğine dayalı federalizm modelini örneklemektedir. Bu çerçeve, ulusal birlik, güvenlik, barış, bilgi paylaşımı ve sosyo-ekonomik kalkınma gibi kritik konuları tartışılarak uzlaşmaya varmak ve böylece halkın kolektif refahını teşvik etmek amacıyla hem Federal Hükümet hem de FÜD'ün yürütme başkanları için yıllık konferanslar düzenlenmesini teşvik etmektedir.

Ancak bu tez, federalleşme sürecinde birbiriyle rekabet eden iki siyasi yelpaze tanımlamaktadır. Birinci görüş, yetkilerin yerel düzeylere devredilmesini ve merkezi hükümetin öncelikle bir koordinasyon organı olarak hizmet vermesini savunmaktadır. Bu pozisyon, önemli ölçüde ekonomik ve siyasi özerkliğe sahip olan Puntland ve Jubaland tarafından büyük ölçüde desteklenmektedir. Buna karşılık ikinci spektrum, güçlü bir merkezi otoritenin tüm yönetişim seviyelerinde koordinasyon ve uygulamayı denetlemesi gerektiğini ve FÜD'ü siyasi istekleri azalmış daha idari rollere indirgemesi gerektiğini öne sürmektedir. Bu bakış açısı ağırlıklı olarak Mogadishu elitleri tarafından savunulmaktadır. Federal mali destek ve kaynaklara büyük ölçüde bağımlı olan ve böylece siyasi pozisyonlarını Somali Federal Hükümeti (SFH) ile uyumlu hale getiren Güneybatı, Hirshabelle ve Galmudug gibi FÜD'lerin tutumlarına da yansımaktadır.

Buna karşılık Somaliland, uluslararası tanınma arayışında olan, kendi kendini ilan etmiş bağımsız bir devlet olarak faaliyet göstermektedir. Bu pozisyon, koordinasyonun paylaşıldığı ve uygulamanın özerklikle karakterize edildiği bir çerçevenin tasarlanmasında FÜD ve SFH arasındaki iş birliğini teşvik eden ilk spektrumla daha yakından uyumludur.

Federal anayasayı FÜD'ünkiyle uyumlu hale getirmek için devam eden çabaların yokluğu söz konusudur ki bu da tüm seviyelerde yönetişimi entegre etmek için gereklidir. SFH ve FÜD arasında devam eden siyasi anlaşmazlıkları ele almak için bu tez, Somali federal çerçevesi içinde kalıcı istikrar ve birliğin sağlanmasında diyalog ve iş birliğinin önemini vurgulayarak, tüm yönetim seviyelerini içeren barışçıl ve kapsayıcı müzakereler yoluyla siyasi bir çözümü savunmaktadır.

3.1.2.2. Somali'de Üye Devletler Federasyonunun Kurulması

Somali'de FÜD'nin oluşturulması, iç savaştan sonra uzun yıllar boyunca Somali'yi karakterize eden siyasi istikrarsızlık ve yönetişimdeki zayıflığın bir sonucu

olarak gelişen ülkede devam eden federalleşmenin önemli bir parçasını oluşturmaktadır (Ali vd., 2019). Bu gelişme sancılı bir süreç olmumaktadır ancak güçlerin yoğunlaşmasını azaltma, Somali'deki klan sistemini tanıma ve temsili teşvik etme ihtiyacının gerektirdiği bir süreçtir (Harun, 2022). Bununla birlikte, Somali'de FÜD'nin uygulanması siyasi rekabet, klanlar ve SFH ile FÜD arasındaki güç paylaşımı konularında güçlüklerle karşılaşmıştır. Bu bölümde Somali'de Federalizmin tarihi ve gerekçesi, süreci ve Federal Üye Devletlerin oluşturulmasında karşılaşılan bazı engeller ele alınmaktadır (Abdi, 2021).

Salim'e (2022) göre Somali'yi federal sistemi benimsemeye iten başlıca nedenler vardır. Bunlar arasında en önemlilerinden ilki, siyasi gücün merkezileştirilmesi temelinde güç paylaşımında daha önce ihmal edilen klanların ve bölgelerin taleplerine cevap verme arzusuydu. Federalizm, FÜD'nin kurulması yoluyla gücün adem-i merkezileştirilmesi yoluyla, bu grupların daha fazla temsil ve siyasi güç kazanabileceği ve böylece çatışma olasılığını en aza indirmesi beklenilen bir araç olarak görülmüştür. Ayrıca Federalizm, diğer vilayetleri ve aşiretleri yeniden yönetecek ve herhangi bir karar alma yetkisinden mahrum bırakacak merkezi bir gücün oluşmasını önleyecek bir sistem olarak görülmüştür (Abdi, 2021). Dolayısıyla Federalizm'in, SFH'nin bütünlüğü içinde bölgesel yönetimin geniş yetkilere sahip olabileceği daha liberal bir siyasi sistem kurması beklenmekteydi.

3.1.2.3. Federal Üye Devletlerin Oluşum Süreçlerine Bir Bakış

Somali'de federal üye devletlere sahip olma süreci yavaş ve hassas olmuştur ve devletlerin oluşumunda bölgesel ve klan politikaları etkili olmuştur. Musse'ye (2020) göre, 2012 Geçici Anayasası kapsamında, FÜD'ün oluşturulması Somali'deki federal sürecin temel bir özelliği olarak sunulurken, Anayasa FÜD'ün oluşturulması ve tanınmasına ilişkin kılavuz ilkeler sunmuştur. Ancak Anayasa'nın, özellikle FÜD'nün oluşturulmasında izlenecek kriterlerin ince noktaları ve bu FÜD'ün genel SFH'de

oynayacağı rol gibi pek çok ayrıntı konusunda daha açık sözlü olması gerekmekteydi (Mohamed, 2023).

Ali ve diğerlerinin (2019) işaret ettiği üzere, bazı FÜD'ler Geçici Anayasa'nın kabulünden sonraki yıllarda bölgesel aktörler ile federal hükümet arasında siyasi pazarlık yoluyla oluşturulmuştur. Bunlar arasında 2013'te kurulan Jubaland, 2014'te Güney Batı Eyaleti, 2015'te Galmudug, 2016'da Hirshabelle ve 1998'de kendisini özerk bir bölge ilan eden sonradan federalizm sistemine entegre edilen Puntland yer almaktadır.

Bu devletlerin kuruluşu bazen çatışmalarla dolu olmuş, toprak sınırlarının belirlenmesi ve klanların temsili de dahil olmak üzere kimin neyi, nerede ve nasıl alacağı konusunda anlaşmazlıklar yaşanmıştır. Örneğin, Jubaland'ın oluşumunda yerel klan milisleri ile SHF arasında büyük bir çekişme yaşandı ve Kenya, bölgedeki çıkarları nedeniyle devletin liderliğini desteklemede özellikle etkili oldu (Chevreau, 2019). Benzer şekilde, Galmudug ve Hirshabelle'nin oluşumunda da ülkenin bu bölgelerine hakim olan klanlar arasındaki güç paylaşımıyla ilgili sorunlar yaşanmıştı ve bu bölgelerde iktidar mücadelesi süreci halen devam etmektedir. (Mohamed, 2023).

3.1.2.4. Somali Federal Hükümeti ve Federal Üye Devletler Arasında İşbirliği

SFH ve FÜD Somali'nin federalleşme sürecinde bir engel teşkil etmiştir (Abbas vd., 2023). Mosley (2015), FÜD oluşturulurken gücün devredilmesinin ve bölgesel alanlara daha fazla kontrol sağlanmasının amaçlandığına işaret etmektedir; ancak ulus-altı birimler ile merkezi hükümet arasındaki etkileşimlerin dinamikleri genellikle çatışma, yanlış anlamalar ve yetki konusunda rekabet ile karakterize edilmiştir. Dahir ve Sheikh Ali'ye (2024) göre, bu gerilim temelde güç ve kaynak kontrolü, siyasi statü ve ülke anayasasında ilişkilerine dair bir yönlendirme olmaması konularına dayanmaktadır.

federal hükümet. Bunlar arasında Jubaland (2013'te kuruldu), Güney Batı Eyaleti (2014), Galmudug (2015), Hirshabelle (2016) ve 1998'de kendisini özerk bir bölge ilan eden ancak daha sonra federal sisteme dahil edilen Puntland yer almaktadır (Mohamed, 2023).

Salim'in (2022) de belirttiği gibi, prensipte Federalizm'in getirilmesinin çatışmayı teşvik etmemesi amaçlanmıştı çünkü güç ve kaynakların Mogadişu'dan uzaklaştırılmasının, çatışmanın taraflarının başkent üzerinde kontrol için rekabet etmeye daha az istekli olacağı anlamına geleceği düşünülüyordu. Federalizm kavramı Somalililer arasında daha işbirlikçi ilişkiler kurulmasını sağlayarak Mogadişu'daki merkezi hükümet ile Puntland gibi mevcut özerk birimler arasındaki etkileşimlerin temelini atmıştır. PFC'nin (Geçici Federal Anayasa) onaylanmasının ardından 2012'den bu yana, diğer FÜD oluşumuna da olanak sağlayarak merkezi hükümetle nasıl ilişki kuracaklarına dair bir çerçeve oluşturdu. Buna rağmen, Somali'nin federal modelinin birçok yönünün, özellikle de farklı hükümet düzeyleri arasındaki yetki dağılımının hala tanımlanması gerekmektedir. Bu düzenleme, gücün merkezden ne ölçüde yeniden dağıtılacağını tanımladığı için federal modelin kalbini oluşturmaktadır. Bu konuda Somalililer arasında bir mutabakata varılması gerekmektedir; ancak PFC, yetki tahsisi konusunda yalnızca aşağıdaki çelişkili yönergeleri sunmakta ve böylece federal hükümetin koordinasyonunu engellemektedir.

Madde 54 Somali Federal Hükümeti'ne (SFH) dört münhasır yetki vermektedir: 1) dışişleri, 2) ulusal savunma, 3) vatandaşlık ve göç, ve 4) para politikası. Daha da önemlisi, bu maddenin son cümleleri, güç ve kaynakların tahsisine ilişkin daha fazla açıklamayı SFH ve FÜD arasında gelecekte yapılacak müzakereleri ertelemekte ve sonuçta güç tahsisi düzenlemesini neredeyse tamamen tanımsız bırakmaktadır.

Madde 53 (1), 1) dış yardım, 2) ticaret, 3) anlaşmalar ve 4) uluslararası anlaşmalarla ilgili diğer konularda FÜD'e danışılması gerektiğini belirterek Madde 54'te

belirtilenleri daha anlaşılması güç hale getirmektedir. İstişare konusunda ne beklendiği hiçbir zaman açıklığa kavuşturulmamış veya üzerinde mutabık kalınmamıştır.

Madde 52'de SFH ve FÜD tarafından paylaşılacak on yetki sıralanmaktadır ki bunlar "eşzamanlı yetkiler" olarak anlaşılabilir. Bu tür yetkiler genellikle tarım, sağlık ve eğitim gibi belirli alanlarda farklı hükümet düzeyleri arasında işbirliğinin gerekli olduğu kabul edilen federal düzenlemelerde yer alır.

Ancak Somali Federal Hükümeti (SFH) ile Federal Üye Devletler (FÜD) arasındaki yetki paylaşımının net olmaması koordinasyonu büyük ölçüde azaltmıştır. Başta SFH'nin münhasır yetkilerini düzenleyen Anayasa'nın 54. Maddesi ve istişare konusunda açıklığa kavuşturulması gereken Anayasa'nın 53. Maddesi olmak üzere kilit anayasa maddelerinin belirsizliği pek çok çatışmaya yol açmaktadır. Bu yasal belirsizlik, Salim'in (2022) de belirttiği gibi, kaynak tahsisi ve güvenlik sağlanması gibi yönetişimin kilit alanlarında çıkmaza yol açmasının ardından, her iki hükümet düzeyinin de Anayasa'yı kendi siyasi avantajı için kullanmasıyla siyasi çatışmaları tetiklemiştir.

Dahir ve Sheikh Ali (2024) ayrıca 52. maddede öngörülen ve hem SFH hem de FÜD'ü ilgilendiren yetki paylaşımı faaliyetlerinin de gözden geçirilmesi gerektiğini belirtmektedir. Madde 54'ün münhasır yetkileri SFH'ye muğlak bir şekilde tahsis etmesi ve Madde 53'ün istişareye ilişkin net olmayan hükümleri gibi kilit anayasa maddelerindeki belirsizlik, sık sık anlaşmazlıklara ve iletişimsizliğe yol açmıştır. Salim'in (2022) de belirttiği gibi, bu yasal belirsizlik güç mücadelelerini alevlendirmiş, her iki hükümet düzeyi de Anayasayı kendi çıkarlarına hizmet edecek şekilde uyarlamış ve bu da kaynak paylaşımı ve güvenlik yönetimi gibi kritik yönetişim alanlarında tıkanıklığa yol açmıştır.

Dahir ve Sheikh Ali (2024) de 52. maddede belirtilen ve SFH ile FÜD arasında işbirliğini gerektiren ortak yetkilerin de zorluklar yarattığını savunmaktadır.

Uygulamada, sağlık, eğitim ve tarım gibi sektörlerdeki iş bölümü bu iki kurum arasındaki koordinasyonu artırmalıdır. Ancak bürokratik yapılar rollerin bulanıklaşmasına ve rekabete yol açmıştır. Vural ve Adan'a (2021) göre bu durum özellikle kolektif eylem gerektiren alanlarda görülmüş, SFH ve FÜD sıklıkla rol karmaşası yaşamış ve ülke federal bir yönetişim sistemine geçerken ulusal önceliklerin benimsenmesinin gerektiğini ortya koymuştur.

Zahrin ve Mohamed (2022) Somali modelinin Anayasa'daki bu boşlukları doldurması gerektiğini iddia etmektedir. FÜD koordinasyonu önemli ölçüde engellemiştir. Yetki tahsisine ilişkin net kılavuz ilkelerin oluşturulması, istişare mekanizmalarının resmileştirilmesi ve SFH ile FÜD arasındaki çatışma çözüm süreçlerinin iyileştirilmesi, koordinasyonu önemli ölçüde artıracaktır. Karşılıklı güvene ve açıkça tanımlanmış rollere dayalı işbirlikçi bir ilişkiyi teşvik ederek Somali'nin federal sistemi, halkına daha iyi hizmet verebilir; ulusal istikrar ve kalkınmaya katkıda bulunabilir.

3.1.2.5. Federalizm: Belirsizlik Siyaseti ve Anayasal Gücün Tartışılması

Mohamed (2023) tarafından Somali'de Federalizmin anayasal yapısını ortaya koymak için yapılan bir çalışmada, SFH-FÜD hükümetler arası ilişkilerinden kaynaklanan başlıca temel sorunlar arasında, Somali Geçici Anayasası'nda öngörülen yetki dağılımında bir karışıklık olduğu gerçeği yer almaktadır. Anayasa, yönetim biçimi olarak Federalizmi ilan etse de, SFH ve FÜD'nin yetki ve işlevleri ve aralarındaki çatışmaları ele alma yolları gibi birçok temel konunun gözden geçirilmesi gerekmektedir. Musse (2020) bunun, her iki hükümet düzeyinin de aynı konuda yargı yetkisi talep ettiği sürekli bir güç çatışmasına yol açtığını belirtmiştir.

Örneğin, Nor ve Ali (2020) kaynak paylaşımının tartışmalı bir konu olduğunu ve tartışmaların esas olarak Somali'nin petrol ve gaz gibi kaynaklarının yönetiminde ortaya

çıktığını gözlemlemektedir. FÜD bu kaynaklar üzerinde daha fazla kontrol talep ederken, SFH yönetimi merkezileştirmeye çalışmakta ve bu da gelir dağılımı konusunda sık sık anlaşmazlıklara yol açmaktadır (Farah, 2017).

Mohamed (2023) ayrıca anayasal bir temelin olmamasının seçim süreci, güvenlik önlemleri ve yasama konularında başka sorunlara da yol açtığını belirtmektedir. SFH ve FÜD arasında bu işlevlerin koordinasyonunu sağlayacak yasal bir çerçevenin olmaması, iki tarafın işbirliği yapamamasına neden olmuş ve her biri diğerini Anayasa'da öngörülen yetkilerine müdahale etmekle suçlamıştır. Bu senaryo, Somali siyasetini karakterize eden ve bölge liderlerinin ülkenin birliğinden ziyade kendi klanlarına yöneldiği klan siyaseti ile daha da karmaşık hale gelmiş, dolayısıyla SFH ve FÜD arasındaki ilişkiyi gerginleştirmiştir (Farah, 2017).

Dahir ve Ali (2021), kaynaklar üzerindeki rekabetin SFH ve FÜD arasındaki ana mesele olduğunu belirtmektedir. Petrol, gaz ve balıkçılık Somali için gelir getiren başlıca doğal kaynaklardır ve hem SFH hem de FÜD bu kaynakların mülkiyeti ile ilgilenmektedir. Geçici Anayasa'nın 92. bölümü SFH'ye ulusal ekonomi politikasının oluşturulması konusunda yetki verirken 93. bölüm de FÜD'e kaynaklarını yönetme yetkisi vermektedir. Ancak, bu kaynaklardan elde edilen gelirlerin nasıl dağıtılacağına dair net bir yasal çerçeve bulunmamaktadır ve bu durum adil olmayan dağıtım konusunda anlaşmazlıklara ve çatışmalara neden olmuştur. Örneğin, FÜD kendi yetki alanlarında bulunan kaynaklardan elde edilen gelirlerden daha fazla pay almayı hak ettiklerini iddia etmektedir. Öte yandan SFH, ülkenin tüm bölgelerinin, özellikle de daha az varlıklı olanların, hak ettikleri tahsisi almalarını sağlamak için kaynakları yönetmenin en iyi yolunun merkezileştirme olduğunu savunmaktadır (Farah, 2017). Bu konu, zaman zaman gerginliğe neden olan ve SFH ile FÜD arasındaki ilişkiyi iyileştirme çabalarını engelleyen tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir.

Ayrıca Harun (2022) mali federalizmi bir başka zorluk olarak tanımlamaktadır. FÜD çoğunlukla SFH'den gelen mali havalelere bağlıdır ve bu da bazen bölgesel hükümetin ihtiyaçlarını karşılamak için daha fazla düzenlilik ve yeterlilik gerektirmektedir. Bu durum, FÜD'nin finansman için merkezi hükümete bel bağladığı ve bunun da yönetim ve halka hizmet sunma yetkisini azalttığı anlamına gelmektedir. FÜD, SFH'ne güvenmek yerine federal eyaletlerde toplanan vergi ve harçlar yoluyla kendilerini finanse edebilmeleri gerektiğini ileri sürerek mali ademi merkeziyetçiliğin artırılmasını sıklıkla talep etmiştir (Abebe, 2013).

3.1.2.6. Siyasi Özerklik ve Müdahale

SFH ve FÜD arasındaki ilişkide bir diğer önemli çatışma konusu da siyasi bölgecilik ile merkezi siyasi otorite arasındaki güç dengesi olmuştur. Mohamed (2015), FÜD'nin bölgesel yönetimlere güvenlik, ekonomik ve sosyal hizmetler de dahil olmak üzere yerel işlevlerin çoğunu koordine etmek için geniş bir yürütme yetkisi vermek üzere oluşturulduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte, Vural ve Adan (2021) çalışmalarında SFH ve FÜD arasında daha fazla güvene ihtiyaç duyulduğunu, SFH'nin FÜD'yi yerel meselelerdeki güçlerine müdahale etmekle ve stratejik bölgesel pozisyonlara kendilerine sadık kişileri yerleştirmekle suçladığını tespit etmiştir. Bu senaryo en çok seçimler sırasında ortaya çıkmış ve SFH, kendisine sadık kişileri FÜD içinde liderlik pozisyonlarına yerleştirmek için sisteme hile karıştırmakla suçlanmıştır (Harun, 2022). Bununla birlikte, SFH, bölgesel hükümetlerin ulusal çıkarlara uygunluğunu denetlemek için anayasal bir yetkiye sahip olduğunu ve ülkenin birlik ve bütünlüğünü korumak için gerektiğinde müdahale etmesi gerektiğini iddia etmiştir (Vural & Adan, 2021). Bu durum, SFH ve FÜD arasında siyasi ve seçim reformları, liderlik halefiyeti ve güvenlik güçlerinin yönetimi gibi konularda birçok çatışmaya yol açmıştır. Bu nedenle, iki düzey arasındaki ilişkiyi ele almak için yasal bir dayanağın

olmaması, bu tür anlaşmazlıkların devam etmesine yol açmış ve böylece iki düzey arasındaki işbirliğini aşındırmıştır.

Salim'e (2022) göre, dördüncü zorluk SFH ve FÜD arasındaki güvenlik koordinasyonudur. Bu durum, Somali'nin El-Şebab gibi militan gruplardan güvenlik tehditleri içerisinde yaşamaya devam etmesi ve bu nedenle ulusal düzeyde entegre bir güvenlik mimarisine ihtiyaç duyulması nedeniyle böyledir. Bununla birlikte, özellikle SFH ve FÜD'nin her ikisi de bölgesel güvenlik güçlerinin sorumluluğunu almak istediğinden, güvenlik güçleri üzerindeki yetki paylaşımı sorunlu olmuştur. Aynı şekilde Williams (2020), Genelkurmay Başkanlığı'nın terörle mücadele ve istikrarı garanti altına almak için tek bir ulusal gücün gerekli olduğunu ileri sürerek güvenlik güçlerinin kontrolünü yoğunlaştırmaya çalıştığını belirtmektedir. Öte yandan FÜD, bölgedeki terör tehditlerini belirlemeye daha yakın olduğunu öne sürerek yerel güvenlik güçleri üzerinde daha doğrudan kontrol talep etmiştir (Farah, 2017).

SFH ve FÜD güvenlik konularında koordinasyon sağlayamamıştır. Bölgesel güçlerin El-Şebab ve diğer militan gruplarla mücadeleye dahil olduğu yerlerde, ulusal güvenlik kapsamından bağımsız hareket etmektedirler (Williams, 2020). Bu bölünmüşlük Somali'nin genel emniyeti üzerinde büyük ölçüde olumsuz etkilere sahiptir ve militanların SFH ile FÜD arasındaki mevcut farkı manipüle etmek için kolayca kullanabilecekleri çatlaklar açmıştır. İki hükümet düzeyi arasında güvenlik açısından işbirliğini artırma girişimi, iki hükümet düzeyi arasındaki güç mücadelesi ve asgari güven nedeniyle zor bir hal almaktadır (Salim, 2022).

3.1.3. Somali'de Federalizmin Bir Faktörü Olarak Dış Etkiler

Somali'deki federalleşme süreci, hem bölgesel hem de uluslararası dış etkiler tarafından önemli ölçüde şekillendirilmiş olup, bu etkiler çoğu zaman iç dinamikleri karmaşıklaştırmış ve ülkenin siyasi istikrarını baltalamıştır. Somali'nin yakın komşuları

Etiyopya ve Kenya, federal sistemin şekillenmesinde kilit roller oynamış ve jeopolitik çıkarlarını korumak için sık sık Somali'nin içişlerine müdahale etmişlerdir. Bu dış müdahale, Somali'deki federalizmin organik, yerel güdümlü bir süreç olmaktan ziyade, ülkeyi zayıflatmak ve bölgeler üzerindeki nüfuzunu sürdürmek isteyen yabancı aktörler tarafından dayatılan bir siyasi süreç olduğuna dair şüpheler yaratmıştır (Harun, 2022).

Özellikle Etiyopya, Somali'nin federalleşmesi üzerinde derin bir etkiye sahip olmuştur. Etiyopya, 2006 yılında Somali'ye yaptığı askeri müdahalenin ardından, Somali'yi daha yönetilebilir ve Etiyopya'nın bölgesel hegemonyasını tehdit edebilecek birleşik bir merkezi hükümet kurma olasılığı daha düşük olan klan temelli federal birimlere parçalayan bir "balkanlaştırma" politikası geliştirmekle suçlanmıştır (Mohamed, 2018). Etiyopya'nın Puntland ve Jubaland gibi bölgesel yönetimlerin kurulmasına verdiği destek, bazıları tarafından güçlü klan bağlılıklarına sahip yerel aktörleri güçlendirerek Somali Federal Hükümeti'nin (SFH) gücünü zayıflatıp Somali'nin siyasi olarak parçalanmış kalma stratejisi olarak görülmüştür (Harun, 2022). Etiyopya'nın Jubaland üzerindeki etkisi, özellikle de Jubaland lideri Ahmed Madobe'yi desteklemesi, Etiyopya'nın El-Şebab gibi İslamcı militanlara karşı bir tampon bölge oluştururken aynı zamanda Somali'yi zayıf tutmaya çalıştığı algısını daha da güçlendirmiştir (Mohamed, 2018).

Kenya da Somali'nin federalleşmesi üzerinde, öncelikle kendi sınırlarını ve ekonomik çıkarlarını güvence altına almak için önemli bir etkiye sahip olmuştur. Kenya'nın sınırı olan Jubaland'a müdahalesi özellikle belirgin olmuştur. Kenya güçleri, Jubaland yönetiminin oluşumunda doğrudan bir rol oynamış, bölgeyi istikrara kavuşturmak ve El-Şebab'ın sınırdaki varlığına karşı koymak için Madobe'nin liderliğini desteklemiştir (Chevreau, 2019). Ancak Kenya'nın Jubaland'ı desteklemesi, Jubaland'ın artan özerkliğini ulusal birliğe tehdit olarak gören SFH ile gerginliğe neden olmuştur. Kenya'nın müdahalesinin kişisel çıkar amaçlı olduğu algısı - yani Jubaland'daki kaynak

zengini bölgeler üzerinde nüfuz sağlamak - Somali ve komşuları arasında daha geniş bir güvensizlik duygusuna katkıda bulunmuştur (Harun, 2022). Kenya'nın Somali'deki ekonomik çıkarları, özellikle deniz kaynaklarına ve petrol rezervlerine erişimle ilgili olarak, rolünü daha da karmaşık hale getirmiş ve iki ülke arasında devam eden deniz sınırı çatışması gibi anlaşmazlıklara yol açmıştır (Mohamed, 2018).

Somali'nin federalleşmesi, yakın komşularının ötesinde, işleyen bir federal sistem inşa etmeye çalışan SFH ve Federal Üye Devletlere (FÜD'ler) önemli mali ve teknik destek sağlayan uluslararası toplumdan da etkilenmiştir. Afrika Birliği, Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB) ve ABD de dahil olmak üzere çeşitli donör ülkeler Somali'nin çatışma sonrası yeniden inşasının desteklenmesinde rol oynamıştır. Uluslararası aktörler federal kurumların oluşturulmasını desteklemiş, güvenlik sektörü reformu için fon sağlamış ve SFH ile FÜD'ler arasındaki diyaloğu kolaylaştırmıştır. Ancak bu dış müdahale tartışmalara konu olmuştur. Bazı Somalili siyasi liderler ve yorumcular, uluslararası toplumu Somali'nin tarihi ve kültürel bağlamıyla uyuşmadığını savundukları federal bir modeli zorladıkları için eleştirmiştir (Mohamed, 2018). Bu eleştirmenler, uluslararası toplumun Somali'nin bölünmüşlüğüne bir çözüm olarak Federalizme yaptığı vurgunun aslında ulusal birliği teşvik etmek yerine klan temelli bölgeselciliği güçlendirerek bölünmeleri daha da derinleştirebileceğini iddia etmektedir (Harun, 2022).

Uluslararası toplumun etkisi, hem SFH'ye hem de FÜD'lere sağlanan ve Somali'nin siyasi manzarasını şekillendirmek için sıklıkla bir araç olarak kullanılan mali yardımlarda da görülmektedir. Uluslararası bağışçılar yardımı sıklıkla federal bir yapının benimsenmesi de dahil olmak üzere belirli yönetişim reformlarının uygulanması şartına bağlı tutmuştur. Bu mali destek Somali'nin yeniden inşa çabaları için kritik öneme sahip olsa da SFH ve FÜD'ler arasında gerilimi tırmandırmıştır. Puntland ve Jubaland gibi bazı FÜD'ler, SFH'yi gücü merkezileştirmek ve federal kontrole direnen

bölgeleri ekonomik olarak izole etmek için uluslararası yardımı kullanmakla suçlamıştır (Harun, 2022). Bu durum, SFH'nin bölgesel özerkliği zayıflatmak amacıyla uluslararası bağışçılarla ilişkilerini kullandığı suçlamalarına yol açarak federalleşme sürecini daha da karmaşık hale getirmiştir.

Dahası, Somali'nin federalleşmesinde yabancı güçlerin etkisi güvenlik sektörüne kadar uzanmıştır. Jubaland ve Puntland gibi bölgesel yönetimler, genellikle Etiyopya ve Kenya gibi komşu ülkelerin desteğiyle kendi güvenlik güçlerini korurken, Somali'deki güvenlik ortamı oldukça parçalanmış durumdadır. Kenya, Etiyopya ve diğer Afrika ülkelerinden askerlerin yer aldığı Somali'deki Afrika Birliği Misyonu (AMISOM) güvenliğin sağlanmasında kilit bir rol oynamıştır, ancak varlığı da tartışmalı yaratmıştır. Eleştirmenler, AMISOM'un özellikle Etiyopya ve Kenya güçlerini içeren operasyonlarının, Somali'yi istikrara kavuşturma hedefinden ziyade bu ülkelerin stratejik çıkarları tarafından yönlendirildiğini savunmaktadır (Williams, 2020). Somali'deki yabancı birliklerin varlığı, milliyetçi duyguları ve ülkenin egemenliğinin dış aktörler tarafından tehlikeye atıldığı yönünde suçlamaları alevlendirmiştir (Mohamed, 2018).

Bölgesel aktörlere ek olarak, ABD ve Avrupa Birliği gibi küresel güçler de Somali'nin federalleşmesini diplomatik ve askeri destekle şekillendirmiştir. ABD, terörle mücadele çabalarına dahil olmuş, Somali güçlerine askeri yardım sağlamış ve El Şabab militanlarına karşı hava saldırıları düzenlemiştir. Bu çabalar Somali'yi istikrara kavuşturmayı amaçlarken, çatışmanın militarizasyonunu şiddetlendirdiği ve kapsayıcı siyasi kurumlar inşa etme çabalarını zedelediği için de eleştiriler almışlardır (Williams, 2020). Öte yandan Avrupa Birliği, yönetişimi güçlendirmek ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek için hem SFH'ye hem de FÜD'e mali ve teknik destek sağlayarak kapasite geliştirmeye odaklanmıştır. Ancak AB'nin Federalizmi bir yardım koşulu olarak

uygulama konusundaki ısrarı, bu sistemin Somali'nin siyasi ve sosyal ortamına gerçekten uygun olup olmadığı konusunda tartışmalara yol açmıştır (Harun, 2022).

Körfez ülkelerinin, özellikle de Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Katar'ın rolü Somali'nin federalleşmesini daha da karmaşık hale getirmiştir. Her iki ülke de daha geniş bölgesel rekabetlerinin bir parçası olarak Somali'de nüfuz sahibi olmaya çalışmış ve genellikle farklı siyasi aktörleri ve FÜD'leri desteklemiştir. Örneğin BAE, SFH'ye karşı Puntland ve Somaliland'ı desteklemiş, stratejik limanlara erişim ve ticaret yolları üzerinde nüfuz karşılığında bu bölgelere mali ve askeri yardım sağlamıştır (Mohamed, 2018). Bu senaryo BAE'nin Somali'nin federal yapısını ülkeyi daha da parçalamak ve merkezi hükümeti zayıflatmak için kullandığı suçlamalarına yol açmıştır. Öte yandan Katar, BAE ile rekabetinin bir parçası olarak merkezi hükümete mali yardım ve siyasi destek sağlayarak kendisini SFH ile daha yakın bir şekilde konumlandırmıştır. Bu dış rekabet, bölgesel liderler kendilerini farklı yabancı destekçilerle aynı hizaya getirirken, SFH ve FÜD'ler arasındaki gerginlikleri arttırmış ve birleşik bir federal sistem kurma çabalarını daha da karmaşık hale getirmiştir (Harun, 2022).

Dış etkiler Somali'nin federalleşme sürecini şekillendirmede kritik bir rol oynamıştır, ancak bu aktörlerin katılımı ulusal birliği teşvik etmek yerine çoğu zaman iç bölünmeleri daha da şiddetlendirmiştir. Etiyopya ve Kenya gibi bölgesel aktörlerin yanı sıra uluslararası bağışçılar ve küresel güçler Somali'nin yeniden inşası için önemli destek sağlamış olsa da, stratejik çıkarları uyumlu ve işlevsel bir federal sistem kurma hedefiyle sık sık çatışmıştır. Somali için ileriye dönük mücadele, bu dış etkileri kendi iç ihtiyaçlarıyla dengelemek ve federal yapının parçalanmayı derinleştirmek yerine istikrar ve kalkınmayı teşvik etmek olacaktır (Williams, 2020; Mohamed, 2018).

3.1.4. Somali'de Federalleşme Süreci: De-federalizasyon ve Yeniden Federalizasyon

Somali federalizmi, hem iç hem de dış aktörleri ve yapıları içeren, devam etmekte olan bir süreçtedir. Merkezi hükümetin 1991'deki başarısızlığından bu yana Somali, düzgün bir devlet kurmak ve klanların özellikle kökleşmiş etnik-politik yapısıyla başa çıkmak için mücadele etmektedir (Bruzzone, 2019). Geçici anayasa'nın kabul edilmesiyle 2012 yılında resmen başlayan federalleşme sürecinin iktidarı adem-i merkezileştirmesi, bölgesel özerkliği tanıması ve ülkenin birliğini teşvik etmesi bekleniyordu. Modern siyasi gelişim bağlamında Dickovick (2018), federalizm sürecinin de-federalleşme ile nitelenerek Federalizm sürecini yavaşlattığına işaret etmektedir.

Brunzzone'ye (2010) göre, Somali'nin Federalizm tarihi, ellili yılların ortalarında bazı politikacıların toplumun klan temelli yapısı nedeniyle federal bir yönetim sistemini savunduğu İtalyan Mütevelliliği dönemindeki tartışmalara kadar uzanmaktadır. Ancak Bruzzone'ye göre, 1960 yılında ülkeyi bağımsızlığa götüren Somali Gençlik Birliği (SGB) Federalizme karşıydı ve üniter bir sistemden yanaydı (Obsiye, 2017). Bu durum, yeni devletin herhangi bir parçalanma ihtimaline karşı onu bir arada tutacak merkezi bir otoriteye ihtiyaç duyduğu düşüncesinden kaynaklanıyordu. Federalizm, sömürgecilik tarafından zaten parçalanmış olan Somali ulusunu parçalayacak bir faktör olarak görüldüğü için çok fazla dikkate alınmamıştır (Ahmad vd., 2022).

Mohamoud (2015) 1991 yılında diktatör SiadBarre rejiminin devrilmesinin Somali'de önemli bir olay olduğunu belirtmiştir. Bu durum Somali devletinin parçalanmasına ve toprak ve kaynaklar için savaşan klan temelli silahlı grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Merkezi bir otorite olmadığında, Somali'nin bazı bölgeleri kendilerini bağımsız ilan etti; Puntland 1998'de özerk bir devlet olmuş ve Somaliland ayrıldığını ilan etmiştir. Bu olaylar Somali'deki klanların ve bölgelerin dahil

edilebileceği bir yönetim sisteminin gerekliliğinin altını çizmiştir. Federalizm, 2004 yılında SGFH'yi (Somali'nin Geçici Federal Hükümeti) doğuran barış müzakereleri sürecinde tekrar savunulmuş ve daha sonra 2012 geçici anayasasında yer alarak Somali'yi federal bir cumhuriyet haline getirmiştir.

Bununla birlikte, Somali'de federal bir hükümet sistemi kurmak çok sayıda güçlüğü beraberinde getirmiştir. Bu nedenle, de-federalizasyon zamanlarında, ademi merkeziyetçiliğe doğru ilerleme yavaşlamış ve hatta tersine dönmüştür (Gebreslassie, 2021). Somali'de Federalizm ile ilgili en büyük zorluk, SFH ve FÜD arasında güven olması gerekliliğidir. Bu durum, geçmişteki anlaşmazlıkların, kabile düşmanlıklarının ve SiadBarre yönetiminde çoğu klanı ve bölgeyi bir kenara iten önceki merkezi yönetim sisteminin bir sonucudur. Ahmad ve diğerlerine göre (2022), de-federalizasyonun anayasal belirsizlik, klan siyaseti ve dış müdahale gibi çeşitli faktörleri beraberinde getirdiği konusunda bir fikir birliği bulunmaktadır. 2012'deki Geçici Anayasa, Federalizmin genel ilkelerini ortaya koymuş ancak çözülmesi gereken birkaç önemli soru bırakmıştır: SFH ve FÜD arasındaki yetki dağılımı, Mogadişu'nun statüsü ve doğal kaynakların kullanımı. Gebreslassie, belirsizliklerin merkez ve bölgeler arasında, özellikle siyasi güç, kaynak tahsisi ve güvenlikle ilgili konularda çatışmalara yol açtığına işaret etmiştir. Örneğin Puntland ve Jubaland, Federalizm sürecini yavaşlatan siyasi duruşlar yaratan yetkileri ve rolleri konusunda SFH ile çeşitli çatışmalara girmiştir (Mohamoud, 2015). Omoregie'nin (2020) ifadesiyle, Nijerya'nın dünyaya öğrettiği şeylerden biri, en iyi hükümet biçiminin merkezi hükümet ile bölgesel hükümetler arasında etkili bir denge kurabilen hükümet biçimi olduğudur. Omoregie, Somali'de yeniden federalleşmenin, federal üye devletlerin nasıl yönetilecekleri konusunda karar vermelerine izin vermek amacıyla ayarlamalar yapmak için Somali Anayasası'nı hazırlayanlara geri dönmeyi gerektirebileceği görüşündedir. Bu eylem,

kaynakların ve mali politikaların anayasal olarak federal üye devletlerin yetkisi altında olması merkezi hükümetin müdahalesinden kurtarabilir.

Federal özellikleri uyguladıktan sonra defederalleşmeye geçen Gana örneğini incelemek, Somali Federalizminin geleceği hakkında bazı sonuçlara varmak açısından faydalı olacaktır. Gana'da ilk federal yapılar, Somali'nin klanlar ve bölgelerle yapmaya çalıştığı gibi etnik ve bölgesel çeşitliliği idare etmek için bir altyapı sunmayı amaçlıyordu. Ancak zaman içinde yaşanan siyasi değişimler bölgesel özyönetimin gerilemesine yol açmış ve nihayetinde üniter sistem bu modelin yerini almıştır. Bu durum, anayasal değişiklikler ve merkezi hükümetin bölgesel meseleler üzerindeki artan hakimiyeti de dahil olmak üzere federal ilkeleri aşındırmaya devam etmeştir (Penu, 2022).

Penu tarafından belgelendiği üzere, Gana'da başlangıçtaki federal yapı, bölgesel özerkliği ulusal birliğe tehdit olarak gören merkezi hükümet yetkililerinin siyasi müdahaleleri nedeniyle zayıflamıştır. Gana'daki federal deney, merkezi hükümetin bölgesel meclisleri ve bölgelere özerklik sağlayan diğer yapıları ortadan kaldırarak gücü konsolide etmesiyle nihai olarak parçalanmıştır (Penu, 2022). Merkezi hükümet gücün federal üye devletlere dağıtılmasına karşı direnmeye devam edilirse benzer bir model ortaya çıkabilir. Somali'deki federalleşme süreci yavaş ilerlemiş ve bölgeler güç ve kaynakların dağıtımı konusunda merkezi hükümetle sık sık çatışma halinde olmuştur. Bu gerilimler bir çözüme kavuşturulmadan devam ettiği takdirde Somali, federal üye devletlerin özerkliğinin azaldığı ve merkezi hükümetin bölgesel meseleler üzerinde daha fazla kontrol sahibi olduğu kademeli bir defederalleşme süreci yaşayabilir.

Gana'daki defederalizasyon sürecinde kilit bir faktör, güçlü bir merkezi hükümeti destekleyen siyasi elitlerin rolü olmuştur. Bu elitler bölgesel özerkliğin ulusal birliği tehdit ettiğini ve ekonomik kalkınmayı engellediğini savunmuştur (Ahmed, 2018). Aynı noktalar Somali'de de federalizme karşı çıkanlar tarafından dile

getirilmekte ve bunun sadece ulusu parçalamaya hizmet ettiği ve merkezi hükümetin ulus üzerinde otorite kurmasını imkansız hale getirdiği söylenmektedir. Bununla birlikte, federalizmi destekleyenler bunun Somali'deki klanlar ve bölgeler sorununu ele almanın en etkili yolu olduğuna ve ulusun hükümetine söz hakkı verdiğine inanmaktadır (Penu, 2022).

Somali'deki klan siyaseti ülkenin federalleşme sürecini derinden etkilemiş, işlevsel ve birleşik bir yönetim sistemi kurma çabalarını çoğu zaman zorlaştırmıştır. Somali toplumu, her bir klan ve alt klanın farklı siyasi ve bölgesel çıkarlara sahip olduğu klan çizgileri boyunca düzenlenmiştir. Bu bölünmeler hem Federal Üye Devletlerin (FÜD) oluşumunu hem de Somali Federal Hükümeti (SFH) ile bölgesel yönetimler arasındaki güç mücadelelerini şekillendirmiştir. Klanların etkisi özellikle Somali'nin federal yapısının tasarımı ve işleyişinde görülmektedir ki bazı eleştirmenler bu yapının ulusal birliği teşvik etmekten ziyade klan bölünmelerini pekiştirdiğini savunmaktadır (Mohamed, 2018).

Klan temelli Federalizm, Somali'nin federal sisteminin yaratıldığı daha geniş siyasi ve tarihi bağlamın bir ürünüdür. Merkezi hükümetin 1991'de çöküşünden sonra, klan milisleri güç boşluğunu doldurarak ülkeyi savaş ağaları ve kabile liderleri tarafından kontrol edilen derebeyliklere bölmüştür. Bu bölünmeler federalleşme sürecinde kurumsallaştır çünkü FÜD'ler genellikle aşiret sınırlarına göre belirlenmiştir (Harun, 2022). Siyasi temsili aşiret bağlılığına göre dağıtan '4,5' güç paylaşımı formülü, federal sistemdeki aşiret etkisinin en belirgin tezahürlerinden biridir. Bu sistem, tüm büyük aşiretlerin siyasi süreçte pay sahibi olmasını sağlamanın bir yolu olarak getirilmiş olsa da, klan temelli kimlik siyasetini güçlendirdiği, bu bölünmeleri aşmayı ve uyumlu bir ulusal kimlik inşa etmeyi zorlaştırdığı için de eleştirilmiştir (Dahir & Ali, 2021).

Klan siyasetinin etkisi FÜD'lerin oluşumunda ve yönetişiminde açıkça görülmektedir. Örneğin 1998'de Puntland'ın ve 1991'de Somaliland'ın kuruluşu büyük ölçüde bölgesel yönetimler oluşturmak için bir araya gelen yerel klanlar arasındaki sosyal sözleşmelere dayanmaktaydı. Puntland, federal sistemin bir parçası olmasına rağmen, önemli bir özerklikle çalışmaktadır ve kısmen güçlü klan temelli yönetişim yapısı nedeniyle merkezi otoriteye sıklıkla direnmiştir (Harun, 2022). Benzer şekilde, Somaliland kendini bağımsız ilan etmiş ve meşruiyetini klanlar ve sivil toplum örgütleri arasındaki anlaşmalara dayandırarak federal sisteme katılmayı ısrarla reddetmiştir. Her iki durumda da klanların bu bölgelerin oluşmasında merkezi bir rol oynamış ve kabile çıkarlarının bölgesel düzeyde yönetişimi nasıl şekillendirdiğini göstermiştir (Mohamed, 2018).

Galmudug, Jubaland, Güneybatı ve Hirshabelle gibi daha yeni FÜD'lerin oluşumu da benzer kalıpları izlemiştir. Bu devletler SFH'nin kurulmasından sonra ortaya çıkmış ve klan dinamiklerinden büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Örneğin Jubaland, yönetimin kontrolü konusunda yerel kabileler arasındaki yoğun rekabet ile karakterize edilmiştir. Klan milislerinin ve Kenya gibi dış aktörlerin belirli grup liderlerini diğerlerine karşı desteklemedeki rolü, bölgedeki aşiret siyasetini daha da derinleştirmiştir (Chevreau, 2019). Galmudug ve Hirshabelle de benzer zorluklarla karşı karşıya kalmıştır çünkü bu eyaletlerde belirli klanların hakimiyeti iç çatışmalara yol açmış ve kapsayıcı yönetişim yapılarının geliştirilmesini engellemiştir (Dahir & Ali, 2021).

Birçok durumda, belirli klanların FÜD'lerdeki hakimiyeti siyasi dışlanmaya yol açarak klanlar arasındaki gerilimleri daha da tırmandırmıştır. Gücün belirli klanların veya alt kabilelerin elinde toplanması, genellikle daha küçük veya daha az güçlü grupları marjinalleştirerek bölünmeleri belirginleştirmekte ve kapsayıcı siyasi kurumlar oluşturma çabalarını zedelemektedir. Örneğin Galmudug'da klanlar arası rekabetler

bölgeyi defalarca istikrarsızlaştırmış, farklı klanlar devletin kaynakları ve siyasi atamalar üzerinde kontrol sahibi olmak için yarışmıştır (Harun, 2022). Benzer şekilde, Güneybatı'da da aşiret siyaseti devlet liderliğinin şekillenmesinde önemli bir rol oynamış, rakip gruplar siyasi temsil ve kaynak tahsisi konusunda birbirleriyle çatışmışlardır. Bu dinamik, aşiret rekabetlerinin genellikle daha geniş siyasi veya ulusal çıkarların önüne geçmesi nedeniyle istikrarlı yönetişim yapılarının kurulmasını güçleştirmektedir (Mohamed, 2018).

Klan temelli siyaset de SFH ile FÜD'ler arasındaki ilişkiyi karmaşık hale getirmektedir. Federal sistem, gücü merkezi hükümet ile bölgesel yönetimler arasında dağıtmayı amaçlamaktaydı, ancak aşiret siyaseti bunu çoğu zaman sıfır toplamlı bir oyuna (zero sum game) dönüştürmüştür. Büyük ölçüde baskın klanlar tarafından kontrol edilen FÜD'ler, herhangi bir federal müdahaleyi özerkliklerine yönelik bir tehdit olarak görerek merkezi otoriteye sıklıkla direnmektedir (Hashi & Hock, 2022). Bu durum, özellikle kaynak dağıtımı ve güvenlik gibi konularda SFH ile FÜD'ler arasında süregelen güç mücadelelerine yol açmıştır (Farah, 2017). Bazı durumlarda klanlar federal yapıyı, merkezi hükümetten bir dereceye kadar bağımsızlıklarını korurken kendi bölgelerinde güçlerini pekiştirmek için kullanmaktadır. Örneğin Jubaland, yerel klan milislerine sıkı sıkıya bağlı olan güvenlik güçlerini muhafaza etmiş ve SFH'nin güvenlik üzerindeki kontrolü merkezileştirme çabalarına direnmiştir (Chevreau, 2019).

Dahası, federalleşme süreci ulusal birlik pahasına klanların etkisini arttırmakla eleştirilmektedir. Bazı akademisyenler ve siyasi liderler, yönetimi bölgesel ve aşiret temelli birimler etrafında örgütleyen federalizmin, üstesinden gelinmesi gereken bölünmeleri sürekli hale getirdiğini savunmaktadır. Elmi'ye (2015) göre federal sistem, klan bölünmelerini siyasi çerçevede kurumsallaştırarak derinleştirmiş ve birleşik bir devlet inşa etmeyi daha zor hale getirmiştir. Klan temelli Federalizmi eleştirenler, sistemin ulusal bir Somali kimliğini teşvik etmek yerine yerel bağlılıkları ve kabile

kimliğini güçlendirdiğini, bunun da birlikten ziyade daha fazla parçalanmaya yol açtığını iddia etmektedir (Mohamed, 2018).

Somali'nin siyasi sisteminin klan temelli yapısı, Federalizmin elitler tarafından iktidarı sürdürmek için bir araç olarak kullanıldığı suçlamalarına da yol açmıştır. Birçok bölgede klan liderleri ve siyasi elitler federal yapı içindeki nüfuzlarını kullanarak klanlarına kaynak ve siyasi atamalar sağlamakta, bu da genellikle diğer grupların marjinalleşmesine neden olmaktadır. Bu patronaj sistemi, siyasi gücün genellikle daha geniş siyasi katılım pahasına birkaç kişinin elinde toplanması nedeniyle Federalizmin demokratik ilkelerini zayıflatmaktadır (Mohamed, 2018). Örneğin Hirshabelle'de devletin liderliğine birkaç güçlü klanın hakim olması, siyasi süreçten dışlandıklarını düşünen dışlanmış gruplar arasında hoşnutsuzluğa yol açmıştır (Dahir & Ali, 2021). Bu senaryo, iç çatışmalara ve istikrarsızlığa yol açarak Federalizmi etkili bir şekilde uygulama çabalarını daha da zorlaştırmaktadır.

Bu zorluklara rağmen Federalizmi savunanlar, sistemin Somali'nin karmaşık klan dinamiklerini yönetmek için gerekli bir sistem olduğunu ileri sürmektedirler. Federalizmin gücü daha adil bir şekilde dağıtmak için bir yol sunduğunu, bölgelere kendi işlerini yönetme özerkliği verirken, SiadBarre'nin diktatörlüğü altında Somali'nin çöküşünde kilit bir faktör olan Mogadişu'da güç yoğunlaşmasını önlediğini iddia etmektedirler (Musse, 2020). Federalizm öte yandan, bölgesel yönetişim yapılarının kapsayıcı olması ve her bir FÜD içindeki tüm klanları temsil etmesi koşuluyla, gücü ademi merkezileştirerek siyasi dışlanma ve klan hakimiyeti risklerini azaltmaya yardımcı olabileceği ileri sürülmektedir (Elmi, 2015).

Sonuç olarak, klan siyaseti Somali'nin federal deneyimini şekillendirmede merkezi bir faktör olmaya devam etmektedir. Federal sistem, ülkenin karmaşık klan temelli bölünmelerinin önüne geçmek amacıyla tasarlanırken bu bölünmeleri kaldırması yerine çoğu zaman güçlendirdiği gözlemlenmiştir (Hashi & Hock, 2022). FÜD'ler

içindeki belirli klanların egemenliği, SFH ile bölgesel yönetimler arasında halen devam etmekte olan güç mücadeleleriyle birleştiğinde, işlevsel ve birleşik bir yönetim sistemi oluşturmayı zorlaştırmıştır. Ancak bir yandan da federalizm, Somali'nin siyasi parçalanmasını yönetmek için bir altyapı da sunmaktadır. Kapsayıcılığı teşvik eden ve klan liderlerinin etkisini azaltmayı amaçlayan reformlarla, siyasi istikrara ve ulusal uyuma giden bir yol olarak hizmet edebileceği ön görülmektedir (Muhammed, 2018; Harun, 2022).

3.2. Somali'de Parlamenter Federalizm

Somali'deki parlamenter federalizm, tarihsel, siyasi ve sosyal olarak klan yapısına dayanan bir bağlamda dinamik bir yönetişim kurumsallaşması süreciyle karakterize edilen ilginç bir yolculuktur (Chevreau, 2019, s. 36). Federal parlamenter hükümet sistemi, Somali'de onlarca yıl süren çatışma ve devlet başarısızlığının ardından yeniden yapılanmanın bir parçası olarak kurulmuştur. Ancak federal model, siyasi rekabet, klan siyaseti ve kaynakların SFH ile FÜD'ler arasındaki dağılımındaki zorluklar nedeniyle çeşitli zorluklar yaşamıştır.

Somali'deki parlamenter federalizmin arka planı, federal bir hükümet yapısı öngören 2012 tarihli ülkenin Geçici Anayasası'na kadar uzanmaktadır. Bu sistem, gücü merkezi hükümet ile FÜD'ler arasında dağıtmayı ve ülke yönetimini merkezileştirmeyi amaçlamaktadır. Mohamed'in (2018, s.20) kesiti, federal iki meclisli parlamentonun Halk Meclisi ve yasaların tartışılması ardından yürürlüğe konulamasından sorumlu olan Üst Meclisten oluştuğuna işaret etmektedir. Ancak bu sistemin işlerliği siyasi bölünmeler ve hükümetler arası ilişkilerin yapısına dair anayasal hükümlerin eksikliği nedeniyle gölgelenmiştir.

Parlamenter federalizm, Somali'de federalizmin önündeki en önemli engellerden birini ve bunun eyaletlerde uygulanmasını temsil etmektedir. Puntland gibi bazı

FÜD'lerin işlevsel parlamentoları ve yönetişim yapıları vardır. Ancak diğerleri siyasi çalkantılar ve liderlik anlaşmazlıkları nedeniyle işlev bozukluğu yaşamıştır (Dahir ve Sheikh Ali, 2024, s. 23). Örneğin, parlamento üyelerinin seçimi, herkesin oy hakkına sahip olduğu özgür ve adil seçimlerden ziyade, her zaman klan liderlerinden ve diğer siyasi kodamanlardan etkilenme eğilimindedir. Klanlarla ilgili parlamento koltuklarını bölen klan temelli 4.5 formülü, azınlığı sömüren ve kadınları baskılayan olarak kınanmıştır (Mire, 2024, s.69).

SFH ve FÜD'ler arası kaynak paylaşımı, parlamenter federalizmin çalışmasını engelleyen bir başka çatışma alanıdır. Petrol ve doğal gaz da dahil olmak üzere kaynakların yönetimi ve mülkiyeti konusundaki çatışmalar ortaya çıkmış Jubaland ve Puntland'ınki gibi yeni sistemler, kendi bölgelerindeki kaynaklar üzerinde merkezi kontrol aramaya çalışmıştır. Bu çatışmalar aynı zamanda çoğu Afrika ülkesinin kaynak ve gelir dağıtımı için yasal bir çerçeveye sahip olmadığını, dolayısıyla ulusal uyuma ve ekonomik büyümeye ulaşmanın oldukça zahmetli olduğunu göstermiştir.

Dahası, FGS ve FMS arasındaki siyasi rekabet, federal parlamentonun yasa çıkarma ve ulusal meseleleri çözmede yetersiz kalmasını sık sık kalıcı hale getirmiştir (De Waal, 2020). İki hükümet düzeyi arasındaki güven eksikliği, özellikle seçim dönemlerinde düzenli siyasi gerilimlere yol açmıştır. Örneğin, ulusal seçimlerin yapılamaması ve seçim sürecinin yürütülmesine ilişkin fikir ayrılıkları, federal sistemin ve parlamenter demokrasinin kırılganlığını ortaya koymuştur. Ancak bu sorunlar, Somali'nin siyasi haritasında farklı alanlarda yer alan uluslararası aktörlerin müdahaleleriyle daha da derinleşmiştir.

Ancak Somali'nin parlamenter federalizminde de yavaş ve kademeli bir gelişme gözlemlenmektedir. Bölgesel yönetimlerin ve parlamentoların oluşturulması, farklı düzeyde siyasi iktidarı örgütlemelerine izin vermiştir. Örneğin, Puntland'de parlamento, klan sisteminin demokratik yapısında faaliyet gösterirken bile bazı çatışmaların

çözümünde ve demokrasinin geliştirilmesinde yer almıştır (Mire, 2024, s. 69). Aynı şekilde, SFH, yasa koyma ve izleme rolünü iyileştirmek için uluslararası bağışçı desteği ve eğitimi yardımıyla federal parlamentonun kapasitesini artırmaya çalışmaktadır.

Sonuç olarak, Somali'deki parlamenter federalizm, Somali'nin devlet kurma süreçlerinde aşılması gereken potansiyel bir güçlük olarak tanımlanabilir. Güç paylaşımı ve ademi merkeziyetçilik için bir yol haritası oluşturmasına rağmen, güç ve kaynak rekabeti ayrıca ülkede var olan klan siyaseti kültürü nedeniyle işlevini yerine getirememektedir. Bu sorunların çözülmesi, geçici anayasanın nihai halinin detaylandırılması, SFH ile FÜD'ler arasındaki ilişkilerin yasal düzenlemesinin belirlenmesi SFH ile FÜD'ler arasında karşılıklı güven ve iş birliğinin geliştirilmesi anlamına gelmektedir. Böylece Somali, istikrar ve büyümenin temeli olarak ülkenin federal parlamento yapısı amacına doğru ilerleyebilecektir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOMALİ'DE DEMOKRATİKLEŞME SÜRECİ VE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

1. SEÇİM SİSTEMİ VE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNE ETKİSİ: ÇOĞUNLUKÇU VS. NİSPİ

Bir ülkenin seçim sisteminin tasarımı, siyasi sonuçları şekillendirmede, gücün dağıtılmını etkilemede ve çatışma çözüm süreçlerinin etkinliğinin belirlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır (Chang & Higashijima, 2023). Bu olgu, özellikle Somali gibi demokratikleşme yolundaki ancak aynı zamanda uzun zamanlı çatışmaların yaşandığı geçiş sürecindeki ülkeler için geçerlidir. Seçim sisteminin türü gerilimleri azaltabillip istikrarı tesis edebilldiği gibi gerilimleri artırabilir hatta çatışmayı teşvik edebilir (Tahir, 2022). Chang ve Higashijima da bu düşünceyle uyumlu olarak, seçim sisteminin vatandaşlara özgür ve adil seçimler yoluyla liderlerini seçme fırsatı vererek iktidarın devri için barışçıl ve meşru bir araç sağlayabileceğini iddia etmektedir. Sonuç olarak, şeffaf bir seçim sistemi, sağladığı güven faktörü nedeniyle barış ve istikrara yol açarak liderleri kritik yönetim pozisyonlarına getirmenin ötesine geçer; böylece siyasi rekabet için bir forum oluşturur ve iktidarın el değiştirmesini sağlar (Leonard, 2009).

Kritz (2009) etkili bir siyasi sistemin farklı toplumsal grupların çıkarlarını temsil etmesi gerektiğini gözlemlemiştir. Bu olgu, kapsayıcılık ve adalet arasında bir denge olması gerektiği anlamına gelir. Örneğin, kadınların, azınlıkların ve diğer marjinal grupların seçim alanında eşit fırsatlara sahip olmalarının yanı sıra katılımlarına da izin verilmelidir. Çünkü farklı gruplar temsil edildiklerini ve seslerinin duyulduğunu hissettiklerinde, çıkarlarını ilerletmek için şiddete başvurma olasılıkları azalır. Birch (2018) tek taraflı, şeffaf olmayan ve dışlayıcı seçim sistemlerinin mevcut

anlaşmazlıkları sürdürebileceğini ve yeni çatışmalara davetiye çıkarabileceğini belirtmektedir. Örneğin, seçimler önceden hazırlandığında veya bazı bireyler ya da gruplar seçim sürecinin dışında bırakıldığında, siyasi sisteme ve hükümete olan inançlarını kaybederler ve bu da çatışmalarla sonuçlanır. Bu da uyuşmazlıkları önlemek ve bir ulusu istikrara kavuşturmak için öncelikle güvenilir, açık ve tüm halkın dahil edildiği seçim sistemi ilkeleri üzerinde anlaşmaya varılması gerektiği anlamına gelmektedir (Leonard, 2009).

Bağlamsal olarak, Somali siyaseti büyük ölçüde klan kimliği olarak tanımlanmakta, bu da demokratikleşmeyi zorlaştırmaktadır. Bu durum da olası bir çatışma için bir zemin oluşturmaktadır. Ülke sınırlı bir demokrasiye sahiptir ve mevcut seçim sistemi tarihsel ve siyasi geçmişe dayanmaktadır (Elmi, 2021). Özellikle, genel olarak çoğunlukçu ve orantılı olarak kategorize edilen seçim sistemleri, temsilin doğasını, yönetişimin kapsayıcılığını ve bir ulus içindeki farklı grupların çıkarlarını ele alma kapasitesini belirlemede çok önemlidir (Chang ve Higashijima, 2023). Ahmed (2019), Somali'nin geleneksel lider seçme yönteminin hiçbir zaman doğrudan bir seçim ile olmadığını, genellikle 4,5 formülüne dayandığını belirtmektedir. Bu düzenleme, gücü klanlara göre dağıtmakta ve en büyük dört klanın siyasi gücün eşit bir kısmını almasını sağlamaktadır.

Buna karşılık, Somali Azınlık Hakları Grubu'na (2024) göre, azınlık klanlarına bu üç büyük klandan birinin yarısı verilmektedir. Somali'nin azınlık güç dağılımı, 275 parlamento sandalyesinden 61'i dört büyük klanın her birine ayrılacak şekilde tasarlanmıştır. Buna karşılık azınlık klanları sadece 31 sandalyeye sahip. Her ne kadar 4,5 sistemi çatışma sonrası güç paylaşımını kolaylaştırmayı amaçlasa da özellikle koruduğu insanlar için marjinalleşmeyi beslediği için sistematik olarak yeni zorluklar üretmiştir (Elmi, 2021). Aynı şekilde, 4,5 güç paylaşımı formülü yeni bir şiddet biçimi yaratmıştır. Çünkü siyasi aktörler seçim süreçlerinin ve sonuçlarının kontrolünü ele

geçirme konusunda ısrarcıdır. Bu ortam, gerçek anlamda demokratik ve kapsamlı bir siyasi sistemin oluşturulmasını engelleyerek çatışma ve istikrarsızlık döngülerini sürekli hale getirmiştir (Tahir, 2022).

Çoğunlukçu ve nispi sistem arasında seçim yapmanın önemi, bu sistemlerin siyasi kapsayıcılık ve çatışma dinamikleri üzerindeki farklı etkilerinde yatmaktadır. Tek üyeli seçim bölgeleri ile karakterize edilen çoğunlukçu sistemler, büyük siyasi gruplara eğilimlidir ve azınlık gruplarına karşı ayrımcılığı teşvik edebilir (Tahir, 2022). Buna karşılık, nispi temsil sistemleri, sandalyeleri alınan oyların yüzdesine göre tahsis ederek siyasi gücün daha adil bir şekilde dağıtılmasını sağlar (Birch, 2018; Le Van& Leonard, 2011). Klan sistemlerinin siyasi hizalanmanın ve oy rekabetinin temelini oluşturduğu Somali'de, nispi sistemin benimsenmesi çatışmaları azaltabilir çünkü daha küçük klanların seslerinin ülke siyasetinde ve yönetiminde duyulmasına fırsat sağlayabilir. Dahası, "Tek İsimli Tek Turlu Çoğunluk Sistemi veya Oy çokluğu sistemi" olarak da adlandırılan çoğunlukçu sistemin, baskın klanların gücü tekellerine almalarını sağlayarak bölünmeleri şiddetlendirmekten, baskın siyasi sınıf arasında bir hak sahibi olma duygusu aşılamaya kadar uzanan sonuçları vardır (Tahir, 2022). Bu durum, ülkedeki birliğin çarpıklaşmasına ve kutuplaşmasına yol açarak tarihsel şikayetleri pekiştirmektedir (Le Van, 2011). Buna karşın, bazı akademisyenler nispi temsil sistemlerinin daha kapsayıcı bir çerçeve sunduğunu, çünkü şiddeti önlemek için gücün birden fazla grup arasında paylaşılması gereken bölünmüş toplumlar için daha uygun olduğunu belirtmektedir (Fjelde, 2020). Bununla birlikte, Somali'de nispi bir sistemin uygulanmasının, seçim yönetim organlarının güçlendirilmesi ve seçim şiddetini önlemek için güvenilir bir yargı mekanizması oluşturulması da dahil olmak üzere mevcut siyasi yapıda önemli reformlar gerektireceğini belirtmek son derece önemlidir (Tahir, 2022; Elmi, 2021).

1.1. Teorik Çerçeve: Seçim Sistemleri ve Çatışma Çözümü

Çoğunlukçu ‘çoğulculuk veya tek isimli tek turlu çoğunluk sistemi veya oy çokluğu sistemi ve nispi temsil sistemi sadece farklı yönetişim biçimleri önermekle kalmayıp aynı zamanda belirli avantajları ve belirli tehlike ölçütleri de taşıyan iki ana seçim sistemidir’ (Reynolds vd., 2008). Bu sistemler hakkında bilgi sahibi olmak, etnik hatlar boyunca bölünmüş toplumlarda bu sistemlerin siyasi istikrar ve çatışma düzenlemesi üzerindeki etkilerini ölçmek için gereklidir (Kaufmann, 2015).

1.1.1. Çoğunlukçu Sistem

Abrams'a (2022) göre Çoğunlukçuluk, çeşitli siyasi hareketlerin damgasını vurduğu bir dönem olan 18. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Çoğunlukçuluk, 18. Yüzyılın ilk dönemlerinde, özellikle klasik Yunan filozofları ve Amerika Birleşik Devletleri kurucuları döneminde olumsuz bir çağrışıma sahipti. O dönemde nüfusun çoğunluğunun yoksul ve cahil olduğu farzedilmekteydi. Çoğunluğun, eğer güç ve fırsat verilirse, azınlıklara zulmedeceğinin de varsayıldığını savunmaktadır. Ancak 18. Yüzyılın sonlarında sistem olumlu bir çağrışım kazanmaya başlamıştır (Capaldi, 2023). Çoğunluktan daha az olan herhangi bir birey ya da grubun da tiranlık yapabileceği argümanı ortaya çıkmıştır. Çoğunlukçu sistemin klasik görüşü, yalnızca bazı bireylerin toplum için neyin iyi olduğunu belirleme yetkisine sahip olacak entelektüel ve ahlaki duruşa sahip olduğuydu; bu görüş, filozofların uygun eğitim yoluyla herkesin ortak iyiyi belirleyebileceğine inandığı Aydınlanma çağında tartışılmıştır. Çoğunlukçu sistem hakkındaki farklı görüşler, bir ulusta barış ve uyumu sürdürebilecek ideal bir sisteme eleştirel bir şekilde yeniden bakılması gerektiğini vurgulamaktadır. Bununla birlikte, Kiger (2019) çoğunlukçu sistemlerin seçim rekabetinin riskini artırdığını ve seçim şiddetiyle daha fazla ilişkili olduğunu savunmaktadır.

Azam ve diğerleri (2022), Oy çokluğu sistemi ve diğer çoğulcu seçim sistemleri gibi çoğunlukçu seçim sistemlerinin, yasama meclisindeki sandalyelerin söz konusu seçim bölgesinde en çok oyu alan aday veya partiye tahakkuk edeceği anlamına geldiğini öne sürmektedir. Çoğunlukçu bir seçim sistemi, kesin olarak üssel temsil sistemi nedeniyle, daha büyük partilerin çıkarına çalışma eğilimindedir ve genellikle bir partinin parlamenter sisteme hakim olmasına yol açar, böylece diğerlerinin gözünde daha istikrarlı bir hükümet gibi görünebilir (Le Van, 2011). Ancak, çatışmalardan çıkan toplumlar gibi etnik açıdan çeşitli veya bölünmüş toplumlarda çoğunlukçu sistemler küçük partileri ve azınlık gruplarını marjinalleştirerek gerilimleri azaltmak yerine daha da şiddetlendirebilir (Baker & Qaas, 2021). Örneğin Baker ve Qaas, çatışma sonrası devletlerde güç konsolidasyonunun devletin siyaseti ele geçirmesiyle sonuçlanabileceğini ve diğer grupları dışarıda bırakarak çatışma riskini artırabileceğini belirtmektedir. Örneğin, Sri Lanka'da 1983'teki iç şavaşın sorumlusu çoğunlukçuluk ilkesi olmuştur. Ülke çok kültürlü bir nüfusa sahiptir. Ancak iki ana etnik grup, ülke nüfus sayımına göre nüfusun yüzde 74'ünü oluşturan Sinhala ve yüzde 18'ini oluşturan Tamiller'dir. Bağımsızlıktan sonra Sinhala toplumunun liderleri, Sinhala ırkının üstünlüğünü yaratmak istedikleri için çoğunluğun oluşturduğu demokratik hükümette kendi hegemonyalarını kabul ettirmişlerdir. Sonuç olarak Sri Lanka Tamilleri kendilerini siyasi olarak dışlanmış hissetmiş ve tanınma talep etmeye başlamıştır. Ayrıca Tamiller, çoğunluk yönetiminin bir azınlık olarak ihtiyaçlarına ve haklarına karşı duyarsız olduğundan şikayet etmiş, bu durum çatışmalara ve iç savaşa dönüşmüştür (Kadirgamar, 2020; Kaufmann, 2015). Somali'de çoğunlukçu sistemin unsurlarını taşıyan dolaylı seçim modeli, siyasi gücün birkaç klanın elinde toplanmaya devam etmesi nedeniyle merkezi hükümet ile bölgesel devletler arasında süregelen gerilimlere katkıda bulunmuştur.

Buna karşılık, daha küçük klanlar kenara çekilmektedir. (Tahir, 2022). Çoğunlukçuluk, çatışma sonrası ulusların istikrarını tehdit eden bir faktör olan siyasi dışlanmaya yol açmaktadır. Bu durum, etnik azınlıkların hükümette söz sahibi olmasını sağlamak için kota sisteminin benimsendiği Burundi gibi örneklerde açıkça ortaya çıkmaktadır. Vandeginste ve Raffoul'a (2023) göre, bu sistemin bütünlüğü, gücü siyasi aktörler arasında öngörülebilir bir şekilde dağıtma, belirsizliği azaltma ve kırılgan siyasi ortamları istikrarsızlaştırabilecek seçim sonrası sürprizleri önleme kabiliyetine dayanmaktadır. Sonuç olarak, çoğunlukçu sistemler homojen toplumlarda istikrarı teşvik edebilirken, siyasi meşruiyetin büyük ölçüde klan temsiline ve katılımına bağlı olduğu Somali gibi bölünmüş bağlamlarda daha az etkilidir (Gates & Strom, 2008; Tahir, 2022).

McCulloch ve McGarry (2009) çoğunlukçu sistemin kazananın her şeyi aldığı doğası göz önüne alındığında, siyasi gücün muhtemelen bir hükümette toplanacağını ve bu durumun vatandaşların geri kalanı için kabul edilebilir olmayabileceğini savunmaktadır. Somali bağlamında, çoğunlukçu bir sistem, belirli bir seçim bölgesindeki baskın klan veya gruba orantısız güç vererek klanlar arası rekabeti şiddetlendirebilir. (Tahir, 2022; Elmi, 2021). Bu dışlayıcı dinamik, çoğunlukçu sistemlerin etnik azınlıkların marjinalleşmesine katkıda bulunduğu, şikayetlerin artmasına ve bazı durumlarda şiddetli çatışmalara yol açtığı diğer bölünmüş toplumlarda gözlemlenmiştir (Reilly, 2005). Ayrıca, çoğunlukçu bir sistemin sıfır toplamlılık sorunu- birinin kazancının diğerinin kaybı olarak görülmesi- adaletli siyasi rekabeti teşvik etmek yerine siyasi rekabeti alevlendirmektedir (Lijphart, 1999).

Bu çekişmeli yapı, gücün paylaşılmasına odaklanılan çatışma sonrası çözümlerde daha faydalı olabilir. Dolayısıyla Somali'nin durumunda çoğunlukçu sistemin ya dışlama için teşvikler sunarak ya da siyasi uyumsuzluğa neden olarak barış inşası sürecini sekteye uğratması muhtemeldir.

1.1.2. Nispi Temsil Sistemleri

Nispi Temsil Sistemi'nin, temeli yirminci yüzyılın başlarında kök salan İlerici Hareket'e dayanmaktadır. Bu dönem, özellikle New York'taki siyasi makine Tammany gibi kişiliklere sahip büyük şehirlerde, belediye yönetimlerindeki yolsuzluğu azaltmayı amaçlayan önemli reformların hayata geçirilmesine tanıklık etmiştir. Rüşvet, iltimas ve oy sahtekarlığını ortadan kaldırarak siyasi süreci reforme etmek isteyen İlericiler, tek üyeli bölgelerde kazanan her şeyi alır sistemini siyasi makineleri güçlendirmek için bir yol olarak gördüler (Nugent, 2009). Buna karşılık bazı reformcular, bir partinin hegemonyasının yerini diğerine bırakmasını sağlamak için daha fazla siyasi çoğulculuk sunmanın bir yöntemi olarak halkla ilişkileri savunmuştur. Bunların başında 1893 yılında kurulan ve en uygun Nispi Temsil Sistemi olarak tek transfer edilebilir oyu destekleyen Nispi Temsil Birliği geliyordu. Birlik ilk olarak 1890'ların sonunda şehir düzeyinde Nispi Temsil Sistem'i savunmak için ortaya çıkmıştır çünkü şehir tüzüklerinin vatandaşlar tarafından şehir tüzüklerinde değişiklik yapılması için verilen dilekçeler yoluyla reforme edilmesi daha kolaydı (Santucci, 2017).

Nispi Temsil Sistemi, 1914 yılında Ulusal Belediye Birliği'nin bunu şehir tüzüğüne dahil etmesiyle daha da ivme kazanmıştır. ABD'nin Ohio eyaletindeki Ashtabula kenti 1915'teki bir seçimde Nispi Temsil Sistemi'ni kullanmış ve bunu Boulder, Kalamazoo ve Sacramento gibi diğer kentler izlemiştir. 1920'lerin ortalarında Cleveland ve Cincinnati gibi diğer büyük şehirler de Nispi temsil Sistem hareketini destekledi ve en büyük zafer 1936'da New York'un bu seçim sistemine dahil etmesiyle kazanıldı. En parlak döneminde, Amerika'da Nispi temsil Sistemi'nin uygulandığı iki düzine şehir vardı ve bunların birçoğu Massachusetts'teydi, bu da Nispi temsil Sistemi dönemin ayırt edici reformlarından biri haline getiriyordu (Santucci, 2017).

Nispi temsilin kritik bir yönü, daha fazla partinin temsil edilmesini sağlamak için milletvekili sandalyelerini her bir partinin seçim sonucunda aldığı veya elde ettiği

oy sayısıyla orantılı olarak tahsis etmesidir (Molla, 2023). Bu kapsayıcılık özellikle kutuplaşmış toplumlarda etkilidir çünkü seçim yarışını sıfır toplamlı olmaktan çıkarıp siyasi yarış içindeki küçük grupların bile seçim sonucunda kaybedecekleri ya da kazanacakları bir şey olduğunu hissetmelerini sağlar. Dolayısıyla, nispi temsil sistemleri, dışlanan aktör gruplarının siyasi güç elde etmesiyle çatışmaların çözümüne yardımcı olmakta, bu da şiddet eğilimlerini azaltmalarına imkan tanımaktadır. Somali bağlamında, çoğunlukçu sistemden farklı olarak, nispi temsil sistemi marjinalleştirilmiş klanları sisteme dahil etmekte ve onları siyasi katılıma teşvik etmektedir. Bu yeni sistematik yaklaşım, Elmi'nin (2021) savunduğu gibi ülke için etkili olmaktadır. Reynolds ve diğerlerinin (2008) gözlemlediği gibi, şiddetten çıkan ülkeler için nispi temsil sisteminin başlatılmasından önce köklü dönüşümlerin gerçekleştirilmesi çok önemlidir. Nispi temsil sistemini uygulamaya koymadan önce, seçimlerin demokratik bir şekilde yapılması aynı zamanda güvenilir bir çatışma çözüm mekanizması oluşturulmasına ihtiyaç vardır.

Nispi Temsil Sistemleri ayrıca hükümet kurma sürecinde koalisyon kurma ve siyasi uzlaşmayı teşvik etme gibi ek bir faydaya da sahiptir. Bu işbirlikçi yaklaşım, Horowitz'in (2014) önerdiği gibi, kutuplaşmayı artıran ve oyuncular arasında siyasi pazarlığı azaltan çoğunlukçu sistemlerin kaybeden her şeyi alır anlayışıyla taban tabana zıttır. Ayrıca, Somali'deki iç savaş sonrası gibi çatışma sonrası toplumlarda, Nispi Temsil Sistemlerinin teşvik edilmesiyle rekabetin sıfır toplamlı olmaktan çıkarılabileceğini ve böylece uzlaşma sürecinin kolaylaştırılabileceğini öngörmektedir. Daha da önemlisi, Nispi Temsil sistemlerinin aynı zamanda birden fazla siyasi çıkarı kucaklamak için yetenekleri teşvik edebilecek bir ortam sağlar; bu, uzun vadeli siyasi istikrar ve barışın sürdürülebilir olması açısından önemlidir (Menkhaus, 2017), özellikle de ne Nispi Temsil Sistemi ne de Çoğulculuk Sistemi bazı akademisyenlerin hibrit bir sistemin bir seçenek olabileceğini öne sürdüğü durumlarda.

Azam ve diğerlerine (2022) göre, Çoğunlukçu ve Nispi Temsil sistemlerinin bölünmüş toplumlarda çatışma düzenleme araçları olarak güçlü ve zayıf yönleri vardır; bu yönlere dayanan teorik modeller gruplar arası ilişkileri yönetmek için faydalı olabilir (Reilly, 2001). Demokrasiye geçmekte olan bir ülkeden ziyade istikrarlı bir hibrit rejim olarak tanımlanan Myanmar örneğinden hareketle Somali, her ikisinin (Hibrit Sistem) bir karışımından ve ulusal parlamento için Nispi Temsil'den, yerel yönetimler için ise Çoğunlukçuluktan yararlanabilir. Bu şekilde hem daha geniş nüfusun katılımı hem de yerel temsil önceliklendirilmiş olur (Tahir, 2022). Sonunda istikrar ve açıklık arasındaki dengenin uygulanmasını sağlayabilir ve siyasi güç denkleminden belirli bir klanın tekelini ortadan kaldırabilir (Elmi, 2021).

Ayrıca Hibrit sistemler, Burundi'de olduğu gibi, baskın olmayan bir etnik grup için özel sandalyeler veya marjinal klanlar için belirli sayıda seçim yetkisi gibi güç paylaşımı özelliklerini kapsayacak şekilde ayarlanabilir (Gates & Strom, 2007). Hibrit sistemlerin kurumsallaştırılması seçim sonrası şiddet tehlikesini en aza indirir; sonuç olarak istikrarlı bir siyasi ortam yaratılır. Ancak bunun ne ölçüde etkili olduğu, siyasi elitlerin demokratik yönetişim ideallerini destekleyen saygın siyasi kurumları ve bu kuralların gerektiği gibi işlemesini sağlayan seçim yönetim organlarını benimsemeye ne ölçüde istekli olduklarına bağlıdır (Fiedler, 2019). Daha da önemlisi, hibrit bir sistemin başarısı, bütünlüğünü ve etkinliğini sağlamak için sağlam yasal ve kurumsal reformlara bağlıdır (Elmi, 2021; Menkhaus, 2017).

1.2. Seçim Sistemleri ve Barış Anlaşmaları: Karşılaştırmalı Örneklerden Dersler

Klan temelli bölünmelerin derinlemesine yerleştiği Somali bağlamında, kapsayıcılığı teşvik eden bir seçim sisteminin benimsenmesi uzun vadeli barış inşası için hayati önem taşımaktadır. Saddam Hüseyin sonrası Irak'ta denendiği gibi çoğunlukçu bir sistem, azınlık grupların kapsam dışı bırakacağından bölünmüş

toplumlarda genellikle başarısız olmakta, hak mahrumiyetine ve dolayısıyla olası isyanlara yol açmaktadır (Bormann, 2019). Bu durum, Sünni grupların siyasi süreçlerde hak sahibinin olmamasıyla muhalefetin şiddetlenmesine ve uzun süreli çatışmalara yol açtığı Irak'ta örneğinde gözlemlenmiştir (McCulloch, 2009). Benzer riskler, mevcut seçim sisteminin küçük klanların temsiline izin vermediği veya farklı grupları orantılı olarak temsil etmediği Somali'de de mevcuttur ve bu durum gerginliklere yol açarak barış sürecini tehlikeye atabilir. Etnik kotaların etnik sorunları çözmenin bir yolu olarak anayasaya girdiği Burundi'de görüldüğü gibi, bu tür önlemler Somali'nin daha istikrarlı bir siyasi temel oluşturmasına yardımcı olacaktır (McCulloch, 2009).

Araştırmalar ayrıca bir Nispi Temsil sistemini entegre etmenin kutuplaşmış ülkeleri istikrara kavuşturmanın bir yolu olabileceğini göstermektedir. Örneğin, Nispi Temsil sistemi 1990'ların başında Güney Afrika'da demokratikleşme için önemli bir strateji olarak kullanılmıştır. Farklı ırk ve etnik gruplardan üyelerin seçilmesini sağlamış ve azınlık gruplarının siyasi sistemin bir parçası olduklarını hissetmelerini sağlamıştır (Horowitz, 2014; Harris & Reilly, 1998). Bu kapsayıcılık ayrılık (apartheid) sonrası çatışma olasılığını azaltmada çok önemliydi. Bosna-Hersek'te Nispi Temsil sisteminin benimsenmesi Dayton Barış Anlaşması'nın ayrılmaz bir parçasıydı ve üç büyük etnik gruba (Boşnaklar, Hırvatlar ve Sırplar) orantılı temsil sağlamak üzere düzenlenmişti. Bu sistem, tüm grupların siyasi katılımını garanti altına alarak etnik gruplar arası gerilimleri azaltmayı amaçlamıştır (Reilly, 2001).

2. ÇATIŞMA SONRASI SEÇİM SÜRECİ: DOĞRUDAN VE DOLAYLI SEÇİM SÜRECİ

Bickerstaff'a (2020) göre seçim, bir veya daha fazla kişinin belirli organlarda yönetici veya temsilci olarak seçildiği demokratik bir prosedürdür. Bir ülkenin vatandaşları oy kullanma hakkına sahiptir ve önceden belirlenmiş adaylar arasından bir süreliğine bir lider seçmek üzere oy kullanırlar. Süreç aynı zamanda seçim sonucunu iyi

yönetmek için önerilen ya da önceden seçilen uygun adayları da denetler (Boneh vd., 2020). Seçimlerin demokratik bir ortamda gerçekleşmesi seçimin en kritik tarafı olduğunu da belirtmek gerekir. Seçimler aracılığıyla, siyasi liderlik yasama döneminin gidişatını belirler (Harris& Reilly, 1998).

Seçimler, liderleri siyasi pozisyonlara getirmenin yanı sıra, seçmenlerin liderlerini eylemlerinden sorumlu tutmaları için etkili bir araç olarak da hizmet etmektedir. Seçmenler siyasi liderlikten veya rejimden memnun olmadıklarında iktidarı başka partilere veya adaylara kaydırabilmektedirler (Huntington, 1991). Ayrıca seçimler, seçilmiş yetkililerin ve onların müteakip kararlarının meşrulaştırılmasının da temelini oluşturmaktadır. Seçilmiş organlara tahsis edilen meşrulaştırma, seçmenlerin isteklerini belirlenmiş bir prosedür aracılığıyla ifade ettikleri anlamına gelmektedir. Bu işlev aynı zamanda seçilmiş yetkililere güvenin aktarılmasını, seçmenlerin görüş ve çıkarlarının temsil edilmesini ve iktidarın değiştirilmesi olasılığını da içermektedir. Seçimler iki temel hedefe ulaşmayı amaçlar bunlar: savaşı durdurmak ve demokratikleşmeyi teşvik etmektir.

Dünyanın bilinen ilk demokrasisi olmasa da antik Atina'da kamu görevlilerini seçmek için tercih edilen yöntem bu seçimler, modern demokratik yönetişimin temel taşı haline gelmiştir. Çağdaş toplumlarda seçimler, kendi kendini yönetme ya da halkın yönetimi şeklindeki demokratik ilkenin hayata geçirildiği başlıca kurumsal mekanizmadır. Vatandaşların karar alma süreçlerine doğrudan katıldığı doğrudan demokrasi, antik Atina'nın nispeten küçük ve homojen nüfusu için mümkün olsa da, günümüzün büyük, yoğun nüfuslu ve coğrafi olarak geniş siyasi toplulukları için uygun değildir. Sonuç olarak seçimler, öncelikle seçmenler adına hareket eden temsilcilerin seçilmesi yoluyla, halkın yönetme gücünü hükümet otoritesine dönüştürmenin en etkili yolu olarak ortaya çıkmıştır (Troco, 2019). Ayrıca, koalisyon hükümetleri, çatışmalarla mücadele eden uluslarda siyasi bir geçiş yolu olarak giderek daha fazla tercih

edilmektedir. Mümkün olduğunca çok sayıda tarafın ve çıkarın yarıştığı seçim süreçleri, özellikle iç savaşlar veya şiddet olayları nedeniyle harap olmuş ülkelerde, yıllardır barışın ve geçiş döneminin inşası için hayati unsurlar olarak kabul edilmektedir.

Özellikle Afrika'da seçimlerin tarihsel gelişimi, bu siyasi yöntemin kıtanın demokratik yörüngesini nasıl şekillendirdiğini göstermektedir (Huntington, 1991). Sahraaltı Afrika'da 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında, diktatörlüklerin, tek partili devletlerin ve askeri rejimlerin azalmaya başlamasıyla birlikte önemli siyasi karışıklıklara sahne olmuştur (Troco, 2019). Lehoucq (2012), bu dönemi karakterize eden çoğulcu siyaset ve çok partili seçimlerin artmasıyla birlikte birçok kişinin bu dönemi "Üçüncü Demokratikleşme Dalgası" olarak adlandırdığını belirtmiştir. Siyaset bilimci Samuel Huntington'a göre, bu dalga uluslararası sistemde demokrasinin genişlemesine damgasını vurmuş ve Afrika da bu sisteme dahil bölgelerden birisi olmuştu. Afrika'daki demokratikleşme süreci iç ve dış güçlerden beslenmekteydi. İçsel olarak, halktan demokrasi ve siyasi katılım için artan bir talep bulunmaktaydı. Çoğu Afrikalı demokrasi ve adil bir şekilde temsil edilmelerini sağlayacak siyasi sistemler talep etmeye başlamıştı (Lehoucq, 2012). Siyaset bilimci Samuel Huntington tarafından tanımlanan bu dalga, demokratik ideallerin ve uygulamaların dünya çapında yayılmasıyla karakterize edilmişti ve Afrika da buna bir örnekti.

İç ve dış faktörler bu dönemde Afrika'daki demokratik değişimi hızlandırmıştır. İçeride, demokratik yönetişim ve siyasi katılım için halk üzerinde giderek artan bir baskı vardı. Pek çok Afrika vatandaşı, adil temsile dayanan daha kapsayıcı siyasi sistemler talep ederek otoriter yönetime son verilmesi çağrısında bulunmaya başlamıştır (Lehoucq (2012). Öte taraftan, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve Soğuk Savaş'ın sona ermesi gibi süper güçler demokratikleşme sürecinde etkili olmuştur (Huntington, 1991). Dünyanın jeopolitiği değişmiş ve Sovyetler Birliği'nin çöküşüyle birlikte pek çok Afrika ülkesinin otoriter sistemlerini sürdürmeleri için destek sağlayacak kimse kalmamıştır.

Batılı demokrasiler, siyasi reform çağrısında bulunan, çok partili seçimleri destekleyen ve yardımlarını siyasi liberalleşme koşuluna bağlayan uluslararası örgütlere katılmışlardır.

Bu nedenle, birçok Afrika ülkesi, genellikle 'seçimlerin kurucusu' olarak adlandırılan ilk çok partili seçimlerini gerçekleştirmiştir. Bunlar Afrika genelinde büyük demokratik çabaların başlangıcı olarak kabul edilmiştir. Troco'nun (2019) da belirttiği gibi, bu seçimler akademisyenler tarafından geçiş dönemi olarak nitelendirilmekte bu da otoriter yönetimden demokrasiye geçiş anlamına gelmektedir. Öte yandan bu seçimler bazı zorlukları da beraberinde getirmiştir. Dünya ülkeleri seçim demokrasisine geçerken, bu ülkelerin birçoğunda kargaşa yaşanırken ve bazılarında ise sivil itaatsizlik baş göstermiştir. (Fiedler, 2019).

Dikkate değer örneklerden biri, 1980'lerin sonunda Sahra-altı Afrika'yı kasıp kavuran "üçüncü demokratikleşme dalgasını" yaşayan Angola'dır. Angola'nın siyasi ortamı, iç çatışmaları çözmeyi ve barışçıl siyasi rekabeti teşvik etmeyi amaçlayan daha geniş bir barış anlaşmasının parçası olarak çok partili seçimlerin başlatılması da dahil olmak üzere önemli reformlardan geçmiştir. Amaç Angola'yı demokratik bir yola sokmak ve demokratik uygulamaları pekiştirmektir (Harris & Reilly, 1998). Ancak, ülkenin ilk çok partili seçimleri olan 1992 seçimlerinin ardından iç savaş yeniden başlamış ve Angola'nın demokratikleşme yönündeki hedefleri sekteye uğramıştır. Çatışma, ülkenin demokratik konsolidasyona doğru ilerlemesini etkili bir şekilde durdurmuş ve Angola'yı "belirsiz bir geçiş hali" olarak tanımlanan bir durumda bırakmıştır (Troco, 2019).

Çatışma sonrası iyi belgelenmiş bazı seçimler 1993'te Kamboçya'da, 1994'te Salvador'da ve Mozambik'te, 1996'da Bosna-Hersek'te ve 1997'de Liberya'da yapılmıştır (Lyons, 2002). Seçimlere yol açan birçok çatışma korku, güvensizlik ve güvenilir seçim kurumlarının eksikliği ile karakterize edilmiştir. Dolayısıyla savaşın

etkileri, militarize edilmiş otorite mimarilerini yeniden yarattıkları ölçüde şiddet içermeyen bir demokratik geçiş için büyük zorluklar ile karşı karşıya kalmıştır. Örneğin, Liberya 1997 demokrasisinde Charles Taylor, siyasi otorite kazanmak uğruna savaş gücünü kullanmıştır çünkü çoğunluk Taylor'ın kaybetmesi halinde tekrar savaşla mücadele edeceklerini düşünmüştür (Lyons, 2002; 2004).

Çatışma sonrası seçim Lyons'un (2004) görüşüne göre 'siyasetin askerden arındırılması' üzerine inşa edilir - savaşçıların ve askeri grupların yeni bir siyasi sürece demokratik bir şekilde entegre edilmesini sağlar. Bu kavram aynı zamanda savaş ekonomisi ve askerileştirilmiş bir toplum sisteminden demokrasi ilkelerine dayalı bir topluma geçiş için gerekli koşulların sağlanmasını anlamakla da ilgilidir. El Salvador'daki isyancı grup Farabundo Marti Ulusal Kurtuluş Cephesi (FMLN) ve Mozambik'teki Renamo gibi milislerin siyasi partilere dönüşmesi, siyasi aktörlerin bu değişimi nasıl yapabileceklerine ve barışçıl siyasi rekabete nasıl katılabileceklerine dair pratik örnekler sunmaktadır. Güçlü ara rejimler bazen geçişi yönlendirmede çok önemli bir rol oynayabilir. Örneğin, El Salvador'da Barışın Sağlamlaştırılması Ulusal Komisyonu (COPAZ) gibi geçici komisyonlar, savaşan taraflar arasında ortak karar alınmasına olanak sağlamıştır. Bu geçiş dönemi kurumları terhis sürecinin yönetilmesinde, seçim yasalarında reform yapılmasında ve eski savaşçılar arasında güven tesis edilmesinde kilit rol oynamıştır. Benzer şekilde, Mozambik'in savaş sonrası seçim süreci de ortak karar alma komisyonlarından ve geçiş döneminin gerilimlerini yönetmeye yardımcı olan uluslararası destekten yararlanmıştır (Odukoya & Momoh, 2022).

Diğer taraftan, daha küçük kurumlar geçiş dönemlerini iyi yönetmelidir. Angola'nın 1992 seçimlerinde olduğu gibi, terhis ve kurumsal değişikliklerin etkili bir şekilde uygulanmaması barış sürecini olumsuz etkilediği gibi seçimin ardından çatışmayı da tetikleyebilmektedir (Lyons, 2002; 2004). Erameh ve diğerlerine (2021)

göre seçimler, liderlik pozisyonları için insanları seçmeye dayanan bir prosedür ve yöntemin bütünüdür. Doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki tür seçim şekli bulunmaktadır. İlki yani "doğrudan seçimin" yürütülmesi ve işletilmesi daha zahmetli olduğundan, birçok istikrarlı demokrasi kolaylığı nedeniyle ikincisini kullanmaktadır. Buna rağmen bir ülke hangi türü tercih ederse etsin, sistemin kendine özgü avantajları ve dezavantajları vardır. Erameh ve diğerlerine göre asıl önemli olan, bir ülkenin demokratikleşmesi ve barışı sürdürmek için istikrara kavuşmasıdır.

2.1. Doğrudan ve Dolaylı Seçimler

Doğrudan seçimler tüm vatandaşların katılımını artırmak için bir fırsat anlamına gelmektedir. Bu yöntem, güvenlik ve istikrarın sağlanmadığı toplumlarda stabiliteyi sağlama aracı olmaktan uzaktır; ancak Fiedler'in (2019) de belirttiği gibi, dolaylı seçim yöntemleri krizlerde ve istikrarsızlık durumlarında faydalı olabilir. Dolaylı seçimlerle ilgili en büyük kaygı, ülkelerin azınlık ve diğer dezavantajlı grupların marjinalleştirilmesine yol açacak şekilde siyasi elitin iktidarını devam ettirebileceğidir. Fiedler'e (2019) göre doğrudan seçimler, halkın temsilcilerin seçimine ilişkin doğrudan karar vermesine olanak tanıdığı için adem-i merkeziyetçi demokrasinin en önemli biçimi olarak kabul edilmektedir. Ancak, daha önce Irak ve Endonezya gibi ülkelerde tespit edildiği üzere, savaş sonrası ortamlarda yapılan doğrudan seçimler, kurumların henüz gelişme aşamasında olduğu ve seçmenlerin etnik veya mezhepsel farklılıklarına göre elendiği yüksek derecede kutuplaşmış seçmen kitlesi nedeniyle gerilimleri derinleştirebilmekte ve güvensizliği artırabilmektedir (Bormann & Steinwand, 2020; Tahir, 2022).

Endonezya örneği, bu sistemin çatışma sonrası bir devlette nasıl bir uygulamaya yol açabileceğini göstermektedir. Doğrudan seçimlerin demokratik uygulamaları iyileştirmesi ve hesap verebilirliği artırması amaçlansa da, seçmenlerin ilgisizliğinin artmasına ve sandığa katılımın azalmasına neden olmuştur. Kamu refahını artırmayan

veya yolsuzluk vakalarını ortadan kaldırmayan doğrudan seçimlerin yarattığı hayal kırıklığı, genel bir memnuniyetsizlik hissine yol açmıştır (Tahir, 2022). Bu olgu, kritik bir noktanın altını çizmektedir: doğrudan seçimler, uygun yönetişim reformlarının ve yurttaşlık bilincinin olmadığı ortamlarda uygulamaya konduğunda, reformlarla ilgili başarısızlığa ve dolayısıyla istikrarı bozmaya neden olabilmektedir.

Öte yandan, dolaylı seçimler nüfusun bir kısmının daha büyük bir grup için lider seçmesiyle gerçekleşir. Bu sistem çatışmalardan etkilenen farklı ortamlarda doğrudan seçimin risklerini azaltmak için kullanılmıştır. Örneğin, Dayton Barış Anlaşması'na dolaylı seçim sisteminin entegre edildiği Bosna-Hersek'te, Reilly'nin de ifade ettiği gibi (2001), tüm etnik gruplar doğrudan oy kullanma riskine girmeden yönetime dahil olabilmektedir. Benzer şekilde, Güney Afrika'da da nispi temsil sistemi, 1990'ların başında demokrasiye geçiş sürecinde tüm grupların yeni siyasi duruma ilgisini garanti altına alan en önemli sistem haline gelmiştir. Her iki durumda da kimlik tespitine dayalı seçimlerde karmaşıklığın yönetilmesinde ve şiddetin yeniden ortaya çıkmasının önlenmesinde önemli bir rol oynamıştır.

Bununla birlikte, dolaylı seçimlerin, gücü siyasi elitlerde toplama, geniş halk kitlelerini izole etme ve yasal meşruiyetsizlik yaratma eğiliminde olmaları nedeniyle dezavantajları da vardır. Bu risk özellikle Somali gibi etnik veya aşiret unsurlarının siyasi unsurlardan daha baskın olduğu devletler için geçerlidir. Bu tür durumların söz konusu olduğu ülkelerde dolaylı seçimler, liberal ve geniş tabanlı bir toplumun aleyhine olacak şekilde elit uzlaşmalarını meşru hale getirmekte ve üstesinden gelmeyi amaçladıkları bölünmeleri perçinlemektedir (McCulloch, 2009).

2.2. Doğrudan ve Dolaylı Seçimlerin Somali'nin Siyasi Görünümü Üzerindeki Etkisi

Doğrudan ve dolaylı seçim deneyimi, çatışma sonrası Somali'de demokrasinin nasıl uygulandığını göstermektedir. 1991'de Siad Barre'nin devrilmesinden bu yana Somali istikrarlo ve siyasi olarak kapsayıcı bir siyasi yönetim sistemi oluşturamamıştır. Ülke 2000 yılında dolaylı seçimlere gittiğinde, sonuç 4,5 ilkesi olarak bilinen parlamentodaki sandalyelerin klan oranlarına göre bölündüğü bir iktidar paylaşımı biçimine dönüşmüştür (Menkhaus, 2017). Bu durum bir dereceye kadar istikrar sağlamış olsa da klan grupları arasında alt bölünmelerin perçinlenmesini de beraberinde getirmiş ve mevcut güç paylaşımı formülü klanların lehine görünmediği için özellikle küçük klanlar arasında gerginlik artmıştır.

2016-2017 yıllarında gerçekleşen seçimlerde 275 seçim kurul ve 14.000'den fazla milletvekili yer almıştır. Karmaşık dolaylı seçim sisteminin örneği olan bu seçimde sistemin avantajları ve dezavantajları oldukça net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Süreç boyunca oy satın alımına, gözdağı verme ve siyasi müdahaleye rağmen, siyasi bir çöküş ve askeri çatışmadan kaçınılmış ve Somalililerin çoğu sonucu kabul etmiştir (Menkhaus, 2017). Bu sonuç, dolaylı seçim sistemlerinin Somali gibi çekişmeli ve güvensiz ortamlarda çatışmayı azaltmak için uygulanabilir olabileceğine işaret etmektedir.

Öte yandan, dolaylı seçimler ise siyasi katılımın az olmasından eleştirilmektedir. Doğrudan Seçimler vatandaşların kendi fikirlerini yansıtmaktadır. Statüko, iktidar fikirlerini güçlendirmmiş ve insanlara yeni bir siyasi sistem fırsatı oluşturmak için taleplerini güçlendirmiştir. Somali, 2017 yılında doğrudan seçim sistemine geçme umuduyla mevcut klan temelli sistemi benimseyen ilk ülke olmuş ancak sistem parlamento tarafından reddedilmiştir (Arbo & Abukar, 2021). Bu karar, bazı siyasi

elitlerin Somali'nin mevcut sisteminden fayda sağladıkları için değişimden çekindiklerini göstermektedir.

3. KAPSAMLI VE ZAMANINDA YAPILAN SEÇİMLERE GİDEN YOL

Seçimlerin kapsamlı bir şekilde yürütülmesi, zamanında ve düzenli aralıklarla yapılması, işlevsel bir demokrasinin temel bir parçasıdır. Bu sistem, yerleşik bir yasal çerçeve dahilinde çeşitli faaliyetlerin organize edilmesini, planlanmasını ve koordine olunmasını içerir.

Afrika ülkelerinde demokratikleşmenin önündeki başlıca engellerden biri siyasi sınıf ile halk arasındaki bölünmüşlük ve güvensizlik ortamıdır. Birçok siyasi lider, bazen can ve mal kaybına yol açan yasadışı kanalları kullanarak gücü elinde tutmak arzusundadır (Cheeseman vd., 2021). Her ülkede seçimler, vatandaşlara siyasi temsilcilerini belirleme ve onlara oy verme imkânı tanıyan siyasi bir sürece katılma özgürlüğü verir. Kapsamlı seçimler, kadınlara ve erkeklere seçim sürecine katılmaları için eşit haklar ve fırsatlar tanınmasını ve haksızlık olmamasını sağlar. Arnesen ve Peters'a (2018) göre, zamanında yapılan seçimler demokratik bir toplumun açık göstergesidir; Afrika Birliği (AU) üyelerini seçimlerin düzenli olarak yapılması ve seçim yargısı için siyasi ve destek sistemi geliştirilmesi konusunda sorumlu tutmaktadır. Somali'de seçimlerin zamanında yapılması, Somali liderlerinin, devam etmekte olan insani kriz gibi acil müdahale gerektiren kritik konulara odaklanmalarını sağlayacaktır; 2021 yılında BM, gıda güvensizliği yaşayan milyonlarca Somaliliye yardım etmek için 1 milyar dolar çağrısında bulunmuştur. Somali yıkıcı bir iç savaşın yaralarını sarmaya çalışmakta ve aynı zamanda Afrika'daki en ölümcül terörist grubun tehditleriyle karşı karşıya kalmaktadır; bu nedenle Somali'nin kapsamlı ve zamanında gerçekleştirilecek seçimler için çaba sarf etmesine ihtiyaç vardır.

Gerçekten de birçok Afrika ülkesi kapsamlı ve zamanında yapılacak seçimlere giden yolda ilerlemektedir; birçok Batı Afrika ülkesinde barışçıl ve güvenilir seçimlerin yapılabilmesi için elverişli koşulların geliştirilmesine büyük önem verilmekte ve bu sürecin etkili olabilmesi için seçim yönetim organları hayata geçirilmektedir. Örneğin Senegal, Gine ve Nijer gibi ülkelerde kapsamlı ve zamanında yapılan seçimlerin başarılı bir iktidar devrine öncülük ettiği pek çok değişime tanık olunmuştur. (Renner-Mugono & Schmidt 2022). Bu ülkelerde seçim süreci daha ciddi bir şekilde ele alınmaktadır. Seçim sadece ülkeyi yönetecek liderleri seçmenin bir yolu değil, aynı zamanda yapısal çatışmayı önlemenin bir aracı olarak görülmektedir.

Bir ülkenin kapsamlı ve zamanında seçim yapabilmesi için belirli kurumsal politikalar geliştirilmeli ve bunları uygulanmalıdır (Heaven vd., 2022). İnsanlar açık sistemler ve düzenlemeler altında kendilerini siyasi liderlerine ifade etmekte özgür olmalı, siyasetçiler ve siyasi liderler buna müdahale etmemelidir. (Duodu, 2010).

Heavens ve diğerlerine (2022) göre, kapsamlı ve zamanında yapılan bir seçim süreci, kapsamlı katılım, seçim ve sandık sürecine eşit erişim ve seçimlerin zamanında yapılmasını sağlamak gibi birkaç temel bileşeni içerir. Bu hedeflere yönelik süreç, özellikle siyasi istikrarsızlığın ve elit pazarlıklarının hakim olduğu çatışma sonrası veya hassas bölgelerde genellikle zorluklarla doludur. Kapsamlı seçimlere ulaşmak için hükümetler, ayrılıkçı yasalar, oy kullanma olanaklarına erişim zorluğu veya seçim sistemlerinin belirli grupları dışlayacak şekilde manipüle edilmesi gibi katılımı zorlaştıran engelleri ortadan kaldırmalıdır. Ayrıca, kapsamlılığın teşvik edilmesi, seçim komisyonlarının bağımsız, şeffaf ve siyasi elitlerin aşırı etkisi olmadan çalışabilmesini de gerektirir. Buna ek olarak, Heavens ve diğerlerine göre, birçok durumda, özellikle de savaş sonrası ülkelerde, seçimler genellikle lojistik, mali veya siyasi vb. nedenlerden dolayı elenmektedir. Bu zorluk, seçimlerin düzenlenmesi ve yürütülmesinden sorumlu olan seçim kurumlarının güçlendirilmesi gerektiği anlamına gelmektedir. Bu eylem,

yeterli fonların mevcut olmasını sağlamayı, seçim görevlileri arasında farkındalık yaratmayı ve seçim takvimleri ve prosedürlerinin çerçevesini çizen etkili bir seçim mevzuatı geliştirmeyi içermektedir. Druckman ve Stern (2000), kurumsal kapasitenin oluşturulmasının, siyasetçiler ve siyasi liderlerden kapsayıcı ve zamanında seçimler elde etmek için gerekli olduğunu belirtmektedir (Duodu, 2010).

Adil seçimler için seçim sürecinin kritik bir bileşeni de halkın ve seçmenlerin eğitilmesidir. Seçmenler seçme yetkileri ve süreç hakkında aydınlatılmalıdır. Bu bilinçlendirme, kadınlar, marjinal gruplar ve kırsal kesimde yaşayanlar gibi özel gruplara ne zaman ve nasıl oy kullanmaları gerektiği konusunda farkındalık yaratacak materyallerin dağıtılmasını da içermelidir. Ayrıca seçim organları, açık ve tutarlı bilgilendirme sayesinde seçmenler arasında seçim sürecine ve sürece yönelik güvenin geliştirilmesine katkıda bulunacaktır.

Seçim sistemleri demokrasinin uygulandığı siyasi süreci yönetir. Ayrıca manipülatöre bağlı olarak iyi veya kötü yönde manipüle edilmesi kolay olması bakımından tartışılmaktadır; seçim sistemi kullanılan oyları belirler ve bunları yasama sandalyeleri haline getirir, bu nedenle güçlü bir çalışma sistemine sahip olmak etkili ve adil bir siyasi sürece sahip olmayı kolaylaştırır (O'Donnell, 1996; Leonard, 2009). Herhangi bir ülkenin seçim çerçevesinin unsurları anayasada belirtilir ve bu da değiştirilmesini veya düzeltilmesini zorlaştırır.

Somali'de 2020 yılında NIEC kapsamında yapılmış evrensel ulusal seçimler için seçmen kayıtları, evrensel seçimleri gerçekleştirmeden önce standart bir seçmen kütüğü geliştirme konusunda büyük bir baskıya maruz kalmıştır. Bu nedenle, seçimle ilgili karar alma sürecini kolaylaştırmak üzere kritik bir değerlendirmeye ihtiyaç vardır. Seçmen kayıt süreci, başarılı bir seçimin önemli adımlarından biridir. Bu nedenle, bir kişiye bir oy verilmesini sağlamak için seçmen kaydı ve seçim yasaları uygulanmalıdır. Bazı kuralların olduğu ya da hiç kuralın olmadığı ülkelerde, belirli bir bölge ya da

seçmen grubunun seçmen kaydına katılmaktan kaçınmasının çok zor olduğu durumlar görülmektedir. Bu nedenle, kayıt sürecini kolaylaştırmanın bir yolu bulunmalıdır.

Şu anda, hangi seçim türünün en uygun olduğu konusu, çeşitli seçim sistemlerinin savunucuları arasında hala tartışmalıdır. Bu konu özellikle Ulusal Danışma Konseyi'ndeki (UDK) son tartışmaların federal ve bölgesel hükümetler arasındaki gerilimi ortaya çıkardığı Somali'de ortaya çıkmıştır. UDK, Somali Federal Hükümeti, Federal Üye Devletler ve Banadir Bölgesel Yönetimi'nden oluşan ve önemli ulusal federalizm, seçim ve anayasa politikaları oluşturmaktan sorumlu bir forumdur. Bununla birlikte, son istişareler sadece seçimlerin meşru düzenleyicileri konusunda değil, aynı zamanda seçimlerin nasıl bir şekil alması gerektiği konusunda da sonuç vermemiştir (Heaven vd., 2022).

Bu tartışmalardan çıkan temel soru şöyledir: Somali'de seçimleri yürütme hakkına kim sahiptir? Elmi'ye (2021) göre, devam eden çıkmaz, özellikle seçim düzenleme sorumluluğunun Federal Üye Devletlere mi yoksa Federal Hükümete mi ait olduğu gibi yargı yetkisine ilişkin önemli soruları gündeme getirmektedir. Somali'nin 2012 geçici anayasasının federal ve eyalet hükümetleri arasındaki yetki dağılımı konusunda nihai bir karar vermesi gerekmekte ve bu da konuyu daha da tartışmalı hale sürüklemektedir. Çoğu federal sistemde, ulusal seçimlerin organizasyonu tipik olarak federal hükümet tarafından yönetilirken, eyalet hükümetleri alt-ulusal seçimleri denetler. Ancak Somali'de bu sorumluluk dağılımı halen belirsizliğini korumakta olup federal ve eyalet yetkilileri arasında sürtüşmelere yol açmaktadır.

Elmi'ye (2021) göre, ana çekişme noktalarından biri Villa Somalia'nın (cumhurbaşkanlığı ofisi) federal hükümet altında seçimlerin yönetimini merkezileştirme çabasıdır. Bu yaklaşımın savunucuları, bunun seçim sürecini kolaylaştıracağını ve ülke genelinde tutarlılığı sağlayacağını savunmaktadır. Ancak bu öneriye, her zaman kendi seçimlerini gerçekleştirmiş olan Federal Üye Devletler karşı çıkmaktadır. 2016 ve

2022'de FDÜ seçim yönetimi ve denetimi sorumluluğunu üstlenmiş hatta eyalet liderlerinin çoğu bu yetkiyi istemiştir. Onlara göre seçimlerin eyalet düzeyinde yapılması, federal yapıdaki egemenliklerinin temel unsurlarından biridir. Bu işlev, federal hükümet tarafından merkezileştirilmeye çalışıldığı için kendi yetki alanlarına bir müdahale olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca Federal Üye Devletler, dolaylı ya da doğrudan, rekabeti şu ya da bu şekilde kısıtlayan seçim sistemlerini tercih etmektedir. Daha az rekabetçi seçimlere yönelik bu tercih Somali'nin demokratikleşme süreci için başka sorunlar da doğurmaktadır. Dolayısıyla, FDÜ'ler rekabeti kısıtlayarak seçim demokrasisinin erozyona uğramasına neden olabilir ve sadece görevdekilere ve elitlere fayda sağlayan bir siyasi kültürü sürdürebilirler. Bu durum bir ikilem yaratmaktadır: FDÜ'ler seçim süreçlerini kontrol altında tutmaya çalışırken, rekabetçi olmayan seçimleri tercih etmeleri siyasi sistemin açıklığı konusunda endişelere yol açmaktadır (Elmi, 2021).

Bu çatışmaları çözümleyebilmek için Villa Somali ile federal üye devletler arasında bir uzlaşma sağlanmalıdır. Ademi merkeziyetçilik Somali'nin federal sisteminin bir parçası olduğundan Villa Somali seçimlerin merkezden yürütülmesinde ısrar etmekten vazgeçmelidir. Aynı zamanda, FDÜ'lerin liderleri kendi yetki alanları içerisinde adil rekabete izin vermelidir. FDÜ'ler muhalefeti bastıran yapıları sürdürmek yerine, eyalet ve federal düzeylerde demokrasinin işleyişini güçlendirecek özgür ve adil seçimleri teşvik etmelidir (Elmi, 2021).

Elmi'ye (2021) göre, federal ve eyalet seçim komisyonlarının oluşturulması tek gerçekçi çözümdür. Hem federal hükümet hem de muhalif siyasetçiler tarafından tanınması gereken ulusal bir seçim komisyonu, federal düzeydeki seçimlerden sorumlu olmalıdır. Bu yaklaşım adil ve açık bir ulusal seçim sürecini garanti altına alacaktır. Aynı zamanda Federal Üye Devletler, eyalet düzeyindeki seçimleri organize etmek üzere, eyalet düzeyindeki siyasetçiler ve muhalefet tarafından tanınacak kendi seçim

komisyonlarını kurmalıdır. Bu ikili sistem Federal Üye Devletlerin egemenliğini korurken aynı zamanda ulusal ve eyalet seçimlerinin bütünlüğünü de garanti altına alacaktır. Son olarak, Somali'deki seçim sisteminin ülkenin federal sisteminde işlemesi için uzlaşma kaçınılmazdır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SOMALİ'DE ULUSLARARASI BARIŞ İNŞASI DESTEĞİ VE ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜ

1. GİRİŞ

Somali'deki çatışmaların çözümünde uluslararası barış ve devlet inşası, ülkenin demokratikleşme sürecini belirleyen temel unsurlardan biri olmuştur. Somali, 1991 yılında merkezi hükümetin çöküşü ve iç savaşın ardından yirmi yılı aşkın bir süredir siyasi kriz ülke içinde hakimiyetini sürdürmektedir. Devlet otoritesinin başarısızlığı ve klanlar arasındaki güç rekabeti, sürekli çatışma ve insani krizlere yol açmıştır. Sonuç olarak, farklı uluslararası aktörler barış ve devlet inşası süreçlerine ve devletin demokratikleşmesini sağlamak için çözülmesi gereken çatışma nedenlerinin araştırılmasına aktif olarak dahil olmuştur (Menkhaus, 2009). Küresel toplum, sürdürülebilir barışın anahtarı olan yönetişim yapılarını, siyasi istikrarı ve demokratik kurumları yeniden inşa etmek için çok fazla maliyet ve enerji harcamıştır (Wissman, 2012).

Mohamed'e (2018) göre Somali'deki çatışma, klan bağlılıklarının, bölgesel anlaşmazlıkların ve ulusal kurumların çöküşünün devletin parçalanmasını şiddetlendirdiği derin tarihi, sosyal ve siyasi faktörlere dayanmaktadır. Uluslararası toplum tarafından başlatılan barış inşası ve devlet inşası süreçleri, bu çok boyutlu meseleleri diplomatik, askeri ve insani çabaları bir araya getiren kapsamlı bir yaklaşımla ele almaya çalışmıştır (Halabo & Berisso, 2022). Bu çabaların merkezinde, Somali halkının siyasi iradesini teşvik etmek için hükümetin kurumsal kapasitesini yeniden tesis etme ve tiranlığın yeniden ortaya çıkmasını veya klanların egemenliğini önlemek için siyasi otoritenin adil bir şekilde tahsis edilmesini sağlama arzusu yer

almaktadır. Bununla birlikte, bazı zorluklar yaşansa da uluslararası müdahale Somali'nin siyasi sistemlerinin yeniden şekillendirilmesinde ve demokrasiye dönüşümün teşvik edilmesinde merkezi bir rol oynamaktadır (Recchia, 2020).

2007'de kurulan AMISOM (Afrika Birliği Somali Misyonu), Somali'deki uluslararası devlet inşası sürecinin en önemli fenomenlerinden biri olmuştur. AMISOM'un birincil amacı Somali GFH'yi (Geçici Federal Hükümet) ve daha sonra da SFH'i isyancı gruplarla, özellikle de El-Şebab ile mücadelede desteklemekti (Farah & Demirel, 2023). AMISOM, askeri yardım sağlayarak belirli bölgelerin isyancılardan kurtarılmasına yardımcı olmakta; bu da Somali hükümetinin daha önce radikallerin hakim olduğu bölgelerde kontrolü yeniden ele geçirebileceği anlamına gelmekteydi. Farah ve Demirel ayrıca askeri müdahalenin, gruplar arasında barışı teşvik etmek, hükümet ve vatandaşlar arasındaki güveni yeniden kazanmak ve Somali'nin federal sisteminin temeli olan bölgesel bir yönetimin kurulmasını sağlayarak başta El-Şebab olmak üzere isyancı gruplarla mücadele etmek için siyasi ve diplomatik çabalarla desteklendiğini belirtmektedir. AMISOM öncelikle askeri bir güç olmasına rağmen 2012'de Somali'de seçimlerin yapılması ya da geçici anayasanın oluşturulması gibi demokrasi için gerekli güvenlik ortamının belirlenmesinde kritik rol oynamıştır (Van Der Merwe, 2022).

Somali'de devlet ve barış inşası girişimleri, ülkenin karmaşık siyasi dinamiklerini idare edebilecek operasyonel hükümet yapılarının oluşturulmasına vurgu yaparak birbirleriyle sıkı sıkıya ilişkilendirilmiştir (Halabo & Berisso, 2022). Somali Federal Hükümeti 2012 yılında uluslararası toplum tarafından tanınmış ve Geçici Anayasa Somali'nin çatışma sonrası yeniden yapılanma sürecinde kritik bir aşamayı başlatmıştır. Bu, Somali'de federalizm ilkelerini gözetirken tüm Somali klanlarının kritik taleplerini karşılayabilecek meşru bir hükümet yapısı oluşturmaya yönelik uluslararası ve yerel çabalarının nihai bir sonucu olmuştur (Mohamed, 2023). Birleşmiş

Milletler'in ayrıca Somali'deki Birleşmiş Milletler Yardım Misyonu'nu (UNSOM) kurduğunu ve bu misyonun Somalili siyasi aktörler ve bölgesel örgütlerle aktif bir şekilde çalışarak demokratik kurumların tesis edilmesini desteklediğini, yasaların kabul edilmesi, yürürlüğe konması ve uygulanması için gerekli teknik yardımı sağladığını ve siyasi diyaloğu teşvik ettiğini belirtmek son derece önemlidir (Mohamed, 2023). Bu katılım, Somali'ye ilk dolaylı seçimler ve devam eden anayasal sürecin gözden geçirilme süreci boyunca rehberlik etmede oldukça önem taşımıştır (Hegre vd., 2019).

Uluslararası aktörlerin Somali'de devlet kurma sürecine katılımının bir diğer kritik yönü de çatışmaya yönelik sürdürülebilir çözümlerden biri olarak demokrasiye yoğunlaşmalarıdır (Wissman, 2012). Uluslararası aktörler tarafından tasarlandığı şekliyle demokratik yönetişim, klan çizgileri boyunca kutuplaşmış bir toplumda gerekli olan siyasi temsil, kontrol ve denge ile açıklığın sağlanması için bir araç olarak görülmektedir. Uluslararası ortaklar, merkezi hükümet ve federal üye devletler için demokratik değişiklikler, yetki devri, seçim reformları, ademi merkeziyetçilik, yargı reformları ve yasama reformları çağrısında bulunmuştur. Bu reformlar, ülke içinde sağlıklı siyasi rekabeti teşvik etmeyi ve böylece sorunları çözmenin bir yolu olarak yozlaşmayı ve şiddeti önlemeyi amaçlamaktadır (Mohamed, 2023). Uluslararası toplumdan gelen destek aktif ve daha çok demokratik seçimlere işaret ederken, Somali'deki siyasi geçişin toplumsal olarak meşrulaştırılmasında ve çatışmadan uzaklaşılmasında önemli bir rol oynamıştır (Halabo & Berisso, 2022).

Somali'deki ulusal devlet inşası süreçleri, uluslararası barış müdahalesi girişimleriyle birlikte, yerel düzeydeki diğer yönetişim süreçleriyle de ilişkilendirilmiştir. Sonuç olarak, etkin bir siyasi sistemin kurulması, öncelikle merkezi hükümetin ulus-altı hükümetlere dağıtılan gücün kontrol ve dengelerini ne ölçüde yönettiğine bağlı olmuştur (Isse, 2021). Somali'de benimsenen federal sistem, ülkenin birliğini korurken çeşitli klanların menfaatlerini de temsil etmiştir. Dış aktörler,

Puntland, Jubaland ve Güney Batı Eyaleti de dahil olmak üzere federal üye devletlerin kurulmasını etkilemiş ve ayrıca federal hükümet ile bölgeler arasında arabuluculuk yapılmasına katkıda bulunmuştur (Farah, 2017). Bu girişimler, yerel halkın endişelerinin ülkenin bölünme veya bölgesel çekişmeleri önleme çerçevesi içinde ele alınmasında çok önemli olmuştur. Ademi merkeziyetçiliğin desteklenmesi yoluyla uluslararası toplum, Somali'nin klan temelli toplumsal yapısıyla uyumlu bir siyasi yapının hayata geçirilmesini, siyasi istikrarın ve demokratikleşmenin yaratılmasını sağlamıştır (Isse, 2021).

Ancak uluslararası toplum Somali'nin sosyo-kültürel dinamiklerini göz önünde bulundurarak Somali'ye müdahalelerinde esnek davranmalıdır. Somali'nin siyasi sistemindeki bazı sorunlar arasında sık sık değişen ittifaklar, bölgesel düşmanlıklar ve ülkeyi barışçıl hale getirme çabalarını ve süreçlerini büyük ölçüde hayal kırıklığına uğratan dış müdahaleler yer almaktadır (Farah, 2017). Buna ek olarak uluslararası toplum, yönetişim kriterlerine zarar verecek şekilde güvenlik ve terörle mücadeleye öncelik vermekle suçlanmaktadır. AMISOM gibi askeri operasyonlar El-Şebab tehdidinin azaltılmasına yardımcı olsa da siyasi süreç, ekonomik büyüme ve devlet kurumlarının güçlendirilmesi konularında yeterli çabanın gösterilmediği yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Bu nedenle Somali, özellikle hükümetin kontrolünün sınırlı veya tartışmalı olduğu bölgelerde çatışmanın yeniden başlama riski altında olmaya devam etmektedir (Hashi & Barasa, 2023). Mevcut engellere, özellikle yerel yönetişim sorunlarına ve barış süreçlerinin istikrarsızlığına rağmen, uluslararası toplum Somali'nin çatışma sonrası yeniden inşasında ve devam eden demokratikleşmesinde çok önemli bir rol oynamıştır (Isse, 2021).

2. ÇATIŞMA ÇÖZÜMÜNDE ULUSLARARASI BARIŞ DESTEĞİNİN TEORİK ANALİZİ

Özellikle Somali gibi kriz devletlerinde uluslararası barış desteğinin çatışma çözümündeki rolü hakkında pek çok teorik tartışma yapılmıştır. Bu söylemin merkezinde, uluslararası aktörlerin sürdürülebilir barış ve istikrar yaratmak için bir lütuf mu yoksa bir lanet mi olduğu yer almaktadır. Akademisyenler, kurumsal kapasitenin geliştirilmesine ve adem-i merkeziyetçilik ile merkezileşmenin uygun bir şekilde koordine edilmesine odaklanan çeşitli yaklaşımların ana hatlarını çizmişlerdir. İdeolojik olarak, uluslararası destek yapılarının çatışma dönüşümü, yönetişim, sosyal sermaye ve barış inşasında kurumsallığın rolünün daha iyi anlaşılmasını varsaymaktadırlar (Hashi & Barasa, 2023).

Rocha Menocal (2011) kırılgan, çatışma sonrası devletlerde devlet inşasını açıklamayı amaçlamıştır. Tartışma, barışın sürdürülmesi için hayati önem taşıyan "barış için devlet inşası" yaklaşımına odaklanmıştır. Bu paradigma, çatışmalardan etkilenen toplumlarda uluslararası aktörlerden merkezi devleti inşa etmelerinin ve toplum anlayışını bu devletlere adapte etmelerinin beklendiği varsayımına dayanmaktadır. Rocha Menocal'a göre Somali gibi uzun süreli çatışmaların yaşandığı devletler başarısız kurumlara, düşük kapasiteye ve iç çatışmaları yönetmek için oldukça az meşruiyete sahiptir. Bu gibi durumlarda, yönetişimi ve halkın acil güvenlik ve hizmet ihtiyaçlarına cevap verme kapasitesini güçlendirmek için dış desteğe duyulan ihtiyaç kaçınılmazdır (Findley, 2018).

Rocha Menocal'a (2011) göre kırılgan devletlerin özellikleri arasında zayıf kurumlar, yönetişim eksikliği ve sosyal ve ekonomik riskler yer almaktadır. Bu özellikler kırılgan devletleri çatışmaların tekrarlanmasına karşı savunmasız hale getirmektedir çünkü bu devletler toplumsal taleplerin karşılanmasına ve hukuka uygunluğun sağlanmasına yardımcı olabilecek iç yapılara sahip değildir. Rocha

Menocal ile aynı fikirde olan Isse (2021), uluslararası barış desteğinin barışı koruma veya güvenlikle ilgili misyonların ötesine geçerek, devletin etkin bir şekilde faaliyet gösterme ve halkına hizmet sunma kapasitesini artıran devlet inşası gibi kalkınma odaklı faaliyetleri de kapsaması gerektiğini öne sürmektedir. Bu nedenle Rocha Menocal'ın çalışması, uluslararası barış desteğinin temel rolünün kırılgan devletlere iç çatışmalarla başa çıkabilmeleri için doğru araçların sağlanmasını temin etmek olması gerektiğini anlamak açısından önemlidir. Böylelikle gelecekte uluslararası yardıma bağımlı olma arzusu en aza indirilmiş olacaktır.

Uluslararası barış desteği istikrarı sağlayabilse de, devlet kurumlarının oluşturulmasından daha fazlası gereklidir. Devletin güçlendirilmesi aynı zamanda halkı devletin sahibi haline getirecek mekanizmaların oluşturulmasını da gerektirir. Hashi ve Barasa'ya (2023) göre, böyle bir entegrasyonun olmaması, devlet kurumlarının toplumda kabul edilenden farklı bir şekilde işlemesi halinde, bu kurumları gayrimeşru veya diktatörce olarak gösterir. Örneğin, klan sistemlerinin ve yerel kurumların yaygın olduğu Somali ortamında, Rocha Menocal'ın (2011) teorisi, uluslararası barış desteğinin bu geleneklerin ve devlet kurumlarının bilincinde olması gerektiğini öne sürmektedir. Yazar, yönetişim modellerinin dış kaynaklardan ihraç edilmesini eleştirmektedir çünkü bu tür modeller sosyopolitik bağlamlarına uygun olmadıkları takdirde devlet üzerinde olumsuz etkilere yol açabilirler.

Schoeman (2021), yerel bağlama göre ayarlanabilen standart yönetişim çerçevelerine uyulmamasının devletin başarısızlığına, vatandaşların yabancılaşmasına ve devlet kurumlarının zayıflamasına yol açtığını belirtmektedir. Örneğin, klan sistemleri ve diğer sosyal bağların resmi yönetişim yapılarından daha sağlam olduğu Somali'de Rocha Menocal'ın çerçevesi, savaşan toplulukların kültürel yönleri ve geleneklerine odaklanan barış inşasına yardımcı olabilir. Dolayısıyla bunun anlamı, dış

aktörlerin sürdürülebilir bir devlet sistemi oluşturmak için yerel elitlere başvurması ve geleneksel yönetim kurumlarını benimsemesi gerektiğidir.

Rocha Menocal'a (2011) göre diğer strateji, çatışmaların yaşandığı ülkelerdeki insanlar için kapasite geliştirmeye yönelik önemli faaliyetlerin belirlenmesini içeren barış desteğine yönelik evrimsel bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, resmi yasal yapılarla birlikte mevcut yasal araçların geliştirilmesi veya yerel konseylerin kaynak seferberliği ve uyuşmazlık çözümü kapasitelerinin artırılması anlamına gelebilir. Isse (2021), bu tür yerel yönetişim kurumlarının yaygınlaştırılmasının, barışın inşası sürecinde birlik ve iş birliğini teşvik etmek için devletin algılanan güvenilirliğini artırabileceğini belirtmiştir. Somali'de bu, mevcut barış yapılarını yıkmak yerine yönetişim yapılarındaki kilit oyuncularla etkileşim anlamına gelebilmektedir. Dolayısıyla, "barış için devlet inşası" çerçevesi, devletin resmi devlet kurumları inşa etme gerekliliklerini içerir ve aynı zamanda bu devlet kurumları kültürel olarak uygun olmalıdır. Rocha Menocal'ın da belirttiği gibi, uluslararası barış desteği sadece bir dizi kılavuz olamaz; çatışma sonrası toplumlardaki insanları da içeren sahadaki gerçeklere siyasi ve kültürel olarak uygun bir yanıt olmalıdır. Bağlamsal olarak bu görüş, uluslararası aktörlerin, devletin iç çatışmaları yönetme kabiliyeti yavaş yavaş oluşurken, vatandaşların ve önemli kurumların kademeli olarak barışı inşa etme sorumluluğunu üstlenmeye hazır olduğu yerel kültüre saygı duyması gerektiği anlamına gelir.

Kriesberg (2007) ayrıca yerel halkın barışı kendi başına sürdürme ve yönetme kapasitesinin devlet aktörlerinin desteğini gerektirdiğini belirtmektedir. Kriesberg'e göre uzun vadeli barış, toplulukların dışarıdan yardım almadan çatışmalarını yönetmek için gerekli araç ve kapasitelere sahip olmaları halinde sağlanabilir. Bu teorik bakış açısı, barışın sağlanması için yerel sahiplenmeye odaklanmakta ve uluslararası toplumun yerel halk için her şeyi yapmak yerine onları desteklemesi gerektiğini belirtmektedir. Kriesberg'e göre bu barış inşası modeli çatışmanın rastgele olmadığını ve sosyal

adaletsizlik, siyasi dışlanma ve ekonomik zorlukların çatışmayı tetiklediğini kabul eder. Bunlar genellikle toplumsal gerilime neden olur ve çatışmaların devamına neden olmakta, bu da toplum düzeyinde çözümlerin daha etkili olabileceği anlamına gelmektedir.

Kriesberg'in görüşü, genellikle devletin kurumlarını ve yönetişim sistemini yeniden yapılandırmaya odaklanan ve yerel bağlamı göz ardı eden devlet odaklı yaklaşımların eleştirel bir analizini sunmaktadır. Çalışma, bunun yerine, barışı sürdürme potansiyeline sahip topluluk yapıları üzerine inşa etmenin ileriye dönük bir yol olduğunu öne sürmektedir. Barter (2024), yerel aktörlerin genellikle kendi toplumlarındaki özel ihtiyaçlara, geleneklere ve dinamiklere daha iyi uyum sağladığını ve bu sayede çatışmaları halk tarafından kabul görecek şekilde ele alma konusunda daha donanımlı olduklarını savunmaktadır. Dolayısıyla bu yaklaşım, insanların geleneksel ve toplum temelli yaklaşımlar kullanarak çatışmayla başa çıkmalarını desteklemek yerine, devletin merkezileşmesi ve devlet kurumlarının inşasının barışa giden yol ve hatta en uygun çözüm olduğu inancını sorgulamaktadır.

Somali örneğinde, Barter (2024) yukarıdaki teorik görüşün klan yapılarının ve geleneksel yönetişim biçimlerinin kullanımını desteklediğini savunmaktadır. Bu şekilde, uluslararası barış destek çabaları Somalililer tarafından kabul edilebilir yapılar içerisinde faaliyet gösterebilir ve böylece daha özgün ve Somali kültüründen alınan bir çatışma çözümü biçimi sağlayabilir. Örneğin, geçmişte aşiret büyüklerinin çatışmaların çözümünde ve çatışan taraflar arasındaki diyaloğun kolaylaştırılmasında çatışmanın tırmanmasını önlemeye yardımcı olabilecek yansız üçüncü taraflar olarak yer almaları beklenirdi. Kreisberg'e (2007) göre, bu tür liderler, yönetişim için alışılmadık yapılar empoze etmeye çalışmak yerine, uluslararası aktörlerin arkalarında durarak barışın inşasına katılmalıdır.

Bu bağlamda, Froitzheim ve diğerlerinin (2022) tanımladığı yerelleştirilmiş yaklaşım, çatışmanın sosyo-ekonomik kökenlerinin topluluk düzeyinde ele alınması ihtiyacının anlaşılması anlamına da gelmektedir. Örneğin, Somali'nin birçok bölgesinde ekonomik faktörler ve kaynakların kıtlığı, topluluklar arasındaki rekabet ve çatışmayı daha akut hale getirmekte ve döngüsel şiddete yol açmaktadır. Barack (2023), yerel ekonomik kalkınmanın finanse edilmesi ve yoksulluğun ortadan kaldırılması yoluyla, uluslararası barış desteğinin toplulukların çatışmaya direnme kabiliyetini artırdığını açıklamaktadır. Bu yaklaşım küçük işletmelerin desteklenmesini, eğitime erişimin arttırılmasını, istihdam olanaklarının yaratılmasını, yoksulluğun ortadan kaldırılmasını ve halkın örgütlü demokrasi biçimleri aracılığıyla adalet arayışına girmesini içermektedir.

İlaveten, Barack (2023) aşırı merkezileşmenin yerel toplulukların desteğini kaybetmeye ve dış müdahale fikrinin kalıcı hale gelmesine yol açabileceğini belirtmektedir. Yazar, bu tür girişimlerin ancak bir ülkenin içinden yönlendirilmediğinde gayrimeşru olarak algılanabileceğini ve hatta mücadele edilebileceğini iddia etmektedir. Öte yandan, yerel yaklaşım halk arasında süreç için sorumluluk yaratır. Sonuç olarak, barışın inşası sürecini destekleme ve sürdürme konusunda daha duyarlı ve yapıcı olacaklardır. Dolayısıyla, Kriesberg'in görüşüne göre, ana tarafların yerel kurumlar ve liderler olduğu, dış aktörlerin ise çatışmaların belirli kültürlerin geleneklerine göre çözülmesinde sadece destek sağlayıcılar olduğu bir barış inşası modeline sahip olması gerekmektedir.

Kriesberg'in stratejisini Somali'de uygulamak, anlaşmazlıkların çözümündeki rollerini güçlendirmek için ülkenin hükümetini, geleneksel liderlerini ve klan büyüklerini dahil etmeyi gerektirecektir. Bu aynı zamanda bireylerin şikâyetlerini dile getirebilecekleri ve çözüme kavuşturabilecekleri kültürel açıdan uygun diyalogların teşvik edilmesi anlamına da gelebilir. Abdulahi'ye (2024) göre, uluslararası barış desteği

yerel uygulamalara müdahale etmek yerine onları geliştirmeli ve uluslararası aktörler gittikten sonra bile kendini sürdürebilecek bir barış girişimi biçimi sunmalıdır. Dolayısıyla Kriesberg, çatışma çözümünü sadece yerel toplulukların gücünü artıran bir şey olarak değil, aynı zamanda çatışmaların kaynak eksikliğine ve sosyal gerilimlere katkıda bulunan diğer faktörlere bağlı olmadığı istikrarlı bir toplumun oluşumuna katkıda bulunan bir yöntem olarak görmektedir.

Wallensteen ve Svensson (2014) tarafından yapılan bir çalışmada, uluslararası arabuluculuğun özellikle uzun süreli çatışmaların yaşandığı bölgelerde barışın inşasında kritik bir rol oynadığı belirtilmektedir. Çalışma arabuluculuğu, bağımsız bir üçüncü tarafın bir çatışmadaki iki veya daha fazla tarafın çözüme ulaşmasına yardımcı olmak için çalıştığı bir müdahale süreci olarak tanımlamakta ve bu tür müdahalelerin etkinliğinin arabulucunun güven ve tarafsızlık tesis etme becerisine bağlı olduğunu belirtmektedir. Çalışma ayrıca, çatışan tarafları masaya getirme ve çoğu durumda şiddet seviyesini azaltma ve gelecekteki müzakereler için zemin hazırlama kabiliyeti nedeniyle arabuluculuğun barış için en etkili destek araçlarından biri olduğunu ileri sürmektedir. Wallensteen ve Svensson'un gerekçelerinin özü, arabuluculuğun yerel aktörlere ve kültürel ortamlara duyarlı olması gerektiğidir. Diğer akademisyenler, yerel halkın dahil olmadığı durumlarda arabuluculuğun çatışmanın nedenlerini ele alamayacağını ve dolayısıyla çok az etkisi olacağını iddia etmektedir. Bu eylem, klan ve topluluk ilişkileri ile liderliğin toplumun merkezinde yer aldığı Somali'de önemlidir. Wallensteen ve Svensson arabuluculuğun aktörlerin birbirlerini daha iyi anlamalarına yardımcı olabileceğini, bunun da güvenli konuşma ortamlarının yaratılmasıyla mümkün olabileceğini belirtmektedir; birçok ülkede çatışmanın tarihsel düşmanlık ve yerel güç ilişkilerinden etkilendiği düşünüldüğünde bu özellikle dikkate değerdir.

Bu nedenle, Wallensteen ve Svensson (2014) arabuluculuğun, çatışmanın daha da şiddetlenmesini önlemek ve daha kapsamlı kriz dönüşümü süreçlerine zemin

hazırlamak için kısa vadeli bir ateşkes sağlama kabiliyeti açısından faydalı olduğunu belirtmiştir. İstikrarsız ortamlarda arabuluculuğun ilk eylemleri, çatışmayı durdurmak ve daha sonraki müzakerelere bir zemin oluşturmak için ateşkes anlaşmaları veya diğer geçici düzenlemeleri tesis etmeye odaklanır. Örneğin Somali'de bu tür kısa vadeli müdahaleler iki aşiret ya da iki siyasi grup arasındaki mücadeleyi kalıcı bir barış arayışı amacıyla durdurabilir. Dolayısıyla, arabuluculuk yoluyla barışın inşasına yönelik bu adım adım yaklaşım, kısa vadeli bir yaklaşımla çözülemeyen ve sadece tedriciliğin mümkün olduğu çatışma durumları için geçerlidir.

Ancak Karanja'ya (2020) göre, uygunsuz veya kültürel açıdan duyarsız arabuluculuk prosedürleriyle ilişkili riskler vardır. Karanja, arabuluculuk yerel düzeydeki güç ilişkilerini yansıtmadığında, sürecin yapay ve arabulucuların hedeflerinin gerçek dışı göründüğüne dikkat çekmiştir. Bu senaryo birlik yerine bölünmeyi artırabilir çünkü yerel topluluklar dış müdahaleleri adaletsiz veya kendi çatışma çözüm sistemleriyle çelişmiş olarak değerlendirebilir. Wallensteen ve Svensson'a (2014) göre, Somali'deki uluslararası arabulucular toplumun klan sistemine, liderliğine ve kültürüne saygı duymalı ve bunları uygulamalıdır. Moriasi (2020) de arabulucuların çatışma bağlamına daha aşina olması gerektiğini savunurken yaklaşımların değiştirilmesi konusuna vurgu yapmaktadır. Örneğin, Somali'de arabulucular, barışı sağlama çalışmasının kabul edilebilirliğini artırmak için kanaat önderlerini ve diğer etkili klan büyüklerini sürece dahil edebilir. Bu tür bir yaklaşım, mevcut geleneksel güç yapılarına saygı gösterip bunları kullanarak, toplumların muhtemelen güvenilir ve meşru olarak göreceği daha kademeli, tabandan güdümlü bir barış sürecine olanak tanır. Moriasi, bu gayri resmi ağlarla ilişki kurmanın, Somali'nin iç işlerine dışarıdan müdahale edilmesine şüpheyle yaklaşabilecek kişilerin katılımını sağlamanın gerek saygı gerekse ihtiyaç bakımından önemini vurgulamaktadır.

Wallensteen ve Svensson'un (2014) perspektifinin bir başka yönü de arabuluculuğun barış inşasında esnek bir araç olduğu, dolayısıyla dış aktörlerin Somali'deki gibi çatışmaların dinamik özelliklerine uyum sağlaması gerektiğidir. Diğer yapılandırılmış müdahale yaklaşımlarının aksine, arabuluculuk siyasi, sosyal veya kültürel değişimlere karşı esnektir. Çatışma dinamiklerinde değişiklikler olduğunda, örneğin yeni bir grup oluşumu veya küçük ölçekli çatışmalarda bir artış olduğunda, arabuluculuk yönünü kaybetmeden yeni değişikliklere uyum sağlamayı ve bunun yerine yeni bağlam içinde çalışmayı sağlar. Karanja (2020) bu esnekliğin arabuluculuğu karmaşık çatışmalar için özellikle uygun hale getirdiğini, çünkü arabulucuların değişen koşullara göre kendilerini ve yaklaşımlarını sürekli olarak yeniden değerlendirmelerini ve yeniden konumlandırmalarını sağladığını ve böylece sürdürülebilir bir çözüm şansını artırdığını belirtmektedir.

2.1. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Rolü

Tyagi ve Agrawal (2020), Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin (BMGK) barışı koruma işlevini analiz ederken, özellikle çok yönlü çatışmalarda BMGK'nın teorik çerçevesinin ve pratik uygulamasının eksikliklerini tartışmaktadır.

BMGK'nın barışı koruma operasyonlarına yetki verme ve yaptırım uygulama konusunda büyük bir güce sahip olmasına rağmen, kararlarının daimi beş üyenin (Çin, Fransa, Rusya, Birleşik Krallık ve ABD) siyasi ve stratejik değerlendirmeleriyle sınırlı olduğuna dikkat çekmektedirler. Moriasi (2020) ayrıca arabuluculuk stratejilerini ayarlama ihtiyacını vurgulayarak, arabulucular çatışmanın bağlamına daha aşina hale geldikçe yaklaşımların değişmesi gerektiğine işaret etmektedirler. Örneğin, Somali'de arabuluculuk süreci, toplumun barış çabalarını kabul etmesini sağlamak adına klan büyüklerini ve diğer nüfuzlu kişileri dahil edebilir. Bu yapının BMGK'nın hızlı ve etkili yardım sağlamasını, özellikle de Somali gibi tarafsızlık ve aciliyetin önemli olduğu çatışma bölgelerinde, daha da güçleştirdiğini iddia etmektedirler.

Tyagi ve Agrawal (2020), daimi üyelerin veto yetkisi nedeniyle güç politikalarının BMGK'yı sıklıkla sekteye uğrattığını belirtmiştir. Bu kısıtlama, erken uluslararası müdahalenin şiddeti ve dolayısıyla uzun süren çatışma ve acıları azaltmaya yardımcı olabileceği durumlarda başarısızlığa ve eylemsizliğe yol açmıştır. Tyagi ve Agrawal'a göre BMGK, örgütün uluslararası barış ve güvenliği gerçekleştirme misyonuna hakim olan jeopolitik rekabet nedeniyle sık sık işlevsiz kalmaktadır. Bu ortak tepki verememe durumu bazen çatışma çözüm süreçlerinin aleyhine işleyebilir ve hatta Somali'de olduğu gibi zaten istikrarsız olan bir ortamda daha da şiddetlenmesine yol açabilir. BMGK'nın uluslararası barışı koruması gereken bir örgüt olarak çerçevesinin pratik sınırlamaları da bulunmaktadır. Tyagi ve Agrawal'a (2020) göre, BMGK'nın uluslararası barışı korumayı amaçlayan tarafsız bir örgüt olması gerekmektedir. Ancak gerçek şu ki, bu tarafsızlıkta daimi üyelerin çıkarları, özellikle de bu üyelerden birini veya birkaçını ilgilendirebilecek bölgelerde baskındır. Örneğin Somali'de, müdahalelerin türü, terörizmin yarattığı tehditler, önemli deniz koridorlarının kontrolü ve bölgesel siyaset gibi bölgedeki farklı çıkarlar tarafından yönlendirilebilir. Bu çıkarlar seçici bir müdahaleye yol açabilir.

Lea-Henry (2017) bu sınırlamaların BMGK'nın karar alma sisteminin reforme edilmesini gerektirdiği görüşündedir. Çalışma ayrıca veto sisteminin yapısında yapılacak değişikliklerin mevcut durgunluğu ortadan kaldırmaya yardımcı olabileceğini ve kriz yönetimini kolaylaştırabileceğini öne sürmektedir. Örneğin, üyelerin çoğunun ilgili olduğu durumlarda konseyin ayarlanması için bir prosedür geliştirilmesi öngörülmektedir. Ancak bir ya da iki daimi üye BMGK'nın daha etkin ve sorumlu bir organ haline getirilmesine karşı çıkmaktadır. Lea-Henry'ye göre, zamanında müdahalenin çoğu zaman fark yarattığı Somali gibi çatışma bölgelerinde, böyle bir reform BMGK'nın dar kapsamlı çıkarlar yerine insani yardım ve barış inşası gündemlerine dayanarak müdahale etmesini sağlayabilir.

Tyagi ve Agrawal (2020), barış için diğer destek biçimlerine ek olarak, bölgesel organların kurulmasını ya da güçlendirilmesini de uygulanabilir bir çerçeve olarak önermektedir. BMGK'nın operasyonel bir ikilem yaşadığı durumlarda, örneğin Afrika Birliği'nin (A.B.) daha iyi çalışabileceğine, çünkü söz konusu örgütlerin bağlamı anlama ihtimalinin daha yüksek olduğuna ve kendilerini bölgenin gereksinimlerine daha vakıf olarak algılayan yerel halk tarafından daha kabul edilebilir olacağına işaret etmektedirler. AMISOM, Somali'de BMGK tarafından desteklenen ve kısmen finanse edilen ancak A.B. ülkeleri tarafından yönetilen bölgesel bir barış destek misyonudur. Bu nedenle, bölgesel katılım, sorunları daha yakından ve proaktif bir şekilde ele alabilir ve barışı destekleme operasyonlarının etkili ilerlemesini sağlayabilir.

Shiferaw (2021) bölgesel örgütlerin BMGK'nın homojenlik sorunlarına dair uygulanabilir cevaplar sunabileceğini de eklemiştir. Yazara göre, bu örgütler savaştan etkilenen uluslarla yerleşik uluslararası aktörlere kıyasla daha iyi bağlara ve ilgili çıkarlara sahip olabilir bu da onları barış inşası çabaları için siyasi ve kültürel olarak daha uygun hale getirebilir. Çalışma, bu durumun Somali gibi aşiret politikalarını ve tarihi düşmanlıkları anlamanın bölgesel bilgi gerektirdiği durumlarda önemli olabileceğini gözlemlemektedir. Bölgesel aktörler, bölgelerdeki barış süreçlerinin sahiplenilmesini teşvik ederek BMGK'nın faaliyetlerini güçlendirebilir ve böylece BMGK müdahalelerinden daha iyi işleyebilecek çok katmanlı bir barış destek sistemi kurabilirler.

Ayrıca Shiferaw (2021), yetenekli bölgesel örgütlerin barışın inşasına daha ilgili ve hassas yaklaşımlar sağlamak için BMGK'yı tamamlayıcı nitelikte olan yeni bir barış destek operasyonu modeli çağrısında bulunmaktadır. Ayrıca BMGK'nın bölgesel örgütlere belirli roller atayabileceği ve böylece BMGK'nın destek ve kaynakları koordine edebileceği bir ortaklık senaryosu öngörmektedirler. Böylece, diğer organlar da sahadaki görevleri yerine getireceklerdir. Yazarlar, yukarıdan aşağıya ve aşağıdan

yukarıya yaklaşımlarının bir arada kullanılmasının, BMGK'nın lojistik, mali ve uluslararası yetkilerinin yerel bağlama duyarlı bölgesel çabaları güçlendirebileceği Somali'ye kazanç sağlayabileceğini savunmaktadır.

2.2. Müdahale Sonrası Yükümlülükler: Somali'de Barışın İnşasına Destek

Somali 1991'den bu yana düzgün bir hükümet olmaksızın çatışmalar yaşamaktadır. Ayrıca ülke yirmi yılı aşkın bir süredir insani krizlerle karşı karşıya kalmıştır. Uluslararası toplum, bölgeye istikrar getirmek için askeri, kalkınma ve insani yardım göndererek Somali'de barışın inşasına büyük ölçüde dahil olmuştur. Ancak, iç çatışmalar, siyasi istikrarsızlıklar ve radikal grupların ortaya çıkması nedeniyle barışa giden süreç oldukça zor olmuştur (Menkhaus, 2009).

2.2.1. Geleneksel Bağışçılar ve Somali'deki Rolleri

Amerika Birleşik Devletleri, güvenlik çıkarları ve Afrika Boynuzu bölgesinin stratejik önemi nedeniyle Somali'nin barış inşası sürecinde kritik bir geleneksel donör olmuştur. Somali'nin ABD çıkarları için oluşturduğu özel tehdit türü, El-Şebab da dahil olmak üzere terör örgütlerinin varlığıdır. Elmi'nin (2024) gözlemlediği gibi, ABD Somali'ye güvenlik yardımı, insani yardım ve kalkınma girişimleri yoluyla büyük miktarda sermaye yatırımı yapmıştır. ABD'nin temel stratejilerinden biri Somali'deki Afrika Birliği Misyonu'na (AMISOM) yardımcı olmak olmuştur. Bu barış destek operasyonu militan gruplarını etkisiz hale getirmekte ve Somali'nin güvenlik güçlerini kuvvetlendirmektedir.

Fakat ABD'nin yaklaşımı eleştirilmiş ve bazı zorluklarla karşılaşmıştır; terörle mücadeleye odaklanılması bazen siyasi ve sosyal kurumların inşası pahasına olmuştur. AMISOM, El-Şebab'ın bölgesel genişlemesini kontrol altına almada ve erişimini kısıtlamada etkili olsa da, yaklaşım öncelikle askeri merkezli olmuş ve zaman zaman yerel toplumun çıkarlarına ters düşmüştür. Elmi (2024), El-Şebab'ın operasyonel erişimi

azalmış olsa da, isyanın temel nedenlerinin, ekonomik hak mahrumiyetinin ve siyasi marjinalleşmenin hala devam ettiğini belirtmektedir. İstikrarsızlık belirtilerini öncelikle askeri tedbirlerle ele alan ABD, zaman zaman Somali'deki çatışmayı tetikleyen karmaşık sosyo-politik dinamiklerle ilgilenmeyi gözden kaçırmıştır.

Söz konusu soruna bir de Somali güvenlik güçlerine olan bağımlılık eklendiğinde, bu güçler kendi içlerinde bölünmüş olup sadakatlerine ilişkin şüpheler barındırmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, acil güvenlik kazanımları için bu güçlere bel bağlamıştır; ancak bu güçler henüz istikrarı sağlayabilmiş değildir. Halabo ve Berisso (2022), uluslararası toplumun güvenlik yardımına odaklanarak, Somali'nin siyasi kurumlarının hala öncelikle dış desteğe dayandığı kırılgan bir devlet oluşumuna katkıda bulunduğuna dikkat çekmiştir. Somali Federal Hükümeti (SFH), özellikle ABD öncülüğündeki operasyonların desteğiyle, siyasi yapıyı merkezi bir siyasi sisteme doğru geliştirmiştir. Ancak bu siyasi sistem hala elitist ve hizipçiliğe yatkındır; bu faktörler barış ve güvenlik çerçevesinin sürdürülebilirliğini engellemektedir.

Ancak ABD politikası dinamik bir yapıya sahiptir ve yıllar içinde taahhüt düzeyine, genel dünya siyasetine ve ABD yönetimine bağlı olarak değişmiş, durum ABD'nin müdahalesine ilişkin algının niteliğini etkilemiştir. Özellikle ABD, Somali vatandaşlarına ve liderlerine yardımı şartlı veya geçici bir girişim olarak sunmuştur; bu durum da barış inşası yaklaşımlarının etkinliğine dair belirsiz bir algı yaratmıştır. Halabo ve Berisso (2022) da ABD'nin şartlı yardımlardan ziyade sosyo-ekonomik kalkınmayı destekleyen stratejik bir güvenlik yaklaşımına ihtiyaç duyduğunu belirtmiştir. Bu gereksinim, Somali sivil toplumunun, çatışmanın başlıca nedenleri olarak görülen ve toplumların radikalleşmesini engellemenin tek yolu olarak kabul edilen altyapı, sağlık ve eğitim sektörlerine daha fazla yatırım yapılması talebiyle de örtüşmektedir. Bu durum, askeri yardım ile kalkınma girişimlerinin desteklenmesini birleştiren daha iyi bir stratejinin kalıcı istikrar sağlayabileceği anlamına gelmektedir.

Halabo ve Berissopos'a göre ABD, Somali'de yerel yönetişimi ve ekonomik fırsatları destekleyerek bu temelin oluşturulmasına yardımcı olabilir. Bu politika değişikliği Somali'nin dışa bağımlı bir yapıdan sürdürülebilir kalkınma ve siyasi düzene geçişine yardımcı olabileceği öngörülmektedir.

Birleşik Krallık, Somali'de barışın temelleri olarak kalkınma, yönetişim ve güvenlik sektörü reformundan oluşan dört yönlü bir stratejiye sahiptir. Bazı donör ülkeler askeri desteğe odaklanırken, Birleşik Krallık Somali'deki çatışmanın temel nedenlerinden bazılarını ele almak için daha geniş bir yaklaşım benimsemenin akıllıca olacağını düşünmüştür. Møller (2009), sürdürülebilir barış ve kalkınma için yönetişim mekanizmaları ve yapılarının geliştirilmesi gerektiğinden, Birleşik Krallık'ın katkılarının daha sağlam bir kurumsal destek tabanı oluşturulmasında hayati önem taşıdığına işaret etmiştir. Somali'de Birleşik Krallık'ın en kritik rollerinden biri, etkin ve bağımsız kurumlar inşa etmeye ve daha dirençli hale gelmeye çalışan Somali için hayati önem taşıyan güvenlik sektörü reformu alanında olmuştur (Jones, 2023). Güvenlik sektörü reformu, Somali polisinin ve silahlı kuvvetlerinin güvensizlikle ve siyasi kırılganlıktan faydalanan El-Şebab gibi isyancı gruplarla mücadele etme kabiliyetini artırmayı amaçlamaktadır. Bu reformlar Birleşik Krallık'ın Somali'nin hukukun üstünlüğünü tesis etme ve vatandaşlar için güvenli bir ortam yaratma kabiliyetini desteklemesine yardımcı olmuştur. Ancak bu reformların hayata geçirilmesi, Somali'de devam eden siyasi ademi merkeziyetçilik nedeniyle sekteye uğramış, yerel ya da bölgesel bir gruba bağlılık bazen ulusal çıkarların önüne geçmiştir. Bu iç bölünmeler Birleşik Krallık tarafından desteklenen reformların etkili olmasını da engellemiştir çünkü bölgesel aktörlerin kendi çıkarları vardır ve bu da ülke genelinde etkili güvenlik politikaları uygulama çabalarını yavaşlatmaktadır.

Jones (2023) ayrıca, güvenlik sektörü reformlarının (GSR) yanı sıra, Birleşik Krallık'ın güvensizliğinin bazı nedenlerini önlemek için Somali'de ekonomik büyüme

ve kalkınma ile altyapının yeniden inşasını desteklediğini belirtmektedir. Yoksulluk ve sınırlı ekonomik sermaye çatışmanın başlıca nedenleridir. Bu nedenle ekonomik restorasyon çatışma sonrası yeniden yapılanmada kritik bir faktördür. Birleşik Krallık'ın yol yapımı ve daha iyi iletişim ağları gibi altyapı yatırımları halk için istihdam fırsatları yaratarak insanların isyancı gruplara katılma eğilimlerini ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca Birleşik Krallık'ın çabaları, Somali'nin kendi başına sürdürülebilir ekonomik yeterliliğe ulaşamayacağı özel sektörün daha da gelişmesi için gerekli olan yerel ekonomide istikrarın sağlanmasına da yardımcı olmaktadır.

Ayrıca Birleşik Krallık, Somali'de istikrarın sağlanması ve El-Şebab'ın etkisiz hale getirilmesinden sorumlu olan Afrika Birliği Misyonu AMISOM'u desteklemiştir. Birleşik Krallık mali destek sağladığı ve AMISOM güçlerini eğittiği ölçüde, bir şekilde Somali'nin acil güvenlik aygıtını güçlendirmiştir. Ancak bu desteğin sınırlamaları vardır. Williams (2020) Somali hükümetinin sürdürülebilir özerklik arayışında şu zorlukların altını çizmiştir: Somali hükümeti büyük ölçüde AMISOM'a ve dış yardıma dayanmaktadır ve Somali güvenlik kurumlarının verimli bir şekilde çalışması hala uluslararası toplumun desteğine bağımlıdır. Bu bağımlılık, ülkedeki iç güvenlik sorunlarını etkili ve özerk bir şekilde ele alabilecek otonom bir Somali güvenlik mimarisinin oluşturulmasında zorluk teşkil etmektedir.

Bunun yanı sıra Birleşik Krallık, uluslararası müdahalenin Somalililerin sahadaki ihtiyaçlarıyla örtüşecek şekilde iyi koordine edilmesini sağlamak için diğer geleneksel bağışçıları ve yerel aktörleri de devreye sokmuştur. Bu şekilde Birleşik Krallık, çok taraflı kuruluşlar ve diğer donör ülkelerin yardımıyla Somali'ye yönelik uluslararası destek yapısının güçlendirilmesinde rol oynamıştır. Ancak, Williams'ın (2020) da ifade ettiği gibi, uluslararası donörlerin farklı önceliklere ve yaklaşımlara sahip olması, stratejilerin birbirinden kopmasına ve dolayısıyla barış inşası stratejilerinin etkinliğinin azalmasına neden olabileceğinden, kendi payına düşen

sorunları da beraberinde getirmektedir. Jones'a (2023) göre Somali'de devlet inşasında İngiltere'nin rolü, daha karmaşık ve Somali örneğinde daha az askeri odaklı bir yaklaşımın gerekli olduğunu kanıtlamaktadır. Somali, Birleşik Krallık'ın GSR ve altyapı geliştirme konularına odaklanmasından faydalanmıştır. Sürdürülebilir barışın sağlanması için Birleşik Krallık'ın yaklaşımı ise daha çok siyasi uzlaşma ve dış destek olmadan varlığını sürdürebilecek bağımsız bir Somali devletinin geliştirilmesi konularına yoğunlaşmalıdır.

Avrupa Birliği (AB) de mali destek, insani yardım ve diplomasi yoluyla Somali'de barışın inşası sürecinde aktif rol oynamıştır (Doyle, 2022). Somali'de söz konusu olan sadece AB'nin güvenlik çıkarları değil, güvensizliğin temel nedenlerini araştırmadan ülkenin bir bütün olarak kalkındırma girişimi olmuştur. Moller (2009), AB'nin Somali'ye katkılarından bazılarının, sürdürülebilir barış ve kalkınmanın teşvik edilmesinde hayati öneme sahip olan altyapısal gelişmeler ile sağlık ve eğitim sektörlerinin desteklenmesini içerdiğini belirtmiştir. Sosyal ve ekonomik kalkınma ihtiyaçlarını ele alırken, AB yoksulluğu gidermeye ve Somali halkının yaşam standartlarını iyileştirmeye, dolayısıyla çatışma ve terörizmin bazı nedenlerini ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

Doyle'un (2022) belirttiği gibi, AB'nin Somali'de barışın inşasını destekleme yollarından biri de kurumsal kalkınma ve yönetişimi hedefleyen doğrudan bütçe desteğidir. AB, sivil toplum örgütlerine, yargı sistemlerine ve hükümet kuruluşlarına yardım ederek Somali'nin zayıf siyasi sisteminin çerçevesini geliştirmeyi ve istikrara kavuşturmayı amaçlamıştır. Dolayısıyla barışın inşasına yönelik bu yaklaşım, Somali'deki yönetişim yapılarının düzgün ve özerk bir şekilde işleyebilmesi için iyi yönetişim ve hesap verebilirliğe duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır. Hub'a (2023) göre, AB'nin kapasite geliştirmeye yaptığı vurgu, uzun süredir kötü yönetişim ve siyasi istikrarsızlıkla karakterize edilen Somali'ye uymaktadır. Bu anlamda AB, vatandaşlarına

daha iyi hizmet sunabilmek için siyasi etkilerden arınmış daha istikrarlı bir siyasi ortam elde etmeyi amaçlamaktadır.

Yönetişim desteğinin yanı sıra AB, başta sağlık ve eğitim sektörleri olmak üzere insani yardım ve sosyal altyapı için de büyük harcamalar yapmaktadır. Bu sektörler yıllarca süren çatışmalardan ve yatırım eksikliğinden ciddi şekilde etkilenmiş ve AB yardımları okulların ve hastanelerin yeniden inşa edilmesine ve insanlara hak ettikleri tıbbi yardımı ve eğitimi alma şansı verilmesine yardımcı olmuştur. Örneğin, AB fonları anne ve çocuk sağlığı, bulaşıcı hastalıklar ve yetersiz beslenme gibi konulara odaklanan sağlık projelerine yönlendirilmiş ve böylece toplumdaki sağlık standartları yükseltilmiştir. AB, sağlık ve eğitim sektörlerine odaklanarak günümüzdeki insani krizi ele almakta ve sağlık ve eğitim istikrarlı bir toplumun temel itici güçleri olduğundan ülkenin sürdürülebilir kalkınmasını teşvik etmektedir (Doyle, 2022).

Bununla birlikte, AB'nin Somali'deki angajmanı, örgütün üye devletlerinin bazen işbirliği için sorun teşkil eden farklı gündemlere sahip olmasıyla karakterize olmuştur. AB üyesi devletlerin Somali'de farklı çıkarları vardır; bazıları güvenlikle ilgili, bazıları ekonomik ve bazıları da insani amaçlıdır. Bu çatışan çıkarlar bazen AB'de bütüncül karar alma süreçlerini sekteye uğratabilir, bu da sorunlardan kaçınan politikalara ve yavaş politika uygulamalarına yol açabilmektedir. Bununla birlikte, AB hala Somali'de istikrarla ilgilenmekte ve uluslararası bağışçıları ve Somalili aktörleri harekete geçirmek için diplomatik yeteneklerini kullanmaktadır (Doyle, 2022). AB'nin yaklaşımı geleneksel donörlerin güvenlik temelli müdahalelerinden daha kapsamlıdır ve ABD ile Birleşik Krallık'ı da içermektedir. ABD ve Birleşik Krallık AMISOM aracılığıyla terörle mücadele ve askeri desteğe odaklanırken, AB kalkınma ve insani yardıma yoğunlaşarak denge sağlamıştır. Bu durum, Somali'deki güvensizliğin hem etkilerini hem de nedenlerini ele almayı amaçlayan çok yönlü bir yaklaşım sunduğu

için, AB'nin diğer barış inşası yaklaşımlarının bırakabileceği bazı boşlukları doldurmasına yardımcı olmuştur (Moller, 2009).

Dolayısıyla Avrupa Birliği'nin Somali'de barışın inşasına katkıları, ekonomik kalkınma, yönetişim ve insani yardımı destekleyerek barışın inşasını doğru yapmanın mümkün olduğunu göstermek şeklinde özetlenebilir. Üye devletler arasındaki farklı öncelikler nedeniyle AB Somali'ye yönelik tutarlı bir politika geliştirmekte zorlansa da, AB'nin kurumsal kapasiteleri ve bölgesel işbirliğini güçlendirme çabaları Somali'nin istikrar arayışı için bir kazanç olmuştur. İstikrarın temel unsurlarını ele alan AB'nin Somali'deki angajmanı, acil insani yardım ile uzun vadeli kalkınma hedeflerini birleştiren sürdürülebilir barış inşası için bir model sunmaktadır (Hub, 2023).

2.2.2. Yeni Anlaşma Sözleşmesi

Somali'de barış ve kalkınmanın süregelen zorluklarını ele almak üzere 2013 yılında yürürlüğe giren Somali için "Yeni Anlaşma Sözleşmesi", uluslararası barışın inşasının geleceğine yönelik önemli bir adım olmuştur.

On yıllardır süren çatışma ve insani felaketlerin bir sonucu olarak, Sözleşme katılım, sahiplenme ve sorumluluğa dayalı tutarlı bir çerçeve sağlamayı amaçlamıştır. Hearn ve Zimmerman'a (2014) göre Sözleşme, Somali devletinin ve kurumlarının güçlendirilmesi, yerel düzeyde barış sürecinin sahiplenilmesinin teşvik edilmesi ve uluslararası yardımın Somalililer tarafından tanımlanan hedefler doğrultusunda koordine edilmesi yoluyla yönetişim, güvenlik ve kalkınma sorunlarının karmaşık doğasına yanıt vermeyi amaçlamaktaydı. Bu, barış sürecinde izlenecek net bir çerçeve, sürecin nasıl yürütüldüğüne ilişkin tedbirlerin takip edileceği açık adımlar ve anlaşmanın tüm taraflarını sorumlu tutmanın net bir yoluydu.

Yeni Anlaşma Sözleşmesi'nin temel avantajlarından biri, Somalili aktörlerin ve liderlerin ülkenin yeniden inşası ve barış süreci üzerinde kontrol sahibi olmalarına

yardımcı olmayı amaçlayan bir kavram olan katılım politikasına odaklanmasıydı (Handa, 2021). Dışarıdan bir dayatma olarak görülen önceki müdahalelerin aksine kompakt, Somalili liderlerin temel seçimleri yapabileceği, müzakere edebileceği ve uluslararası ortakların yardımıyla ülkenin yeniden inşasına rehberlik edebileceği daha katılımcı bir ortam oluşturmayı amaçlamıştır. Merkezi olmayan sahiplenme ve öz-örgütlenmeye odaklanan bu yaklaşım, Somalili paydaşlar arasında birlik ve sürecin sahiplenilmesini aşılamayı ve Somali Federal Hükümeti'nin (SFH) yetkisini artırırken dış desteğe olan bağımlılığı azaltmayı amaçlıyordu. Başlangıçta övgüyle karşılanan kompakt'ın bu parlak vizyonuna rağmen, bu programın uygulanması, çalışmasını önemli ölçüde engelleyen çok sayıda sorunla geliştirilebilirdi. Jones'un (2023) da belirttiği gibi, tespit edilen başlıca zorluklardan biri Somali içindeki siyasi bölünmüşlüktür. Somali'deki bölgecilik ve hizipçilikle karmaşık hale gelen siyasi istikrarsızlık, SFH tarafından Sözleşmenin kilometre taşlarının uygulanmasını geciktirmiştir. Hearn ve Zimmerman'ın (2014) belirttiği gibi, bu parçalanma, yerel ve bölgesel liderlerin kendi çıkarlarını ulusal çıkarlarla çelişkili tutmaları nedeniyle Mutabakat'ın katılımcı yönetişim kurumları oluşturma hedefini zayıflatmıştır. Dahası, aşiret temelli siyasetin süregelen etkisi çoğu konuda çok az uzlaşı sağlamış, bu da kurumların oluşturulmasında dayanışma ve kapsayıcılığı teşvik etmeyi zorlaştırmıştır.

Ayrıca kompakt, Somali'deki siyasi ortamla sürekli olarak çelişen katı bir çerçeve ile ayırt edilmiştir (Handa, 2021). Bu arada, Yeni Anlaşma'nın yapılandırılmış bir çerçeve olduğu ve ilke ve standartlarını Somali ortamına uyarlamak için çok çalışmak gerektiği keşfedildi. Süreci desteklemeye istekli olsalar da yabancı fon sağlayıcılar, Somali siyasetine kompaktın amaçlanan hedeflere ulaşmasına yardımcı olmak için ihtiyaç duydukları esnekliği vermeyi reddetmiştir (Hearn & Zimmerman, 2014). Bu durum, Somalili liderlerin sözleşmeyi, hedeflerini yerel bağlamla daha

uyumlu hale getirecek şekilde değiştirmelerini de engellemiş ve sözleşmenin dışarıdan dayatıldığını savunan Somalili muhatapları öfkelendirmiştir.

Hearn ve Zimmerman (2014), Yeni Anlaşma Sözleşmesi'nin, etrafındaki zorluklara rağmen, uluslararası barış inşasının analizi için değerli bir örnek olduğunu yinelemektedir. Kapsayıcı ve yerel sahipli devlet inşası sürecinin olası avantajlarını ve belirlenen çerçeveyi Somali gibi siyasi açıdan hassas bir ortama uygulamanın zorluklarını göstermektedir. Sözleşmenin ilkeleri, özellikle de yönetişim ve sahiplenme ile ilgili olanlar, gelecekteki müdahaleler için çıkarılacak dersler sunmaktadır. Çatışma sonrası ülkelerde hızla değişen bağlamı ele almak için kullanılan çerçevelerde esnekliğin önemini vurgulamaktadırlar.

Yeni Anlaşma Sözleşmesi, Somali'de hedeflerinin sadece bir kısmına ulaşmış olsa da, devam eden barış inşası süreçleri için bir çerçeve oluşturmuştur. Küresel toplumun Somalililerle koordineli işbirliğinin etkinliğini kanıtlamıştır. Gelecekte, kompaktın uygulanmasından çıkarılan dersler, stratejilerin etkili olabilmesi için uyarlanabilir olması ve çatışmalardan etkilenen ülkelerin siyasi bağlamını anlayan yerel aktörleri ve paydaşları içermesi gerektiğini göstermektedir. Bu tür bilgiler, gelecekteki barış inşası girişimlerinin geliştirilmesine ve ihtiyaç sahibi ülkeler için daha uygun bir ortam yaratılmasına yardımcı olabilir (Handa, 2021).

2.3. Yükselen Güçler ve Somali Üzerindeki Etkileri

Çin'in Somali'ye olan ilgisi son on yılda, özellikle de Çin'in Afrika Boynuzu'ndaki çıkarlarıyla tutarlı olarak ekonomik ve siyasi destek konusunda önemli ölçüde artmıştır (Leake, 2020). Çin'in yaklaşımı, Somali'nin iç siyasetine doğrudan müdahil olmadan ekonomik diplomasi yürütmeyi ve altyapıya yatırım yapmayı tercih eden geleneksel Batılı donörlerden farklıdır. Çin'in "kalkınmacı barış" modeli burada en öne çıkan model olarak ortaya çıkmıştır ve bu model siyasi, yönetişim veya güvenlikten

ziyade ekonomik etkileşimleri geliştirmeye daha meyillidir (Moller, 2009). Böylece Çin, hayati önem taşıyan SLOC'ları (Deniz İletişim Hatlarını) korumayı, kaynak elde etmeyi ve bölgesel nüfuzunu genişletmeyi amaçlamaktadır.

Leake'e (2020) göre, Çin'in Somali'ye yardım ettiği kilit alanlardan biri, yıllardır savaş halinde olan bir ulus için önemli bir alan olan altyapıdır. Somali vatandaşları, Çin tarafından finanse edilen veya desteklenen altyapı projelerinden aşağıdaki şekillerde faydalanmıştır. Somali bu projeler sayesinde yol, iletişim ve diğer sosyal altyapıları inşa etme ayrıcalığına sahip olmuştur. Çin hükümetinin bu tür önlemleri, malların dolaşımını iyileştirmeyi, lojistik maliyetlerini azaltmayı ve devletin çatışma sonrası yeniden inşası ve uluslararası ekonomiye yeniden entegrasyonu için gerekli olan ticareti teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Khan vd., 2020). Ayrıca Çin'in okullar, hastaneler ve otoyollar inşa etmesi, ekonomik faaliyetlerin desteklenebilmesi için gerekli altyapıyı sunmuş ve Somali'deki kalkınma durumuna değer kazandırmıştır.

Bu eylem, Çin ile Somali arasındaki ticari ilişkileri artırmayı amaçlayan Çin'in Somali'deki angajmanının bir başka yönünü oluşturmaktadır. Çin ve Somali arasındaki bu ekonomik ilişkilerden bazıları petrol ve balıkçılık gibi doğal kaynakların ithalatını da içermektedir. Ayrıca Somali'deki petrol rezervleri Çinli şirketlerin ilgisini çekmiş, bu durum bölgeye daha fazla yatırım yapılmasını sağlamıştır. İş ilişkilerinin kurulması ve ticaret hacminin artırılması yoluyla Çin, Somalili iş adamlarının artık yabancı pazarlara girme şansının daha yüksek olmuş aynı zamanda Somali'nin ekonomik olarak yeniden inşasına katkıda bulunmuştur. Bu ekonomik iş birliği, ikili iş birliğinin daha da geliştirilmesi için bir temel oluşturabilir ve Çin'in Somali'nin ekonomik süreçlerindeki rolünü artırabilir (Leake, 2020).

Her ne kadar içişlerine karışılmasını istemeyen Somalili liderlerin işine gelse de Çin'in karışmama politikasının dezavantajları da vardır. Moller'in (2009) de belirttiği gibi, yönetişim ve güvenlik konularına vurgu yapılmaması, Çin'in yaklaşımının Somali

krizine yol açan sosyo-politik sorunları etkili bir şekilde ele alamayacağı anlamına gelmektedir. Ekonomik kalkınma yatırımın yeniden yapılanması için ne kadar önemli olsa da siyasi bölünme, terörizm riskleri ve kötü yönetişime cevap vermemektedir. Bu sınırlama, büyümenin ekonomik olmaması ve siyasi yapıların hala zayıf olması durumunda katkının ne kadar sürdürülebilir olacağı konusunda soru işaretleri yaratmaktadır.

Ayrıca Çin'in Somali'ye yaptığı yatırım, Cibuti'deki askeri üssü ile Afrika Boynuzu'ndaki politikalarıyla uyum içindedir ve bu da Çin'in bölgedeki yatırımlarını ve çıkarlarını korumaya istekli olduğunu kanıtlamaktadır. Çin, ekonomik yatırımlarını korumak için Somali kıyılarında korsanlıkla mücadele misyonlarına katılmıştır. Bu girişimler bölgesel güvenliği artırsa da Somali'de devlet inşasını desteklemekten ziyade Çin'in güvenliği amacını taşımaktadır (Khan vd., 2020). Bu nedenle, Çin'in siyasi reformla değil ekonomik liberalleşmeyle ilişkili farklı bir angajman yöntemine sahip olduğunu belirtmek son derece önemlidir. Bu makalenin de gösterdiği gibi, Çin yatırımları altyapı ve ticarette iyileşmeler sağlamış, ancak siyasi istikrar ve güvenlik reformlarına çok az vurgu yapmıştır. Dolayısıyla, Çin'in katkıları faydalı olsa da Somali'nin barış inşası ihtiyaçlarını karakterize eden karmaşık sorunları ele almayabilir. Bu nedenle, Çin'in Somali'de devlet inşası sürecine uzun vadede katkıda bulunmak için daha koordineli stratejiler üzerinde düşünmesi gerekmektedir (Khan vd., 2020).

Tokuz'a (2023) göre, Türkiye Somali'deki barışın inşası sürecinde de kilit bir oyuncudur ve ülke insani, ekonomik ve diplomatik müdahalecilik modelini kullanmaktadır. Türkiye'nin katılımı, Türkiye'nin Somali'ye ve diğer Müslüman ülkelere ortak din nedeniyle yardım ettiği Güney-Güney iş birliği olarak adlandırılmaktadır. Bu yaklaşım, proaktiflikten ziyade ortaklık içinde çalışarak Türkiye'yi Batılı donörlerden farklı kılmıştır. Türkiye Somali ile dostluğunu ilerletmek için sağlam bir zemin

oluşturmuştur. Stearns ve Sucuoğlu (2017) Türkiye'nin Somali'deki müdahalesinin Afrika Boynuzu bölgesinde insani ve diplomatik olduğunu iddia etmektedir.

Dahası, Tokuz'un (2023) da belirttiği gibi, Türkiye Somali'de altyapının geliştirilmesine de katılmaktadır. Somali'nin yollarının, hastanelerinin, okullarının ve devlet dairelerinin gelişimini doğrudan finanse etmiştir. Bu altyapısal gelişmeler bir şekilde vatandaşlara temel hizmetler sağlamış ve genel olarak yaşam standardını iyileştirmiştir. Türkiye ayrıca Mogadişu Havaalanı ve Limanı'nın inşasını finanse ederek ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunmaktadır. Her iki proje de ticaretin teşvik edilmesi ve Somali'nin diğer ülkelerle bağlantısının geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Tokuz'a göre Somali'nin sürdürülebilir bir ülke olmasını sağlayacak uzun vadeli varlıkların inşası, bu altyapı projelerini de kapsayan Türkiye'nin kalkınma gündeminin bir parçası olmuştur.

Şenyurt ve Taşkın (2024), Türkiye'nin Somali'nin eğitim ve sağlık sektörlerine müdahalesi sonucunda Somalili öğrencilerin ülkedeki Türk okullarında eğitimden faydalandığını, bazı Türk okullarının Türkçe ve Somalice müfredatla eğitim verdiğini ve böylece Somali ile Türkiye arasında ikili bir ilişki kurulduğunu belirtmektedir. Sağlık alanında ise Türkiye, Somali'de çoğu Somalilinin hayal bile edemeyeceği hizmetler sunan hastanelerin inşasına ve personel istihdamına yatırım yapmıştır. Bu sektörler aracılığıyla Türkiye, Somali'nin sosyal kalkınmasında stratejik bir müttefik haline gelmiş, sadece Somalililerin bazı temel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmamış, aynı zamanda daha sağlıklı ve eğitimli bir toplum oluşumu için zemin hazırlamıştır.

Şenyurt ve Taşkın'a (2024) göre, genel olarak Somali halkı Türkiye'nin barış inşası faaliyetlerine katılımını memnuniyetle karşılamış, bununla beraber, bazı zorluklar da ortaya çıkmıştır. Türkiye iyi kalitede ikili ilişkiler sağlamayı başarmış olsa da Somali'nin sahip olduğu siyasi sorunlar, yani klan sistemi ve zayıf yönetişim açısından modeli yeterince kapsamlı değildir. Stearns ve Sucuoğlu'na (2017) göre, Türkiye yaptığı

yatırımlarla Somali'nin altyapı ve insani yardım sektörlerini güçlendirmiş olsa da, uzun vadeli siyasi istikrarını pek olumlu yönde etkilememiştir. Başta Körfez ülkeleri olmak üzere bazı bölgesel aktörler arasında endişe yaratan bir diğer konu ise Türkiye'nin katılımının bir rekabet olduğu algısıdır. Bu katkılar insani ve kalkınmaya yönelik olmakla birlikte Somali'nin mevcut ve gelecekteki potansiyel ihtiyaçlarına cevap verme açısından bazı eksiklikler içermektedir. Dolayısıyla Türkiye, siyasi diplomasi ve fiziki altyapı, sağlık ve eğitim tesislerinin sağlanması yoluyla Somali'de barışın inşası sürecinde olumlu bir rol üstlenmiştir. Bununla birlikte, uzun vadeli istikrar ve çatışmanın nedenlerini ortadan kaldırmak için Türkiye'nin yaklaşımı, Somali'nin siyasi gerçeklerini daha kapsamlı bir şekilde anlamayı gerektirebilir ve bu da Türkiye'nin uzun vadede yatırımlarını zorlaştırabilecek sorunları ele almasına yardımcı olabilir (Tokuz, 2023).

2.3.1. Körfez Ülkelerinin Somali'ye Katılımı: BAE ve Katar

Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Katar, her biri daha kapsamlı bölgesel politikalara dayanan farklı yaklaşım ve gündemlerle Somali'ye önemli ölçüde müdahil olmuştur. Ekonomik ve siyasi nedenler bu iki devletin Somali'ye müdahil olmalarını sağlamakta ve özellikle 2017'deki Körfez krizinin ardından iki Körfez ülkesi arasındaki rekabetle yakından bağlantılıdır. Bu rekabet, her bir devletin Somali ile nasıl ilişki kurduğunu etkilemiş, BAE ve Katar nüfuzlarını genişletmek için sıklıkla ülke içindeki karşıt grupları destekleyerek Somali'nin barışı inşa sürecini zorlaştırmıştır (Ding, 2024).

BAE'nin Somali'ye müdahalesi esas olarak güvenlik ve ekonomik çıkarlarla ilişkilendirilmektedir. BAE, Somali'de, özellikle Puntland ve Somaliland'da, yerel polis teşkilatlarını güçlendirmek için fon ve silah sağlayarak birkaç yerel hükümeti desteklemiştir. Bu yaklaşım, bölgesel istikrarsızlığı kontrol altına almaya yardımcı olmak için Afrika Boynuzu'nda stabil, BAE için dostu alanlar geliştirmeye yönelik daha

geniş stratejisiyle uyumludur. Al Attas (2018), BAE desteğinin Puntland'da BAE'nin deniz ticareti için tehdit oluşturan korsanlıkla mücadelede faydalı olduğunu belirtmiştir.

Dolayısıyla BAE'nin Somali'nin işlerine katılımı, başta ekonomik ihtiyaçlarını karşılayan limanlar olmak üzere altyapı yatırımlarına da uzanmaktadır. BAE merkezli DP World şirketi Berbera ve Bosaso'daki limanları işleterek BAE'nin bölgedeki lojistik kapasitesini geliştimiştir. Ancak bu yatırımlar, BAE'nin bölgesel hükümetlerle iş yapmasının Somali'nin egemenliğini ihlal ettiğini idda eden Somali Federal Hükümeti (SFH) ile gerginliğe neden olmuştur. Bu gerginlik, SFH'nin 2018'de bir BAE uçağındaki paraya el koymasının ardından diplomatik bir krize ve ardından BAE tarafından finanse edilen bazı projelerin geri çekilmesine neden olmuştur (Ding, 2024). BAE bir yandan yerel aktörleri destekleyerek bölge ekonomisini ve güvenliğini olumlu yönde etkilerken, diğer yandan Somali'deki iç çatışmayı körüklemiş ve birleşik Somali devletinin oluşumunu engellemiştir. BAE'ye dost olan bölgesel istikrara öncelik veren ülke, Somali'deki siyasi krizi derinleştirmekle ve SFH'nin ülke üzerinde tam kontrol sağlamasını zorlaştırmakla eleştirilmektedir (Al Attas, 2018).

Kenya'nın aksine Katar Somali'de oldukça diplomatik davranmış ve güç kazanmak için siyasi diplomasiye ve ekonomik desteğe güvenmiştir. Körfez krizinden sonra Katar, Somali hükümetine doğrudan ekonomik destek sağladığı Somali'de BAE'ye rakip olarak ortaya çıkmıştır. Bu yardım, Katar'ın desteğini BAE'nin bölgesel hükümetler üzerindeki etkisine karşı koymanın bir yolu olarak gören SFH ile Katar arasındaki ilişkinin güçlenmesine yardımcı olmuştur. Pericoli ve Donelli (2024) Katar'ın yumuşak güç politikasının kalkınma yardımı sağlayarak ve Somali'nin altyapı, sağlık ve eğitim sektörlerine yatırım yaparak iyi niyeti teşvik ettiğini belirtmektedir.

SFH, Afrika Boynuzu'nun siyasi işlerine karışmazken merkezi otoriteyi güçlendirdiği için Katar'ın Somali'ye verdiği desteği çoğunlukla onaylamıştır. Bu ilişki SFH'nin Katar'ı Somali'nin egemenliğini tanıyan bir dost olarak göstermesini

sağlamıştır. Ancak muhalif gruplar, Katar tarafından SFH'ye verilen desteğin taraflı olduğunu ve bölgedeki diğer aktörleri kapsamadığını iddia ederek Katar'ın Somali'deki rolünü eleştirmektedirler. Bu nedenle, BAE kadar kışkırtıcı olmasa da Katar'ın tutumu, bazı grupları diğerlerine karşı destekleyerek Somali içindeki siyasi gerilimi arttırmada rol oynamıştır (Al Attas, 2018).

2.3.2. Somali ve Körfez Rekabetinin Etkisi

Bu çalışma BAE ve Katar arasındaki rekabetin Somali'deki barış inşası sürecini etkilediğini ortaya koymuştur. Her iki ülke de zaman zaman farklı grupları destekleyerek Somali'deki iç çatışmayı beslemiş ve böylece bir şekilde SFH'nin ulusu bir araya getirme çabalarını engellemiştir. Bazı Körfez ülkelerinin müdahaleleri Somali'yi siyasi mücadele alanı haline getirmiş, bu da Somali için tarafsız bir zemin oluşturma çabalarını etkilemiştir. Kriz Grubu'nun (2018) da belirttiği gibi, bu rekabet siyasi bağlantıları ve ekonomik işbirliğini etkilemiştir; her iki devlet de öncelikli alanlarda kalkınma yardımı ve yatırım sağlama konusunda birbirlerine üstünlük sağlamaya çalışmaktadır.

Bu nedenle, BAE ve Katar Somali'ye faydalı kaynaklar sağlamıştır, ancak katılımları barış inşası gündemini olumsuz etkilemektedir. Bununla birlikte, güvenlik ve ekonomik projelere yapılan bu vurgu bazı bölgelerde istikrarı artırırken BAE'de bölgesel parçalanmaya katkıda bulunmuştur. Öte yandan Katar'ın diplomatik stratejisi SFH'yi güçlendirdiyse de bölgedeki aktörlerin rolünü zayıflatmıştır Bu aktörlerin çatışan çıkarları, Somali'ye yönelik tutarlı bir uluslararası yaklaşıma ihtiyaç duyulduğunu ve ülkenin çıkarlarının yabancı aktörlerin çıkarlarına göre ön planda tutulması gerektiğini göstermektedir (Al Attas, 2018).

3. YEREL MÜLKİYET VE İŞGALİN SINIRLARI: SOMALİ'DE PATRONAJ VE KAYIRMACILIK

Somali'deki siyasi liderler, siyasi güç ve kaynaklar üzerinde patronaj ve kayırmacı kontrol yoluyla kendini gösteren güçlü bir konuma sahiptir. Klancılık, uluslararası aktörler ve kırılgan bir merkezi güç tarafından etkilenen Somali'deki siyasi durumu değerlendirmek için bu terimleri ve ifadelerini anlamak çok önemlidir. Siyasi elitler, büyük ölçüde siyasi güce sahip olan ve bir klanı, askeri gücü veya kaynak tekelini kontrol ederek iktidara gelmiş olabilecek kişi ve gruplardır. Somali'de patronaj, sadık destekçilere devlet kaynaklarının sağlanması anlamına gelirken, müşteri ise seçim desteği karşılığında siyasi destek ve koruma sağlanması anlamına gelmektedir (Young, 2009).

Diğer pek çok ülkede olduğu gibi, patronaj ve kayırmacılık Somali'deki elitler için de elzemdir çünkü devlet nüfusu tam olarak kontrol edemez ve büyük ölçüde klan ağlarına bağımlıdır. Bu uygulamalar, siyasetçilerin ve iş insanlarının destek toplamak ve parçalanmış siyasi ortamı şekillendirmek için kaynakları, sözleşmeleri ve hükümet pozisyonlarını kullandığı Somali siyasetinde kök salmıştır (Elder, 2022). Bu durum, klan temelli patronaj sistemleri tarafından doldurulan bir boşluk bırakmış ve genellikle gerekli yönetişimi sağlamaktan ziyade rekabetle sonuçlanmıştır. Majid ve diğerleri (2021) de Somalili elitlerin farklı klan kesimleri arasında klientalist çağrılar yoluyla insanları nasıl harekete geçirdiğini açıklayarak, patron-müşteri ilişkilerinin ülkedeki siyasi sürdürülebilirlik ve düzen için önemli olduğuna işaret etmektedir.

Arriola'ya (2009) göre Somalili elitler siyasette patronaj ve klientalizmi kullanmaktadır. Afrika siyasi sistemleri, elit aracılı kayırmacılığın siyasi davranış ve siyaseti tanımladığı patronaj siyasi sistemleridir. Nakit, hizmet veya diğer ayrıcalıklar yoluyla maddi kazanç için kişisel sadakati içerir. Afrika'daki çok partili sistemlerde kayırmacılık, elitler tarafından seçmenleri harekete geçirmek, siyasi ilişkileri sürdürmek

ve bölünmüş siyasi sistemleri yönetmek için kullanılmaktadır. Somali'de kayırmacılık ve patronaj, kurumsallaşmış yönetişimin yerini almıştır çünkü kaynaklar kamu malları üretmek için değil, elit işbirliğini sürdürmek için yönlendirilmektedir. Van de Walle'nin (2009) Sahra-altı Afrika'da siyasi kayırmacılığın demokratikleşmesi üzerine yaptığı çalışma, kayırmacılık yapılarının hem otoriter hem de demokratik sistemlerde işlediğine işaret ederek burada faydalı olacaktır. Somali'de bu adaptasyon, yerel liderlerin ve siyasi elitlerin iç karışıklığın ortasında otorite kurmak için klan sadakatine dayandığı bir patronaj sistemi aracılığıyla yapılmaktadır. Afrika'daki kayırmacılık ve himayeciliğe ilişkin bu teorik değerlendirmeler, geleneksel ve modern siyaset biçimlerinin bir arada bulunduğu ve kayırmacılığın hem bir istikrar kaynağı hem de potansiyel bir çatışma kaynağı olduğu Somali'de bu süreçlerin nasıl işlediğini analiz etmek için bir başlangıç noktası sunmaktadır.

3.1. Afrika'da İstikrar ve Kontrol Aracı Olarak Patronaj

Kayırmacılık uzun zamandır Afrika siyasetinin alamet-i farikası olmuş ve kurumsallaşmış siyasetin az olduğu bir ortamda elitler tarafından düzeni sağlamanın bir yolu olarak hizmet etmiştir. Afrika'da siyasi yöneticiler, yandaşlarını harekete geçirmek, düşmanlıkları dengelemek ve kilit güç oyuncularının itaatini sağlamak için her zaman patronaj ağlarını kullanmışlardır. Somali'de, siyasi aktörler klan bağlılığının çok önemli olduğu son derece ademi merkeziyetçi bir siyasi ortamda faaliyet gösterdiğinden, patronaj ilişkileri özellikle dikkat çekicidir. Arriola (2009) patronajın Afrika devletlerinin istikrara kavuşmasına nasıl katkıda bulunacağını analiz etmiş; yazar, siyasi elitlerin yönetişimde işlemsel bir yaklaşımla destek kazanmak için kritik aktörlere kaynak ve hükümet pozisyonları sunma eğiliminde olduğuna işaret etmiştir. Çalışmanın yazarı Arriola, kırılgan Afrika devletlerindeki liderlerin genellikle siyasi muhalifleri ve hizip şeflerini yönetici elite dahil ederek koalisyonlarını genişlettiklerini tespit etmiştir. Tsako'nun (2020) belirttiği gibi, bu tür bir koalisyon oluşumu, güçlü bir koordinasyon

merkezinin eksikliğinin dağıtılmış bir kontrol sistemi gerektirdiği zayıf bir kurumsal ortama sahip ülkelerde yaygındır. Patronajda Afrikalı liderler, lidere meydan okumak isteyebilecek kişilerin çıkarları patronaj yoluyla karşılandığı için darbe veya başka bir siyasi istikrarsızlık biçimini zorlaştıran geniş bir destek tabanı oluşturmaktadır (Panizza vd., 2019).

De Waal (2020) ayrıca patronaj sistemlerinin Somali'de de benzer şekilde işlediğini ancak bu toplumun doğasında farklı özellikler olduğunu belirtmiştir. Somalili liderler otoriter bir hükümetin desteğine sahip olmadıklarından, etkili yerel şahsiyetlerden destek toplamak için patronajı kullanmaktadırlar. Himayeye duyulan bu güven, Somalili elitlerin siyasi istikrarı beslemesini sağlamaktadır çünkü himaye, yükümlülükler ve kaynak alışverişi oluşturmayı gerektirmektedir. Majid ve diğerleri (2021), Somali'deki siyasi ortamlarda patronajın, çeşitli klan ve bölgelerdeki hedeflenen elitlere devlet işlerinin, işlerin ve paranın verilmesini içerdiğini savunmaktadır. Bu uygulama, etki alanları üzerinde siyasi otoriteyi dayatmak için bürokratik sağlamlığa sahip olması gereken bir devlette kesinlik sunmaktadır.

Ancak Somali'de patronajla gelen istikrar tutarsız ve geçicidir; patronajla gelen sadakat ancak sürekli bir kaynak arzı olduğu sürece garanti altındadır (De Waal, 2020). Liderlerin patronaj ağlarını finanse etmek için petrol veya diğer kaynak zenginliklerinden yararlanabildiği diğer Afrika ülkelerinin aksine, Somalili elitler ülkenin küçük ekonomik donanımı tarafından ciddi şekilde kısıtlanmaktadır. Bu ekonomik kıtlık, Somalili liderlerin, elitler en fazla kaynak arayışı içinde bağlılıklarını değiştirdikçe bir ortaklar dinamiği ile uğraşmak zorunda oldukları anlamına gelir. Arriola (2009) patronaja bağımlılığın, kıt kaynaklar yer değiştirdiğinde yüksek koalisyon taleplerine ve siyasi istikrarsızlığa yol açtığını belirtmektedir. Somali'de bu sınırlama daha da kötüleşmiştir çünkü merkezi bir devlet çeşitli koalisyonların

taleplerini koordine edememekte, bu da kaynaklar için rekabete ve elitler arasında hizipsel yeniden düzenlemelere neden olmaktadır.

Majid ve diğerleri (2021), Somali'deki patronajın ikiliğinin, kavramın Afrika siyasi sistemlerindeki rolünü açıkladığına işaret etmiştir. Himaye, iktidarın geçici istikrarını garanti altına alabilirken, mevcut tüm kaynakların kişisel ve hizipsel tercihlere göre tahsis edildiği kayırmacılığa dayalı bir siyasi kültür yaratmaktadır. Hassan ve diğerlerine (2019) göre, bu kayırmacı ilişki kurumsal oluşumu engellemekte ve kamu yararını teşvik edecek bir yönetişim yapısının oluşmasını engellemektedir. Bu nedenle Somali devleti, patronaj ağları etkili aktörlerin beklentilerini karşılamadığı her seferinde döngüsel çatışmalara maruz kalmaya devam etmektedir. Bu dalgalanma, özellikle ekonomik ve kurumsal zorluklar büyük koalisyon ağlarına destek sağlanmasını engellediğinde, siyasi istikrarı korumanın bir aracı olarak patronajın sakıncalarını göstermektedir.

Arriola'nın (2009) Afrika'da patronaj üzerine yaptığı değerlendirme de patronaja dayalı yönetişim sisteminin genel sonuçlarını vurgulamaktadır. Devletin meşruiyetinin ve kapasitesinin düşük olduğu Somali gibi durumlarda patronaj, liderlerin iktidarlarını sürdürebilmeleri için tek araç haline gelmektedir. Ancak patronaja olan bu bağımlılık daha istikrarlı bir merkezi devlet yaratma sürecini yavaşlatabilir çünkü yerel elitler adem-i merkeziyetçi yönetime ilgi duymaktadır. Bu adem-i merkeziyetçilik Somali'deki hizipçiliği daha da tetikleyebilir çünkü liderler devletin inşasından ziyade kendi klanlarının ihtiyaçlarıyla ilgilenirler ve bu da iktidarlıklarını tehdit edebilir.

Dolayısıyla patronaj, Afrika siyasi sistemlerinde bir istikrar aracı ve olası bir çatışma kaynağıdır ve Somali bunun işleyişine dair olumlu bir örnektir (Hassan vd.,2019). Patronaj, Somalili liderlerin son derece adem-i merkeziyetçi bir siyasi ortamla başa çıkmalarını ve geçici bir yönetim elde etmelerini sağlasa da, devlet inşası için zorluklar da ortaya çıkarmaktadır. Bu sistem ülkedeki klan temelli yönetim

sisteminin devamını sağlamaktadır (De Waal, 2020). Arriola (2009) patronaj üzerine yaptığı çalışmada, Afrikalı liderlerin bir yandan istikrarı sağlamaya çalışırken bir yandan da tutarlı yönetişim sistemlerini hayata geçirme ikilemiyle karşı karşıya olduğunu belirtmekte ve bu sistemin hızlı çözümler sunsa da uzun vadede sürdürülebilir olmadığına dikkat çekmektedir. Hassan ve diğerleri Somali için patronaj temelli bir sistemin evriminin, yerel ve ulusal aktörleri olumlu bir şekilde sürece dahil ederek devlet oluşumunu yıpratmak yerine buna elverişli bir siyasi kültür yaratacak yeni yönetişim biçimleriyle tamamlanması gerekebileceğini belirtmektedir.

3.2. Somali'de Kayırmacılık ve Siyasi Başarısızlık

Berenschot ve Aspinall (2022) kayırmacılığın patronaj ile eşanlamlı olduğunu ve siyasi desteğin genellikle kamu kaynaklarının tahsisi, istihdam veya diğer teşvikler yoluyla kişisel kazançlar elde edilerek kazanıldığı bir sistem olarak tanımlandığını belirtmektedir. Somali gibi ülkelerde elitler, özellikle siyasi otoritenin kurumsallaşmasının çok az olduğu ya da hiç olmadığı bölgelerde, otoriteyi kullanmak için kayırmacılığa başvurmaktadır. Ancak, kayırmacı uygulamaların yolsuzluğa yol açması, kurumsallaşmayı engellemesi ve siyasi başarısızlığa yol açması nedeniyle dezavantajları vardır. Elder (2022) Somali'nin ekonomi politiğinde kayırmacılığın iyi bir açıklamasını sunmuş, patronaj ve kayırmacılık olarak lojistik sözleşmeleri vurgulamıştır. Örneğin, devletin hizmet sunamadığı ve otoritesini kullanamadığı Somali'de, lojistik sözleşmeleri siyasi destekçilere ihale edilerek onların desteği alınmaktadır. Bu sözleşmeler liyakat ve verimliliğe dayalı olarak değil, Somalili siyasi elitlerin desteklerini sürdürmek için müşterilerine kaynak yağdırdıkları araçlardır (Hassan vd., 2019). Elder'ın çalışması, kaynakların kayırmacı dağılımının kamu hizmetlerinin kalitesini aşındırdığını da göstermektedir. Bu durum, devletin başarısızlık sürecinin bir parçası olarak devlet kaynaklarının elitler tarafından kendi çıkarları için zimmete geçirilmesi modelini sürdürmektedir.

Somali'deki kayırmacılığın diğer özellikleri, kayırmacılığı Somali'deki 'her zamanki gibi iş' siyaseti olarak tanımlayan Majid ve diğerleri (2021) tarafından sağlanmaktadır. Yazarlara göre Somalili elitler, hiziplerden destek almak ve kaynakları kamusal amaçlardan ziyade elitlere hizmet edecek şekilde tahsis etmek için kayırmacı taktikler kullanmaktadır. Böyle bir statükocu yaklaşım, yönetimin esas olarak ganimet olarak görüldüğü ve elitlerin devletleri inşa etmeye girişmeleri için çok az motivasyonun olduğu bir siyasi ortam yaratmıştır. Majid ve diğerleri, bu yönetişim biçiminin devletin kamu malları ve hizmetleri sunma kabiliyetini zayıflattığını, çünkü kamuya yönelik kaynakların elitlere özel mallar sunmaya yönlendirildiğini belirtmektedir.

Öte yandan, Walls ve Kibble (2011) Somaliland'daki yönetişim sistemine ve bu sistem içerisinde kayırmacı ilişkilerin nasıl düzenlendiğine odaklanmaktadır. Güney Somali'de klientalist ilişkilerin hizipçi siyasete ve siyasi krizlere yol açması muhtemelken, Somaliland klientalist ağları oldukça istikrarlı bir yönetişim modeline dönüştürmüştür. Walls ve Kibble'ın da belirttiği gibi, bu istikrar kısmen Somaliland hükümetine güvenilirlik kazandıran ve ülke siyasetini çok daha uyumlu hale getiren klan büyüklerinin ve geleneksel yönetişim sistemlerinin katılımına atfedilebilir. Somaliland'ın siyaseti hala klientalizmi içeriyor olsa da istikrarı bozucu etkilerinin bazılarını azaltan ve Somali'nin diğer bölgelerindeki hükümet için olası bir model sunan bir kontrol ve denge sistemi ile telafi edilmektedir.

Ancak tartışmadan da anlaşılacağı üzere Somali'deki kayırmacılık örneklerinin başka sorunları da bulunmaktadır. Bu durum, elitlerin sürdürülebilir devlet yapıları inşa etmekten ziyade müşteri tabanlarını güvence altına almak için kaynakları dağıtmakla daha fazla ilgilenmeleri nedeniyle daha istikrarlı olabilecek bir yönetişim modeliyle sonuçlanmıştır. Bu yaklaşım devletin yönlendirme kabiliyetini zayıflatmakta ve tek bağlılık göstergesinin sürekli kaynak dağıtımı olduğu bir siyasi kültürü

yerleştirmektedir. Dolayısıyla, bu kaynaklar eksik olduğunda kayırmacı ağların kolayca başarısızlığa uğrayabileceği ve bunun da siyasi krizlere ve çatışmalara yol açabileceği anlaşılabilir. Elder (2022) da lojistik sözleşmelerini analiz ederek ve kaynaklar kamu hizmeti sunumundan elit yandaşlara aktarıldığında devletin meşruiyetinin ve etkinliğinin aşındığını göstererek bunu desteklemektedir.

Dolayısıyla Somali'deki kayırmacılığın, elitler ve devletin çöküşü arasındaki ilişki hakkında sorular ortaya çıkardığı açıktır. Kayırmacılık Somalili liderlerin bölünmüş siyasi sistemler üzerinde güç sahibi olmalarını sağlasa da aynı zamanda siyasetin, yönetişimin halkın zararına liderlerin zenginleşmesine dayandığı bir sistem olarak kaldığı anlamına da gelmektedir (De Waal, 2020). Bu kayırmacı yönetişim döngüsü, kaynakların kamu yararına katkıda bulunmak yerine elit ağlar kurmaya yönlendirildiği tutarlı ve işlevsel bir devlet inşa etme girişimlerini zayıflatmaktadır. Ancak Somaliland örneği, kayırmacı uygulamaları daha istikrarlı bir bağlama sokmanın mümkün olduğunu göstermektedir ki bu Somalililer için ileriye dönük bir yol olabilir. Bununla birlikte, Güney Somali için, kayırmacı siyaset ve başarısızlık döngüsünden yeniden yapılanma, hesap verebilirliği, şeffaflığı ve kamu yararını elitlerin dar görüşlülüğünün üzerinde tutan yeni nesil bir yönetişimi ön plana çıkaran önemli değişikliklere ihtiyaç duyacaktır (Hassan vd., 2019).

3.2.1. Somali Siyasetinde Siyasi Elitlerin Dinamikleri ve Müşteri İlişkileri

Somali'nin siyasi yapısı, patron-müşteri ilişkilerinin en önemli karakteristiği olduğu bir şekilde işlemektedir. Bu olgu, siyasi ve bürokratik uygulamaları ve güç ilişkilerini tanımlamaktadır. Patron-müşteri ilişkileri sistemi, üst sınıf ve onların takipçileri arasında patronaj ve bağımlılık ilişkilerinin oluştuğu Somali klan sisteminin bir parçasıdır. Hashi ve Barasa (2022), Somali'de patronajın son derece kişiselleştirilmiş olduğunu ve siyasi liderlerin yürütme güçlerini sadakat karşılığında patronaj ve ödül dağıtmak için kullandıklarını tespit etmiştir.

Young (2009) kayırmacılığın Afrika oy verme kalıpları üzerindeki etkisini incelemiş ve Afrikalı seçmenlerin oyları karşılığında seçilmiş temsilcilerinden bireysel mal ve hizmet almayı beklediklerini ortaya koymuştur. Bu beklenti, özellikle liderlerin oy toplamak veya iktidarda kalmak için klan desteğine bağımlı olduğu Somali'de geçerlidir. Samatar'a (2020) göre, klan temelli kayırmacılık siyasi partiler gibi resmi yönetişim yapıları olmasa da, Somalili elitlere siyasi yapılardan daha güvenilir bir güç tabanı sağlayan sosyal ve akrabalık ilişkilerine dayanmaktadır. Somali'de siyasi elitler, müşterilerini kendilerine kaynak, koruma ve fırsat borcu olan bir konumda tutmakta, böylece otoritelerini destekleyen bir yükümlülükler bağı oluşturmaktadır.

Majid ve diğerleri (2021) Somalili elitlerin kaynak tahsisi ve sadakat seferberliği için siyasi bir araç olarak kayırmacılık sanatını mükemmelleştirdiklerini ileri sürmüştür. Müşteri ilişkileri yalnızca müşteriye mal ve hizmetlerin sağlandığı bir ticari işlem bağlamında değil, aynı zamanda koruma ve savunuculuk vaatleri bağlamında da gerçekleşmektedir. Böyle bir ilişki, elitlerin devlet kurma süreçlerini yıkmak da dahil olmak üzere müşterilerinin işleriyle meşgul olmalarına yol açan siyasi bir bağlam yaratır. Majid ve diğerleri bu uygulamaların, halkın ihtiyaçlarını karşılamaksızın kamu kaynaklarının dağıtımında elitlerin çıkarlarına hizmet eden bir siyasi sistemle sonuçlandığını, bunun da Somalili elitlerin gücünü pekiştirirken devletin vatandaşların ihtiyaçlarını karşılama kabiliyetini zayıflattığını belirtmektedir.

Somali'deki müşteri ilişkilerinin doğası, ülkenin siyasi ortamının istikrarı üzerinde de önemli sonuçlar doğurmaktadır. Walls ve Kibble'a (2011) göre, Somaliland göreceli bir istikrar sağlayabilmiştir ve bunun nedenlerinden biri, müşteri ilişkilerinin daha yapılandırılmış bir yönetişim sistemine tamamen dahil edilmiş olmasıdır. De Waal (2020), Somaliland'daki siyasi sisteme hem klan büyüklerini hem de geleneksel otoriteleri dahil ederek, ülkenin seçkinlerin çıkarları ile kamu yararının aynı hizada olmasını sağladığını ve böylece kayırmacılığa yer sağlayan bir iyi yönetişim modeli

sunduğunu belirtmektedir. Bu model, elitlerin müşterilerini ayakta tutmak için kaynakları güvence altına alma mücadelesi verirken kayırmacı ilişkilerin hizipsel çatışma ve güvensizliğe neden olduğu güney Somali'den farklıdır.

Güney Somali'de müşteri ilişkileri, yapıyı destekleyecek kaynakların mevcudiyetine bağlı olarak yapılandırılabilir ve istikrarsızlaştırılabilir. Bu durum, toplumda kaynaklar mevcut olduğunda, elitlerin müşterilerinin sadakatini satın alabilecek konumda olabileceği anlamına gelmektedir. Ancak kriz dönemlerinde, müşteriler daha cazip teşviklerle diğer elitlere geçebileceğinden bu bağımlılıklar zayıflar (Samatar, 2020) Somalili elitler için, bağlılığı devam eden kaynak transferlerine bağımlı kılan bu dalgalanmanın yarattığı siyasi iklim nedeniyle uzun vadeli ittifakları sürdürmek zordur. Bu yaklaşım, Young'ın (2009) Afrika kayırmacılığına ilişkin gözlemleriyle de desteklenmektedir; bu gözlemler, kişisel kazanç beklentisinin, siyasi desteğin son derece işlemsel ve kaynak dağılımındaki değişikliklere karşı savunmasız olduğu bir durumu nasıl ortaya çıkardığını göstermektedir.

Dolayısıyla, Somalili siyasi elitler ve müşteriler bağlamında, patronlar ve onların bakmakla yükümlü oldukları kişiler arasındaki sosyal ilişkiler, yönetişimin, kaynak dağıtımının ve sadakatin doğasını göstermektedir. Bu değişkenlik, sadakatin sürekli kaynak akışına bağlı olduğu bir siyasi ortam yaratarak Somalili elitlerin uzun vadeli ittifakları sürdürmesini zorlaştırmaktadır. Young'ın (2009) Afrika'daki kayırmacılığa ilişkin görüşleri bu noktanın altını çizmekte ve kişisel fayda beklentisinin siyasi desteğin yüksek oranda işlemsel olduğu ve kaynak dağılımındaki değişimlere duyarlı olduğu bir dinamiği nasıl yarattığını göstermektedir.

Bu nedenle, Somalili siyasi elitler ve müşteri bağlamında patronlar ve onlara bağlı olanlar arasındaki sosyal ilişkiler, sadakat kaynaklarının dağılımı ve yönetişimin doğasını tasvir etmektedir. Klientalizm bir yandan Somalili elitlere itaati sağlamanın ve gücü korumanın bir yolunu sunarken, diğer yandan devletin dayanışmacı bir yapı olarak

düzgün çalışmasını engellemektedir (Hashi & Barasa, 2022). Bunu yaparken Somalili elitler, müşterilerinin çıkarlarını kamu çıkarlarına tabi tutmaya devam etmekte, böylece ademi merkeziyetçi ve değişken bir siyasi sistemi sürdürmektedir. Somaliland örneği, resmi yönetişim kurumlarına dahil edilmesi halinde müşteri ilişkilerine sadakatin istikrara öncülük edebileceğini göstermiştir. Ancak Güney Somali örneği, işlemsel sadakate dayalı bir sistemin sorunlarına işaret etmiştir. Geleceğe yönelik olarak, söz konusu dinamikler, elitlere ve halka fayda sağlayan siyasi iklime dayalı olarak hem müşteri hem de devlet inşasını içeren yönetişim modellerine geçiş yoluyla çözülebilir (Samatar, 2020).

3.2.2. Somali'de Patronaj ve Kayırmacılık Konuları ve Tartışmaları

Patronaj ve kayırmacılık her ne kadar kısa vadede hükümetin istikrarını ve ülke içinde düzeni sağlasa da, Somali'de yönetişim ve kalkınma için uzun vadeli sorunlar teşkil etmektedir. Gücü birkaç kişinin elinde tutmakta ve demokratik kontrol ve dengeleri engellemektedir; dolayısıyla sömürücü bir sistemdir. Van de Walle (2009) kayırmacılığın Afrika'da devlet oluşumuna ters etki yaptığını, çünkü elitlerin devletin kurumsallığı ve halkın refahı pahasına kısa vadeli siyasi çıkarlara odaklandığını belirtmiştir. Bu eleştiri, kaynakların kalkınma projelerine yatırılmayıp kayırmacı ağlara dağıtıldığı ve devletin kamu ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığı Somali bağlamı için de geçerlidir.

Patronaj ağları Somali'deki elitler için hayatta kalma yolları olarak hizmet etse de, aynı zamanda kaynaklardan yararlanmak için sadakatlerini sürekli değiştiren aynı elitler arasında bölünme araçları olarak hizmet etmektedir (Panizza vd., 2019), Majid ve diğerleri (2021) bu klientalist uygulamaların siyasi hareketsizliği sürdürdüğüne dikkat çekmiştir çünkü elitler müşterilerini korumak için siyasi yapıları dönüştürmek istememektedir. Sonuç olarak, Somali siyaseti, kıt kaynaklar için rekabetten kaynaklanan hizipçilik nedeniyle tekrarlayan krizlerle damgalanmakta ve dolayısıyla

yönetişimi kısıtlamaktadır. Arriola (2009) da kaynaklar kıt olduğunda hiziplerin kıt kaynaklar için yönetici elitle mücadele etmesi nedeniyle patronajın kalkınmayı engellediğine dikkat çekmiştir.

Öte yandan Walls ve Kibble (2011), klan yapılarının siyasi kurumlara dahil edilmesiyle klientalist ilişkinin istikrar getirdiği Somaliland'a dair farklı bir tablo ortaya koymuştur. Ancak Somali hükümetinin bu modeli güneyde uygulayamaması, daha fazla yapısal değişiklik olmadığı sürece himayeye güvenmenin sürdürülemez olduğu yönünde eleştirilere neden olmuştur. Bu bağlamda Somali deneyimi, patronaj ve kayırmacılığın siyasi çerçeveler olarak ne kadar etkili ve etkisiz olabileceğini göstermektedir. Bu tür uygulamalar elitlere kontrollerini sürdürmeleri için bir çerçeve sunarken, devlet oluşumunda ve genel olarak Somali'nin kalkınma sorununda ters etki yaratmakta, bu da ülkenin siyasi evriminde sürdürülebilirlikleri konusunda şüphe uyandırmaktadır.

Dolayısıyla, Somali'de patronaj ve kayırmacılığın etkisi tartışmasız bir şekilde ülkenin siyasi sisteminin temel unsurlarıdır ve elit davranışları ile yönetişim süreçlerini etkilemektedir. Bu uygulamalar Somalili elitlere siyasi destek kazanma ve çatışmaları kontrol etme yolları sunsa da, elit gücünü pekiştirerek, kurumların gelişimini engelleyerek ve demokratik sorumluluğu önleyerek devlete zarar vermektedir. Kayırmacılık ve patronaj bir yandan Somali siyasi sistemi içinde önemli istikrar kaynaklarını temsil ederken, diğer yandan bölünme unsuru olmaya devam etmektedir. Arriola (2009) ve Van de Walle (2009) zayıf devletlerde kayırmacılığın istikrarı koruduğu ancak kaynakları özel alana yönlendirerek kalkınmanın önünde bir engel teşkil ettiği yönündeki bu anlayışı desteklemektedir.

Hassan ve diğerlerine (2019) göre, Somali'de olumlu bir değişim için fırsat olabilir. Ülke, patronaj ilişkilerini özel çıkarlardan ziyade kamusal çıkarlara odaklanacak şekilde yeniden tanımlarsa ve nispeten başarılı Somaliland modeline daha fazla referans verilirse bu sonuç ortaya çıkabilir. Ancak kurumsal değişiklikler ele

alınmadığı sürece, patronaj ve kayırmacılık Somali siyasetinin temel özellikleri olmaya devam edecek ve dolayısıyla sadece ülkenin sorunlarını değil siyasi gelişimini de belirleyecektir. Bu literatür taraması, kayırmacılığın Somali'de gerçekten de köklü bir siyasi gelenek olduğunu; yönetişim, kalkınma ve istikrar üzerindeki sonuçlarının çok çeşitli olduğunu ve bu olgunun üstesinden gelmek için bir dizi basit öneriye indirgenemeyeceğini savunmaktadır.

4. SOMALİ'DE DEVLET VE BARIŞIN İNŞASI ÜZERİNDEKİ YEREL (İÇ) VE ULUSLARARASI BASKILARIN YÖNETİLMESİ

Devlet ve barış inşasında içeride veya yerel ve uluslararası baskılar arasındaki gerilim, çatışmalardan etkilenen ülkelerde aşinadır ve Somali de bu duruma bir istisna değildir. Ahmed'e (2020) göre, yerel ve uluslararası ihtiyaçların ikili hedeflerini sürdürmek, özellikle yerel yönetişim yöntemlerinin büyük ölçüde hakim olduğu ortamlarda çok önemlidir. Örneğin Somali'de, uluslararası kuruluşların önerdiğinin aksine, yönetişimin geleneksel devlet örgütlenmesi klan sistemleri ve teamül yasaları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir. Verbeek'e (2020) göre, Somali'nin devlet inşa süreçlerinin anahtarı olarak yerel yönetişime odaklanmak, devlet kurumlarının zayıf olduğu ya da hiç olmadığı ve siyasetin büyük ölçüde klanlarla ilişkili olduğu bir ülkede istikrar ve düzenin nasıl sağlanabileceğini açıklamak açısından kritik önem taşımaktadır. Bu "yerele dönüş" örneği, yerel geleneklerin ve liderlerin yönetişim rutinine hakim olduğu hibrit yönetişimi gerektirmektedir. Wiuff Moe (2015) Somaliland ve Puntland'ın, bazen devlet merkezli olanlardan bile daha verimli olan bu yerelleştirilmiş, klan temelli yönetişim sistemlerini benimsedikten sonra nispeten istikrarlı hale geldiğini belirtmiştir. Bu yerel yönetişim modelleri, modern öncesi adalet ve çatışma düzenleme sistemleri için tipik olan klan yapıları ve uygulamalarının etkili olmaya devam ettiği Somali topluluklarının sosyopolitik gerçekliklerinin özelliklerini dikkate almayan, yaygın olarak bilinen devlet merkezli paradigmalardan farklıdır.

Schoeman (2023) hibrit siyasi düzenler kavramını detaylandırarak Somali gibi devletlerdeki yönetişim sorunlarına kalıcı çözümlerin ithal değil ancak yerel temelli olabileceğini savunmaktadır. Schoeman'a göre hibrit siyasi düzenler, resmi Batı tarzı demokrasinin işlemediği bölgelerde istikrarı korumak için resmi devlet siyasetini gayri resmi ve yerel topluluk siyasetiyle birleştirmektedir. Somali'de bu kesişen kurumlar, diğer yapısal, resmi kurumlarda eksik olabilecek sosyal bağ ve sorumluluğun çoğunu ele almak için klan yaşlılarını ve örfi hukuk sistemini içermektedir. Bu şekilde hibrid yönetişim, uluslararası ve bölgesel aktörlerin mevcut sosyal yapılar içerisinde yapıcı bir şekilde işlev görmesini kolaylaştırmaktadır.

Ancak bu melez siyasi düzenlerde uygulamada hiçbir sorun olmadığı düşünülmemelidir. Somaliland gibi bölgelerde düzenin sağlanması ve çatışmaların önlenmesine yardımcı olsalar da, belirli klanların bu yerel yönetimlerde lider güç olması durumunda hiziplere ve eşitsiz güç ilişkilerine de yol açabilirler. Wiuff Moe (2015) haklı olarak bu tür dinamiklerin uluslararası müdahalelerde göz ardı edildiğini ve yabancı liderliğindeki müdahalenin klan içi rekabete yol açabileceğinin farkına varmadan klan yönetişimini kurumsallaştırmaya çalıştığında genellikle gerilim yarattığını gözlemlemektedir. Bu senaryo, yönetimi klan temelli sistemleri bir başarı hikayesi olarak içeren nispeten istikrarlı Somaliland tarafından gösterilmektedir. Aynı zamanda, Somali'nin güneyi gibi bölgelerin sınırlı kaynaklar üzerindeki rekabet nedeniyle hala dış yardıma ihtiyaç duyması bu modellerin uygulanmasını engellemektedir. Bu nedenle, yerel yönetişim Somali devletinin yeniden inşasının önemli bir bileşeni olsa da Wiuff Moe, (2015) ve Schoeman, (2023), halkın geleneksel kültürel uygulamalarını kabul ederken aynı zamanda tüm vatandaşları kapsayacak genel yönetişim çerçevesini benimseyecek sürdürülebilir esnek sistemler gerektirdiği görüşündedir.

4.1. Somali Barış Sürecinde Uluslararası Aktörlerin ve Bölgesel Aktörlerin Rolleri

Somali'de barışın sağlanmasına bölgesel katılım, yönetişim ve çatışma çözümüne destek yoluyla bölgesel istikrarı sağlama gündemine sahip olan Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi (HKO) gibi örgütler tarafından domine edilmiştir. Somali bölgesindeki çatışmalar HKO'nun müdahalesinden faydalanmıştır çünkü HKO çatışmalara diplomatik olarak aracılık etmekte ve uluslararası standartlara uygun yönetişim çabalarını desteklemektedir. Ancak Mulugeta (2010) HKO'nun bu çalışma ve analiz çizgisine karşı çıkmakta ve HKO'nun Somali toplumunun sosyal ve siyasi meselelerinden ziyade istikrarıyla ilgilendiğini iddia etmektedir. Bu nedenle, HKO'nun Somali'de merkezi bir hükümet kurma girişimleri bazen yerel toplulukların şüpheciliğine yol açmaktadır, çünkü bu tür müdahaleler bölgesel aktörlerin Somali çatışmasının sorunlarını çözmekten ziyade bölge ülkelerinde düzeni yeniden tesis etme arzusu olarak görülmektedir.

Lindqvist (2018), Somali'deki uluslararası aktörler için bir referans olarak New Deal (Yeni Anlaşma) Güven (Trust) ilkelerini analiz etmektedir. Bu ilkeler arasında fon yönetiminde açıklık ve dürüstlük, hesap verebilirlik, yönetişim ve Somali ile diğer donörler arasında güven yer almaktadır. Lindqvist'in çalışması Yeni Anlaşma ilkelerinin uygulanmasının zorluklarla karşılaşacağını göstermektedir çünkü Somali'nin kültürü ve siyaseti bu çerçeveye elverişli değildir. Lindqvist, Yeni Düzen'in katılım ve hesap verebilirlik şeffaflığı açısından yüksek düzeyde kuralcılığının, biraz şeffaf olmayan sistemler ve uluslararası normlar ile Somali kültürel gerçekleri arasındaki tutarsızlık içinde çalışan yerel aktörler için sorun yaratabileceğini belirtmektedir. Bu tür bir gerilim, dış desteğin arzu edilir olmasına rağmen, ancak Yeni Anlaşma gibi çerçevelerin aşırı kuralcı olmadan Uganda bağlamlarına nakledilmesi halinde işe yarayabileceğini göstermektedir.

Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesi ve AMISOM, barış ve güvenliğin korunmasının yanı sıra devlet oluşumu için kapasite temini açısından da önemli olan bölgesel organlardır. Ancak Mulugeta (2010) bu kuruluşların yerel tarafları karar alma sürecine tam olarak dahil etmeyen dış yönetişim modellerini nakletme eğilimlerinin bu kuruluşların hedeflerini aşındırabileceğine dikkat çekmiştir. Örneğin HKO'nun bölgesel çıkarları, sınırları korumayı ve sınır ötesi tehditlere karşı koymayı gerektirebilir ki bunlar ne kadar önemli olsalar da Somali vatandaşlarının istediği şeyler olmayabilir. Bu durum Somali toplumlarının kendi kendilerini yönetmek istemeleri ve HKO'nun sistemiyle çatışan geleneksel yönetişim metotlarını tercih etmeleri nedeniyle gerginliğe neden olabilir.

Bu iki çalışma birlikte Somali'de barışın inşası sürecindeki uluslararası aktörlerin doğası ve dinamikleri hakkında bir fikir vermektedir. HKO ve Yeni Anlaşma değerli destek kaynakları ve kavramsal araçlar olsa da, yerel aktörlerin temsiliyeti ve kültürel uygunluk meselesini yeterince dikkate almaları gerekebilir. Mulugeta (2010) ve Lindqvist (2018) uzun vadede daha etkili olabilmek için uluslararası ve bölgesel örgütlerin bir yandan örgütsel amaç ve hedefleri ile diğer yandan karmaşık olan Somali sosyal yapıları arasında doğru dengeyi kurmaları gerektiğini ve böylece uzun vadeli ve istikrarlı barış biçimlerini geliştirecek sürdürülebilir yönetişim müdahaleleri ortaya koyabileceklerini belirtmektedir.

Somali bağlamında sivil toplum, bir tarafta yerel ihtiyaç ve beklentiler ile diğer tarafta uluslararası aktörler arasında bir köprü görevi görmektedir; zira uluslararası aktörler barışın inşasında yerel sahiplenme ve katılımın rolünü kabul etme eğilimindedir. Somali STK'ları (CSO), yerel STK'ları (NGO), kadın gruplarını ve gençlik koalisyonlarını kapsamakta ve genellikle Somalililerin ihtiyaç ve beklentilerine cevap vermektedir. Ahmed (2020), bugün Somali'de STK'ların klan, gelenek ve örfi hukukun sosyal örgütlenmenin temel yapı taşları olduğu bir bağlamda işlev gördüğünü

belirtmektedir. STK'lar, yerel gruplar ile küresel kuruluşlar arasında aracılar olarak çalışarak yerel halkın endişelerini savunmakta ve hükümetler arası kuruluşlar tarafından göz ardı edilebilecek kültürel faktörleri açıklamaktadır.

Nyadera ve diğerleri (2019), sivil toplumun sosyal-kültürel normlarına uygun bir çerçevenin oluşturulmasında önemli bir rol oynaması nedeniyle, Somali'de barış inşası için sosyal sözleşme modelinin halk tarafından benimsenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu model, devletin ve yönetilenlerin belirli yükümlülükleri olduğunu varsaymakta; bunun anlamı da yönetişimin ancak Somali vatandaşlarının temsil edildiklerini ve ihtiyaçlarının dikkate alındığını hissetmeleri halinde işleyebileceğidir. Nyadera ve diğerleri sivil toplumun bu modelin özünü oluşturduğuna inanmaktadır çünkü STK'lar (CSO) vatandaşların yönetime dahil olmasını, bilgilendirilmesini ve güven duymasını sağlamak için iyi bir konumdadır. Sivil toplum, topluluk düzeyinde diyalog yoluyla, insanlar tam olarak dahil olduğu için barış inşasının sürdürülebilir olmasını sağlar.

Ancak sivil toplum, hedeflerini yerel ve uluslararası toplumun beklentilerine göre ayarlamaya çalıştığında Somali'de bazı kısıtlamalarla karşılaşmaktadır. Uluslararası bağışçılar hesap verebilirlik ve şeffaflık talep etmekte, bu da Somalili STK'ların (CSO) gevşek yapılı örgütlenmeleriyle gerilim yaratan bir konu olabilmektedir. Ahmed (2020) STK'(CSO)ların toplumda son derece meşru sosyal aktörler olduğunu ancak yabancı fon işbirlikçileriyle zorluklarla karşılaştıklarını belirtmektedir. Bu tür dinamikler STK'ları (CSO)Somali kültürüne aykırı standartlara uymaya zorlayabilmektedir. Yazarlar, uluslararası aktörlerin yerel halkın güvenini sarsmaması için STK'lara (CSO) Somali halkıyla kültürel açıdan hassas bir şekilde etkileşime girme özerkliği verilmesi gerektiğini, çünkü STK'ların (CSO)gayriresmi yapılar içinde faaliyet gösterdiğini belirtmiştir.

Bu nedenle sivil toplum, barış inşası süreçlerinin sürdürülmesinde çok önemli olan yerel ve uluslararası baskıları dengeleyici bir rol oynamaktadır. STK'lar (CSO), toplum sorunlarının ele alınmasında hayati önem taşıdığı için merkezi olmayan karar alma mekanizmalarının desteklenmesine yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda, uluslararası aktörlere Somalililere yardımın uygulanmasına rehberlik edebilecek süreçler hakkında bilgi sunarlar. Ahmed (2020) ve Nyadera ve diğerlerine (2019) göre sivil toplum, Somali kültürü ve uluslararası hesap verebilirlik standartları aracılığıyla kabul edilebilir bir ortamın teşvik edilmesinde çok önemlidir.

4.2. Liberal Barış İnşası Modellerinin Etkileri ve Yeni Eğilimler

Esasen Anglosakson ülkelerden ödünç alınan liberal barış inşası modelleri, Somali gibi çatışmalı ülkelerin sosyal ve siyasi bağlamlarını hesaba katmadıkları için oldukça eleştirilmektedir. İpek (2021) anti-liberal barış inşası modelini ve Türkiye ile BRICS grubundaki diğer ülkelerin Batı müdahalesine karşı nasıl farklı paradigmalar sunduğunu tartışmaktadır. Bu yükselen aktörler, çatışma dönüşümünde kalkınma ve iş birliği yönelimine sahiptir ve liberal demokrasi ve kurum inşası kültüründen farklıdır. İpek çalışmasında, bu tür Batılı olmayan modellerin Somali toplumları tarafından nasıl görüldüğüne dair bilgi vermekte ve çoğunlukla bu modellerin egemenliklerine ve yerel yönetimlerine daha az müdahale ettiğini düşünmktedir.

Lindqvist (2018) de Yeni Anlaşma'nın GÜVEN ilkelerini temel alarak liberal barış inşasının Somali yönetişimiyle uyumsuz olduğunu, çünkü hesap verebilirlik ve şeffaflığın Somali'nin yönetişim anlayışıyla çatıştığını savunmaktadır. Lindqvist, Yeni Anlaşma'nın uluslararası bağışçılar ve Somali kurumları arasında güveni teşvik etmeyi amaçlarken, çerçevesinin yerel olarak uygun yaklaşımları marjinalleştirebileceğini belirtmektedir. Bu diğer modeller ve bunların uygulanabilirliği sayesinde çalışma, barış inşası tedbirlerinin Somali siyasi yapılarının yanı sıra uluslararası çerçevelere de uyması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu eleştiriler, Somali'deki hakim barış inşası

paradigmalarının neden kısmi ve dar olduğunu açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bu makale, Batılı olmayan aktörler yeni çerçeveler getirdikçe, Somali'de barış inşası için ileriye dönük yolun, algılanan Afrika temsiliyetini ve kültürel uygunluğu yansıtacak şekilde kademeli olarak değiştiğini savunmaktadır. Her ne kadar liberal modeller yönetişim ve hesap verebilirlik hakkında temel bilgiler sağlasa da diğer modellerin analizi Somali'nin sosyo-politik bağlamının belirli özelliklerine karşılık gelen barış inşası modellerinin geliştirilmesinin uygunluğunu göstermektedir.

4.3. Somali'nin Yeniden İnşasına Farklı Bir Bakış Açısı: Hibrit Barış

Somaliland, Somali'deki hibrit yönetişimin mükemmel bir örneğini sunmakta ve devlet inşası sorunlarına yerel çözümlerin bir örneği olarak yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu bağlamda Schoeman (2023) Somaliland'i geleneksel Somali siyasi kurumları ile devlet kurumlarını birleştiren melez bir siyasi düzen olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım Somaliland'ın istikrarlı kalmasına yardımcı olmuş ve yerelleştirilmiş bir yönetişim biçimi görmek isteyen tüm barış inşası aktörleri için iyi bir model haline gelmiştir. Schoeman, melez yaklaşımın kurumsal gelişime yapılan uluslararası vurguyu ve klan sistemine dayalı geleneksel yönetişim sisteminin yerel beklentilerini karşılayarak Somali bölgesindeki barış inşası süreçlerinde sürdürülebilir bir yönetişim sistemi oluşturmaya çalıştığını gözlemlemektedir.

Farklı Somali bölgelerindeki hibrit yönetişim ve yerel aktörlerin barışın inşasında yabancı aktörlerin varlığına verdikleri tepkiler Wiuff Moe (2015) tarafından daha kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Wiuff Moe, makalesinde karma modellerin öğrenme yönetimine esneklik kattığını ve performans ve otorite ile ilgili yeni sorunlar yarattığını belirtmektedir. Örneğin, klan otoritelerinin resmi siyasi sisteme entegre edilmesi bazı bölgelere istikrar sağlarken diğerlerinde bölünmeleri yeniden

canlandırabilir. Bu bağlamda, Wiuff Moe ve Schoeman'ın hibrit modellerin etkisine ilişkin argümanları, barışın inşasında yerel-uluslararası bağın kullanımına ilişkin faydalı dersler sunmaktadır. Bu iki vaka, hibrit modellerin sürdürülebilir barış için umut verici olabileceğini ancak Somali siyasi bağlamına göre iyi kalibre edilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu makale, geleneksel sistemler modern hükümet sistemlerine entegre edildiği sürece Somaliland'ın melezlik deneyiminin uygulanabilir olduğunu ve çatışma sonrası yeniden yapılanma için dinamizm ve uyumun önemli olduğunu göstermektedir. Wiuff Moe (2015) ve Schoeman (2023), melez siyasi düzenler hakkındaki literatürün, özellikle yerel ve uluslararası olanın birleştirildiği durumlarda istikrar olasılıkları açısından zengin olduğunu belirtmektedir.

Ahmed (2020) ve Nyadera ve diğerleri (2019) sivil toplum kuruluşlarının bu taleplerin aracıları olduğuna dikkat çekmiş ve Somalililer için bir barış inşası modelini savunmuştur. Ancak liberal-barış yaklaşımının kusurları (İpek, 2021; Lindqvist, 2018) Batılı yaklaşımın yerel siyasi bağlamı nasıl dikkate almadığını ortaya koymaktadır. Somaliland ve diğer bölgelerdeki örnekler, hibrit modellerin ancak Somali kültürünü dikkate aldıkları takdirde sürdürülebilir barış getirebileceğini göstermektedir. Bu yerel kontrol ve uluslararası yardım, Somali'de hem kültürel olarak geçerli hem de uluslararası alanda kabul edilebilir ve hesap verebilir bir barışın inşası için bir yön ve sistem sunabilir. Bu dersleri analiz eden Somali vaka çalışması, çatışmalardan etkilenen ülkelerde çatışma sonrası barışın geliştirilmesinin yeni ve entegre yaklaşımlara ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

ALTINCI BÖLÜM

VERİ ANALİZİ VE TARTIŞMA

1. GİRİŞ

Bu bölümde bulgular sunulmakta, araştırma soruları ve çalışmanın genel hedefleri tartışılmaktadır. Önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi, bu çalışma Somali'deki siyasi kurumların çatışma çözümüne etkisini anlamayı amaçlamaktadır. Özellikle, çalışmada dört ana tema olarak Anayasa, Federalizm, seçim ve uluslararası barış desteğine odaklanan yarı yapılandırılmış mülakat soruları kullanılmıştır. Çalışmanın odaklandığı sorulardan bazıları, geçici anayasal çerçevenin Somali'de gelecekteki çatışmaları nasıl çözebileceğini içermektedir. Federalleşme süreci Somali'deki çatışma çözümünü nasıl etkilemektedir? Siyasi federalleşme, ayrılma ve bölünmeye karşı Somali'nin birliğini nasıl desteklemiştir? Yerel, eyalet düzeyindeki ve ulusal seçimler siyasi çatışmaların yeniden ortaya çıkma riskini ne kadar azaltmaktadır? Seçim dönemlerinde gelecekteki çatışmaları önlemek için seçim kurumları nasıl geliştirilebilir? Somali'deki çatışmaların çözümünde uluslararası barış inşası desteğinin rolü nedir? Somali Federal Devleti, devlet inşası sırasında yerel talepleri ve uluslararası görevleri nasıl karşılayabilir? 2004-2021 yılları arasında Somali'de siyasi kurumlar çatışmaların çözümünde nasıl bir rol oynamıştır? Resmi ve gayri resmi siyasi kurumsallaşma nasıl geliştirilebilir ve Somali'de çatışma çözümünü nasıl güçlendirebilir? Somali gibi uluslararası toplumun pek çok üyesinin ilgisini çeken çatışma sonrası ülkelerin, anavatanlarında demokratikleşmenin çeşitli yönlerini nasıl algıladıklarına daha fazla ışık tutabilecek detaylı ve kapsamlı çalışmaların acilen yapılması büyük önem taşımaktadır. Daha da önemlisi, farklı yaklaşımların neden bu şekilde değerlendirildiğidir.

2. VERİ ANALİZİ: TEMATİK ANALİZ

2.1. Anayasa

Anayasa, ülkenin federal ve eyalet hükümetlerine sağladığı yasal ve yapısal temel nedeniyle Somali'nin demokratikleşme sürecinde merkezi rollerden birine sahiptir. Anayasa statüsü nedeniyle, yönetişimin işleyişinde açık ve tutarlı bir yapı sağlaması, sorumluluk ve yetkilerin ana hatlarını çizmesi ve hükümetin her düzeyindeki kişi ve kurumları hesap verebilir kılması açısından kritik öneme sahiptir. Rekabet ve düşmanlığın hakim olduğu Somali örneğinde olduğu gibi, bir anayasa iyi hazırlanmışsa değişim için güçlü bir pozitif teşvik olabilir. Bu şekilde Anayasa, siyasi riskleri ele alabilir ve Somali'nin bölgelerindeki klanlar da dahil olmak üzere halkın temsilini artırabilir.

2012 yılında Somali, devleti istikrara hazırlayacak ve demokratik ilkeleri hayata geçirecek bir geçiş anayasası olması amacıyla hazırlanan bir anayasayı yürürlüğe koymuştur. Ancak Anayasa'nın geçici niteliği ve tamamlanmasının uzun zaman alması nedeniyle bazı sorunlar ortaya çıkmıştır. Araştırma sorularından biri, geçici anayasal çerçevenin gelecekteki çatışmaları önlemeye ve çözmeye nasıl yardımcı olabileceğini belirlemekti. Somali'nin, yasal yetkiler ve kaynakların ve yetkilerin dağılımı konusunda sık sık mücadele eden iki hükümet katmanına (federal ve eyalet) sahip federal bir ülke olduğu düşünüldüğünde bu soru oldukça ilgi çekicidir. Anayasanın bu rollerin sınırlarını çizme kabiliyeti, bu gerilimlerin ve istikrarlı bir siyasi ortamın şekillenmesinin merkezinde yer almaktadır.

Araştırmaya katılanlardan bazıları anayasanın bütüncül bir devletin çerçevesini çizmedeki rolünün altını çizmiştir. Anayasa tamamlanır ve kabul edilirse, devleti birleştirmeye yardımcı olabilir. Anayasa, federal hükümet ile Federal Üye Devletler arasındaki güç dağılımına kesin bir anlam kazandırarak Somali'yi kimin yöneteceği

konusundaki mevcut tartışmaların ortadan kalkmasına yardımcı olabilir. Acil siyasi sorunlara gelince, Anayasa bunların değerlendirilmesinde ve Somali'de durumun istikrara kavuşturulması ve barışın tesis edilmesi için gerekli olabilecek yapıların daha da geliştirilmesi için temel oluşturulmasında yardımcı olacaktır. Anayasa, Somali'nin demokratikleşme sürecinde tam anlamıyla kullanılabilmesi için derhal dikkat edilmesi gereken fırsatlar ve zorluklar içermektedir.

Destekleyici Görüşler

Anayasa'nın savunucuları, anlaşmazlıkların yönetilmesinde ve Somali'deki siyasi liderlikte düzenin sağlanmasında anayasanın çok önemli olabileceğini belirtmektedir. Katılımcılara göre, federal, eyalet ve yerel yönetimlerin rol ve sorumlulukları iyi tanımlanırsa, anayasa ihtilafları çözmek ve siyasi riskleri yönetmek için etkili bir çerçeve sunabilir. Katılımcılardan Mohamud, hizmet sunumu, güvenlik ve eyalet düzeyindeki seçimlerle ilgili olarak, Anayasa'nın hükümetin rollerini tasvir etmesi gerektiğini vurgulamıştır. Yinelenen çatışma sorunlarından kaçınmak ve federal ve eyalet arasındaki yönetişim boyutunu iyileştirmek için Federal Üye Devletlere (FÜD) özerklik tanınmasını önermiştir. Shire ayrıca, çatışmaları çözen yargı sistemi olacağı için bir anayasa mahkemesi kurulmasını tavsiye etmiştir.

"Federal anayasa, hükümetin her katmanının rollerini açıkça tanımlayan yasal bir çerçeve olarak işleyebilir."- Mohamud

Özellikle anayasa'nın en önemli işlevinin işbirliği ve anlaşılabilir kurallar için mücadele etmek olduğunu belirtmektedir.

Abdulle ayrıca anayasa'nın potansiyeline işaret etmekle birlikte şeffaf ve kapsayıcı bir çerçeveye ihtiyaç duyulduğunu belirtmektedir. Tüm siyasi aktörlerin kendi bencil çıkarları yerine ulusal çıkarlara odaklanmaları gerektiğini, çünkü bunun anayasa'nın ülkeyi yönetmek için uygun bir çerçeve haline gelmesine yardımcı

olacağını vurgulamaktadır. Abdulle'ye göre, tarafların entegrasyon sürecine dahil olmaları gerekmektedir;

"Kişisel gündemler yerine ulusal çıkarlara öncelik verebilirsek, geçici anayasal çerçeve yönetişim için sağlam bir yasal temel sağlayabilir." - Abdulle.

Bu destekleyici görüş, Anayasa'nın son halini alma sürecine daha fazla kişinin katılmasına izin verilmesi ve eşit bir şekilde uygulanması halinde istikrar sağlayabileceğini öne sürmektedir.

Karşıt Görüşler

Anayasa karşıtları, anayasa'nın modern etkinliği ve temsili konusunda pek çok endişe taşımaktadır. Mevcut geçici Anayasa'nın ademi merkeziyetçilik, kaynak dağılımı ve Mogadişu'nun statüsü gibi önemli siyasi sorulara daha fazla cevap vermesi gerektiğini düşünmektedirler. Muhalifler, bu temel faktörlerle birlikte Anayasa'nın çatışmaların çözümü ya da ulusun güçlendirilmesi için sağlam bir temel olabileceği konusunda ısrar etmektedir. Abukar, anayasa'nın Mogadişu'nun statüsü ve Somali'de istikrar için zorunlu olan gelirler konusunda daha açık olması gerektiğine dair endişelerini dile getirmektedir. Abukar da siyasi kültürün kamu yararından ziyade hala yaygın bir şekilde kendine hizmet ettiğine dikkat çekerek, dışlanmanın mevcut anayasa yapım sürecini engellediğini belirtmektedir.

"Anayasa, bireysel siyasi hırsları değil, ortak çıkarları temsil eden uzun soluklu bir belgeye dönüşmelidir."- Abukar.

Katılımcılardan Mustafa da anayasa'nın Somaliland'ın katılımı olmadan yapılıp yapılamayacağını merak ettiğini, bunun da anayasa'nın etkinliğinin temel aktörlerin dahil edilmesine bağlı olduğunu gösterdiğini söylemektedir. Mustafa, anayasa'nın mevcut taslağının çeşitli siyasi katılımcıların taleplerini karşılamadığını ve bunun da

anayasa'nın belirsizliğini yorumlayacak ve açıklığa kavuşturacak bir anayasa mahkemesi'ne ihtiyaç olduğunu kanıtladığını belirtmektedir.

"Anayasa tamamlanmamıştır ve Somaliland sürece dahil edilmeden nihai hale getirilmesi pek mümkün görünmemektedir."- Mustafa.

Tarafsız Görüşler

Anayasanın güçlü ve zayıf yönlerini takdir eden az sayıda katılımcı yanıtlarında tarafsız davranmaktadır. Bazıları çatışma yönetimindeki potansiyelini kabul etmekle birlikte, çerçeveyi uygulanabilir kılmak için bazı yapısal ve siyasi gerçeklere dikkat çekmektedir. İbrahim, anayasa'nın siyasi liderlik için bir başlangıç noktası olabileceğini ancak mevcut çelişkiler ve şeffaflık eksikliğinin kamuoyu desteğini kazanmayı zorlaştırdığını belirtmektedir. İbrahim, özellikle FÜD ve FH Anayasasının uyumlaştırılması için bastırarak, bazı ihtilaf konularının uyumlaştırılmasına yardımcı olmak için kamusal tartışmalarda daha fazla açıklık çağrısında bulunmaktadır.

"Anayasa yapım sürecinde kamuya açık tartışmalar ve şeffaflık, kamuoyu desteğinin kazanılması için gereklidir." - İbrahim.

Katılımcının görüşü anayasa'nın potansiyelini anlamakla uyumlu olmasına rağmen meşru olmasını sağlamak için çok çalışılması gerektiğini belirtmektedir. Aynı şekilde Farhan da anayasa'nın konuyla ilgili olduğunu ancak etkili bir şekilde işleyebilme kapasitesinin kısıtlı olduğunu söylemektedir. Farhan, anayasal çatışmaların FÜD ve FH arasındaki işbirliğinden kaynaklandığını öne sürmüş ve mali federalizmi teşvik etmek için siyasi ve teknik komitelerin kullanılmasını tavsiye etmektedir. Farhan ayrıca konuları yorumlayacak bir anayasa mahkemesi'nin bulunmamasına ilişkin soruları da gündeme getirerek;

"Bu anlaşmazlıkları yorumlayacak bir anayasa mahkemesi'nin bulunmaması ve hükümetler arası kurumların eksikliği sorunu daha da kötüleştiriyor" -Farhan.

Katılımcının pozisyonu pragmatiktir ve anayasa'nın uygulanmasını destekleyecek kurumlara duyulan ihtiyacın anlaşıldığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla veriler Somali'nin geçici Anayasası hakkında geniş bir görüş yelpazesini ortaya koymaktadır. Anayasayı savunanlar, net işleyiş yapılarına sahip olması halinde istikrar yaratma eğiliminde olduğunu; çeşitliliği ve hukukun eşit uygulanmasını ele aldığını savunmaktadır. Eleştirenler ise anayasa'nın özellikle gelir paylaşımı, Mogadişu'nun statüsü ve Somaliland gibi önemli bölgelerin dahil edilmesi gibi Somali'nin siyasi karmaşıklıklarını ele almak için gerekli bileşenlerden yoksun olduğunu savunmaktadır. Bu arada, tarafsız katılımcılar anayasa'nın umut vaat ettiğini düşünmekte ancak meşruiyetini ve etkinliğini artırmak için yapısal iyileştirmelerin, halkın katılımının ve şeffaflığın önemini vurgulamaktadır. Bu bakış açıları ile birlikte, anayasa'nın Somali'nin istikrara giden yolundaki rolüne ilişkin farklı görüşleri yansıtmaktadır. Potansiyeli olsa da, başarısı bu eleştirilerin ele alınmasına ve gerçekten kapsayıcı, şeffaf bir sürecin teşvik edilmesine bağlı olmaktadır.

2.2. Federalizm

Federalizm, Somali toplumundaki olumlu ve olumsuz boyutlarını gösteren verilerde ayrıntılı ve karmaşık bir tema içermektedir. Somali'de demokratikleşme sürecinde benimsenen federal sistem, bölgesel gücü ademi merkezileştirmek, kapsayıcılığı teşvik etmek ve bölge devletlerine daha fazla takdir yetkisi tanıyarak bölgedeki klanlara dayalı rekabeti azaltmak için benimsenmektedir. Federalizm, her bölgeye merkezi hükümetin şemsiyesi altında kendi işlerini yönetmek için özerklik sağladığından, ülkenin tarihsel merkez odaklı güç mücadelesine olası bir çözüm olmaya devam etmektedir. Bu bağlamda federalizmin, yetkinin başkentte merkezileşmesini önlemek ve ülkedeki aşiretlerin ve bölgelerin adil bir şekilde temsil edilmesini teşvik etmek için kaynaklar, güç ve güvenlik üzerinde kontrol sağlamak üzere FÜD'e yetki devretmesi gerekmektedir.

Federalizm uygulaması bazı karmaşık faktörleri ortaya çıkarmış olsa da, katılımcılar federalizmin Somali'de istikrarın sağlanmasına yardımcı olup olmadığı, sorunu daha da derinleştirip derinleştirmediği konusunda farklı görüşler dile getirmektedir. Federalizmden yana olanlar, federalizmin bölgesel ihtiyaçların karşılanması ve aşiretlerin endişelerinin giderilmesi için gerekli bir yol olduğunu belirtmektedirler; yerel yönetimler kurulduğundan beri halklarına cevap verebildiklerini ve geçmişte bölgeyi oluşturan farklı gruplar arasında şimdi bir uyum duygusu olduğunu söylemektedirler. Federalizm etkin bir şekilde uygulanırsa, Somali devletini oluşturmak için bölgesel ve klan iş birliğini teşvik edebilmektedir.

Öte yandan, karşıtları mevcut Federalizm biçiminin aşiret düşmanlıklarını ve bölgesel devletlerin kaynak ve güç elde etme yarışını şiddetlendirdiğine inanmaktadır. Federalizmin siyasi birliğin parçalanmasına yol açtığını düşünenler ise bölgesel hükümetlerin genellikle ulus yerine kendi bölgelerinin çıkarlarını gözetme eğiliminde olduğunu belirtmektedir. Bu bakış açısına göre Federalizm, kaynak dağılımı ve güç meseleleri hala çekişme halinde olduğu için aşiretçiliği ve siyasi çekişmeleri beslemeye devam etmektedirler.

Sonuçlar ayrıca Somali'nin demokratikleşme sürecinde federalizmin karmaşıklığını vurgulamakta ve katılımcılar bunun güçlü ve zayıf yönlerini hatırlamaktadır. Ana araştırma sorusu, federalleşme sürecinin Somali'deki çatışma çözümünü etkileyip etkilemediği ve nasıl etkilemekte olduğudur. Burada sunulan görüşler aynı zamanda Federalizmin istikrarı teşvik etmedeki faydası, barışın varlığı ya da yokluğu ve aşiret temelli ayrımları iyileştirmede ya da şiddetlendirmede oynadığı rol üzerine süregelen tartışmaları da yansıtmaktadır.

Destekleyici Görüşler

Somali'nin federalleşmesini isteyen katılımcılar bu faktörü iç çatışmaların çözülmesi ve aşiretler ile bölgelerin birleştirilmesi için değerli bir araç olarak görmektedir. Federalleşme, birçok bölgeye yerel sorunlarla bireysel olarak ilgilenme kapasitesi verdiği için devlet düzeyinde özerklik sağlayan bir yaklaşım olarak görmektedir, ancak tek bir Somali devleti bağlamındadır. Bölgesel yönetimler çatışmaların çözümü için gerekli araçları sağladığı için ademi merkeziyetçiliğin aşiretlerin katılımına yol açtığını savunmaktadırlar.

Örneğin Mohamud, federalizmin Somali'nin istikrara kavuşturulması için bir çerçeve oluşturduğunu iddia etmektedir.

"Federalleşme Somali'deki çatışmanın çözümünde olumlu bir etkiye sahip olabilir. İnsanların bir araya gelmesine ve devleti tabandan yeniden inşa etmesine yardımcı olur."-Mohamud.

Katılımcıya göre Federalizm, aşiretler ve bölgeler arasındaki güvenin yeniden inşa edilmesine yardımcı olacak şekilde çalışmakta ve böylece birleştirici bir faktör olmaktadır.

Aynı şekilde Abdulle, federalizmin devlet oluşumunda ve aşiretlere dayalı rekabetin ortadan kaldırılmasında rol oynadığını kabul etmektedir. Ancak, iyi yönetimi sağlamak için sistemin merkezi devlet yerine yerel yönetimler kurmaya odaklanması gerektiğine dikkat çekmektedir.

"Federalleşme, yönetişimi kurumsallaştırarak, temsil ve müzakere için resmi kanallar sağlayarak klan rekabetini azaltmaya yardımcı olmuştur."- Abdulle.

Karşıt Görüşler

Federalleşme karşıtları, sistemin bölünmüş bir Somali'yi birleştirmek yerine sadece daha fazla farklılık yarattığını savunmaktadır. Federalizmin aşiretler ve federal eyaletler arasındaki sınırlı kaynak rekabetini arttırarak çatışma yaratmaya devam ettiğini düşünmektedirler. Ayrıca, federalleşmenin siyasi ademi merkeziyetçiliğe ve ayrılmanın teşvik edilmesine yol açmakta olduğunu, bazı bölgesel devletlerin savunmacı ve bencilce davranarak ülkenin birliği arayışına tezat oluşturduğu riskli bir tehdit olduğunu düşünmektedirler.

Abukar'nın görüşünün Federalizme kesinlikle karşı olduğunu belirtmek oldukça elzemdir. Ayrıca federalizmin klan sorunlarını derinleştirdiğini ve Somali'nin egemenliği için uygun olmayan bir şiddet döngüsüne neden olduğunu düşünmektedir. Katılımcı ayrıca federal üye devletlerle işbirliği yapan ve Somali'nin bağımsızlığını zayıflatarak birlik çabalarını daha da zorlaştıran Etiyopya gibi yabancı aktörlerin etkisini de vurgulamaktadır.

"Federalleşme Somali'deki çatışmaların çözümüne katkıda bulunmadı. Bunun yerine, federal üye devletlerin kaynaklar ve güç için rekabet etmesiyle klan parçalanmasını şiddetlendirdi." - Hussein.

Abdirizak da şüphe etmekte ve federalizmin bir cevaptan ziyade bir anlaşmazlık meselesine dönüştüğünü söylemektedir. Ona göre kaynak tahsisi, vergilendirme ve güç konularındaki ihtilaflar hala devam etmektedir. Bu durum rekabeti daha da kızıştırmakta çünkü siyasi aktörler yönetişimin temel ilkeleri konusunda daha fazla anlaşmaya ihtiyaç duymaktadır. Abdirizak, mevcut sistemin aşiret çatışmalarını azaltmadığını, aksine aşiret düzeyine indirgediğini açıklamaktadır.

"Federal düzenleme önemli bir çatışma kaynağıdır" –Abdirizak.

Tarafsız Görüşler

Özellikle birkaç katılımcı, sistemin faydasını kabul etmekle birlikte dezavantajlarını da gördükleri için Federalizm hakkında orta yollu bir değerlendirme yapmaktadır. Federalleşmenin resmi yönetişim sistemlerinin gelişmesinden kaynaklanan bir miktar istikrar getirdiğini kabul etmekle birlikte, uygun bir çerçevenin ve yeterli uygulamanın olmamasının bunu büyük ölçüde engellediğini savunmaktadırlar. Federalizmin, acil dikkat gerektiren yapısal ve siyasi faktörler nedeniyle henüz tam olarak gelişmediğini söylemektedirler.

İbrahim, federalizmin bir miktar istikrar getirmiş olmasına rağmen bunun geçici olduğuna dikkat çekmektedir. Federalizmin aşiretler arasındaki iç çekişmeleri kısa süreliğine yatıştıran bir aspirin gibi olduğunu ancak çatışmanın kaynağını tedavi etmediğini söylemekte. İbrahim, FÜD'ler arasındaki sınır sorunlarının ve dış tarafların müdahalelerinin çatışma kaynağı olmaya devam ettiğine dikkat çekerek, daha da önemlisi, sistemi tam potansiyeliyle kullanmak için kaynakların paylaşımı ve yönetimi konusunda daha sağlam bir anlaşma yapılması çağrısında bulunmaktadır.

Mohamed de federalizmin Somali'nin sorunlarını çözemeyeceğini söyleyerek tarafsız bir duruş sergilemektedir. Ancak Mustafa, yukarıdaki zorlukların gerçek olmasına rağmen, federalizmin en azından Somalililer arasında birlik yaratmada bir rol oynadığını kabul etmektedir.

Beşir, federalizmin başarısının önündeki başlıca engellerin, sistemin amaçlandığı şekilde işlemesini sağlayacak destekleyici mevzuat ve kuruluş yasalarının bulunmaması olduğuna işaret etmektedir.

"Mevcut federal anayasa, üzerinde uzlaşılmış bir çerçevesi olmayan bir taslak olarak kaldı ve bu da etkinliğini engelledi."- Bashir.

2.3. Seçim

Veri analizinde açıkça ortaya çıkan bir diğer tema da hem yerel hem de genel seçimleri içeren seçim sürecidir; bu da çalışmanın seçim sürecinin Somali'nin demokratikleşme süreci, siyasi katılım ve uzlaşma süreçleri üzerindeki etkilerine dair bulgularına ışık tutmaktadır. Bu tartışma açısından büyük önem taşıyan husus, Somali'deki aşiretlerin siyasi temsilinin belirlenmesinde kullanılacak olan 4,5 güç paylaşım formülüdür. Bu formül, aşiretlerin hükümet kurumlarına dahil edilmesini garanti altına almak için geçici bir önlem olarak başlatılmıştı. Ancak 4,5 modeli dengeleyici ve kutuplaştırıcı bir güç olmuştur. Katılımcılar 4,5 modelinin demokratikleştirici bir etkiye mi yoksa aşiret bölünmesini sürdüren birleştirici bir etkiye mi sahip olduğu konusunda farklı görüşlere sahip olmaktadır.

4,5 formülünün destekçileri, formülün Somali'deki başlıca aşiretler arasında güç paylaşımı için etkili bir araç olduğunu ve yeni hükümette bir aşiretin üstünlük sağlayarak aşiret çizgisinde sık sık çatışmaların yaşanmasına neden olacak bir durumdan kaçınmak için kullanılabileceğini belirtmişlerdir. Formül, siyasi karar alma sürecinde her bir aşiretin temsil edilmesini sağladığından, hükümetin kontrolü konusunda yaşanan şiddet olaylarını azaltmak için farklı grupları birlikte çalışmaya zorlama olasılığına sahip olmaktadır. Bu nedenle, temeli 4,5 formülü olan yeni seçim sistemi çerçevesinde yapılan seçimler, ülkede barış ve istikrarın sağlanması ve aşiretlerin güç kazanma fırsatlarının eşitlenmesi olanaklarının iyileştirilmesi için bir araç olarak da görülebilmektedir.

Ancak bazı katılımcılar formülün uygulanabilirliği ve demokratik bir siyasi kültürün geliştirilmesine etkisi konusunda bazı endişelerini dile getirmişlerdir.

Eleştirmenler, 4,5 sisteminin kısa vadeli çatışmaları önlemeye yardımcı olsa da, Somali siyasetine aşiret temelli kimliği yerleştirdiğini söylemektedirler. Bu durum aynı

zamanda ulus inşası sürecini de yavaşlatabilir çünkü standart bir dizi özellik tek bir siyasi varlığı değil farklı aşiretleri şekillendirir.

Ayrıca pozisyonlar genellikle bireyin yeteneğine, politikasına veya pozisyona olan ihtiyaca bakılmaksızın belirli bir aşiretten gelenlere verildiği için liyakati da azaltabilir. Üstelik, bazı katılımcılar bu aşiret temelli formülün, aşiret temelli olmayan siyasi partilerin ulusal düzeyde büyümesini ve dolayısıyla siyasi ideolojilere ve politika gündemlerine dayalı bir sistemin gelişmesini engellediğine inanmaktadır.

Dolayısıyla, toplanan verilere dayanarak, seçimlerin ve 4,5 güç paylaşımı formülünün Somali'nin demokratikleşme süreci konusunda açık olmadığı söylenebilmektedir. Formül, yönetişim konusunda geniş bir bakış açısına sahip olmasına ve uyumlu bir yönetim formülünün oluşturulduğu süreci tanımlamasına rağmen, aşiret temelli bir sistemin üstesinden gelinmesi ve daha demokratik bir ulusal sistemin geliştirilmesi konusunda da soru işaretleri yaratmaktadır. Ana soru şuydu: Yerel ve eyalet düzeyindeki seçimler ile ulusal seçimler siyasi çatışmaların ortaya çıkma olasılığını ne ölçüde azaltmaktadır? Ayrıca çalışma, seçim dönemlerinde çatışma ihtimalini ortadan kaldırmak için seçim kurumlarının nasıl yapılandırılabileceğini bulmayı amaçlamıştır. Çalışmada ayrıca, 4,5 formülünün Somali federal devletinin seçim dönemi aracılığıyla kurumsallaşmasından bu yana siyasi güç paylaşımında Somalili seçkinler için barışçıl bir ortam ya da bağlam sağlayıp sağlamadığı da sorulmuştur.

Destekleyici Görüşler

Somali'deki seçim sürecini destekleyenler, özellikle de yerel ve eyalet düzeyindeki seçimlerde potansiyel görenler, seçimlerin çatışmaları azaltmak ve siyasi katılımı teşvik etmek için temel mekanizmalar olarak hizmet edebileceğini savunmaktadır. Vatandaşların tercihlerini ifade edebilmeleri için resmi kanallar

sağlayan seçimler, hesap verebilirliğin geliştirilmesine ve şiddetin caydırılmasına yardımcı olmaktadır. Katılımcı, Puntland'daki son seçimlerin, altta yatan gerginliklerin ortasında bile barışçıl geçişler için potansiyel olduğunu gösterdiğini vurgulamaktadır. Abdulle, seçimlerin aşiretleri yönetime katılmaya teşvik ettiğini, devlet kurumlarının meşrulaştırılmasına yardımcı olduğunu ve istikrarı desteklediğini ifade etmiştir.

"Yerel, eyalet düzeyinde ve ulusal seçimler Somali'de siyasi çatışmaların yeniden ortaya çıkma riskini azaltmak için hayati önem taşıyor."- Abdulle.

Benzer şekilde Shire da devlet düzeyindeki seçimlerin, insanların siyasi haklarını şiddet içermeyen bir şekilde kullanmalarına olanak tanıdığı için toplumun temelden yeniden inşasındaki yapıcı rolüne dikkat çekmektedir. Shire'a göre seçimler, seçmenler arasında hesap verebilirlik ve siyasi farkındalık yaratılmasına yardımcı olmaktadır.

Diğer akademisyenler gibi Abdulle ve Shire da seçimlerin çatışmaları azaltmadaki rolünü takdir etmekte ve Somalidevletindeki istikrarın yapı taşı olarak görmektedir.

"Yerel seçimler, insanların şiddet kullanmadan siyasi haklarını elde etmelerine olanak tanıyor" -Shire.

Karşıt Görüşler

Katılımcıların birçoğu mevcut seçim sürecine, özellikle de 4,5'luk güç paylaşımı sistemine şüpheyle yaklaşmaktadır. Belirli bir grubun hakimiyetini dengelemek ve aşiretlerin temsiline olanak sağlamak amacıyla 4,5 formülü benimsenmiştir. Yine de bu formüle karşı çıkanlar, bu formülün siyasi sisteme aşiret çizgileri boyunca bölünmeyi getirdiğini söylemektedir. Abukar, seçimdeki bazı sorunların ve özellikle de daha çok kaynaklara odaklandığını ve birleşik bir Somali ulusu inşa etmediğini savunduğu 4,5

formülünün altını çizmekte. Nejma'ya göre 4.5 düzenlemesi ulusal bir vizyondan ziyade aşirete sadakati, sürdürülebilir bir barışı değil çatışmayı teşvik etmektedir.

"Formül bölünmeleri derinleştirdi, ulusal kimlik yerine klana sadakati teşvik etti ve meritokrasinin altını oydu,"- Fadumo.

"Seçim süreci, özellikle de 4,5 formülü altında, yolsuzluk ve bölünmeyi derinleştirdi,"- İbrahim.

İbrahim'e göre bu durum adil bir siyasi sistemin oluşturulmasını zorlaştırmaktadır. İbrahim ise dengeyi teşvik etmek ve aşiret etkisi çizgisindeki rekabeti ortadan kaldırmak için tek kişilik bir oy sisteminden yana olmaktadır. MohamudQardananshe de 4,5 formülünün geçiş dönemi önlemleri sağlamasına rağmen aşiret temelli güç mücadelesini güçlendirdiği eleştirisinde bulunmaktadır. Katılımcı ayrıca formülün geçici olduğuna ve kalıcı bir çözüm bulunması gerektiğine dikkat çekmektedir.

"4.5 güç paylaşımı formülü... geçici bir çözüm yarattı ama aynı zamanda klan temelli bölünmeleri de pekiştirdi."- Mohamud II.

MohamudII'ye göre bu durum ulusal siyasi kurumların ortaya çıkmasını engellemiş, dolayısıyla aşiretler arasındaki rekabeti en aza indirebilecek aday temelli bir seçim sistemine dönüşümü zorlaştırmıştır.

Tarafsız Düşünceler

Birkaç katılımcı Somali seçim sistemi, bunun avantaj ve dezavantajları hakkında daha tarafsız bir görüş bildirmiştir. 4,5 formülü ile ilgili olarak, tarihsel olarak dışlanmış aşiretlerin siyasi iktidara dahil edilmesinde hayati bir rol oynadığını, ancak sorunları çözmek için reformlara ihtiyaç olduğunu söylemektedirler.

Örneğin Farhan, dolaylı seçimlerin ve 4,5 formülünün bazı şiddet olaylarını azaltmasına rağmen aşiretçiliği güçlendirdiğini ve birleşik bir ulus oluşturma girişimlerini engellediğini söylemektedir. Farhan'a göre formül, marjinalize edilenler için temsil anlamına geliyor ancak aşiret siyasetinin ötesine geçmediğini belirtmektedir. Farhan'a göre formül her ne kadar diğer aktörlerin entegrasyonu için alan sağlasa da, Somali'nin demokratikleşme gündemi için çok önemli bir zorluk olan diğer siyasi evrim biçimlerini engellemektedir.

"4,5 güç paylaşımı formülü klan duygularını hem çözdü hem de güçlendirdi" – Farhan.

Mustafa ayrıca federal sistemin bazı seçim sorunlarının üstesinden geldiği ancak seçim sorunlarının üstesinden gelmek için yüksek mahkeme gibi yapılara ihtiyaç duyma gibi bir zayıflık bıraktığı konusunda tarafsız bir tutum sergilemiştir.

Katılımcı ülkenin federal yapısını kabul etmekle birlikte, demokrasiyi güvence altına alacak başka kurumların eksikliğini hissetmektedir.

"Federal sistem bazı seçim anlaşmazlıklarının çözümüne yardımcı olmuş olsa da, seçim anlaşmazlıklarını yeterince ele alacak sağlam mekanizmaların eksikliği devam etmektedir." -Mustafa.

Sonuç olarak, Somali'nin seçim sistemi hakkındaki görüşler, sistemin rolünün çatışmaları önleme ve istikrar yaratma açısından çeşitli şekillerde tanımlandığını göstermektedir. Destekçiler seçimleri insanların siyasete katılması için bir araç ve güç yerine oy kullanmayı tercih ederek çatışmaların çözümü için net bir çerçeve olarakgörmektedir. Seçimlerin devletin egemenliğini yerleştirmeye ve insanların sorumluluğunu sağlamaya yardımcı olduğunu düşünmektedirler.

Öte yandan muhalifler 4,5 güç paylaşımı formülünü aşiretçiliği teşvik ettiği için ulusal birliği desteklemeye yardımcı olmamakla suçlamaktadır. Bu sistemi, tamamen

yeni ve 'gerçekten' demokratik bir siyasi kültürün geliştirilememesinin 'sadece' telafisi olarak görmektedirler. Onlara göre, daha genel bir oylama biçimine geçiş, aşiret üyeliğine dayalı çatışmaların ortaya çıkmasını önleyemektedir.

Tarafsız katılımcılar da farklı aşiretleri hükümete dahil eden 4,5 sistemini kabul etmekle birlikte, aşiret tabanı nedeniyle sistemin değiştirilmesinde ısrar etmişlerdir. Bu formülün entegrasyonu garanti ettiğini ancak diğer demokratik gelişmeleri engellediğini savunmaktadırlar. Somali'nin ilerleyebilmesi için federal yapının istikrarı ve denge ve denetleme mekanizmalarını teşvik edecek başka araç ve organlara ihtiyaç duyduğunu öne sürmüşlerdir.

Bu tür karışık duygular, Somali'nin seçim sistemini değiştirmenin karmaşık bir durum olduğunu ve istikrarlı bir demokrasi getirmenin çok çaba gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Seçimlere ve yönetişim için 4.5 formülüneyönelik çağrılara ve bunların başarılmasına rağmen, Somali siyasetinde sürdürülebilir bir demokrasi için yapısal değişiklikler hayati önem taşımaktadır.

2.4. Uluslararası Barış Desteği

Somali'deki uluslararası barış desteğinin katılımı, ülkenin barış ve demokratikleşme sürecine yabancı katılımın olumlu ve olumsuz yönlerine odaklanan tartışmanın ana temalarından biri olmuştur. Katılımcılar BM, Afrika Birliği ve çeşitli STK'ların Somali siyasetini yeniden inşa etme çabalarını ve güvenlik ve kapsayıcılık gündemlerini değerlendirmiştir. Somali devletini inşa etmenin ve yakın tehditleri yönetmenin araçları uluslararası düzeyde para, bilgi ve müzakere olmuştur. Öte yandan tartışma, küresel sistemdeki müdahalelerle bağlantılı önemli meselelerin de altını çizmektedir.

Katılımcılar tarafından dile getirilen sorunlardan bazıları, gerekli olmasına rağmen barışın inşası sürecinin sahiplenilmesini olumsuz etkileme eğiliminde olan dış

desteğe bağımlılıkla ilgili sorunları içermektedir. Bu bağımlılık, Somalili liderlerin temsil ettikleri halkın ihtiyaçları ve gayelerinden ziyade yurtdışından gelen kaynaklara ve yönlendirmelere daha fazla odaklanmalarına ve dolayısıyla hesap verebilirlik ve adem-i merkeziyetçilik düzeyinin azalmasına yol açabilir. Bununla birlikte, farklı uluslararası aktörler arasında her zaman bir çıkar ayrılığı vardır ve bu da süreci yavaşlatan ya da engelleyen bir çatışmaya yol açabilmektedir. Örneğin, bazı aktörlerin güvenlik ve terörle mücadele çıkarları varken, diğerlerinin ekonomik veya siyasi liberalleşme çıkarları bulunmaktadır. Bu durum, barışı inşa etme çabalarının tutarlılığını baltalayabilir, verimsizlikler üretebilir ve zaman zaman Somalili gruplar arasındaki bölünmeleri şiddetlendirebilir.

Konu aynı zamanda yardım paradoksunu ve Somalililerin egemenlik ve yaşayabilirlik mücadelesini de ele almıştır. Katılımcılar, devlet inşasını teşvik edecek kapasitenin geliştirilmesi ve Somali halkının ve liderliğinin Somali devleti için devlet inşası sürecini yürütmesini sağlayacak koşulların sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır. İstikrarın tek 'iyi' biçiminin, Somali devletinin yavaş ve aşamalı olarak kendisinin yaratacağı 'istikrar' süreci olduğunu savunmuşlardır.

Bu gerilim, uluslararası barış inşası süreçlerinde yer alan uygulayıcı ve akademisyenlerin aşina olduğu daha geniş ikilemleri göstermektedir: olumlu niyet ve eylemlerin, tutarlı, bağımsız bir Somali ulus-devleti yaratma hedefine karşı çalışabilecek olumsuz sonuçlar üretme potansiyeli. Bu bölümde de belirtildiği gibi çalışmanın amaçları, uluslararası barış inşası desteğinin Somali'deki çatışmaların çözümüne yardımcı olup olmadığını belirlemek ve siyasi kurumsallaşma sürecinde uluslararası toplum tarafından sağlanan desteğin ne ölçüde etkili olduğunu tespit etmektir.

Destekleyici Görüşler

Katılımcılardan bazıları Somali'de barışın inşası sürecinde uluslararası toplumun katkısını kabul etmiştir. Afrika Birliği, BM ve diğer uluslararası örgütler de dahil olmak üzere uluslararası aktörler siyasi kurumların oluşturulması, federalizm ve seçimler konusunda mali ve teknik destek sağlamıştır. Bu katkılar Somali'nin yönetişim alanındaki kurumsal kapasitesini arttırmış, seçim için kaynak sağlanmasını desteklemiş ve devlet oluşumu için bir zemin hazırlamıştır.

Katılımcılardan biri, uluslararası toplumun mali ve teknik yardımının Somali'deki kurumların geliştirilmesinde hayati önem taşıdığını belirtmiştir. Bu yardım aynı zamanda istikrarın sağlanması için federal bir sistemin ve seçim olanaklarının hayata geçirilmesini de içermektedir.

"Uluslararası toplum, özellikle federal yapılar ve seçim desteği konusunda Somali'nin kurumlarının yeniden inşasına yardımcı olacak önemli kaynaklar sağlamıştır"- Abdulle.

Katılımcılardan bir diğeri ise yönetişim, güvenlik ve ekonomi gibi önceliklerde uluslararası işbirliğine duyulan ihtiyacı vurgulamıştır. Katılımcı, uluslararası desteğin El-Şebab gibi tehditlerin azaltılmasında etkili olduğunu gözlemlemiştir. Bununla birlikte, uluslararası katılımın gerekli olduğuna, ancak bunun yerel katılımla uyum içinde olması gerektiğine kuvvetle inanmaktadır. Bu senaryo, donör yardımları ile Somali'nin kalkınmayı sahiplenmesi arasında bir denge kurulması gerektiğine işaret etmektedir.

"AMISOM'un dış finansmanı Somali'nin hayatta kalması için çok önemli" - Hawo.

Karşıt Görüşler

Öte yandan, bazı katılımcılar uluslararası barış inşası desteğinin uygulanması konusunda endişelerini dile getirmiş; dış müdahalenin durumu iyileştirmek yerine daha da kötüleştirdiği görüşünü savunmuştur. Somali'nin iç barış ve istikrarı tesis etme sürecini tehdit edebilecek ve Somali'yi uluslararası topluma tamamen bağımlı hale getirerek devlet kurma sürecinde bağımsız olmasını zorlaştırabilecek diğer farklı ülkelerin çıkarlarından bahsetmişlerdir. Shire, küresel toplumu Somali'deki siyasi gruplara hitap etmek için çoğunlukla yumuşak güç kullanmakla suçlamış ve bunun çok az değişikliğe yol açtığını ya da hiçbir değişiklik yaratmadığını belirtmiştir. Yabancı aktörlerin barış sürecini bozan bireylere karşı nadiren kararlı davrandıklarında vurgulamıştır. Shire, Somali'de devlet inşasını aktif olarak baltalayan kişi ya da gruplara yönelik cezaları da içerecek şekilde daha iddialı bir pozisyon önermektedir.

"Uluslararası toplum sadece yumuşak güç uyguladı, çeşitli grupları ciddi bir tartışma için masaya getirmedi." -Shire.

Benzer şekilde Mohamud Qardananshe de uluslararası müdahalenin dezavantajlarına odaklanmış zira yabancı çıkarlar çoğu zaman Somali halkının parçalanmasına yol açtığını belirtmiştir. Qardananshe, Somali'nin düzgün bir istikrar yaşayabilmesi için, iyi yönetişimi geliştirmek adına iç destek yerine desteğin indirgenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

"Uluslararası müdahaleler, içerdikleri farklı çıkarlar nedeniyle genellikle çatışmaları çözmek yerine teşvik etmektedir."- Ahmed.

Tarafsız Görüşler

Diğer katılımcılar Somali'deki uluslararası barış müdahalelerinin olumlu ve olumsuz yönlerini kabul ederek daha az eleştirel yaklaşmıştır. Uluslararası aktörlerin güvenlik ve ekonomik ortaklar olarak oynadıkları önemli rolü takdir etmişlerse de

hükümetin yerel ihtiyaçlara öncelik vermesi ve kendi kaynaklarına sahip çıkması gerektiğini vurgulamışlardır.

Nejma, uluslararası toplumun Somali'de kurumların oluşturulmasına yardımcı olduğunu söylemiştir. Ancak yabancı kuruluşların amaçları çeşitlilik göstermektedir. Örneğin bazıları önceliklerini terörle mücadeleye dayandırırken, diğerleri ekonomi ve yönetişime odaklanmaktadır.

"Uluslararası aktörler kendi gündemleri doğrultusunda kaynak paylaşımı, federalizm ve seçim konularında yardımcı oldular" – Samiro.

Bu gözlemler, uluslararası katkılar faydalı olsa da bunların ülkenin gereksinimlerine daha uygun olması gerektiğini göstermektedir. İbrahim de bu görüşü destekleyerek, uluslararası aktörlerin diyalog ve müzakereleri başlatmış olmalarına rağmen, Somalililerin devlet inşası sürecine liderlik etmelerini sağlamak için uygulama sürecini devralmaktan kaçınmaları gerektiğini sözlerine eklemiştir. Gözlemleri şu yöndedir:

"Barış ve devlet inşası çabaları desteklenmeli ve uluslararası toplum tarafından domine edilmemelidir; Somalililer kendi kendine yardım kültürünü benimsemeli ve devletlerini yeniden kurma sürecini sahiplenmelidir." -İbrahim.

Katılımcı ayrıca AMISOM askerleri ile Somali güçleri arasındaki ücret farklılıkları nedeniyle zaman zaman yerel kapasitenin geliştirilebileceğini çünkü kaynakların doğrudan Somali güvenlik güçlerini desteklemediğini belirtmiştir. Bu perspektifler Somali'deki uluslararası barış inşası desteğinin çok yönlü doğasına ışık tutmaktadır. Bazı katılımcılar uluslararası müdahaleyi istikrar için bir gereklilik olarak görürken, diğerleri bunun Somali'yi sadece bağımlı ve bölünmüş hale getireceğini ve uluslararası yardım alırken aynı zamanda yerel çözümlere odaklanacakları bir orta yol bulmaya çalışmaları gerektiğini savunmaktadırlar.

3. TARTIŞMA

3.1. Somali'de Demokrasi ve İstikrar Aracı Olarak Anayasa

Somali anayasası, Somali'de demokrasinin gelişmesi ve Somali'nin yeniden yapılanma sürecinin ayrılmaz bir parçası olan temel bir yasal çerçeveyi oluşturmaktadır. Veri analizine göre anayasa, yönetişim yapılarının oluşturulmasında federal ve devlet kurumlarının rollerinin ve hesap verebilirliğin belirlenmesi açısından çok önemlidir. Yine de anayasa, Somali'nin yeni oluşan devletini kontrol altına alabileceğini gösteren siyasi ve yapısal karşıtlıkları yeterince düzenleyemediğini ortaya koyan tartışmalı konular ve ucu açık sorularla birlikte eksik olarak değerlendirilmektedir.

Çatışmanın olduğu yerlerde anayasa, siyasi alanda yaygın olabilecek istikrarsızlıkları azaltan bir temel rolü oynar. Somali'nin geçici anayasa şeklindeki mevcut yasal çerçevesi, 2012 yılında federal hükümet ile Federal Üye Devletler (FÜD) arasındaki ilişkinin yasal çerçevesini sağlamak ve aynı zamanda şeffaf ve adil bir yönetişim sistemi kurmak amacıyla yazılmıştır. Chang ve Higashijima'nın (2023) da belirttiği gibi, anayasalar geçiş dönemi toplumlarında yönetim için önemli bir gerekçe kaynağı ve çatışmaların düzenlenmesi için bir plandır. Benzer şekilde, Somali anayasası da aynı şekilde tasarlanmıştır; yargı anlaşmazlıklarının nedenlerini ortadan kaldırmak ve ülkenin federal sisteminde klanların/bölgelerin temsilini artırmak amacıyla hükümetin farklı kademelerindeki siyasetin işlevlerini haritalandırmayı amaçlamıştır.

Ancak, aşağıda belirtilen hususlarda çözülmesi gereken bazı sorunlar bulunmaktadır. Anayasanın halen geçici formda olması ve nihai taslağın hazırlanmasının uzun sürmesi, ortaya çıkan ürünün çoğu siyasi aktör tarafından memnuniyetsizlik ve şüpheyle karşılanmasına neden olmuştur. Ahmed (2019)'e göre, anayasa yapım sürecinin bu kadar uzun sürmesi önemli bir dezavantaj olmuştur çünkü kimin neyi, ne zaman ve nasıl alacağı gibi temel yönetişim sorularına kesin cevaplar

verilmesi ve anayasa'nın hala egemenlik ve bölgesellik sorunlarını çözmesi gerekmektedir. Mevcut model, federal ve eyalet hükümetlerinin sıklıkla çatışma içinde olduğu bir modeldir. Çoğu durumda anayasa, geçici ve eksik doğası nedeniyle olması gerektiği gibi birlik değil bölünme kaynağı olarak hareket etmiştir.

3.1.2. Anayasal Reform ve Kapsayıcılığa Destek

Anayasacılar, halk olumlu ve kapsamlı bir anayasa için oy verdiğinde, ulusun destekleyeceği uygun ve sağlam bir yönetim sistemine sahip olacağını ileri sürmektedir. Örneğin, katılımcı Shire, aynı notta federal ve eyalet güvenlik ve hizmet sağlama sorumlulukları arasında net bir ayrım olması gerektiğini vurgulamıştır. Yetki çatışmalarını önlemek için güvenlik ve hizmet sunumunda federal ve eyalet hükümetlerinin rollerinin açıkça tanımlanmasının önemini belirtmiştir. Bu iddia Kritz'in (2009) farklı hükümet kademeleri arasında sorumlulukların çakışmasını önlemek için anayasal açıklığın şart olduğu görüşüyle örtüşmektedir. Ayrıca, Shire'ın çatışmaların çözümüne yardımcı olacak bir anayasa mahkemesi kurulması önerisi, bağımsız bir yargıyı arabuluculuk mahkemesi olarak devreye sokarak Somali'nin yönetişim durumunu iyileştirmek için bir çözüm önermektedir.

Aynı kapsamda Omar Abdulle de siyasi aktörleri birbirlerine uyum sağlamaya ve yönetişim için etkin bir çerçeve olarak anayasa'ya güç vermek üzere ulusal çıkarların yerel çıkarlara üstünlüğünü savunmaya çağırmıştır. Siyasi dışlanma, Somali örneğinde olduğu gibi, daha önceki siyasi marjinalleştirmelerin yol açtığı mağduriyetlerin söz konusu olduğu durumlarda da geçerliliğini korumaktadır. Birch'e (2018) göre, yönetişim çerçeveleri seçici olduğunda veya bu şekilde anlaşıldığında, çözümden çok çatışma kaynağı haline gelmektedir. Abdulle'ye göre Anayasa, değişim ve birlik için bir araç haline gelme ve hatta ilgili tüm tarafları kapsayacak şekilde karar alma süreçlerini geliştirmek için bir araç olarak kullanılırsa Somali'deki 'birlik' kültürünü benimsetme potansiyeline sahiptir.

3.1.3. Geçici Anayasaya Yönelik Eleştiriler ve Sınırlamalar

Somali'nin mevcut anayasal yapısına karşı çıkanlar, bunun önemli sorunları çözemeyeceğini iddia etmektedirler. Bu meseleler ülkenin istikrarı ve birliği için elzemdir. Örneğin, Abukar bu anayasayı Mogadişu'nun siyasi statüsünü sınırlandırmadığı ve gelir dağılımını yeterince planlamadığı için eleştirmiştir. Bu eleştiri Leonard'ın (2009) anayasaların kişiselleştirilemeyeceği veya kurgulanamayacağı gözlemiyle örtüşmektedir.

Bu ihtilaflı konulara ilişkin hükümlerin eksikliği, Somali anayasası'nın mevcut siyasi rekabeti körüklemeye devam edebileceği anlamına gelmektedir çünkü yönetişimle ilgili siyasi meselelerin çoğu kaynaklar ve güç üzerindeki kontrolle ilgilidir. Bu eleştiri, anayasa'nın klasik bir zayıflığına, özellikle de Somaliland'da uzun süredir devam eden siyasi düşmanlıkları yönetmedeki başarısızlığına işaret etmektedir.

Somaliland'ın anayasa'da yer almaması halinde anayasa'nın işleyemeyeceği gerçeğini kabul eden Mustafa'dan da ciddi bir eleştiri gelmiştir. Somaliland'ın anayasa'da yer almaması, 1991'den sonra Somaliland'ın kendi işlerini kontrol etmesinden bu yana anayasa'nın Somali siyasetinin tüm sorunlarını ele almakta nasıl başarısız olduğunu da ortaya koymaktadır. Somaliland'in anayasal düzenlemenin dışında bırakılması, ülkedeki egemenlik ve birliğe ilişkin temel sorunları gündeme getirmekte; ayrıca Somali'deki yönetim yapılarındaki belirsizlikleri ortadan kaldırabilecek bir anayasa mahkemesi ya da başka bir yasal kurumun eksikliğine işaret etmektedir.

3.1.4. Anayasa Reformu Üzerine Tarafsız Perspektifler

Bazı katılımcılar anayasa ve potansiyeli konusunda tarafsız, daha pragmatik ve daha az duygusal olmakla birlikte temel yapısal değişikliklere ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Örneğin İbrahim, anayasa'ya yönelik kamuoyu desteğine öncelik

verilmesi ve anayasa'yı anlayan kişi sayısının artırılması için çaba gösterilmesi gerektiğine inanmakta; açık ve şeffaf tartışmaların bunu başarmaya yardımcı olabileceğini ve böylece soru sayısını azaltabileceğini ifade etmektedir. Bu görüş, Elmi'nin (2021) özellikle uzun süreli iç savaşlardan çıkan ülkelerde anayasa yapımında açıklığa duyulan ihtiyacı vurguladığı bulgularını yansıtmaktadır. İbrahim, halkın katılımının tam olarak sağlanamaması nedeniyle anayasa'nın ihtiyaç duyulan desteği alamayacağına ve demokrasinin gelişiminde hak ettiği rolü oynayamayacağına inanıyor.

Benzer şekilde Farhan, anlaşmazlıkların federal ve eyalet güç dağılımından kaynaklandığını; federal ve eyalet hükümetleri arasındaki güç ilişkilerinin mali federalizm üzerine teknik komiteler veya bir anayasa mahkemesi kurulması yoluyla çözülebileceğini savunmaktadır.

Farhan ayrıca Fjelde'yi (2020) hukuk sistemlerinin çatışmadan etkilenen bölgelerde sorumluluklar ve kaynaklarla ilgili rekabet halindeki iddiaları yönetmek için prosedürler sağlaması gerektiği fikriyle desteklemektedir. Dahası, Farhan, anayasa mahkemesi de dahil olmak üzere uzmanlaşmış organlara sahip olarak Somali'nin yönetişim sorunlarını şu anda olduğundan daha iyi ele alabileceğini ve dolayısıyla Somali'yi düzeltmede anayasa'nın etkinliğini artırabileceğini ileri sürmektedir.

3.2. Demokratikleşme ve Çatışma Çözümü için Daha Geniş Çıkarımlar

Somali'nin geçici Anayasasına ilişkin görüşler, belgenin rolüne ilişkin iyimserlik, kötümserlik ve gerçekçilik düzeyini göstermektedir. Daha geniş bir bağlamda, anayasa Somali'nin demokratikleşme sürecinde temel bir unsurdur. Ademi merkeziyetçilik ve birlik ilkelerini uzlaştırmayı amaçlayan federal bir devletin kurulması için yasal bir temel oluşturmaktadır. Menkhaus'a (2017) göre, çatışmalardan etkilenen ülkelerde federal anayasaların iki rolü bulunmaktadır bunlar: yönetişim sistemleri kurmak ve aynı zamanda bölgesel ve siyasi anlaşmazlıkları çözmek için

kurumlar olarak hareket etmek. Ancak Somali'de anayasa'nın geçici niteliği, özellikle kaynaklar ve temsil gibi temel yönetişim konularında bu rolleri yerine getirme kapasitesini sınırlandırmıştır.

Somali, anayasa'nın tam potansiyelini gerçekleştirebilmek için birkaç kilit alanı ele almalıdır: 1) Yönetime kalıcı bir çerçeve sağlamak için Anayasa yapımı; 2) Anayasa hükümlerini etkileyecek yasal ve adli çerçevenin oluşturulması; ve 3) Somaliland dahil diğer tüm bölgelerin endişelerine cevap vermeye çalışma süreci. Reynolds ve diğerleri (2008) makalelerinde anayasa'nın hazırlanması ve onaylanmasının bölünmüş toplumlarda siyasi güç ve iyileşme yaratmak için çok önemli olduğunu belirtmektedir. Bu reformlar, Somali Geçici Anayasası'nın etkin ve düzgün bir hükümet sistemi olarak işlevini yerine getirebilmesi için elzemdir.

Dolayısıyla Somali'nin geçici anayasasının demokratikleşme ve çatışmaların düzenlenmesi konusunda iyimser ancak hala muğlak olduğu ihtiyatlı bir şekilde ifade edilebilir.

Destekçilerinin görüşüne göre, bir uzlaşmayla sonuçlanması ve takibinin yürütülmesi halinde siyasi istikrar ve kapsamlı katılımı sağlayacak olan bir süreçtir. Ancak eleştirmenler bugünkü anayasada Mogadishu'nun statüsü ve gelirlerin paylaşımı gibi temel soruların yer almaması gibi hususlara dikkat çekmektedir. Ana akım anlayışlar anayasanın potansiyelini kabul etmekle birlikte sadece yapısal değişikliklerin ve halkın katılımının anayasanın gücünü arttırabileceğini savunmaktadır. Son olarak, Somali anayasası çatışma sonrası durumlarda demokratik yönetişim mimarisinin güçlü ve zayıf yönlerine en iyi örnektir. Somali'nin demokratikleşme kapasitesine sahip olup olmadığı hala tartışılan bir sorudur. Eğer ülke bu eleştirilere uygun şekilde cevap verebilir, etkili anayasacılığı teşvik edebilir ve nüfusunun çeşitli kesimlerinin her birini yakalayabilecek yetkin bir yönetişim sistemi geliştirebilirse bu sorular cevaplarını bulabilir.

3.3. Bölgesel Özerklik ve Çatışma Çözümü Aracı Olarak Federalizm

Somali'de federalizmin yürürlüğe girmesi, devletin gücün merkezileşmesi ve klanlar arası çatışmalarla bağlantılı önceki sorunlarını ele almıştır. Bununla birlikte, federalizmle birlikte gelen olumlu yönlere rağmen, federalizmin bir sonucu olarak ortaya çıkan önemli sıkıntılar da olmuştur. Bu çalışmada federalizmin Somali'deki yeri ele alınarak bölgesel özerklik ve birlik üzerindeki etkisi değerlendirilmektedir. Ayrıca klan temelli parçalanma, kaynak rekabeti ve dış müdahale de dahil olmak üzere getirdiği sorunları tanımlamaktadır.

Somali federalizmi her zaman, özellikle merkezi sistemlerde imkanları kısıtlı bölgeler için, siyasi gücü ademi merkezileştirmeyi amaçlayan bir siyasi sistem olarak kullanmıştır. Ademi merkeziyetçilik yoluyla federalizm, Federal Üye Devletlerin (FÜD) yerel kaynakları ve güvenliği kontrol etmesini ve bölgelerin şikayetlerine yanıt vermesini, ancak birleşik Somali devletinin bir parçası olmasını sağlamayı amaçlamıştır.

Bu adem-i merkeziyetçilik Anderson'ın (2012) uygun şekilde koordine edildiği takdirde federalizmin gücün merkezileşmesini engelleyebileceği ve farklı alanlarda dış etki olmaksızın kendi sorunlarını çözmeleri için alt alanlar sunabileceği perspektifiyle örtüşmektedir. Federalizmi savunanlar, Somali'de uzun vadeli devlet istikrarı ve çatışma sonrası uzlaşma için bir çözüm olarak merkezi hükümette bölgelere ve klanlara resmi bir temsil hakkı sağladığı için hükümeti daha kapsayıcı hale getirdiğini iddia etmektedir (Bühler vd., 2017).

Savunucularına göre Somali federalizmi klan şikayetlerini azaltan ve bölgesel entegrasyonu teşvik eden bir süreçtir. Shire'ın da belirttiği gibi, federal sistem 'insanları bir araya getirerek ve devleti yeniden inşa ederek' Somali'nin sıfırdan inşası için ilk öncülü sağlamaktadır. Böyle bir görüş, Kritz'in (2009) adem-i merkeziyetçi yönetişimin, özellikle daha önce merkezi dışlanmaya maruz kalmış bağlamlarda, insanlar arasında

hükümete olan güveni artırabileceğine işaret etmektedir. Benzer şekilde, bir başka katılımcı olan Abdulle de federalizmin yönetişim yapıları oluşturduğuna ve siyasi kanallar aracılığıyla klan karşıtlığını ortadan kaldırdığına inanmaktadır. Bu görüş, Fjelde'nin (2020) adem-i merkeziyetçiliğin diyaloğu teşvik ettiğini ve insanların şikayetleri bu düzeyde ele alındığı için yerel anlaşmazlık olasılığını azalttığına kanıt olarak gösterilmektedir.

3.3.1. Federalizm, Klan Temelli Rekabet ve Siyasi Parçalanmanın Zorlukları

Federalizm, gücü adem-i merkezileştirmeyi ve bölgeselliği teşvik etmeyi amaçlayan bir hükümet sistemidir, ancak Somali'de uygulandığında birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir. Klan temelli çatışmaların sorunlarını çözmeye çalışırken, federalizmin bunları daha da kötüleştirdiği ileri sürülmüştür. Örneğin Abukar, federalizmin klan bölünmesini derinleştirdiğini ve FÜD arasında fon ve güç için siyasi rekabeti teşvik ettiğini iddia etmiştir. Ayrıca daha da ileri giderek dış aktörlerin, özellikle de Somali devleti için anayasaya aykırı bir şekilde bazı FÜD'lere dahil olduğu bildirilen Etiyopya'nın bir rol oynadığını söylemiştir.

Bu görüş, bölünmüş toplumlarda federalizmin her zaman bir uzlaşma olduğunu ve bölünmeyi pekiştirme tehlikesi taşıdığını savunan Gates ve Strom (2007) ile uyumludur zira alt-ulusal hükümetlerin ülkenin birliği pahasına kendi klan/bölgesel çıkarlarına öncelik vermesi muhtemeldir.

Abdirizak ayrıca Somali'deki federal sistemin çatışmaları aşiret düzeyine kaydırdığını belirtmiştir. Bu nedenle, federal hükümet ile FÜD arasında kaynak paylaşımı ve vergilendirme gibi konular öne çıkmaktadır. McCulloch ve McGarry'e (2009) göre, etnik bölünmelerin olduğu toplumlarda federalizm, bölgesel aktörlerin çıkarları ulusal çıkarlara ters düştüğünde ve işbirliği yerini rekabete bıraktığında

yönetişim açısından sorunlu olabilir. Abdirizak'ın tanımladığı gibi, kaynakların nasıl paylaşılacağına dair politika eksikliği, algılanan güç dağılımı dengesizliği ile birleştiğinde, Somali'deki federal sistemde yeni bir çatışmaya sebep olabilir.

Bu parçalanma, etnik veya klan temelli bölünmüş toplumlardaki federal sistemlerde beklenen bir durumdur; Tahir'in (2022) de belirttiği gibi federalizm, birimlerin ülkenin birliğinden ziyade kendi çıkarları için çalıştığı bölgelere siyasi parçalanma getirebilir. Bu çalışma, kaynak tahsisi ve anlaşmazlıkların çözümü iyi tanımlanmadığı ve adil ve tarafsız bir şekilde uygulanmadığı takdirde, federalizmin Somali bağlamında klan temelli bölünmeleri azaltmak yerine daha da şiddetlendirebileceğini göstermektedir.

3.3.2. Somali Federalizminde Dış Etkinin Rolü

Dışarıdan empoze edilen federalizm, diğer adıyla dış kaynaklı federalizm, yerel güç ilişkilerini değiştirdiği ve birliğe karşı yeni zorluklar yarattığı için özellikle Somali'nin durumunu etkilemiştir. Abukar'nın Etiyopya ve bazı FÜD örneklerinde işaret ettiği gibi, Somali siyaseti ve federal sistemin iç istikrarı üzerindeki dış etki bir sorun teşkil edebilir. Benzer şekilde Harun (2022) da dış müdahalelerin bu tür devletlerdeki federal sistemlerin meşruiyetine zarar verdiğini iddia etmektedir. Somali örneğinde, komşu ülkelerin etkisi zaman zaman yerel siyasi liderleri yerel çatışmayı sürdürmeye teşvik etmiştir çünkü bölgesel siyasi liderlerin kendi çıkarları için farklı bir gündemi olabilir, dolayısıyla Somali'de birleşik bir federal devlet elde etmek neredeyse imkansızdır.

Bu durum, dış baskılar nedeniyle çatışma sonrası federal sistemde gelecekte yaşanabilecek sorunları göstermektedir. Menkhaus (2017), yabancı aktörler tarafından federalleşmeye verilen desteğin, siyasi bölünmelere yol açtığı için ulusun birliğine zarar verdiğine, yerel elitlerin bu desteği diğer bölgeler üzerinde hakimiyet kurmak için

kullanabileceğine dikkat çekmiştir. Ayrıca Somali'deki kadınlar da federalizme yabancı müdahalesinden, yabancıların ülkedeki federalizm yapısını yeniden şekillendirmek amacıyla mevcut bölünmeleri körüklemek için çalıştıkları bu şüpheli süreçten yakınmaktadır.

3.3.3. Federalizmin Barış ve İstikrar Üzerindeki Karışık Etkisi: Destekçilere ve Eleştirmenlere Karşı

Federalizmin Somali'nin barış ve güvenliği üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu yukarıdaki bulgulardan görülebilir. Federalizmle birlikte, farklı klan ve bölgelerin ihtiyaçlarıyla ilgili çatışmaları azaltmak için çalışabilecek yapılandırılmış bir yönetim sistemi oluşturduğu iddiaları bulunmaktadır. Örneğin, Leonard'ın (2009) da belirttiği gibi, federalizm bölgesel yönetimleri kendi ihtiyaçlarını karşılamak üzere özerklik uygulayabilecekleri şekilde bir ölçüde güçlendirmiş ve böylece daha önce dışlanmış gruplara sahiplenme duygusu kazandırmıştır. Bu görüş, bölünmüş toplumlarda yetki devrinin adem-i merkeziyetçilik ve merkeziyetçiliği yönetmek için faydalı bir araç haline geldiğini ve bu ikisinin yan yana çalışabileceğini belirten Marko (2021) ile benzerlik göstermektedir.

Ancak eleştirmenler, federalizmin klan temelli bölümcülüğü şiddetlendirdiğini, çünkü bazı eyalet hükümetlerinin ulusun çıkarlarından ziyade kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiğini savunmaktadırlar. Bu durum FÜD arasında kaynaklar ve güç için rekabete yol açmış, bu da Somali toplumunun parçalanmasına neden olmuştur. Abdirizak'ın da belirttiği gibi, federal sistem “önemli bir çatışma kaynağı” olmuştur çünkü siyasi aktörler arasında yönetişimin temel ilkeleri üzerinde anlaşma sağlanmasına fayda sağlamamıştır. Bu argüman, bölünmüş bir toplumda federalizm söz konusu olduğunda, yerel bağlılıkları göze alabileceğini ve böylece ulusal hükümetin konsolide olmasını zorlaştıracağını kaydeden Reilly (2001) ile örtüşmektedir.

3.3.4. Somali'de Federalizmin Etkinliği Üzerine Tarafsız Perspektifler

Hatta bazı katılımcılar federalizmle ilgili olarak orantılı bir yanıt vermiş, federalizmin etkilerini ve kilometre taşlarını takdir etmekle birlikte bir dereceye kadar dezavantajlarını da dile getirmiştir. İbrahim Muhtar, federalizmin aşiretlere dayalı bölünmenin köklerini unutmaya yardımcı olabilecek bir nevi ilaç olacağını ifade etmiştir. Muhtar, Dickovick (2018) gibi, devlette federalizmin sosyal ve siyasi krizleri ortadan kaldırmada yeterli olmasa da yönetişim sistemini güçlendirebileceğini öne süren bazı akademisyenlerle hemfikirdir.

Bir diğer katılımcı Mustafa ise federalizmin birleştirici bir etkisi olmasına rağmen, destekleyici bir mevzuat çıkarılmadığı için bu etkinin ilerletilemediği görüşündedir. Somali'de federalizmi düzenleyen standart bir çerçeve olması gerekmektedir. Bu görüş, Fjelde'nin (2020) federal sistemlerin işleyebilmesi için sağlam kurumlara dayanması gerektiğini ortaya koyan görüşünü destekler niteliktedir. Federalizme doğrudan bir yasal yaklaşım olmadığını varsayalım; Somali'nin federal sisteminde uygulama ve gözetim için uygun yapılar olmadan sistem ucu açık ve kırılgan bir yönetişim sistemi kurulmuş olacaktır.

3.3.5. Somali'de Federalizmin Güçlendirilmesi

Somali'de tanık olunan farklı federalizm anlayışı, federalizmin etkili bir şekilde işleyebilmesi için yapısal değişikliklere ve şeffaf yasal çerçevelere ihtiyaç olduğunu kanıtlamaktadır. Federalizmin Somali'de bir yönetişim sistemi olarak işleyebilmesi için birkaç önemli alanın ele alınması gerekmektedir. İlk olarak, kaynakların paylaşımı için bir çerçeve oluşturulması sürecin başarısı açısından kritik önem taşımaktadır. Somali'nin federal yapısı içindeki temel çatışma konularından biri, federal düzey ile FÜD arasında ayrıntılı bir kaynak paylaşımına duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Fjelde'ye (2020) göre, bu tür çerçeveler kaynakların eşit dağılımı ve siyasi entegrasyon

için çok önemli olan kaynak rantı rekabetinden kaçınmak için gereklidir. İkinci olarak, yargı makamlarının yapısını adem-i merkezileştirmek ve federaller arası gerilimlerle başa çıkmak için diğer bağımsız yargı kurumlarını güçlendirmek gerekmektedir.

Shire ayrıca federal hükümet ile FÜD arasındaki çıkar çatışmalarına siyasi bir çözüm getirebilecek ve böylece siyasi parçalanmayı azaltabilecek bir anayasa mahkemesi kurulmasını da tavsiye etmiştir. Bu bakış açısı Tahir'in (2022) vardığı sonucu desteklemektedir zira federal sistemlerdeki bağımsız yargı makamları, çatışma alevlerini körüklemeden bölgesel gerilimlerin ele alınmasına yardımcı olacak yasal zemini sağlamaktadır.

Ayrıca, dış müdahalenin kontrolünün sağlanması da oldukça elzemdir; Dış müdahaleler siyasi bölünmeleri körüklediği için Somali'nin yabancı aktörlerin yerel yönetimler üzerindeki etkisini azaltmak amacıyla stratejiler oluşturması gerekmektedir. Harun (2022) makalesinde, federalizmin yabancılar yerine millete fayda sağlaması için bu etkinin kontrol edilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Son olarak, kapsamlı katılımı ve şeffaflık, halkın desteğini kazanmak için kilit stratejilerdir. Somali federalizmi, itibar kazanmak için mümkün olduğunca açık ve ilgili olmalıdır. Elmı'ye (2021) göre, vatandaşların yönetime katılımı federal sisteme olan güveni artırabilir ve dolayısıyla eyalette istikrarlı bir demokrasinin oluşması için hayati önem taşıyan federal sistemin meşruiyetini artırabilir.

Bu nedenle, Somali bağlamında federalizm iki ucu keskin bir kılıçtır; bir tarafta bütünleştirici bir çerçeve iken; diğer yandan parçalayıcı bir faktördür. Bu bakımdan Federalizm, bölgesel özyönetimi ilerletme ve çatışma idaresi için öneriler içerir; Ancak uygulamada, zaman zaman klan temelli düşmanlıkları ve siyasi parçalanmayı şiddetlendiren yapısal kusurlar göstermiştir. Bu sorunların olası çözümleri, mükemmel kaynak paylaşım programı oluşturmak, çatışmaların çözümünde hukuki yardım, yabancı kuruluşların daha az müdahalesi ve topluluğun daha fazla katılımı olabilir. Bu tür

önlemlerle, Somali devletinin federal sistemi, kompakt bir devlet geliştirmek, bölgesel ve ulusal çıkarları uyumlu hale getirmek için doğru dengeyi sağlayabilmektir.

3.4. Somali'de Çatışma Çözümü ve Demokrasi Aracı Olarak Seçim

Somali'nin demokratik gelişimi ile ilgili olarak, bu çalışma seçimlerin siyasi katılımı artırmak ve çatışmaları çözmek için gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, seçim süreci, özellikle de 4.5 güç paylaşımı formülünün kullanılması, ülkenin birliği ve yönetimi üzerindeki etkisi olumlu karşılanmış zaman zaman da eleştirilmiştir. Bu tartışma, seçim sisteminin Somali'nin siyasi istikrarı üzerindeki etkilerinin yanı sıra Somali'nin birleşik ve demokratik bir devleti seçiminde fırsatlarını ve engellerini değerlendirmektedir.

Seçkinler, toplum klan temelli olduğu için siyasi gücü Somali'deki klanlar arasında bölüştürmek için 4.5 güç paylaşım formülünü benimsemiştir. Formül, Somali'deki ilk dört klana bir kota verirken ve sandalyelerin diğer yarısı farklı klanlara veya azınlık sınıflarına gitmektedir. Bu sistem, klan temelli çatışmalarda olduğu gibi, bir klanın siyasi arenaya hakim olmasını önlemek için geçici olarak kullanılacaktı. Devlet iktidarı kaynaklı rekabeti ortadan kaldırmak için sunulan formül, demokratikleşmenin ön koşulu olan siyasi istikrarı geliştirmek için tüm klanların yönetişimin formüle edilmesinde yer almasını sağlamayı amaçlamıştır (Chang & Higashijima, 2023).

Formülün tasarımı, Kritz (2009) gibi farklı grupların temsilini sağlayacak seçim mekanizmalarının, şikayetleri azalttığı ve iş birliğini teşvik ettiği için siyasi istikrarı artırabileceğine işaret eden yazarların görüşleriyle bağdaşmaktadır. Özellikle Somali'de 4,5 sistemi, klanların ulusal karar alma sürecine katılabilmeleri için sadece ilkel bir yol sunmuş ve böylece baskın gruplar arasındaki güç çatışmasını önlemiştir.

3.4.1. Seçim Sürecine ve 4,5 Formülüne Destek

Başta yerel ve eyalet seçimleri olmak üzere Somali'deki seçim sürecini destekleyen katılımcılar, seçimlerin siyasi aktivizmi ve hesap verebilirliği teşvik ettiğini belirtiyor. Örneğin Abdulle, klanların artık yönetime dahil olduğunu ve bunun da devlet binalarının meşruiyetini arttırdığını belirterek siyasi rekabeti en aza indirmek için yerel seçimlerin önemini vurgulamaktadır. Abdulle'nin bakış açısına göre seçimler, Tahir'in (2022) görüşüyle benzer şekilde, insanların şiddeti yatıştırmak ve istikrarı sağlamak için görüşlerini bildirebilecekleri resmi yapılar sunmaktadır.

Benzer şekilde Shire da devlet düzeyinde yapılan seçimlerin Somali'nin yeniden inşasında vatandaşların siyasi haklarını barışçıl bir şekilde kullanabilmelerini sağladığına dikkat çekmektedir. Ayrıca Shire, yerel seçimlerin kitleleri harekete geçirerek onları hesap verebilir kıldığını; demokratikleşme ve istikrarlı bir demokratik devlet kurma yolunda oldukça önemli olan siyasi farkındalığı artırdığını belirtmektedir. Bu bakış açısı, ister doğrudan ister dolaylı olsun, demokrasinin kamu güvenini arttırdığını ve çatışma sonrası toplumların istikrara kavuşmasına yardımcı olduğunu savunan Leonard'a (2009) dayanmaktadır.

Aynı perspektiften bakıldığında, 4,5 formülü tüm klanların hükümette yer almasını sağlayarak çatışmayı da önlemektedir. Örneğin Qardananshe, azınlık klanlarının marjinalleştirilmesini engellediği ve klancılık gerilimlerini azalttığı için formülü barış için geçici bir önlem olarak görüyor. 4,5 formülü işbirliği ve entegrasyonu teşvik ederek aşiretlerin temsilini güçlendirmektedir ki bu da aşiretlerin etkisinin seçim sonuçlarını etkilediği bir toplumda önemli bir husustur. Bu görüş, farklı grupların iktidara dahil edilmesi nedeniyle güç paylaşımının bölünmüş toplumları istikrara kavuşturduğunun kabul edildiği uzlaşmacı demokrasilerle örtüşmektedir (Baker & Qaas, 2021).

3.4.2. 4,5 Formülünün Eleştirisi ve Ulusal Birliğe Etkileri

Ancak 4,5 formülü Somali'deki klan siyasetini güçlendirdiği için de eleştirilmektedir. Eleştirmenler, formülün klan temelli çekişmeleri geçici olarak düzeltebileceğini, ancak Somalililer arasında ulusal siyasetin gelişmesine karşı klan temelli siyaseti kalıcı hale getirdiğini belirtmektedir. Örneğin Abukar, formülün klanları devlet kurumlarına yerleştirerek Somalililerin bölünmüşlüğünü sürdürdüğünü ve böylece insanların Somali ulusu yerine klanlarla özdeşleşmesini sağladığını söylüyor. Nejma'nın eleştirisi, 4,5 formülünün düzen kurma yanlısı olmakla birlikte ulusal kimlik ve liyakat siyasetinin oluşumunu engelleyebileceği fikriyle örtüşmektedir.

İbrahim de 4,5 sistemi aracılığıyla klan büyüklerinin klan temelli sistemin siyasi kralları haline getirilerek eşitsizlik ve yolsuzluk kültürünün pekiştirildiğini belirtirken benzer görüşlere yer vermiş. İbrahim'in tanımladığı bu sistemde güç, liyakat yerine klan çizgisinde belirlenmekte ve bu da demokrasiyi sekteye uğratmaktadır. İbrahim, seçimlerde herkese tek bir oy hakkı tanındığı bu tür bir oylama sistemi çağrısında bulunmuş ve bunun esas olarak klan çizgisinde olan rekabetin temelini ortadan kaldıracağını söylemiştir. Bu bakış açısı, grup kimliği ilkelerine dayanan sistemlerin adaletsizliğe yol açtığına ve bireysel temsil yerine grubu öne çıkardığı için demokratik değerlerin aşınmasına neden olduğuna işaret eden Birch'in (2018) iddialarıyla örtüşmektedir.

Ayrıca, klan temelli formülün belirli klanların çıkarlarının ötesinde formülleri, ideolojileri veya hedefleri olan ulusal partilerin kurulmasını engellediği siyasi partilerin yapısına da işaret etmektedir. Mohamud, formülün kırılgan çözümler ürettiğini ancak Somali toplumunun birliğini geliştirebilecek ulusal siyasi kurumların oluşumunu engellediğini açıklamaktadır. Bu görüş, grup temsilinden kaynaklanan siyasi sistem yapılarının, bölünmelerin devam etmesi nedeniyle ülkenin ulusal siyasi kurumlar geltirmesini zorlaştırdığını düşünen Reilly (2001) tarafından da yinelenmektedir.

3.4.3. Seçim Zorlukları ve Reform İhtiyacı Üzerine Tarafsız Perspektifler

Katılımcılardan birkaçı göreceli bir yaklaşım benimseyerek 4,5 formülünün geçmişte göz ardı edilen aşiretlere hükümette temsil edilme fırsatı sunduğunu kabul etmektedir. Yine de bunun birleşik bir ulus yaratmaya yardımcı olmadığı konusunda hemfikirler. Örneğin Farhan, formülün her ne kadar şiddet düzeyini en aza indirmiş olsa da klanların duygularını derinleştirdiğini ve standart bir siyasi sistem kurma şansını azalttığını belirtmektedir. Fjelde'nin (2020) de işaret ettiği gibi Farhan'ın tutumu, formülün kapsayıcılık sunarken, klan çıkarlarını siyasi sürece dahil ettiği takdirde Somali'nin demokrasisini sınırladığı anlamına gelmektedir.

Mustafa ayrıca, federal sistemin bazı seçim anlaşmazlıklarını ele almak üzere kullanılmış olmasına rağmen, bu tür çatışmaları gidermek için sisteme uygun yapılara ihtiyaç duyduğunu belirtmektedir. Örneğin Mustafa, Yüksek Mahkeme ya da başka bir bağımsız kurumun seçim sürecine ilişkin şikâyetleri değerlendiremediğini ve bu durumun Somali'nin seçim sistemini siyasi etkilere açık hale getirdiğini savunmaktadır. Bu bağlamda Mustafa, özgür ve adil bir seçim sürecinin olmadığı yerlerde, çatışma sonrası toplumlarda seçimlerin sadece çatışmaları uzattığını ve onları çözmediğini belirten Dickovick'in (2018) görüşünü desteklemektedir.

3.4.4. Somali'nin Seçim Sisteminde Yapısal Reform İhtiyacı

Somali'deki seçim sistemine ilişkin farklı görüşler, sürdürülebilir bir demokrasi inşa etmek için yapısal bir değişikliğe ihtiyaç olduğunu kanıtlamaktadır. 4,5 formülüne karşı çıkanlar, Somali ulusunun demokratik bir devlet kurma yolunda klan verasetinin seçim sürecini kontrol etmesine izin vererek ilerlemesinin yanlış olduğunu savunmuştur. Menkhaus (2017) gibi diğer araştırmacılar, halkın katılımını artırmak ve klancılığın oylama sistemindeki hakimiyetini azaltmak için bir kişiye bir oy sistemine geçilmesi çağrısında bulunmuştur. Ancak bu geçiş, Somali'nin klan sistemi ve güç

ilişkilerinden oluşan siyasi yapısı ve yerel çatışmaların çözümüne alt klan büyüklerinin katılımı nedeniyle pratik zorluklar içermektedir.

Ayrıca, hesap verebilirliği ve şeffaflığı arttırmak için seçimleri uygulayan ve şikayetleri ele alan özgür kurumların etkinleştirilmesi oldukça önem arz etmektedir.

Mustafa ve Farhan, ülkenin Yüksek Mahkemesi gibi kurumlar olmadığı için seçim sürecinin tarafsızlığını ve adaletini garanti etmenin neredeyse imkansız hale geldiğini vurgulamışlardır. Tahir (2022) demokrasinin kritik unsurunun seçim yönetim organlarının etkili şekilde işlemesi belirtiyor. Bu organlar gözetim sunar ve oylama sırasında ortaya çıkması muhtemel sorunları ele alır.

Bir diğer önemli reform alanı, Somali seçimlerini etkileyen dış müdahalelerin en aza indirilmesi olacaktır. Ülkenin dış müdahale geçmişi olduğu için, seçimlerin yabancı gündemleri değil ulusal gündemleri karşılamasını sağlamak ve bu etkiyi en aza indirmek esastır. Harun (2022), dış aktörlerin kendi çıkarları doğrultusunda iç çatışmalara müdahale etme eğiliminde olduklarını ve belirli klanları veya siyasi partileri destekledikleri için etkilerinin seçim sürecinde her zaman güvensizliğe neden olacağını belirtmektedir. Yabancıların katılımını kısıtlayan politikalar, Somali'nin yabancılar yerine halkın lehine olacak bağımsız bir seçim sistemine ulaşmasını sağlayacaktır.

3.4.5. Seçimler: Somali'nin Demokratikleşmesi için Fırsatlar ve Tehditler

Sonuç olarak, Somali'nin seçim mekanizmasının hem demokratikleşme olanaklarının hem de zorluklarının yansıtıldığı resmi bir siyasi katılım yapısı sunduğu söylenebilir. Halk, özellikle de adaylık destekçileri, başta yerel ve eyalet olmak üzere seçimleri siyasi katılım ve kontrol aracı olarak görmektedir. Güç mücadelelerinden kaçınılması ve istikrarın sağlanması için Seçim sisteminin klanlara yönetişimde kullanabilecekleri bir çerçeve sunması gerekmektedir.4,5 formülünü destekleyenler,

bunun aşiretlerin temsilinde eşitlik getirdiğini, böylece rekabeti azalttığını ve siyasi uyumu artırdığını ifade etmişlerdir.

Öte yandan, karşı çıkanlar 4,5 sisteminin ulus ve liyakat yerine klana dayandığı için birlik yerine etnisiteyi alevlendirdiğini savunmaktadır. Onlara göre bu formül, klan siyasetini yönetime dahil etmek Somali'nin demokratikleşmesini engelleyen geçici bir uygulamadır. Adaleti geliştirmeye ve Somali'yi klancılıktan uzaklaştırmaya yardımcı olabilecek tek kişiye tek oy sisteminin benimsenmesi gerektğini vurgulamaktadırlar. Öte yandan, özerk kuruluşlar, bağımsız seçim komisyonlarının oluşturulması ve yabancı seçim komisyonlarının etkisinin azaltılması gibi yapısal sorunların çözülmesi için oy sisteminin değiştirilmesi çağrısında bulunmuştur.

Dolayısıyla farklı bakış açıları Somali'yi istikrarlı demokratik bir ülkeye dönüştürmenin kolay olmadığını ortaya koymaktadır. Her ne kadar 4,5 güç paylaşımı formülü savaşan gruplar arasında gücün nasıl paylaşılacağına dair bazı çözümler sunmuş olsa da, uzun süreli düzen ve kapsayıcılığın sürdürülebilmesi için yapısal değişikliklere ihtiyaç olduğu konusunda genel bir mutabakat bulunmaktadır. Dolayısıyla, aşiret aidiyetinin temel bir bileşen olarak korunduğu ancak Somali devletine bağlılığın vurgulandığı bir sisteme geçiş, ülkenin demokratikleşme sürecini tamamlamasına ve etkili bir siyasi sistem inşa etmesine yardımcı olacaktır.

3.5. Uluslararası Barış Desteği ve Bunun Kurum İnşası ve Güvenlik Üzerindeki Etkileri

Somali'de istikrarlı barış arayışları devam ederken, uluslararası barış desteği hem yardımcı hem de eleştiri konusu olmuştur. Bu çalışma Birleşmiş Milletler, Afrika Birliği ve diğer birçok sivil toplum kuruluşu da dahil olmak üzere uluslararası aktörlerin Somali'deki rolünü ele almaktadır. Bu kuruluşlar anayasal yapıların yeniden inşası ve Somali'nin güvenlik ve demokratikleşmesinin arttırılması için mali maddi yardım ve

siyasi arabuluculuk sağlamışlardır. Ancak bu uluslararası etkileşim aynı zamanda bağımlılığı, yanlış öncelikleri ve sonuç olarak Somali'nin egemenliğinden ve kendi kaderini tayin hakkından vazgeçmesini de tetiklemiştir.

Uluslararası aktörlerin ilk önemli girişi Somali'nin siyasi aygıtını yeniden oluşturmak ve federalleşmeye yardımcı olmak olmuştur. Abdulle ayrıca uluslararası ortaklardan gelen maddi ve mali yardımın Somali'nin siyasi kurumlarını ve seçim sistemini geliştirdiğini teyit etmektedir. Bunu vurgulamak için de uluslararası desteğin, devlet kapasitesinin ve sürdürülebilir kalkınma koşullarının oluşturulmasına yardımcı olan federal yapının kurulmasının temelini attığına işaret etmektedir. Bu görüş, çatışmadan çıkan toplumlarda uluslararası yardımın, başka türlü bulunamayacak finansman ve profesyonel girdi sağlayarak nispeten az gelişmiş kurumların inşasına yardımcı olabileceğine işaret eden Kritz (2009) ile örtüşmektedir.

AMISOM başta El-Şebab olmak üzere isyancı gruplara karşı güvenlik desteği sağlayarak Somali'nin istikrara kavuşmasına yardımcı olmuştur. Fahran'a göre AMISOM ve dış finansman, Somali'nin zayıf güvenlik güçlerine önemli bir meydan okuma teşkil eden militan tehditler karşısında ayakta kalmasında kritik bir rol oynamıştır. AMISOM'a verilen destek sadece terörle mücadele operasyonları açısından değil, aynı zamanda siyasi süreçler için elverişli bir güvenlik ortamının sağlanması açısından da ölçülebilir. McCulloch ve McGarry (2009) de kırılgan devletlerde uluslararası güvenlik yardımının istikrarın korunması ve yönetişim reformlarının uygulanması için gerekli olduğuna inanmaktadır.

3.5.1. Bağımlılığın Zorlukları ve Yerel Sahipliğin Altının Oyulması

Uluslararası barış desteği Somali'de kurumların oluşturulması ve güvenliğin artırılmasında kritik öneme sahip olsa da karşılıklı bağımlılıkla ilgili sorunlar olumsuz bir etki yaratmıştır. Bazı katılımcılar dış yardıma bağımlılığın Somali'de özerk yönetim

kurumlarının gelişimini sekteye uğrattığını iddia etmektedir. Bu durum bazen Somalili liderlerin yabancı bağışçıların taleplerini Somali halkının aleyhine olacak şekilde dikkate almasına neden olarak yerel hesap verebilirliği ortadan kaldırmasıdır. Shire, güçlü aktörlerin Somalili siyasi aktörleri manipüle etmek için yumuşak güç kullandıklarını ancak barış süreçlerini engelleyenlere karşı harekete geçmediklerini söyleyerek bu tür bir güvene itiraz etmektedir. Shire, barış sürecini baltalamaya çalışan aktörlere yönelik tedbirleri içeren daha güçlü bir yaklaşımın Somali'deki görev için daha uygun olabileceği görüşündedir.

Bağımlılık meselesi, Leonard'ın (2009) dış yardımın yerel kurumların zayıflamasına yol açtığı ve sahiplenmeyi azalttığı şeklinde açıklaması barış inşası literatüründeki endişeyi ortaya koymaktadır. Bu eleştiri, dış kaynaklara sürekli bir bağımlılık yaratmak yerine Somali kurumlarını bağımsız bir şekilde faaliyet göstermeleri için güçlendiren bir çözüme duyulan ihtiyacı vurgulamaktadır.

3.5.2. Uluslararası Aktörler Arasında Çatışan Gündemler

Somali'nin uluslararası barış desteğindeki bir diğer önemli sorun da yabancı aktörlerin düzgün bir şekilde koordine edilmesi gerekliliği ve bazen hedeflerinin barış destek süreçlerinin bütünlüğüne ters düşmesidir. Katılımcılara göre bazı uluslararası aktörler güvenlik ve terörle mücadele ile ilgilenirken diğerleri ekonomik kalkınma ya da siyasi dönüşümle ilgilenmektedir. Bu parçalanmışlık bazen verimsiz olabilmekte, bazen de Somali'nin hizipçilik durumunu daha da arttırmaktadır. Örneğin Abukar, kaynak paylaşımını, federalizmi ve seçimleri destekleyen aktörlerin bir listesini verirken her birinin farklı nedenlerle olduğunu belirtmektedir. Harun (2022) da gündemlerdeki bu farklılığı rapor etmiştir. Örneğin, çatışmalardan etkilenen ülkelerde, uluslararası kuruluşlar arasında öncelikle koordinasyon eksikliğinin barışın inşasını engellediğine dikkat çekmektedir.

Dolayısıyla uluslararası aktörler arasındaki çıkar çatışması da çözümden ziyade çatışmayı körüklemektedir. Mohamud'a göre yabancı müdahaleler siyasi grupların ya da bölgelerin tarafını tutma eğiliminde ve bu da Somali toplumunda daha fazla tahribat yaratmaktadır. Yönetişimde kendi kendine yeterliliğin de altını çizen Mohamed, Somali'nin yabancı dostlarına bel bağlamayı bırakıp kendi sivil toplumunu inşa etmesini önermektedir. Bu endişeye benzer şekilde Elmi (2021) de dış müdahalenin zamn zaman Somali'de sektörleşmeye yol açtığını, çeşitli oluşumların ülkenin ortak davası için birleşmek yerine kendi davaları için çalıştığını belirtmektedir.

3.5.3. Uluslararası Destek ve Somali Özerkliği Arasındaki Gerilim

Uluslararası destek ve Somali'nin bağımsızlığı arasındaki ikilem tekrar tekrar ortaya çıkmaktadır. Katılımcılardan bazıları, uluslararası aktörlerin kritik hale gelmesine rağmen, çözümün yerel yapıların güçlendirilmesinde ve küresel destek yapılarının kademeli olarak geri çekilmesinde yattığın belirtmektedir. Örneğin İbrahim, uluslararası desteğin tartışma ve müzakere zemininin açılmasına yardımcı olduğunu ancak Somalililerin çatışma sonrası yeniden yapılanmanın sorumluluğunu üstlenmelerinin zamanının geldiğinin altını çizmektedir. Ayrıca AMISOM ve Somali güçlerine verilen maaşlar arasındaki farklılıklara da dikkat çeken İbrahim, kaynakların Somali güvenlik güçlerini daha doğrudan destekleyecek şekilde kanalize edilmesi halinde daha etkin kullanılabileceğini savunmaktadır.

Bu görüş, çatışmadan çıkan devletlerde yönetişim kapasitesinin oluşturulmasının sürdürülebilir barışın sağlanması için çok önemli olduğuna işaret eden Tahir (2022) ile benzerlik göstermektedir. Somali bağlamında halkın ve liderlerin devletin oluşumuna öncülük edebilmesi, dış aktörlere bel bağlamaktan kaçınılması ve geliştirilen devlet yapılarının Somali şartlarına uygun olması için aşağıdan yukarıya devlet oluşumunun teşvik edilmesi anlamına gelmektedir.

3.5.4. Destekleyici Görüşler: Uluslararası Barış Desteğinin Olumlu Etkisi

Elbette pek çok katılımcı uluslararası kuruluşların Somali'deki olumlu rolünü de kabul etmektedir. Abdulle'nin de vurguladığı gibi, uluslararası mali ve teknik yardım Somali'de kurumsal gelişimin yeniden tesis edilmesinde, örneğin federalizm yapılarının ve seçim sistemlerinin oluşturulmasında çok önemli rol oynamıştır. Bu destek Somali'de temel yönetişim çerçevesini oluşturmuş ve devlet oluşumu için uygun siyasi ortamın yaratılmasına katkıda bulunmuştur. Bu güvenlik rolü, özellikle AMISOM'un El-Şebab tehdidini etkisiz hale getirme ve yönetişim ve ekonomik restorasyon için zemin hazırlamadaki önemi açısından da takdirle karşılanmıştır. Fahran'a göre AMISOM ve yabancılar ülkeye fon sağlamasaydı Somali'de daha fazla güvensizlik olurdu. Fahran'ın görüşü, özellikle çatışmadan çıkan toplumlarda istikrarlı bir kentin güvence altına alınması için uluslararası güvenlik desteğine ihtiyaç duyulduğunu açıkça ortaya koymaktadır çünkü yerel güvenlik güçleri aşırı derecede çatışmaya meyilli ve yetersiz finanse edilmektedir.

Destekleyici görüşler de uluslararası barış desteğinin Somali devletinin oluşumu için temel sağladığını teyit etmektedir. Ancak Birch'in (2018) de belirttiği gibi, bu girişimlerin etkinliği, uluslararası yardımın sürdürülebilir olması ve Somali'nin devlet kurma ve özerklik çabalarını desteklemesi için gerekli olan siyasi ve diğer yerel kapasite ile dış yardımın uygun bir kombinasyonuna dayanmaktadır.

3.5.5. Karşıt Görüşler: Uluslararası Barış Desteği Eleştirileri

Öte yandan, katılımcıların çoğu uluslararası barış desteğinin bazen güven ve parçalanmayı teşvik ederek Somali'nin kalkınmasını geciktirdiğini de iddia etmektedir. Shire'a göre uluslararası toplumun yumuşak güç kullanımı, savaşan Somalili grupları müzakere masasına oturtmaya henüz yardımcı olmamıştır. Shire, uluslararası toplumun barış sürecini koruması ve sürece müdahale eden bireylere karşı yaptırım gibi önlemleri

kullanması için daha hayati bir rolde ısrar etmektedir. Böyle bir eleştiri yerinden etme söyleminde münferit değildir; Aslde (2020) uluslararası barış çabalarını destekleyecek etkili yaptırım mekanizmalarının eksikliğine dikkat çekmektedir.

Ahmed ayrıca yabancı aktörlerin çıkarlarının, bir grubu diğerine karşı desteklediklerı için ulusal birliğe zarar verdiğini belirtmiştir. Bu görüş, yabancı kuruluşların Somali'ye yardım etmeyi amaçlamalarına rağmen, bazen ülkedeki uyumsuzluğu hızlandırabilecekleri anlamına gelmektedir. Ahmed'e göre Somali sürdürülebilir bir barışa kavuşmak istiyorsa yabancılara bağımlı kalmadan sahadaki insanları güçlendirmelidir. Dolayısıyla bu eleştiri, Somali halkını yabancı yardımlarla yaşamaktan kurtaracak, egemenlik ve kendine güvene dayalı bir barış inşası stratejisi çağrısında bulunmaktadır.

3.5.6. Tarafsız Perspektifler: Uluslararası Desteğin Yerel Sahiplenme ile Dengelenmesi

Bazı katılımcılar uluslararası barış desteğinin rolü hakkında olumlu görüş bildirmiş ancak eksikliklerine de dikkat çekmektedirler. Örneğin Abukar, uluslararası aktörlerin yönetişim, güvenlik ve ekonomik kalkınmayı desteklemede önemli bir rol oynamasına rağmen, genellikle daha fazla ilgi gösterilmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Katılımcı ayrıca uluslararası desteğin işlevsel olabilmesi için Somali'nin hedef ve ihtiyaçlarına daha iyi uyum sağlaması gerektiğini belirtmektedir. Bu görüş, Menkhaus'un (2017) bölünmüş toplumlarda barışın nasıl inşa edileceğinin toplumların öncelikleriyle tutarlı olması gerektiğini ortaya koyan çalışmasıyla uyum içindedir.

İbrahim de benzer bir görüşe sahip olup; uluslararası aktörlerin diyalog ve müzakereleri kolaylaştırması fikrini desteklemekte ancak uygulama sürecine hakim olmalarını onaylamamaktadır. İbrahim, Somalililerin sürdürülebilir barış ve düzene ulaşmak için kendi ayakları üzerinde durmaya ve devlet kurma sürecini sahiplenmeye

istekli olmaları gerektiğini savunmaktadır. Bu görüş, Harun'un (2022) dışarıdan gelen desteğin sürdürülebilir olması için yerel liderliği güçlendirecek ve gündemini onlara dayatmayacak şekilde olması gerektiği yönündeki görüşleriyle örtüşmektedir. Tüm bu tarafsız bakış açıları Somali'deki uluslararası barış desteğinin karmaşıklığını göstermektedir. Bununla birlikte, uluslararası yardımın gerekli olduğu fikri, katılımcıların sürdürülebilir barışın uluslararası destek ve yerel sahiplenme gerektirdiği ve bunun da Somalililerin bağımsız bir yönetişim sistemi kurma girişimini kolaylaştıracağı yönündeki ortak algısından kaynaklanmaktadır.

3.5.7. Devlet Desteği ve Somali'nin Yeterliliğinin Dengelenmesi

Somali'deki uluslararası barış desteğinin etkisi, dengeleyici bir eylemi gerektirecek şekilde iyi ve kötü yönlere sahiptir. Uluslararası aktörler önemli kaynaklar, teknik yardım ve güvenlik desteği sağlamışlardır; ancak bağımlılık, çatışan çıkarlar ve Somali devlet otoritesinin aşınmaya uğraması nedeniyle bu aktörlerin katılımı da sorunlu olmuştur. Uluslararası barış inşasının rolü, Somali kurumlarının geliştirilmesinde dış yardım desteğinin teşvikinde merkezi bir öneme sahiptir. Güvenliği desteklerken, diğer insanlar bazı durumlarda sürecin sahiplenilmesine müdahale ettiklerini ve toplumu böldüklerini düşünmektedir. Dolayısıyla Somali'de barış ve istikrarın kaderi uluslararası yardım ve yerel kapasitenin birbirine bağlanmasına dayanmaktadır. Bu nedenle uluslararası toplum istikrarlı, birleşik ve özerk bir Somali devletinin kurulmasına yardımcı olabilir.

3.6. Somali'de Siyasi Kurumların Çatışma Çözümüne Etkisi (2004-2024)

Somali'deki hem resmi hem de gayri resmi siyasi kurumlar, son yirmi yıldır ülkedeki çatışmaların çözümüne yönelik çabalara öncelikli olarak katılmışlardır. Bu kurumlar, çatışma ve vatansızlık yaşamaya devam eden bir ülkede çatışma, yönetişim ve sosyal düzenin sağlanmasında hayati öneme sahiptir. Hem resmi hem de geleneksel

makamların- yürütme ve parlamento, yargı, (traditional elder) geleneksel büyükler ve dini liderler- rolü Somali çatışma çözümü modelinin avantajlarını ve eksikliklerini göstermektedir. Somali'de resmi ve gayri resmi siyasi kurumların çatışma çözme sürecindeki rolüne ilişkin aktarılan görüşlerden bazıları, yürütmenin klanlar ve bölgeler arasındaki çatışmalarda arabuluculuk yaptığını belirten İbrahim'e aittir. Yasama organı ise yasama tartışması ve karar alma organı olarak hareket etmiştir. Katılımcı ayrıca etkili bir yargının hukukun üstünlüğünü gerçekleştirmek ve anlaşmazlıkların çözümü için istikrarlı, standart yasal araçlar sağlamak için zorunlu olduğunu vurgulamıştır.

İbrahim'in pozisyonu, resmi hukuk kurumlarının kırılgan devletler için elzem olduğunu çünkü şiddet içeren çatışmalara yol açabilecek anlaşmazlıkların nasıl çözüleceğine dair net prosedürler sunduğunu savunan Tahir (2022) ile aynı fikirdedir ve bu bağlamda yargı, resmi çatışma çözme kurumlarının kilit aktörüdür. Güçlü bir yargı yasaları açıklayabilir, ihtilafları çözebilir ve yönetimin hesap verebilir olmasını garanti altına almak için anayasal tedbirleri uygulayabilir. Shire gibi Somalili katılımcılar bir anayasa mahkemesi kurulmasını önermiş ve bu mahkemenin hükümet kademeleri arasındaki çatışmaları ele alabileceğini ve iktidarın örgütlenmesindeki belirsizlikleri açıklığa kavuşturabileceğini savunmuştur.

Klan şefleri ve dini liderler de enformel siyasi sistemlerde çatışmaların çözümünde kullanılmıştır. Bu aktörler, bölgesel düzeydeki çatışmaları çözmek için kültürün ve topluluğun sosyal yapılarını kullanmakta ve böylece çatışmanın tırmanmasını önlemektedir. Örfi kanunlar ve geleneksel uygulamalarla ilgili olarak Farhan, klan anlaşmazlıklarının çözümünde geleneksel büyüklerin her zaman yer aldığına dikkat çekmiştir. Bu görüş, Elmi'nin (2021) resmi kurumların kapasitesinin olmadığı ya da çok az olduğu düşünülen çatışma sonrası toplumlarda enformel kurumların daha etkili olduğu yönündeki bulgularıyla bağdaşmaktadır.

Ayrıca, dini liderlerin de özellikle dini örgütler aracılığıyla savaşan grupları uzlaştırma rolünü oynadıkları kaydedilmiştir. Leonard'a (2009) göre, Somali'deki dini liderler oldukça yüksek bir otoriteye sahiptir ve insanlar onları dinler, bu da çatışmaya dahil olan taraflarla etkili bir şekilde müzakere etmelerine ve temas kurmalarına olanak tanır. Katılımcılar, Somali bağlamındaki yapısal ve kültürel gerçeklikleri bütünsel olarak ele alacak çatışma çözüm mekanizmalarının tasarlanmasında hem resmi hem de gayri resmi sistemlerin en iyi uygulamalarından yararlanma ihtiyacını takdir etmişlerdir.

Ancak bu yapılar, çatışma çözümü sürecindeki etkinliklerini bozan aşağıdaki sorunları ortaya çıkarmaktadır: Siyasi bölünmüşlük, yolsuzluk ve kapasite eksikliği, eleştirmenlerin Somali'nin resmi kurumları olan yürütme, parlamento ve yargının işlevsiz olduğunu iddia etmelerinin nedenleridir.

Shire, federal ve bölgesel hükümetler arasında süregelen çatışmaların anayasal belirsizliklerle birleşerek kurumların anlaşmazlıkların çözümündeki rolünü zayıflattığına dikkat çekmiştir. Bu görüş, Somali'deki resmi siyasi kurumların genellikle etkisiz olduğunu, çünkü rekabet halindeki çıkarların ve zayıf uygulayıcı kurumların onları kısıtladığını belirten Menkhaus (2017) ile benzerlik göstermektedir.

Parlamento, ülkenin yasama uzlaşısını yansıtmak üzere oluşturulmuştur. Yine de ülkenin sorunlarının objektif bir şekilde değerlendirilmesine zarar veren klan temelli sistem tarafından yönetilmekle suçlanmaktadır. Abukar, parlamentodaki klan siyasetinin ülkeden çok klana fayda sağlayabilecek çözümler sunduğunu belirtmiştir. Bu durum bölünmeleri devam ettirmiş ve parlamentoyu bir çatışma çözücü olarak zayıflatmıştır. Aynı şekilde yürütme organı da bazı bölgelere ve aşiretlere ayrıcalıklı muamele yapmakla suçlandığı için bölgesel ve aşiretsel dayanışmayı teşvik etmede başarısız olmakla suçlanmaktadır. Bu durum, bu organın hükümetler arası ilişkilerde tarafsız bir hakem rolünü tam olarak üstlenememesinden kaynaklanmaktadır.

Çatışmaların çözümü ne kadar önemli olsa da, yargı da pek çok dezavantajla karşılaşmıştır. İbrahim gibi bazı katılımcılar, yargının olması gerektiği gibi çalışabilmesi için daha iyi bir donanıma ve özerkliğe sahip olması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum, yargının bir çatışmada tarafsız bir üçüncü taraf olarak hareket etme kapasitesini zayıflatmakta ve halkın çatışmaların çözümüne yönelik resmi araçlara olan kuşkusunu derinleştirmektedir.

Yine de, siyasi gayriresmi kurumların, önemli olmakla birlikte, zayıf yönleri vardır. Bazı kişiler büyüklerin ve dini liderlerin ulusal birliğin önünü açmak yerine aşiret çizgisinde bölünmeyi sürdürme eğiliminde olmalarını eleştirmektedir. Örneğin Abdirizak, geleneksel liderler genellikle kendi klanlarının çıkarları doğrultusunda çalıştıklarına dikkat çekmiştir; bu da klan içindeki çatışmaları çözerken, klanlar arasındaki çatışmayı sürdürecekleri anlamına gelmektedir. Bu görüş, Fjelde'nin (2020) gayriresmi kurumların bazı durumlarda devletin birliğinin aksine ulus-altı kimlikleri devam ettirebileceği iddiasıyla bağdaşmaktadır.

Dini liderler, toplumdaki diğer insanlar gibi, çok fazla etkiye sahiptir; ancak eleştiri de almaktadırlar. Birkaç katılımcı, dini liderlerin çatışma çözümünde öncelikle ahlaki ve manevi destek sağladıklarını ve bu sürecin faydalı olduğunu ancak değişimi zorlayacak yasal yetkiden yoksun olduklarını belirtmiştir. Dahası, aşırıcılık bir noktada dini liderlerin çatışmalar sırasında arabuluculuk yapma yetkisini zedelemiştir.

Somali'deki siyasi kurumların işlevleri konusunda tarafsız görüş bildiren katılımcılar, yürütme, parlamento ve yargı gibi resmi kurumların çatışmaların çözümü için elzem olduğunu, ancak bunların etkinliğinin yapısal zayıflıklar ve siyasi bölünmüşlük nedeniyle çoğu zaman engellendiğini kabul etmektedir. Farhan'a göre resmi kurumlar Somali'deki çatışmaları ele almak için gerekli ancak yetersizdir. Tarafsız katılımcılar da çatışma çözümünü iyileştirmek için gereken en önemli değişiklik olarak resmi ve gayri resmi kurumlar arasındaki etkileşimin artırılması

gerekliliğine işaret etmiştir. Örneğin, yargı erkinden gelen gücün aşiret liderlerinin prestiji ile bütünleştirilmesi çatışma çözme kurumlarının etkinliğini artıracaktır. Abukar'ya göre, resmi kurumların ulusal düzeyde ve toplumdaki anlaşmazlıkların çözümünde gayri resmi aktörleri tamamlaması önerilmektedir. Bu yaklaşım, Dickovick'in (2018) özellikle savaş sonrası toplumlarda resmiyet ve gayriresmiyet kurumlarının bir arada bulunduğu hibrit yönetişim perspektifiyle örtüşmektedir.

Öte yandan, tarafsız katılımcılar da hem gayri resmi hem de resmi kurumların sorumluluk ve yükümlülüklerine duyulan ihtiyacı dile getirmiştir. Bu bağlamda, ileri gelenler ve dini liderler çatışmaların ele alınmasında birincil aktörlerdir; kararları bağlayıcı değildir ve yaptırım veya temyiz süreçleri ile desteklenmemektedir. Mustafa, bu süreçlerin yasal sisteme dahil edilmesinin çatışma çözüm süreçlerine daha fazla meşruiyet ve yapı kazandıracağını vurgulamıştır. Aynı şekilde, resmi kurumların da halkın güvenini kazanmak için yolsuzluk ve aşiret önyargısı gibi engellerin üstesinden gelmesi ve böylece çatışmayı tarafsız ve etkili bir şekilde kolaylaştırması gerekmektedir.

Ayrıca, çatışma çözümü düzenlemelerini geliştirmek için 2004-2024 döneminde Somali'deki siyasi kurumların analizine ilişkin aşağıdaki temel çıkarımlar incelenmiştir. Bu dersler resmi ve gayri resmi kurumlar, ne zaman işbirliği yapılması gerektiği ve gücün vatandaşlarla ne zaman ve nasıl paylaşılması gerektiği ile ilgilidir. Somali'nin yürütme, parlamento ve yargı gibi sivil kurumları çatışma çözümü süreçlerinde hala önemlidir. Ancak bu kurumların her zaman yapısal kusurları, kapasite kısıtlamaları ve siyasi müdahaleleri vardır. Katılımcılar, özellikle hükümet kademeleri arasındaki yönetişim anlaşmazlıklarının çözümünde bağımsız bir hakem rolü oynaması için yargının güçlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir. Bu görüş, Tahir'in (2022) yargı bağımsızlığını kırılgan devletlerde çatışma çözümünün kritik bir belirleyicisi olarak kavramsallaştırmasıyla tutarlılık göstermektedir. Shire'ın bir anayasa mahkemesi

kurulması önerisi, tüm sorunları çözecek ve yönetişim için yasal çerçevede çatışmaya neden olabilecek anayasal hükümleri netleştirecek tek bir bloğun kurulmasına yardımcı olabilir.

Geleneksel ve dini liderler gibi geleneksel otoriteler çok fazla kültürel yetkiye sahiptir ve topluluk düzeyinde klan çatışmalarının çözümünde kritik bir rol oynamışlardır. Bu aktörler, uzlaşmayı teşvik etmek ve çatışmanın tırmanmasını önlemek için geleneksel yasaları ve manevi değerleri kullanmaktadır. Farhan ayrıca yerel anlaşmazlıkların ele alınmasında geleneksel büyüklerini takdir etmiş ve Elmi (2021) de gayri resmi kurumların çatışma sonrası toplumda bir rol oynadığı fikrini doğrulamıştır. Bununla birlikte, bunların istenen etkiyi yaratabilmesi için mevcut yönetişim yapısıyla uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Bu durum, hesap verebilirliği korurken ve ulusal hedeflere yanıt verirken resmi yapıların desteklenmesine katkılarını artırmalarını sağlayacaktır.

Kapsamlı bir çatışma çözüm mekanizmasının geliştirilmesinde hem resmi hem de gayri resmi kurumların katılımına ihtiyaç vardır. Abukar ve Mustafa gibi bazı katılımcılar, yasal yapılar ile geleneksel sistemler arasındaki boşluğun kapatılması gerektiğini düşünmektedir. Bu, geleneksel büyüklerin ve dini liderlerin resmi siyasi aktörlerin yanında yer alabileceği ve ulusal yasal gereklilikleri karşılamakla birlikte geleneksel ve kültürel ortam içerisinde uygulanabilir çözümler üretebileceği anlamına gelmektedir. Benzer şekilde Leonard (2009) da bölünmüş toplumların yeni melez yönetişim biçimlerine ihtiyaç duyduğunu savunarak bu yaklaşımı desteklemektedir. Ayrıca resmi çatışma çözümü süreçlerine kültürel açıdan uygun yöntemler getirdiği için topluluklar arasında güvenin artmasına da yardımcı olabilecektir.

Somalililer çatışmalarını sürdürülebilir bir şekilde çözmek için seslerine kulak verilmelidir: kaynaklar üzerindeki rekabet ve etnik gerilimler göz önünde bulundurulduğunda devleti temeline zarar veren kaos, daha kolay anlaşılmaktadır. Birch

(2018), yönetişime dahil olmanın mağduriyetleri azalttığını ve sürdürülebilir barış için çok önemli olan toplum arasındaki güveni artırdığını belirtmektedir. Siyasi kurumlar ayrıca halkın ulusun birliğine dair yeni bir algı geliştirmesini ve klan olma kavramını terk etmesini sağlamalıdır. Yurttaşlık eğitimi dürtüleri ve danışma forumları gibi tanıtım programları, vatandaşlığın genel gelişimini tamamlar ve ilkelliği dengelemek için ortak bir ulusluk duygusu geliştirir.

Dolayısıyla Somali'nin siyasi kurumlarının son yirmi yılda çatışmanın dönüşümü üzerinde olumlu ve olumsuz etkileri olduğu görülmektedir. Ulusal ve resmi kurumlar ile yerel ve gayri resmi kurumlar ellerinden gelenin en iyisini yapmış olsalar da, performansları yapısal sorunlar, siyasi ademi merkeziyetçilik ve kapalı klan sistemleri ile iyileştirilebilir. Bu sorunlar ele alındığında ve kurumsal işbirliği geliştirildiğinde, Somali'nin çatışmaların çözümü ve barışın desteklenmesi için daha sağlam bir çerçeveyi iyileştirme şansı daha yüksek olacaktır.

SONUÇ

Somali geçiş sürecinde kaydedilen ilerlemeye rağmen, Somali'de sürdürülebilir barış ve demokratik yönetişime giden yol hala engebelidir. Bu araştırma, kritik temalar olarak kategorize edilebilecek dört önemli alan bulmuştur: anayasacılık, federalizm, seçim ve uluslararası barış desteği, bunların hepsi Somali'nin istikrarı ve demokratikleşmesi için farklı anlamlara sahiptir. Bu bölümde veri analizinden elde edilen sonuçlar ve katılımcılar tarafından yapılan öneriler özetlenmektedir. Sürdürülebilir yönetişimin geliştirilmesi, çatışmaların azaltılması ve Somali'de devlet oluşumunun ilerletilmesi için öneriler sunmaktadır.

Somali'nin geçici anayasası oldukça muğlaktır; yönetişim meseleleri için bir temel oluşturmuş ancak özellikle devlet kaynaklarının tahsisi ve federal ve eyalet hükümetleri arasındaki federalizmle ilgili yönetişim anlaşmazlıkları için çok fazla alan bırakmıştır. Katılımcılar, kesin bir anayasanın özellikle federal, eyalet ve yerel düzeylerde belirli rol ve sorumlulukları nasıl bir perspektife oturtacağını vurgulamışlardır. Somali için tamamlanmış bir anayasa etkili bir çözüm olabilir çünkü genellikle yetki anlaşmazlıklarına yol açan anayasal ihtilafları ortadan kaldıran yetki sınırlarını tanımlayarak yasal ve siyasi kesinlik sunar. Anayasanın tamamlanması süreci bir kez başarıldığında, değişimi de beraberinde getirecektir. Bu bakış açısı, anayasal yapıların düzenlenmesinin ve yetkinin ulus-altı ve ulusal düzeyler arasında dağıtılmasının birliğin sağlanmasında bir köşe taşı olduğunu savunan Arban ve Dirri (2021) ile benzerlik göstermektedir.

Federal sistem, halkın ihtiyaçlarına cevap verebilecek yerelleştirilmiş öz yönetime olanak tanıyan bir ademi merkeziyetçilik çerçevesi ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte, katılımcıların federalizmin aşiret temelli sistem ve siyasi adem-i merkeziyetçilik boyunca siyasetin bölünmesini şiddetlendirdiğini iddia ettiği bir görüş

vardır. Bazı katılımcıların savunduğu gibi, federalizmin doğru yönetilmesi, bölgelerin federal sistem içindeyken kendi kendilerini yönetmelerine izin vererek farklı insanların bir araya gelmesini sağlayabilir. Öte yandan, karşı çıkanlar federalizmin Federal Üye Devletler (FÜD) arasında kaynak mücadelesini teşvik ettiğini ve ulusal kimlikten ziyade kabile kimliğini canlandırdığını savunmuştur. Dolayısıyla bu ikilik, tüm insanları kucaklayacak ve aynı zamanda belirli bir kesime veya gruba bağlılık nedeniyle bölünmenin tekrarlanmasını önleyecek iyi ölçülmüş bir federal sistem gerektirmektedir.

Seçimlerle ilgili olarak, 4,5 güç paylaşımı formülü siyasi temsil sorununa geçici bir çözüm getirmiştir. Yine de klik siyaseti sorununu derinleştirmiş ve gerçek anlamda ulusal siyasetin ortaya çıkmasını engellemiştir. Siyasi yapıyla ilgili olarak katılımcılar, klan büyüklerinin genç ve zayıf üyelere oy vermesinde görüldüğü gibi, birkaç kişinin, belki de bir ailenin veya klanın tüm nüfusu kontrol edebildiği oy verme statüsünün ortadan kaldırılmasını tavsiye etmiştir. Uzun vadeli düzen için Somali'nin seçim modeli klan aritmetiğinden kurtulmalı ve politika ve ulusal fikirlere dayanan rekabeti ödüllendirmelidir.

Ayrıca Somali'nin istikrarı uluslararası kuruluşlar tarafından mali, teknik ve güvenlik yardımlarıyla desteklenmiştir. Ancak bu durum aynı zamanda bağımlılık ve yanlış hizalanmış dış gündemler yaratarak her zamankinden daha kritik bir hal almıştır. Bazı katılımcılar uluslararası aktörlerin Somali liderliğindeki girişimlere yerel ihtiyaçları göz önünde bulunduracak şekilde yardım etme konusundaki eksikliklerine atıfta bulunmuştur. Yabancı girdi ve yerel sahiplenme arasındaki dengenin korunması, Somali liderliğindeki ve Somali sahipliğindeki devletleri mümkün kılabilecek uygulanabilir bir devletin yeniden inşası sürecinin oluşturulması için elzemdir.

Bu nedenle, aşağıdaki öneriler Somali'nin yavaş ve istikrarlı bir şekilde dirençli ve demokratik bir yönetim sistemi inşa etmesine yardımcı olabilecek bir yolun ana hatlarını çizmektedir. İlk olarak, anayasanın düzeltilmesi ve belirlenmesi

gerekmektedir. Açık ve detaylı bir anayasa, federal, eyalet ve belediye yönetimlerinin görevlerini ana hatlarıyla belirleyecek rasyonel bir politika sisteminin temelini oluşturacaktır. Ayrıca, bu yönetim kademeleri arasında kaynakların paylaşımı ve anlaşmazlıkların çözümü için yapılandırılmış mekanizmalara sahip olma kavramı geliştirilmeli ve anayasaya son hali verilirken dahil edilmelidir. Bir diğer husus da temsilcilerin, bölgesel liderlerin, aşiret liderlerinin ve çeşitli topluluk üyelerinin anayasaya katkıda bulunacakları için anayasa yapım sürecine dahil edilmeleridir. Shire ve Abdulle'nin yanıtlarının da yansıttığı gibi, anayasanın yorumlanması ve anlaşmazlıklarla mücadele etmek üzere bir Anayasa Mahkemesi kurulması, bölgesel farklılıklar nedeniyle karmaşıklaşan yönetişimdeki yasal belirsizlik sorunlarını çözmenin yasal bir yolunu sunacaktır.

İkinci önemli adım ise adem-i merkeziyetçiliğin geliştirilmesi ve bölgesel özerkliğin güçlendirilmesidir. Yetkiyi alt ulusal hükümetlere dağıtan bir sistem olan adem-i merkeziyetçilik, halkın ihtiyaçlarına daha uygun bir yönetişim sağlayarak merkezi yönetimle çatışmaları en aza indirebilir. Örneğin, Puntland ve Somaliland gibi bölgesel örgütlerin güçlendirilmesiyle, bu tür devletler sorunlarını ulusal hükümete başvurmadan halledebilir, ancak ele alınan çözümler ulusal politikayı tamamlayıcı nitelikte olmalıdır. Diğer koşullar arasında kaynakların dağıtımı ve kullanımına ilişkin makul hükümler ve dolayısıyla kaynak rekabetini en aza indirecek ve tüm yönetim kademelerini hesap verebilir kılacak gelirler yer almaktadır.

Üçüncü olarak, belirlenen yönetişim modeli, toplumun ihtiyaçları ve demokratik sürece katılımı dikkate alınmadan etkili olamaz. Vatandaşlara danışma becerisi, farklı toplulukların karar alma süreçlerine dahil olduklarını hissetmelerine yardımcı olacak, böylece vatandaşlığı geliştirecek ve yönetilenler ile yöneticileri arasında güven oluşturacaktır. Dahası, yurttaşlık eğitimi programlarının başlatılması, siyasi haklara katılımı artırabilir ve aşiret kesiminin üzerinde personel birliğini teşvik edebilir. Bu tür

bir katılım, kolektif hafıza ve ulusal kimlik yaratarak ve tüm Somalililerin katılımını teşvik edecek demokratik katılımı geliştirerek ulus içinde birliğin güçlendirilmesine katkıda bulunabilir.

Hukukun üstünlüğünü teşvik etmek için güçlendirilmesi gereken diğer resmi kurumlar, hükümetin bağımsız bir kolu olması gereken ve hayati görevi kanunları yorumlamak olan mahkemelerdir. Eğer Amerika Birleşik Devletleri hükümeti çatışmayı sürdürülebilir kılmak için önlemler almaya başlamak istiyorsa, yargı sistemine, hükümet katmanları arasındaki anlaşmazlıkları ele alabilmesi ve vatandaşların haklarını koruyabilmesi için yeterli finansman ve özerklik sağlamalıdır. Ayrıca, sağlam bir yargı sistemi Somali'nin demokratik ilerlemesiyle yakından ilgilidir. Parlamento gibi diğer resmi yapıların güçlendirilmesi daha fazla denge sağlayacaktır ve bir ülkenin demokrasisini yansıtan şeffaf bir yönetişim sistemini desteklemek için gayri resmi yapılara, özellikle de Meclislere çok fazla güvenilmemesi gerekmektedir.

Bu nedenle, çatışmanın tırmanmasını önlemek için diğer resmi çatışma çözme tekniklerini benimsenmesi esastır. Bu amaçla Somali, hükümetler arası ve yönetişim konularını ele alacak bir Anayasa Mahkemesi kurabilir. Geleneksel çatışma çözme süreçlerinin entegre edilmesi, diğer yapıları tamamlayacak ve kültür içindeki çatışma çözme anlayışını geliştirecektir. Bu öneri, yerel çatışmaları kapsayıcı bir şekilde ele almak için her iki organize çatışma çözme mekanizmasını da dikkate almayı amaçlamaktadır.

Milliyetçilik ruhunu inşa etmek için yurttaşlık eğitimi ve halk kampanyaları da esastır. Dolayısıyla klan temelli tercihin üstesinden gelmek ve Somali ulusluğunu teşvik etmek ulusal birlik kampanyalarının ve yurttaşlık eğitiminin sorumluluğu haline gelmektedir. Bu tür çabalar kapsayıcı yönetimi yaygınlaştırmalı ve insanların aynı klana mensup olmak ve milliyetlerini benimsemek de dahil olmak üzere farklılıklarını bir kenara bırakmalıdır. Bu hedefi destekleyen diğer yaklaşımlar arasında, insanları ulusun

yönetimine katılmaya teşvik eden kamu bilgilendirme kampanyaları yer almaktadır. Sivil eğitimin klan düşmanlıklarını en aza indirmedeki ve birleşik bir ulusal kimlik oluşturmadaki eksiklikleri paha biçilmez bir sosyal uyum olarak görülmektedir.

Son olarak, bölgesel eşitsizliği ve çatışmaları önlemek için kaynakların mülkiyeti, hesap verebilirlik ve şeffaflığa öncelik verilmelidir. Kaynakların federal, eyalet ve yerel düzeyler arasında paylaşılmasının görünürdeki rasyonelliği, bölgesel farklılıkları en aza indirmek için farklı bölgelere verilen desteği artıracak ve dolayısıyla vatandaşların güvenini pekiştirecektir. Bu tez, algılanan kaynak eşitsizliklerinin ele alınmasının Abdulle ve Shire'ın görüşleriyle Somali'nin çeşitli bölgelerinde istikrarlı ve adil bir yönetim sistemi kurmak için hayati önem taşıdığını savunmaktadır.

Yukarıdaki öneriler açıkça Somali'nin demokratikleşme ve çatışma dönüşümü sürecine bir yol haritası sunmaktadır. Dolayısıyla, Somali'nin istikrar ve birliğinin nihai süreci, yönetişim için uygun bir yasal çerçeve sağlayacak anayasanın tamamlanmasına, merkezi olmayan yönetişim sistemlerinin geliştirilmesine, kapsayıcılığın arttırılmasına, kurumların istikrara kavuşturulmasına ve güçlendirilmesine ayrıca tutarlı, birleşik bir ulusal kimliğin oluşturulmasına bağlıdır. Bu öncelikli alanlar ele alınması halinde Somali'nin klana dayalı çatışmalardan kaçınan ve ulusal birliği teşvik eden uygulanabilir bir yönetim sistemi kurması mümkün olacaktır.

Ayrıca, Somali'deki uluslararası katılımın artması, devlet kurma süreçlerinin ülkenin ulusal koşulları ve vizyonuyla bütünlük içinde olmasını sağlamak amacıyla dış destek ile Somali aidiyeti arasında bir denge kurma çabası gerekmektedir. Somali için bu tür önlemler, ulusun güven tazelemesini sağlamak üzere yönetişim süreçlerini yeniden tasarlayabilir. Sürdürülebilir kurumların geliştirilmesi, kapsayıcılığın arttırılması ve ulusal uyum, krizleri yönetebilecek ve demokrasinin pekiştirilmesine devam edebilecek bir yönetişim yapısı geliştirecektir.

KAYNAKÇA

Abbas, R., Ouma, P., & Sabala, K. (2023). Role of Internal and External Actors in Shaping Security Dynamics in Somalia and Implications on Long-Term Stability. *Journal of African Interdisciplinary Studies*, *7*(9), 29-44.

Abdi, D. M. (2021). State-Building and Peacebuilding Process in the Post-Civil War of Somalia between the Year 2000-2020.

Ahmad, A., Bandula-Irwin, T., & Ibrahim, M. (2022). Who Governs? State versus Jihadist Political Order in Somalia. *Journal of Eastern African Studies*, *16*(1), 68-91.

Ahmed, M. (2018). Federalism and Political Stability in Somalia: A Case Study of Mogadishu City.

Alber, E., & Breen, M. G. (2022). Federalism and Ethnic Relations. In *Encyclopedia of Contemporary Constitutionalism* (Pp. 1-26). Cham: Springer International Publishing.

Ali, M. A., & Ahmed, F. A. (2019). Nigerian Federalism Problems in Prospects. *Journal of Economic Info*, *6*(2), 12–18.

Ali, A. Y. S., Dahir, A. H., & Hersi, Z. D. (2019). Federalism in Postconflict States: Assessing Somalia's Challenges and the Way Forward. *Perspectives on Federalism*, *11*(2), 4.

Anderson, L. (2012). *Federal Solutions to Ethnic Problems: Accommodating Diversity*. Routledge.

Arban, E. (2021). Constitutional Law, Federalism, and the City are Unique Socio-Economic and Political Spaces. *European Yearbook of Constitutional Law 2020: The City in Constitutional Law*, 323–345.

Abebe, A. K. (2013). Umpiring Federalism in Africa: Institutional Mosaic and Innovations.

Adeola, G. L., & Ogunnoiki, A. O. (2020). The Philosophy and Theories of Federalism. *Crawford Journal of Politics*, *1*(2), 77-87.

Abrams, B. (2022). The Rise of Despotic Majoritarianism. *Democratic Theory*, *9*(1), 73–86.

Ahmed, N. M. (2019). Somalia's Struggle to Integrate Traditional and Modern Governance Systems: The 4.5 Formula And the 2012 Provisional Constitution. *Journal of Somali Studies (Joss)*, *6*(1).

Arnesen, S., & Peters, Y. (2018). The Legitimacy of Representation: How Descriptive, Formal, And Responsive Representation Affect the Acceptability of Political Decisions. *Comparative Political Studies*, *51*(7), 868-899.

Azam, K., Kausar, I., & Abbas, W. (2022). Major Electoral Systems in the World: A Critical Evaluation. *Pakistan Journal of Social Research*, *4*(04), 148-163.

Abdulahi, H. I. (2024). Sustainable Social Reconciliation Process and Approaches in Divided Societies: The Case of the Ali-Saaid Conflict.

Ahmed Ali Afyare, A. (2024). The Effect of International Intervention on Political Stability in Mogadishu, Somalia. Journal of North Louisiana Historical Association Vol: 08

Ahmed, A. A. (2020). The Role of Civil Society in Peacebuilding in Somalia.

Al Attas, S. M. M. (2018). The United Arab Emirates and the Horn of Africa States.

Arriola, L. R. (2009). Patronage and Political Stability in Africa. *Comparative Political Studies*, *42*(10), 1339-1362.

Adan, M. A. (2018). Development of Public Administration in Somalia: The Impact of Historical and Sociological Factors. Thesis of Master's Degree.

Ali A.M.O. (2024). Judicial Independence in Somalia, Global Journal of Politics and Law Research, Vol.12, No.2, Pp.20-31

Aman, J. M. (2019). *Post Conflict Constitutions and Settlement of Conflicts: An Analysis of Public Participation Process and the Federal System of Provisional Constitution of Somalia 2012* (Doctoral Dissertation, University Of Nairobi).

Alhojailan, M. I. (2012). Thematic Analysis: A Critical Review of its Process and Evaluation. *West East Journal of Social Sciences*, *1*(1), 39-47.

Aliyu, L. O., & Ambali, A. (2021). Electoral Institutions and Management of Elections in Nigeria and Ghana: A Comparative Assessment. *African Journal of Political Science and International Relations*, *15*(2), 41-53.

Almond, G. A. (1956). Comparative Political Systems. *The Journal of Politics*, *18*(3), 391–409.

Alshenqeeti, H. (2014). Interviewing as a Data Collection Method: A Critical Review. *English Linguistics Research*, *3*(1), 39-45.

Andeweg, R. B. (2000). Consociational Democracy. *Annual Review of Political Science*, *3*(1), 509–536.

Arend Lijphart (1977). Democracy in Plural Societies: A Comparative Exploration. New Haven CT: Yale University Press.

Alvarez, M., Cheibub, J. A., Limongi, F., & Przeworski, A. (1996). Classifying Political Regimes. *Studies in Comparative International Development*, *31*(2), 3-36.

Bandyopadhyay, S., & Green, E. (2013). Nation-Building and Conflict in Modern Africa. *World Development*, *45*, 108–118.

Banting, K. G., & Simeon, R. (Eds.). (1985). *the Politics of Constitutional Change in Industrial Nations: Redesigning the State* (Pp. 1-29). Macmillan.

Barry, B. (1975). Political Accommodation and Consociational Democracy. *British Journal of Political Science*, *5*(4), 477–505.

Bayart, J. F., Ellis, S., & Hibou, B. (1999). The Criminalization of the State in Africa.

Belmont, K., Mainwaring, S., & Reynolds, A. (2002). Introduction: Institutional Design, Conflict Management, and Democracy. *The Architecture of Democracy: Constitutional Design, Conflict Management, and Democracy*, 1–11.

Berry, S. S. (1993). *No Condition Is Permanent: The Social Dynamics of Agrarian Change in Sub-Saharan Africa*—University 0f Wisconsin Press.

Brahimi, L. (2007, June). State Building in Crisis and Postconflict Countries. In *7th Global Forum On Reinventing Government Building Trust in Government* (Pp. 26-29).

Brown, M. E. (2018). Causes and Implications of Ethnic Conflict. In *Ethnic Conflict and International Security* (Pp. 1–26). Princeton University Press.

Babalola, D., & Onapajo, H. (2024). Power-sharing in Nigeria's Divided Society: Structures, Conflicts and Challenges. In *Power-Sharing in the Global South: Patterns, Practices, And Potentials* (Pp. 145-167). Cham: Springer International Publishing.

Bruzzone, A. (2019). *Territorial Appropriation, Trade, and Politics in the Somalia-Kenya Borderlands (C. 1925-1963): State Formation in Transnational Perspective* (Doctoral Dissertation, University of Warwick (Coventry, Royaume-Uni)).

Bühler, H., Luther, S., & Siegner, M. (2017). *Federalism and Conflict Management*. Hanns Seidel Foundation.

Baker, A., & Qaas, S. (2021). The Power-Sharing Mechanism in Postconflict Countries: A Comparative Case Study of Iraq and Somalia.

Birch, S. (2018). The Role of Electoral Systems in Conflict Resolution: A Literature Review. Conflict, Security & Development, 18(5), 381–403.

Bickerstaff, S. (2020). *Election Systems and Gerrymandering Worldwide* (P. 65). Cham, Switzerland: Springer.

Boneh, D., Eskandarian, S., Hanzlik, L., & Greco, N. (2020, October). Single Secret Leader Election. In *Proceedings of the 2nd ACM Conference on Advances in Financial Technologies* (Pp. 12-24).

Bormann, N. C., & Steinwand, M. C. (2020). Power-Sharing Coalitions and Ethnic Armed Conflict. *Available At SSRN 3581852*.

Barter, D. (2024). Working with Humanitarians Is A Nightmare.

Barack, C. O. (2023). Local Dynamics, International Intervention and Failing Peace Process in Somalia. *Theorising Somali Society*, P. 220.

Berenschot, W., & Aspinall, E. (2022). How Clientelism Varies: Comparing Patronage Democracies. In *Varieties of Clientelism* (Pp. 1-19). Routledge.

Chevreau, O. M. (2019). *Federalism & Postconflict State-Building: The Case of Somalia* (Doctoral Dissertation, University of Bradford).

Cruickshank, P. (2022). A View from the CT Foxhole: Harun Maruf, Senior Editor, Voice of America Somali. *CTC Sentinel*, *15*(11).

Capaldi, N. (2023, March 10). *Majoritarianism*. *Encyclopedia Britannica*. Https://Www.Britannica.Com/Topic/Majoritarianism

Chang, E. C., & Higashijima, M. (2023). The Choice of Electoral Systems in Electoral Autocracies. *Government and Opposition*, *58*(1), 106-128.

Cheeseman, N., Lynch, G., & Willis, J. (2021). *Why Do Elections Matter in Africa? Democracy, Voting, and Virtue*. Cambridge University Press.

Chevreau, O. M. (2019). *Federalism & Postconflict Statebuilding: The Case of Somalia* (Doctoral Dissertation, University ofBradford).

Cheibub, J. A., & Limongi, F. (2002). Democratic Institutions And Regime Survival: Parliamentary and Presidential Democracies Reconsidered. *Annual Review of Political Science, 5*(1), 151-179.

Casson, M. C., Della Giusta, M., & Kambhampati, U. S. (2010). Formal and Informal Institutions and Development. *World Development, 38*(2), 137-141.

Choudhry, S. (Ed.). (2008). *Constitutional Design for Divided Societies: Integration or Accommodation?* Oxford University Press on Demand.

Clapham, C. (1996). *Africa and the International System: The Politics of State Survival* (No. 50). Cambridge University Press.

Clément, C. (2005). Neverending Wars: The International Community, Weak States, and the Perpetuation of Civil War, Ann Hironaka (Cambridge: Harvard University Press, 2005), 204 Pp.

Coakley, J. (2003). Ethnic Conflict and its Resolution: The Northern Ireland Model. *Nationalism and Ethnic Politics, 9*(3), 25–53.

Crawford, G. (2000). *Foreign Aid and Political Reform: A Comparative Analysis of Democracy Assistance and Political Conditionality*. Springer.

Dawn Brancati. (2009). Peace by Design: Managing Intrastate Conflict through Decentralization. Oxford: Oxford UP.

De Tocqueville, A. (2003). *Democracy in America* (Vol. 10). Regnery Publishing.

Davidson, C. (1992). The Voting Rights Act: A Brief History. *Controversies in Minority Voting, 7*.

Da Silva, M. (2022). Federalism: Contemporary Political Philosophy Issues. *Philosophy Compass, 17*(4), E12820.

De Labillière, F. P. (2023). Federal Britain, or Unity and Federation of the Empire. In *Politics and Trade in Britain, 1776-1914* (Pp. 105–112). Routledge.

Dickovick, J. T. (2018). Federalism in Africa: Origins, Operation and (In) Significance. In *Federalism and Decentralization in Sub-Saharan Africa* (Pp. 19-36). Routledge.

Dahir, A., & Sheikh Ali, A. Y. (2024). Federalism in Postconflict Somalia: A Critical Review ofits Reception and Governance Challenges. *Regional & Federal Studies*, *34*(1), 87–106.

Dirri, A. (2019). The Iraqi Federation and the Kurdistan Regional Government. The Conflict between Communal and Oil and Gas Policies. *Perspectives on Federalism*, *11*(3/2019), 92–121.

Druckman, D., & Stern, P. C. (Eds.). (2000). *International Conflict Resolution after the Cold War*. National Academies Press.

Duodu, I. (2010). Elections in Africa: A Terrifying Prospect—*Pambazuka News in the Independent*, Pp. *25*, 19.

De Waal, A. (2020). Somalia's Disassembled State: Clan Unit Formation and the Political Marketplace. *Conflict, Security & Development*, *20*(5), 561–585.

Ding, L. (2024). The Evolving Roles ofthe Gulf States in the Horn of Africa. *Asian Journal ofMiddle Eastern and Islamic Studies*, Pp. 1–14.

Doyle, K. (2022). *EU Peacebuilding Missions: Developing Security in Postconflict Nations*. Springer Nature.

Elder, C. (2022). Logistics Contracts and the Political Economy of State Failure: Evidence from Somalia. *African Affairs*, *121*(484), 395-417

Elmi, A. (2021). The Politics other Electoral System in Somalia: An Assessment. *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*, *21*(1), 10.

Erameh, N. I., Oni, E. O., & Ojakorotu, V. (2021). International Election Observation and the Democratization Process in Nigeria. *Taiwan Journal of Democracy*, *17*(2), 125-147.

Emuedo Crosdel, O., & Michael, A. (2022). Federalism. *Democracy and Development in African States: The Nigerian Experience. Sch J Arts Humanit Soc Sci*, *4*, 145-156.

Elazar, D. J. (1987). *Exploring Federalism*. University of Alabama Press.

Elgie, R. (2005). From Linz to Tsebelis: Three Waves ofPresidential/Parliamentary Studies? *Democratization*, *12*(1), 106–122.

Englebert, P., & Tull, D. M. (2008). Postconflict Reconstruction in Africa: Flawed Ideas about Failed States. *International Security*, *32*(4), 106-139.

Erdoğan, M. (2003). *Anayasal Demokrasi* (Vol. 7). Siyasal Kitabevi.

Fadakinte, M. M., & Abdulkareem, M. (2021). The Travails of Nigerian Federalism 1951-1999: A Federation in Crisis of Constitutional Engineering. *African Journal of Political Science and International Relations*, *15*(1), 19-27.

Farazmand, A. (Ed.). (2018). *Global Encyclopedia of Public Administration, Public Policy, and Governance*. New York, NY: Springer.

Fessha, Y. T. (2010). Ethnic Diversity and Federalism. *Constitution Making in South Africa and Ethiopia. Farnham*, 104.

Fortes, M., & Evans-Pritchard, E. E. (2015). *African Political Systems*. Routledge.

Friedrich, C. J. (1960). *Constitutional Government and Democracy; Theory and Practice in Europe and America*. Ginn.

Fiedler, C. (2019). *Unpacking the Relationship between Political Institutions and Conflict Recurrence* (Doctoral Dissertation, University of Essex).

Fessha, Y. T., & Dessalegn, B. (2022). Federalism in Ethiopia: Emergence, Progress, and Challenges. *Emerging Federal Structures in the Post-Cold War Era*, 215-231.

Field, T. L. (2021). A Just Energy Transition and Functional Federalism: The Case of South Africa. *Transnational Environmental Law*, *10*(2), 237-261.

Fjelde, H. (2020). Political Party Strength and Electoral Violence. *Journal of Peace Research, 57*(1), 140–155.

Farah, A. A., & Demirel, M. (2023). *African Union Mission in Somalia (2007-2022): An Assessment of Challenges* (Master's Thesis, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi).

Farah, M. (2017). Federalism: State Building in Somalia and People State Ownership. *African Journal of Political Science and International Relations*,

Findley, M. G. (2018). Does Foreign Aid Build Peace? *Annual Review of Political Science*, *21*(1), 359–384.

Froitzheim, M., Schierenbeck, I., & Söderbaum, F. (2022). Peace Research Meets Implementation Studies: The Role of Implementing Actors. *International Relations*, *36*(2), 285-306.

Gaas, M. H. (2018). Order In Chaos: Understanding Governance in Somalia.

Gundel, J., Berg, L. A., & Ibrahim, Y. (2016). *Political Economy of Justice in Somalia*. Working Paper. Justice, Security, and Development Series

Gates, S., & Strom, K. (2008). Power-Sharing and Civil Conflict. *Centre for the Study of Civil War Policy Brief*. Parties Political *Order in Changing Societies*. Yale University Press.

Gaubatz, K. T. (1991). Election Cycles and War. *Journal of Conflict Resolution*, *35*(2), 212-244.

Gebreslassie, S. H. (2021). Ethiopian Federalism: Philosophical and Institutional Design Limitations and a Case for Loose Federalism. *International Journal on Minority and Group Rights*, *28*(5), 894-926.

Gebeye, B. A. (2019). Federal Theory and Federalism in Africa. *Verfassung Und Recht in Übersee/World Comparative Law*.

Getahun, Y. H. (2024). Hegemonic Party System and Federalism: The Case of the Ethiopian Federal System under the Ethiopian Peoples' Revolutionary Democratic Party (EPRDF). *African Journal of Political Science, 12*(1), 37-53.

Gluck, J., & Brandt, M. (2011). *Participatory and Inclusive Constitution Making:* United States Institute of Peace.

Gandhi, J. (2008). Political Institutions under Dictatorship.

Grotenhuis, R. (2016). *Nation-Building as Necessary Effort in Fragile States* (P. 200). Amsterdam University Press.

Hofmeister, W., & Tayao, E. (Eds.). (2016). *Federalism and Decentralization: Perceptions for Political and Institutional Reforms*. Konrad-Adenauer-Stiftung.

Henry E. Hale. Divided We Stand: Institutional Sources of Ethnofederal State Survival And Collapse. World Politics 56(2): 165–193.

Herbst, J. (2014). *States and Power in Africa*. Princeton University Press.

Horowitz, D. L. (2007). Conciliatory Institutions and Constitutional Processes in Postconflict States. *Wm. & Mary L. Rev., 49*, 1213.

Horowitz, D. L. (2002). Constitutional Design: Proposals versus Processes. *The Architecture of Democracy: Constitutional Design, Conflict Management, and Democracy*, *15*, 20-22.

Haysom, N. (2005). Conflict Resolution, Nation-Building & Constitution-Making. *New England Journal of Public Policy*, *19*(2), 11.

Horowitz, J. (2008). *Power-Sharing In Kenya*. PRIO.

Hyden, G., Hydén, G., & Venter, D. (Eds.). (2001). *Constitution-Making and Democratisation in Africa* (No. 6). Africa Inst of South Africa.

Hashi, M. B., & Hock, O. Y. (2022). Crisis Leadership in Civic State Building: The Case of Clan Federalism in Somalia. *Journal of Positive School Psychology*, *6*(10), 103–134.

Harun, I. (2022). Federalism in Somalia: Derailed or on Track? In *Contemporary Governance Challenges in the Horn of Africa* (Pp. 194–225). Routledge.

Heinemann-Grüder, A., Keil, S., Kössler, K., & Woelk, J. (2017). Intergovernmental Relations: Meaning and Relevance for Conflict Management. International Munich Federalism Days 2017.

Harris, P., & Reilly, B. (1998). *Democracy and Deep-Rooted Conflict: Options for Negotiators*. International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

Heaven, C., Rocha Menocal, A., Von Billerbeck, S., & Zaum, D. (2022). From Elite Bargains to (More) Open and (More) Inclusive Politics.

Horowitz, D. L. (2014). Ethnic Power Sharing: Three Big Problems. *Journal of Democracy*, *25*(2), 5-20.

Huntington, S. P. (1991). *The Third Wave* (Vol. 199, No. 1). Norman: University of Oklahoma Press.

Halabo, T. T., & Berisso, T. (2022). Conflict Dynamics behind the State Failure and the Challenges to Peacebuilding: The Case of Somalia. *Eastern Africa Social Science Research Review*, *38*(1), 107-125.

Handa, S. (2021). Examining Fragility and Aid in Somalia. *Journal of Somali Studies*, *8*(2), 13.

Hegre, H., Hultman, L., & Nygård, H. M. (2019). Evaluating the Conflict-Reducing Effect of UN Peacekeeping Operations. *The Journal of Politics*, *81*(1), 215-232

Hassan, A., Zain, Z., & Ajis, M. (2019). Leadership Personality and Social Dis-Integration in Somalia. *Asian Research Journal of Arts & Social Sciences*, *8*(3), 1-9.

Hashi, M. B., & Barasa, T. (2023). Enhancing Federal Inter-Governmental Relations and State Building in Somalia. *Humanities and Social Sciences Communications*, *10*(1), 1-10.

Hashi, M. B., & Barasa, T. (2022). Understanding what Lies Behind Public Lousy Leadership in The Federal Government of Somalia. *International Journal of Recent Research in Social Sciences and Humanities*, *9*(2), 142-155.

Hearn, S., & Zimmerman, T. (2014). A New Deal for Somalia? The Somali Compact and Its Implications for Peacebuilding. *Centre on International Cooperation, New York University*

Hub, S. (2023). Status of Peace and Security in the East and Horn of Africa.

Hirsi, A. A. (2014). Constitution-Making in Somalia; a Critical Analysis; 960-2013.

İpek, V. (2021). Revisiting Liberal Peacebuilding: BRICS and Turkey in Somalia. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, *26*(1), 152–176.

Isse, A. A. (2021). State-Building in Somalia: The Role of International Actors and Actions.

Jones, M. (2023). Mired in Mogadishu: An Appraisal of UK Engagement in Somalia. *RUSI Occasional Paper Policy Brief*.

Karanja, D. N. (2020). *Beyond Mediation: Exploring Indigenous Models, Narratives, and Contextualization*. Rowman & Littlefield.

Khan, A. M., Rahim, N., & Muzaffar, M. (2020). China's Character in Peacekeeping in Africa: A Security and Strategic Concerns. *Global Strategic & Security Studies Review*, *2*, 12-20.

Kriesberg, L. (2007). Long Peace or Long War: A Conflict Resolution Perspective. *Negotiation Journal*, *23*(2), 97-116

Kumar, K. (1998). *Postconflict Elections, Democratization, and International Assistance*. Lynne Rienner Publishers.

Kelsen, H. (1961). *General Theory of Law and State. 1945*. Russell.

Kouroutakis, A. (2014). The Provisional Constitution of the Federal Republic of Somalia: Process, Architecture, and Perspectives. *Cambridge International Law Journal*, *3*(4), 1195-1206.

Karmis, D., & Norman, W. (Eds.). (2016). *Theories of Federalism: A Reader*. Springer.

Keil, S. (2019). Federalism as a Tool of Conflict Resolution. In *A Research Agenda for Federalism Studies* (Pp. 151–161). Edward Elgar Publishing.

Klosko, G. (2017). Montesquieu's Science of Politics: Absolute Values and Ethical Relativism in L'Esprit Des Lois. In *Charles-Louis De Secondat, Baron De Montesquieu* (Pp. 159-183). Routledge.

Kramer, L., & Like, W. F. L. (1999). Understanding Federalism. *National Constitutions in the Era ofIntegration*, 127-149.

Kaufmann, C. (2015). Possible and Impossible Solutions to Ethnic Civil Wars. In *Conflict after the Cold War* (Pp. 404–421). Routledge.

Kadirgamar, A. (2020). Polarization, Civil War, and Persistent Majoritarianism in Sri Lanka. *Political Polarization in South and Southeast Asia: Old Divisions, New Dangers*, 53-66.

Kiger, G. M. (2019). *A Comparative Study of Electoral Systems: Majoritarian Rules and Electoral Violence in Africa* (Master's Thesis, University of Denver).

Kritz, N. J. (2009). Electoral Systems and Conflict Mitigation. Electoral Systems and Conflict in Divided Societies, Pp. 1–23.

Khayre, A. A. M. (2016). Somalia: An Overview of the Historical and Current Situation. *Available At SSRN 2771125*.

Laitin, D., & Samatar, S. (1986). Nation In Search of a State. *Boulder: Westview Press. Lait in Somalia: Nation in Search of State1987*.

Lane, J. E. (1996). *Constitutions and Political Theory*. Manchester University Press.

Lauth, H. J. (2004). Informal Institutions and Political Transformation: Theoretical and Methodological Reflections. *ECPR Joint Sessions, Uppsala*, 56-69.

Linz, J. J. (1994). Democracy, Presidential or Parliamentary: Does it make a Difference? *The Failure of Presidential Democracy: The Case of Latin America*, 3–87.

Linz, J. J. (1990). The Perils of Presidentialism. *Journal of Democracy*, *1*(1), 51–69.

Lijphart, A. (2020). *The Politics of Accommodation*. University of California Press.

Lijphart, A. (2012). *Patterns of Democracy: Government Forms and Performance in Thirty-Six Countries*. Yale University Press.

Lijphart, A. (2004). Constitutional Design for Divided Societies. *Journal of Democracy*, *15*(2), 96–109.

Lijphart, A. (1991). Constitutional Choices for New Democracies. *Journal of Democracy*, *2*(1), 72–84.

Lijphart, A. (1968). Consociational Democracy. *World Pol.*, *21*, 207.

Lustick, I. (1979). Stability in Deeply Divided Societies: Consociationalism versus Control. *World Politics: A Quarterly Journal of International Relations*, 325–344.

Lerner, H. (2011). *Making Constitutions in Deeply Divided Societies*. Cambridge University Press.

Lijphart, A. (1977). Majority Rule versus Democracy in Deeply Divided Societies. *Politikon: South African Journal of Political Studies*, *4*(2), 113–126.

Lijphart, A. (1999). Power-Sharing and Group Autonomy in the 1990s and the 21st Century. *POWER*.

Livingston, P. (2012). *The Politics of Logic: Badiou, Wittgenstein, and the Consequences of Formalism*. Routledge.

Le Van, A. C. (2011). Power Sharing and Inclusive Politics in Africa's Uncertain Democracies. *Governance*, *24*(1), 31-53.

Lehoucq, F. (2012). The Third and Fourth Waves of Democracy. In *Routledge Handbook of Democratization* (Pp. 273–286). Routledge.

Leonard, D. K. (2009). Elections and Conflict in Africa: An Introduction. *Journal of African Elections*, *8*(1), 1–13.

Leonard, D. K. (2011). Elections and Conflict Resolution in Africa. *When Elephants Fight: Preventing and Resolving Elections Related Conflict in Africa*, Pp. 37–50.

Lyons, T. (2002). Postconflict Elections: War Termination, Democratization, and Demilitarizing Politics.

Lyons, T. (2004). Postconflict Elections and the Process of Demilitarizing Politics: The Role of Electoral Administration. *Democratization*, *11*(3), 36–62.

Lea-Henry, J. (2017). Reforming the United Nations Security Council by Ignoring It.

Leake, G. A. (2020). China's Engagement in Promoting Peace and Security in the Horn of Africa: An Interplay of Big Power Responsibility and Geopolitical Interest. *African Journal of Political Science and International Relations*, *14*(4), 150–158.

Lindqvist, R. (2018). Peace-, State and Trust Building in Practice: Implementing the New Deal TRUST Principles and International Peacebuilding Engagements in the Somali Region.

Menkhaus, K. (2006). Governance without Government in Somalia: Spoilers, State Building, and the Politics of Coping. *International Security*, *31*(3), 74–106.

Mire, A. A. (2024). Impact of Election Dynamics on Social Structures in the Puntland State of Somalia.

Mohamed, A. M. Oversight of Corruption and Legislative Process in Somalia.

Muhumed, M.A. (Ed.). (2020). *Dysfunctional Federalism: How Political Division, Constitutional Ambiguity, and a Unitary Mindset Thwart Power Sharing in Somalia*.

Majid, N., Sarkar, A., Elder, C., Abdirahman, K., Detzner, S., Miller, J., & De Waal, A. (2021). Somalia's Politics: The Usual Business? A Synthesis Paper of the Conflict Research Programme.

Menkhaus, K. (2009). Somalia:'They Created A Desert And Called It Peace (Building)'. *Review OfAfrican Political Economy*, *36*(120), 223–233.

Møller, B. (2009). *The Somali Conflict: The Role of External Actors* (No. 2009: 03). DIIS Report.

Mohamed, A. A. (2018). Assessment of Conflict Dynamics in Somali National, Regional State of Ethiopia. *Journal of Public Policy and Administration*, *2*(4), 40–48.

Mohamed, A. A. (2023). *Constitutional Architecture of Federalism and National Stability Case of Somalia 2012-2020* (Doctoral Dissertation, University of Nairobi).

Mohamed, Z. A. (2023). *United Nations Mission and Peacebuilding in Mogadishu, Somalia* (Doctoral Dissertation, Kampala International University).

Moriasi, E. M. (2020). *Mediating Conflicts In Africa-Comparing Intergovernmental Authority On Development (Igad) Mediation Processes In South Sudan And Somalia: Lessons For Regional Organizations* (Doctoral Dissertation, University of Nairobi).

Mulugeta, K. (2010). The Role of Regional and International Organizations in Resolving the Somali Conflict: The Case of IGAD.

May, R. J. (2022). *State and Society in Papua New Guinea, 2001–2021* (P. 336). ANU Press.

Menkhaus, K. (2017). Elections in the Hardest Places: The Case of Somalia. *Journal OfDemocracy*, *28*(4), 132–146.

Mcculloch, A., & Mcgarry, J. (2009). Seeking Stability amid Deep Division: Consociationalism and Centripetalism in Comparative Perspective.

Molla, T. (2023). Changing Electoral System from First-Past-The-Post to Proportional Representation in Ethiopia: It's Outcome on Democratization, Legitimacy, Political Stability and Nation Building. *International Journal of Public Administration and Management Research*, *9*(2), 35–53.

Mross, K., Fiedler, C., & Grävingholt, J. (2022). Identifying Pathways to Peace: How International Support Can Help Prevent Conflict Recurrence. *International Studies Quarterly*, *66*(1), Sqab091.

Marko, J. (2021). What Is Wrong With The Concept OfMultinational Federalism? Some Thoughts about the Interrelationship between the Concepts of (Multi-) Nationalism, Federalism, Power Sharing and Conflict Resolution. In *Federalism as a Conflict Resolution* Tool (Pp. 88–104). Routledge.

Mohamed, A. A. (2018). Assessment of Conflict Dynamics in the Somali National Regional State OfEthiopia. *Journal of Public Policy and Administration*, *2*(4), 40–48.

Mohamed, A. A. (2023). *Constitutional Architecture of Federalism and National Stability Case OfSomalia 2012-2020* (Doctoral Dissertation, University of Nairobi).

Mohamoud, M. A. (2015). Federalism for Somalia: Internal and External Challenges in the Post-Transitional Period. *High-Quality Research Support Programme (HQRS). Available From: Http://Ocvp. Org/Docs/Cahort1/14. Pdf*.

Mosley, J. (2015). Somalia's Federal Future: Layered Agendas, Risks and Opportunities.

Musse, H. A. (2020). *Clan-Based Federalism in Somalia and Relationship between the Federal Government and Federal Member States* (Doctoral Dissertation, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).

Mcilwain, C. H. (2005). *Constitutionalism: Ancient and Modern*. The Lawbook Exchange, Ltd.

Mainwaring, S., Brinks, D., & Pérez-Liñán, A. (2001). Classifying Political Regimes in Latin. *Studies in Comparative International Development*, *36*(1), 37-65.

Mamdani, M. (2018). *Citizen and Subject: Contemporary Africa and the Legacy of Late Colonialism*. Princeton University Press.

March, J. G., & Olsen, J. P. (2006). Elaborating the "New Institutionalism". *The Oxford Handbook of Political Institutions*, *5*, 3–20.

March, J. G., & Olsen, J. P. (1996). Institutional Perspectives on Political Institutions. *Governance*, *9*(3), 247–264.

Mcgarry, J., & O'Leary, B. (2005). Federation as a Method of Ethnic Conflict Regulation. *From Power Sharing To Democracy: Postconflict Institutions In Ethnically Divided Societies*, 263–296.

Menkhaus, K. (2003). State Collapse in Somalia: Second Thoughts. *Review of African Political Economy*, *30*(97), 405–422.

Moe, T. M. (2005). Power and Political Institutions. *Perspectives on Politics*, 215–233.

Moe, T. M. (1990). Political Institutions: The Neglected Side of the Story. *Journal of Law, Economics, & Organization*, *6*, 213–253.

Motala, Z. (1994). *Constitutional Options for a Democratic South Africa: A Comparative Perspective*. Howard University Press.

Newman, E., Richmond, O., Aggestam, K., Zahar, M. J., Stepanova, E., Shain, Y., & Saikia, J. (2006). *Challenges to Peacebuilding: Managing Spoilers during Conflict Resolution* (Pp. 83–83). United Nations University Press.

Nordlinger, E. A. (1972). *Conflict Regulation in Divided Societies* (No. 29). Center for International Affairs, Harvard University.

Ndulo, M. (2001). Constitution-Making in Africa: Assessing both the Process and the Content. *Public Administration and Development*, *21*(2), 101–117.

Nor, N., & Ali, A. Y. S. (2019). Fiscal Federalism Policy in Somalia: Emerging Challenges and Agenda for Reform. *Research Gate*

Nugent, W. (2009). *Progressivism: A Very Short Introduction*. Oxford University Press.

Nyadera, I. N., Ahmed, M. S., & Agwanda, B. (2019). Transformation of the Somali Civil War and Reflections for a Social Contract Peacebuilding Process. *Gaziantep University Journal OfSocial Sciences*, *18*(4).

Odukoya, A., & Momoh, A. (2022). Democracy and Demilitarization in Africa: Towards a Reconceptualization. *The Political Economy of Colonialism and Nation-Building in Nigeria*, 209-236.

O'Donnell, G. (1996). Another Institutionalization: Latin America and Elsewhere.

Obsiye, A. (2017). Rethinking the Somali State.

Okolo, P. O., & Akpokighe, O. R. (2014). Federalism and Resource Control: The Nigerian Experience. *Public Policy and Administration Research*, *4*(2), 99-109.

Ogunnoiki, A. O. (2017). Federalism as a Political Ideology and System of Government: The Theoretical Perspectives. *International Journal of Advanced Academic Research*, *3*(9), 52-80.

Omoregie, E. B. (2020). Nigeria: Between Re-Federalisation and Disintegration.

Osaghae, E. E. (2020). *Federal Solutions to State Failure in Africa*. Nordiska Afrikainstitutet; Uppsala Universitet.

Okoth-Ogendo, H. (1993). Agrarian Reform in Sub-Saharan Africa, in Land in African Agrarian Systems, Edited By T Basset and D Crummey. Madison: University OfWisconsin.

Orhan, S. (2020). *Bölünmüş Toplumlarda Anayasal Uzlaşı Ve Demokrasi*. *Orion Kitabevi (Ankara)*.

Piiparinen, T. (2007). Putting the Cart before the Horse: Statebuilding, Early Warning and the Irrationality of Bureaucratic Rationalization. *Journal of Intervention and Statebuilding*, *1*(3), 355-378.

Przeworski, A., Alvarez, R. M., Alvarez, M. E., Cheibub, J. A., Limongi, F., & Neto, F. P. L. (2000). *Democracy and Development: Political Institutions and Well-Being in the World, 1950-1990* (Vol. 3). Cambridge University Press.

Przeworski, A (1991). Democracy and the Market: Political and Economic Reforms in Eastern Europe and Latin America. Cambridge: Cambridge University Press.

Putnam, R. D., & Leonardi, R. (1993). *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton University Press.

Paine, T. (2003). *Common Sense: And Other Writings*. Modern Library.

Prempeh, H. K. (2007). Africa's "Constitutionalism Revival": False Start or New Dawn? *International Journal of Constitutional Law*, *5*(3), 469-506.

Pascolo, L. (2020). The Reversal of Dynamics of Belgian Federalism: The Points of Views of Political Elites. In *Ninth Edition of the Conference Belgium: The State of the Federation"*.

Penu, D. A. K. (2022). Explaining Defederalization in Ghana. *Publius: The Journal of Federalism*, *52*(1), 26-54.

Panizza, F., Peters, B. G., & Ramos Larraburu, C. R. (2019). Roles, Trust and Skills: A Typology OfPatronage Appointments. *Public Administration*, *97*(1), 147-161.

Pericoli, A., & Donelli, F. (2024). Qatar's Foreign Aid and Political Strategies in the Horn of Africa: The Case of Somalia. *Global Policy*, *15*(1), 53-65.

Policy Brief. (2022). Puntland Democracy: The Need for an Effective Judiciary System. *Somali Dialogue Platform*.

Recchia, S. (2020). Pragmatism over Principle: US Intervention and Burden Shifting in Somalia, 1992–1993. *Journal of Strategic Studies*, *43*(3), 341–365.

Rocha Menocal, A. (2011). State Building for Peace: A New Paradigm for International Engagement in Postconflict Fragile States? *Third World Quarterly*, *32*(10), 1715-1736.

Reilly, B. (2005). Does The Choice of an Electoral System Promote Democracy? The Gap between Theory and Practice. *Sustainable Peace: Power and Democracy after Civil Wars*, Pp. 159–71.

Renner-Mugono, J & Schmidt, S. (2022). Regional Report: Southern and Eastern Africa One Step Forward, Two Steps Back, BTI – Transformation Index.

Reynolds, A., Reilly, B., & Ellis, A. (2008). *Electoral System Design: The New International IDEA Handbook*. International Institute for Democracy and Electoral Assistance.

Reynolds, A. (Ed.). (2002). *The Architecture of Democracy: Constitutional Design, Conflict Management, and Democracy*. OUP Oxford.

Reilly, B. (2001). *Democracy in Divided Societies: Electoral Engineering for Conflict Management*. Cambridge University Press.

Reno, W. (2003). The Changing Nature of Warfare and the Absence of State-Building in West Africa. *Irregular Armed Forces and Their Role in Politics and State Formation*, 322–345.

Reynolds, A., Reilly, B., & National Research Council. (1999). *Electoral Systems and Conflict in Divided Societies*. National Academies Press.

Rothstein, B. (1996). Political Institutions: An Overview. *A New Handbook of Political Science*, 133-166.

Rothchild, D. S. (1997). *Managing Ethnic Conflict in Africa: Pressures and Incentives for Cooperation*. Brookings Institution Press.

Rotberg, R. I. (2010). One. The Failure and Collapse of Nation-States: Breakdown, Prevention, and Repair. In *When States Fail* (Pp. 1-50). Princeton University Press.

Samatar, A. I. (2016). *Africa's First Democrats: Somalia's Aden A. Osman and Abdirazak H. Hussein*. Indiana University Press.

Schmitt, C. (2008). *Constitutional Theory*. Duke University Press.

Samuels, K. (2005). Postconflict Peacebuilding and Constitution-Making. *Chi. J. Int'l L.*, *6*, 663.

Sartori, G. (1997). *Comparative Constitutional Engineering: An Inquiry into Structures, Incentives, and Outcomes*. NYU Press.

Saunders, C. (2012). Constitution-Making in the 21st Century. *International Review of Law*, *2012*(1), 4.

Salim, S. S. (2022). Somalia's Inter-Governmental Relations between the Constitutional Theory and Political Practice. *SIDRA Institute*.

Sonnicksen, J. (2022). Federalism and Democracy. In *Encyclopedia of Contemporary Constitutionalism* (Pp. 1–17). Cham: Springer International Publishing.

Subaru, R. (2023). De/Centralization in Nigeria, 1954–2020. *Regional & Federal Studies*, *33*(5), 699–724.

Santucci, J. (2017). Party Splits, Not Progressives: The Origins of Proportional Representation in American Local Government. *American Politics Research*, *45*(3), 494–526.

Samatar, A. I. (2020). Destiny Worse than Artificial Borders in Africa: Somali Elite Politics. *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*, *20*(1), 6.

Şenyurt, S. E., & Taşkın, M. Ö. (2024). The Other Face of Turkey's Foreign Policy in Sub-Saharan Africa: Soft Power Policy in Somalia. *Florya Chronicles of Political Economy*, *10*(1), 19-36.

Schoeman, A. (2021). Beyond the State-Centric Lens of the Fragile State Discourse: The Case for Hybrid Political Orders in Somaliland.

Schoeman, A. (2023). Hybrid Political Orders: A Post-Western Alternative to State-Building in Fragile States or a Hopeless Fantasy? The Case of Somaliland. *Between Promise and Peril: African Security in the 21st Century*, P. 191.

Shiferaw, L. T. (2021). The AU-UN Peace and Security Partnership.

Stearns, J., & Sucuoglu, G. (2017). South-South Cooperation and Peacebuilding: Turkey's Involvement in Somalia. *South African Institute of International Affairs.*

Salim, S. S. (2022). Somalia's Inter-Governmental Relations between the Constitutional Theory and Political Practice. *Sidra Institute*.

Samatar, A. I. (2008). Somalia's Postconflict Economy: A Political Economy Approach. *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*, *7*(1), 8.

Sheikh-Ali, B. M. (2025). Rule of Law-and Independent Judiciary in Somalia. *Heritage Institute*, 12–25. Https://Doi.Org/2025.

The Provisional Constitution of the Federal Republic of Somalia (2012).

Tokuz, H. S. (2023). *Türkiye's Contribution to Somalia's Reconstruction Process through Humanitarian Diplomacy Perspective* (Master's Thesis, Marmara Universitesi (Turkey).

Tsako, V. (2020). The Effect of Political Environment on Service Delivery: A Study of Political Instability, Patronage and Factionalism in a Municipal Environment. *Journal of Public Administration, 2*(3), 6–18.

Tyagi, P., & Agrawal, R. (2020). The Current Status of the Security Council's Role in International Peace and Security. *International Journal of the Engineering and Management Research, 10*(2), 170-175.

Tahir, A. I. (2022). Electoral Politics and Violence in Somalia: Implications for Livability in Mogadishu. *Bildhaan: An International Journal of Somali Studies*, *22*(1), 7.

Troco, A. A. (2019). Electoral Politics and Political Transition in Post-War Angola. *Journal of African Elections*, P. 23.

Tariq, M., Khan, A., & Rizwan, M. (2018). An Analysis of Major Theories of Federalism. *Global Social Sciences Review (GSSR), III*, 400-412.

Tanner, F. (2000). Conflict Prevention and Conflict Resolution: Limits of Multilateralism. *Int'l Rev. Red Cross*, *82*, 541.

Van De Walle, N. (2001). *African Economies and the Politics of Permanent Crisis, 1979-1999*. Cambridge University Press Pp. 188-234.

Von Bogdandy, A., Häuβler, S., Hanschmann, F., & Utz, R. (2005). State-Building, Nation-Building, and Constitutional Politics in Postconflict Situations: Conceptual Clarifications and an Appraisal of Different Approaches. *Max Planck Yearbook of United Nations Law Online*, *9*(1), 579-613.

Vural, H. S., & Adan, M. A. (2021). Post-Unitary Federalization in Somalia. *Avrasya Etüdleri*, (60), 29-52.

Vandeginste, S., & Raffoul, A. W. (2023). Mission Accomplished? The Evaluation of Ethnic Quotas in Burundi.

Van Der Merwe, R. C. A. (2022). The African Union as a Human Security Actor: A Study of the AU Mission to Somalia (Amisom) from 2007-2017.

Van De Walle, N. (2009, June). The Democratization of Political Clientelism in Sub-Saharan Africa. In *American Political Science Association Annual Meeting, Toronto* (Pp. 3–6).

Verbeek, N. (2020). Local Peace Aspirations and International Perceptions of Peacebuilding in Somalia.

Walls, M., & Kibble, S. (2011). Somaliland: Progress, State, and Outsiders. *Review of African Political Economy*, *38*(128), 335–343.

Wallensteen, P., & Svensson, I. (2014). Talking Peace: International Mediation in Armed Conflicts. *Journal of Peace Research*, *51*(2), 315-327

Wissman, A. B. (2012). *Supporting Civil Society In Somalia: International Assistance That Promotes Democracy And Stability* (Doctoral Dissertation, Fort Leavenworth, KS: US Army Command And General Staff College).

Wiuff Moe, L. (2015). The 'Turn to the Local': Hybridity, Local Ordering and the New Governing Rationalities of Peace and Security Interventions in Somalia

Watts, R. L. (1998). Federalism, Federal Political Systems, and Federations. *Annual Review of Political Science*, *1*(1), 117–137.

Williams, P. D. (2020). Building the Somali National Army: Anatomy of a Failure, 2008–2018. *Journal of Strategic Studies*, *43*(3), 366–391.

Williams, P. D. (2018). Subduing Al-Shabaab: The Somalia Model of Counterterrorism and its Limits. *The Washington Quarterly*, *41*(2), 95–111.

Wildavsky, A. (2021). *Federalism and Political Culture*. Routledge.

Wheare. K. (1966), *Modern Constitutions*. Oxford University Press.

Wallensteen, P. (2018). *Understanding Conflict Resolution*. Sage.

Wolff, S. (2011). Postconflict State Building: The Debate on Institutional Choice. *Third World Quarterly*, *32*(10), 1777-1802.

Yıldız, K. (2014). Çözüm Ve Dönüşüm Süreçlerine Ilişkin Teorik Ve Pratik Yaklaşımlar [Theoretical and Practical Approaches to the Resolution and Transformation Processes]. *Çatışma Çözümleri Ve Barış*, 269-307.

Yimenu, B. (2024). Federalism and State Restructuring in Africa: A Comparative Analysis of Origins, Rationales, and Challenges. *Publius: The Journal of Federalism*, *54*(1), 6–33.

Young, D. J. (2009). Is Clientelism at Work in African Elections? A Study of Voting Behavior in Kenya and Zambia.

Zahrin, Z., & Mohamed, A. M. (2022). Federalism: A Conceptual and Theoretical Perspective. *International Journal of Law, Government and Communication*, *7*(30), 225–39.

Web Sitesi

Agreement between the Transitional Federal Government of Somalia (TFG) and the Alliance for the Re-Liberation of Somalia (ARS) (Djibouti Agreement) | UN Peacemaker. (N.D.-A). Https://Peacemaker.Un.Org/Somalia-Djiboutiagreement2008

Background to the Pdrctalks. (N.D.-A). Https://Pdrcsomalia.Org/Wp-Content/Uploads/2020/08/Pdrctalks-9-With-Speaker-Jawari.Pdf

Idea, & Source, E. (2024, November 13). *Constitutional History of Somalia*. Constitutionnet. Https://Constitutionnet.Org/Country/Somalia

Kampala Accord. UNPOS. (2017, March 20). Https://Unpos.Unmissions.Org/Kampala-Accord

Somalia: Power-Sharing Deal Reached in Djibouti as TFG Split Widens - Somalia. Reliefweb. (2008, November 26). Https://Reliefweb.Int/Report/Somalia/Somalia-Power-Sharing-Deal-Reached-Djibouti-Tfg-Split-Widens

December 21 23, 2011 - Garowe, Puntland, Somalia. (N.D.-A). Https://Www.Peaceagreements.Org/Viewmasterdocument/1681

Second Somali National Consultative Constitutional Conference - Somalia. Reliefweb. (2012, February 20). Https://Reliefweb.Int/Report/Somalia/Second-Somali-National-Consultative-Constitutional-Conference

Somalia And The Gulf Crisis | Crisis Group. (2018). Https://Www.Crisisgroup.Org/Africa/Horn-Africa/Somalia/260-Somalia-And-Gulf-Crisis

Somalia. Minority Rights Group. (2024, June 4). Https://Minorityrights.Org/Country/Somalia/

EKLER

EK 1. LIST OF INTERVIEWEES

Katılımcılar/ Participants	Görüşülen Sayası/ No of Interviews	Federal Üye Devletler / Federal Member States	Federal Hükümet/ Federal Government	Location	Remarks FMS means Federal Member States
Akademisyenler/ Academicians	5		X	Mogadishu	Pro-Strong Central government
		X		Puntland	Pro-Strong FMS
		X		Jubaland	Pro-Strong Central government
		X		Southwest	Pro-Strong FMS
				Hirshabelle	Neutral
Devlet Memurleri/Civil Servants	5	X		Puntland	Neutral
		X		Somaliland	Pro- Strong FMS
		X		Jubaland	Pro- Strong Central Government
			X	Mogadishu	Pro-Strong Central government
		X		Southwest	Pro-Strong FMS
Sivil Toplum Kuruluşlar/ Civil Society Organizations	5		X	SPA, Mogadishu	Neutral
		X		Kaalo, Puntland	Pro- Strong FMS
				SADAR, Mogadishu	Pro- Strong Central Government
		X		Somaliland	Pro-Strong FMS
		X		Hirshabelle	Neutral
Geleneksel Liderleri/ Traditional Elders	5	X		Puntland	Pro- FMS
			X	Mogadishu	Pro-FMS
		X		Galmudug	Pro-Strong Central Government
		X		Southwest	Pro-FMS
		X		Hirshabelle	Pro-Strong FMS

Dini liderleri/ Religious Leaders	5		X	Islah, Mogadishu	Pro-FMS
			X	Itisam, Mogadishu	Pro- Strong Central Government
			X	Sufi, Mogadishu	Neutral
		X		Sufi, Puntland	Pro-FMS
		X		Itisam, Puntland	Pro- Strong Central Government
Siyasal Partiler/ Political Parties	5	X		Mideeye Party, Puntland	Pro-Strong Central government
		X		Waddani Party, Somaliland	Pro-Union
			X	Peace and Development Party, Mogadishu	Pro-FMS
			X	Peace and Life Party, Mogadishu	Pro-Strong central government
		X		Kaah Party, Puntland	Pro- Strong FMS

EK 2. YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT SORULARI

Somali'de Siyasi Kurumların Çatışma Çözümlerine Etkisi

1. Geçici anayasa düzenlemesi Somali'deki gelecekteki çatışmaları nasıl çözebilir? Federal hükümetin üç kademesi arasındaki ilişkileri anayasallaştırmak hangi adımlar atılmalı? Federal anayasanın belirsizlikleri yönetmek için siyasi aktörlerin rakip çıkarlarını nasıl karşıladığını açıklar mısınız?

2. Federalleşme süreci Somali'deki çatışma çözümünü nasıl etkiliyor? Somali'de federal sistem devlet inşası hızlandırmış mı? Ve Klan çatışmalarını ne ölçüde azalttı?

3. Siyasi federalleşme Somali birliğini sağlanması ve bölünmeye karşı nasıl destekledi? Somali'de federalleşme sürecinin önündeki temel zorluklar nelerdir? Ve bu zorluklar çözmek için hangi adımlar yürütmeli?

4. Yerel, eyalet düzeyinde seçimler ve ulusal seçimler çatışmaların yeniden ortaya çıkma riskini ne kadar azaltır? 4.5 Formülünü siyasi güç paylaşımının gelişinden günümüze kadar , Somalili seçkinlere barışçıl bir arena ya da ortam yaratmış mıydı ve Somali federal devleti kurumsallaştırmasını nasıl etkilemiş?

5. Seçim dönemlerinde gelecekteki çatışmaları önlemek için seçim kurumları nasıl geliştirilebilir? Cumhurbaşkanının dört yıllık görevi ülkenin devlet kurma sürecini nasıl etkiledi? Cumhurbaşkan dönemi 5 yıl uzatırsa nasıl değerlendiriyorsunuz?

6. Somali'deki Çatışmaların Çözümünde uluslararası barış inşası desteğinin rolü nedir? Uluslararası toplumun siyasal kurumsallaşma sürecine verdiği destek ne ölçüde etkiliydi?

7. Somali Federal Devlet, devlet kurma süreci yerel talepleri ve uluslararası görevleri nasıl karşılayabilir?

8. Somali'de 2004-2021 arasındaki dönemde siyasi kurumlar nasıl çatışma çözümü kolları olarak hareket etmişlerdir?' Peki, güç paylaşımı ve iktidara dalış yapan siyasi kurum kurma stratejisi Somali'deki siyasi çatışmayı ne ölçüde azalttı veya artırdı?

9. Resmi ve gayri resmi siyasal kurumsallaşma ne şekilde geliştirilebilir? Somali'deki siyasi çatışmaların önlenmesine ilişkin önerileriniz nelerdir?

EK 3. AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Araştırmanın adı: Somali'de Siyasi Kurumların Çatışma Çözümlerine Etkisi

A. Giriş Bölümü:

"Sayın gönüllü,
Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Somali'de Siyasi Kurumların Çatışma Çözümlerine Etkisikapsamında planlanmış olan yukarıda adı yazılı araştırmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunuyorsunuz. Bu araştırmada yer almayı kabul etmeden önce, araştırmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme çerçevesinde özgürce vermeniz gerekmektedir. Aşağıdaki bilgileri lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınız olursa sorunuz ve açık yanıtlar isteyiniz."

B. Bilgilendirme Bölümü:

1.Çalışmanın amacı nedir? (Bu çalışmanın genel amacı, siyasi kurumların Somali'deki çatışma çözümlerine etkisini incelemektir.)
2.Çalışmaya katılma koşulları nelerdir? (Sivil Toplum Siyasal Toplum ve kamusal alanda görev yapmakta olmalıdır.)

3.Çalışma kapsamında nasıl bir uygulama yapılacaktır? (Somaliye kapsamlı nitel araştırma ve 18 ay boyunca sürecek.)
4.Araştırmaya kaç gönüllü dahil edilecektir? 25kişi dahil edilmektedir.

5.Bir gönüllünün bu araştırmanın gereklerini yerine getirebilmek için harcayacağı süre ne kadardır? 30 Dakikadan 60 dakikaya kadar harcanabilir.
6.Gönüllüler, araştırmaya katılmaları halinde hangi risklerle karşılaşabilirler? (Riskli değildir.)

7.Gönüllüler, araştırmaya katılmayı kabul etmemeleri ya da araştırmadan ayrılmaları durumunda herhangi bir olumsuz sonuçla karşı karşıya kalırlar mı? Evetse, nelerdir? (Hayır.)

C. Güvence Bölümü:

“Bu araştırmada yer almak tümüyle sizin isteğinize bağlıdır. Araştırmada yer almayı reddedebilirsiniz ya da başladıktan sonra yarıda bırakabilirsiniz. Bu araştırmanın sonuçları bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Araştırmadan çekilmeniz ya da araştırmacı tarafından araştırmadan çıkarılmanız halinde, sizle ilgili veriler kullanılmayacaktır. Ancak veriler bir kez anonimleştikten sonra araştırmadan çekilmeniz mümkün olmayacaktır. Sizden elde edilen tüm bilgiler gizli tutulacak, araştırma yayınlandığında da varsa kimlik bilgilerinizin gizliliği korunacaktır.”

D. Onay Bölümü:

“Yukarıda yer alan ve araştırmaya başlanmadan önce gönüllülere verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum (ya da sözlü olarak dinledim). Eksik kaldığını düşündüğüm konularda sorularımı araştırmacılara sordum ve doyurucu yanıtlar aldım. Yazılı ve sözlü olarak tarafıma sunulan tüm açıklamaları ayrıntılarıyla anladığım kanısındayım. Çalışmaya katılmayı isteyip istemediğim konusunda karar vermem için yeterince zaman tanındı.

Bu koşullar altında, araştırma kapsamında elde edilen şahsıma ait bilgilerin bilimsel amaçlarla kullanılmasını, gizlilik kurallarına uyulmak kaydıyla sunulmasını ve yayınlanmasını, hiçbir baskı ve zorlama altında kalmaksızın, kendi özgür irademle kabul ettiğimi beyan ederim.”

E. İmza Bölümü:

İmza/Tarih	İmza/Tarih
Katılımcının/ların adı/soyadı	Araştırmacının/ların adı/soyadı

Not: İlgili form iki kopya hazırlanmalı, imzalı kopyalardan biri katılımcıya teslim edilmelidir.

EK 4. ETİK KURULUNUN ONAY RAPORU

T.C
ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı : **85434274-050.04.04** /316042
Konu : Etik Kurul Kararı Hakkında

17.11.2021

Sayın Mohamed Ahmed ADAN

İlgi: 08/10/2021 tarihli başvurunuz.

"Somali'de Siyasi Kurumların Çatışma Çözümlerine Etkisi" başlıklı teziniz ile ilgili olarak Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Alt Etik Kurulunun 15/11/2021 tarihli toplantısında alınan 18/343 sayılı kararın bir örneği ilişikte gönderilmektedir.

Bilgilerinizi saygılarımla rica ederim.

EKLER:
Karar Örneği (1 sayfa)

Ankara Üniversitesi Rektörlüğü 06100 - Tandoğan/ANKARA
Telefon : 0 (312) 60 40 / 2101
Faks : 0 (312) 212 60 49

Ayrıntılı Bilgi İçin

EK 5. SOMALİ ULUSAL DANİŞMA ANAYASA KONFERANSI

Somali National Consultative Constitutional Conference
21 – 23 December 2011
Garowe, Puntland, Somalia

1. The first national constitutional conference was held in Garowe from 21-23 December, 2011. The meeting was convened by the Transitional Federal Government (TFG) of Somalia and hosted by Puntland State Government of Somalia and facilitated by the United Nations, under the auspices of the Special Representative of the Secretary General for Somalia.

2. The meeting brought together the signatories of the Roadmap and members of Civil Society. Among the dignitaries present were H.E. Sheikh Sharif Sheikh Ahmed, President of the Transitional Federal Government (TFG), Honorable Sharif Hassan Sheikh Aden, Speaker of the Transitional Federal Parliament (TFP), H.E. Professor Abdiweli Mohamed Ali, Prime Minister of TFG, H.E Dr Abbdirahman Sheikh Mohamed Mohamud, the President of Puntland, H.E. Mohamed Ahmed Alin, President of Galmudug, Sheikh Mohamed Mohamoud Yusuf, Representative of Ahlu Sunna Wal Jama'a (ASWJ). The meeting was opened by the host, H.E Dr Abbdirahman Sheikh Mohamed Mohamud, the President of Puntland, who highlighted the need to end the transition by pointing to the urgency to implement the Roadmap.

3. The meeting identified two principal issues requiring consideration by the delegates in light of the current political climate and the necessity of timely implementation of the Roadmap:

- The structure, size, as well as the basis of representation and the selection criteria of the new federal parliament under the new federal constitution;

- Adoption of the new federal constitution by a constituent assembly, including, the mandate, size and the selection criteria of the members of the constituent assembly together with the selection of the new parliamentarians.

4. Whereas the Participants have considered the Transitional Federal Charter, the Djibouti Agreement, the Kampala Accord and the Roadmap; whereas the Signitories reaffirm the unity of the Somali people, the political independence and territorial integrity of the Somali nation, the following principles were agreed by the delegates and signatories of the Roadmap. These principles, henceforth to be referred to as ***The Garowe Principles***, shall guide and direct finalization of the draft constitution and the process of ending the transition.

The Garowe Principles on the Finalization and Adoption of the Constitution and the End of the Transition

1. **National Constituent Assembly**
   a. The Final Draft of the Somali Federal Constitution shall be completed no later than 20 April 2012.

Signatories:

1. Transitional Federal Government
   President of the Transitional Federal Government
   Hon. Sheikh Sharif Sheikh Ahmed

2. Transitional Federal Parliament
   Speaker of the Transitional Federal Parliament
   Hon. Sharif Hassan Sheikh Aden

3. Transitional Federal Government
   Prime Minister of the Transitional Federal Government
   Hon. Dr. Abdiweli Mohamed Ali

4. Puntland
   President of Puntland
   Dr. Abdirahman Sheikh Mohamed Mohamud

5. Galmudug
   President of Galmudug
   Mohamed Ahmed Aalim

6. Ahlu-Sunna Wal Jamaaca
   Representative of Ahlu Sunna Wal Jamaaca
   Sheikh Mohamed Mohamud Yusuf

7. Deputy Special Representative of the
   Secretary General of the UN for Somalia
   Christian Manahl

ÖZET

Çatışma sonrası devletin siyasi olarak yeniden inşası ve konsolidasyonu için yeni anayasacılık, federalizm ve demokratikleşmeyi gerektirmektedir. Bu çalışma, 2004-2024 yılları arasında Somali'deki çatışmaların yönetilmesinde siyasi kurumların etkisini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Bu araştırma, resmi kurumların, yasamanın, yürütmenin, yargının ve geleneksel ve dini liderler de dahil olmak üzere gayri resmi kurumların da oldukça önemli olduğunu ve çatışmaların çözümüne dahil olmaları gerektiğini göstermektedir. Anlaşmazlıklar en iyi şekilde anayasa hazırlandığında sorumluluk ve hesap verebilirlik hatları net bir şekilde belirlendiğinde engellenebilir ve hesap verebilirlik yapıları mevcut olduğunda ve tüm taraflarca anlaşıldığında, kuruma güven duyulması muhtemeldir. Federalizm, yürütme organının gücünün sınırlandırıldığı ve idarenin bölünerek paylaşıldığı ve kendi kendini yönettiği bir sistemdir. Bu da yetkinin devri ve adem-i merkeziyetçiliği, dolayısıyla güçlü ve oldukça iyi donatılmış bir yerel yönetim yapısıyla sonuçlanmaktadır. Ancak bu tezde daha önce de belirtildiği üzere federalizmin, etkin bir şekilde yönetilmediği takdirde siyasi bölünmeyi derinleştirebileceği için zorlukları da mevcuttur. Tercihen nispi temsil ve bir kişiye bir oy ilkesine dayanan kapsayıcı ve zamanında yapılan seçimler Somali'nin istikrarı ve barışı için hayati önem taşımaktadır. Somali'de kapasite geliştirme ve barışı koruma güçleri başta olmak üzere uluslararası destekte bir gelişme kaydedilmiştir. Ancak araştırma, yerel sahiplenmeyi bozan ve bağımlılık yaratan yabancı gündemlere sahip olma tehlikesinin gerçek olduğunu belirtmektedir. Son olarak çalışma, sağlam siyasi kurumların çatışma sonrası devletlerde istikrarın sağlanması, çatışmaların sona erdirilmesi ve iyi yönetişimin sürdürülmesi için elzem olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Siyasi Kurumlar, Çatışma Çözümü, Devlet İnşası, Anayasa, Federalizm, Seçimler, Uluslararası Barış Desteği, Somali.

ABSTRACT

The political reconstruction and consolidation of statehood after conflict entails new constitutionalism, federalism, and democratization. This study aims to analyze the impact of political institutions in managing conflict in Somalia between 2004 and 2024. This research demonstrates that formal institutions, the executive, legislature, judiciary, and informal institutions, including traditional and religious leaders, are paramount and should be involved in resolving conflicts. Disputes are best avoided when a constitution is well drafted and sets out clear lines of responsibility and accountability, and where structures of accountability are in place and understood by all parties, trust in the institution is likely to follow. Federalism is a system where the executive branch's power is limited, and the government is divided to share and self-rule. This results in the devolution and decentralization of power, hence a strong and fairly well-endowed local government structure. However, this thesis has been noted before that federalism has its challenges, as it may widen the political divide if not effectively managed. Inclusive and timely elections, preferably based on proportional representation and a one-person, one-vote principle, are vital for Somalia's stability and peace. There has been an improvement in international support, primarily through building capacity and peacekeeping forces in Somalia. However, the research notes that the danger of having foreign agendas that distort local ownership and create dependency is real. Finally, the study shows that sound political institutions are essential in providing stability, discharging conflicts, and sustaining good governance in post-conflict states.

Keywords: Political Institutions, Conflict Resolution, State-Building, Constitution, Federalism, Elections, International Peace Support, Somalia.